Jasna Horvat

ALIKVOT

Ova knjiga je objavljena uz potporu
Ministarstva kulture Republike Hrvatske

Jasna Horvat
Alikvot

Odabrala
Anita Peti-Stantić

Jasna Horvat

Alikvot



Zagreb, prosinac 2013.
prvo izdanje

Čovjek je poput razlomka.
Brojnik mu je ono što on jest,
a nazivnik ono što misli o sebi.
Što je nazivnik veći,
razlomak je manji.

L. N. Tolstoj

Ovako živim s njim, u njemu. Nerazdjeljiv.
O ko me spoji s ovim tuđinom u jedno?
Tijelo: težina drži me za zemlju
i odvući će me u nju svega, bez ostatka.

A. B. Šimić, *Tijelo*

Sadržaj

Podijeljeno s Vladimirom 11

Dijeljenje bez ostatka 19

15 Prazan dan 21

21 Kava ne kaže: hajde, nego: sjedni! 45

27 Tko se uzdiže, dolazi iz dubine 77

45 Čežnja za okusom bagremova cvijeta 101

35 Zapisano u sjeni vrata Lahora 129

81 Djela se prosuđuju po namjerama 169

49 Pogreška se nalazi u korijenu svijeta 193

63 Gledati, vidjeti i misliti 227

25 Želja mi je za tobom ne zažaliti 267

9 Eratostenovo sito 307

Epilozi 333

3 Tri – bez promatrača svijet ne postoji 335

5 Pet – svakodnevna vještina zvana voljeti 341

7 Sedam – životu se čovjek ne može oteti 347

9 Devet – bio je, i – prošao... 353

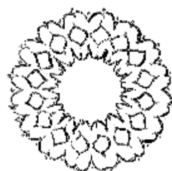
Dodatak 357

Bilješka o autorici 359

Bilješka o tekstu 363

Prilozi 365

Pogovor: Život kao neprekinuta igra 369



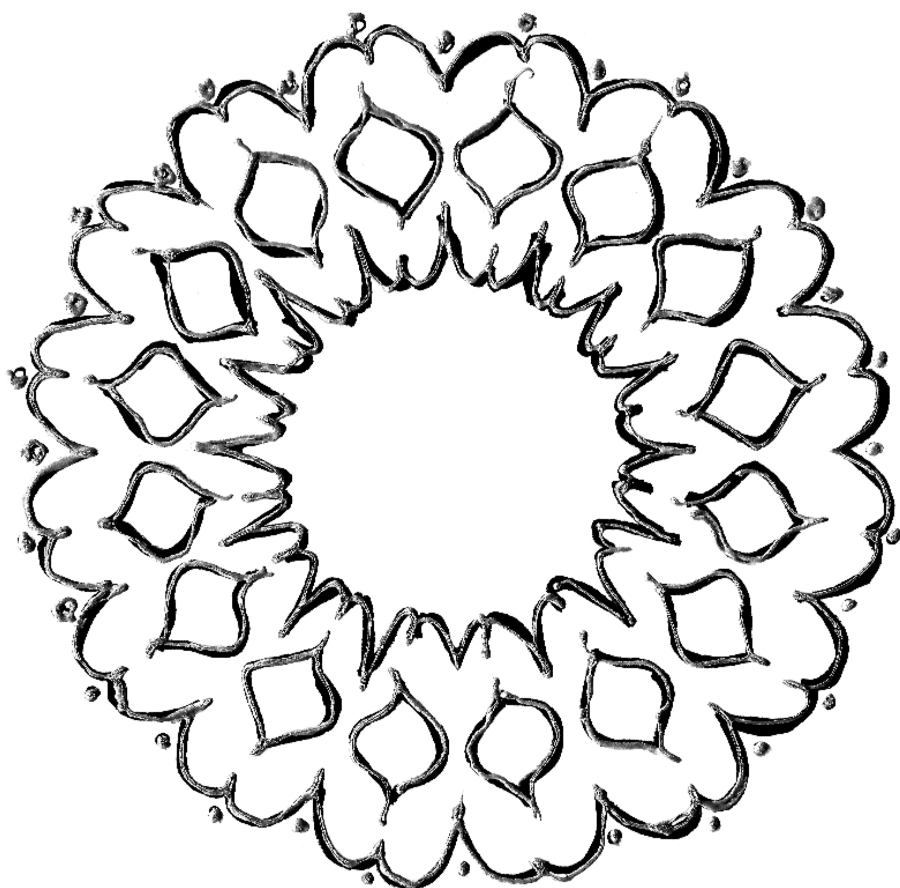
Tumačenje brojeva preuzeto je iz djela: David Wells, *Rječnik zanimljivih i neobičnih brojeva*, Sveučilišna knjižara, Zagreb, 2005.

Temelj priče o Melek Jaši zapisao je Vladimir Mažuranić u: *Melek Jaša Dubrovčanin u Indiji, godine 1480.-1528. (i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća),* Zbornik Kralja Tomislava, JAZU, 1925.

Biografija Vasca da Game provjeravana je u knjizi Sanjay Subrahmanyam objavljenoj pod naslovom *The Career and Legend of Vasco da Gama*, Cambridge University Press, 2002.

Alikvot (latinski – aliquoties) poznati je dio nekog većeg broja u kojemu je ovaj, poznati dio, sadržan bez ostatka. Tako je broj 3 *alikvot* broja 9, broja 15, broja 21 i, primjerice, broja 27, a broj 5 *alikvot* je broja 10, 15, 25 i ostalih brojeva djeljivih s brojem 5.

Suprotnost *alikvotu* naziva se *alikvant* i predstavlja one brojeve kojima određeni broj nije djeljiv. Osnovno svojstvo *alikvota – dijeljenje bez ostatka* – susreće se posvuda. U glazbi, tiši tonovi koji se javljaju uz osnovni ton dajući mu boju i punoću, nazivaju se *alikvotni tonovi*. Osim u glazbi, prisutno je i slikarstvu, matematici, kemiji, ali i u ideji kršćanstva. *Dijeljenje bez ostatka* primijenjeno je i u pisanju ovog rukopisa kao i u njegovom konačnom oblikovanju.



Praslika svake ljubavi je žrtva na Golgoti: samog sebe dati *bez ostatka*.

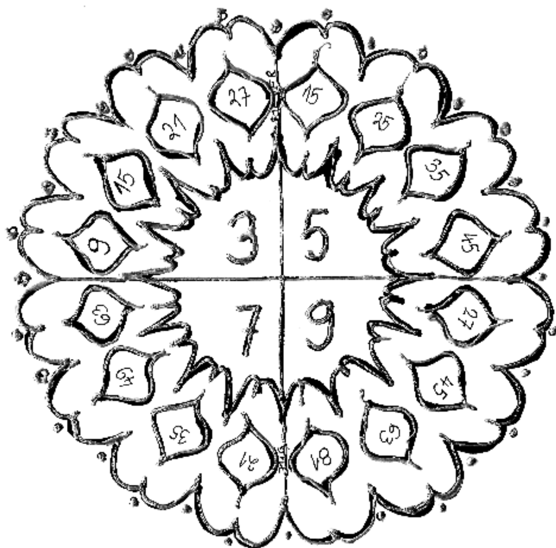
Béla Hamvas, Kršćanstvo,
Scientia Sacra II.

Antika je, primjerice, lijepim smatrala objekt koji posjeduje harmonijske mjere, odnosno *mjere bez ostatka*. To je podrazumijevalo sumjerljivost (symmetria): jedna glava kanonski je ulazila u tijelo sedam puta bez ostatka. Prikaz tijela koje bi prema glavi bilo primjerice u odnosu 1 : 7,6 smatralo bi se ružnim. Više ulančanih zajedničkih mjera osiguravalo je veću ljepotu. Ovo se naziva proporcija, odnosno niz izjednačenih omjera: 100 : 50 = 18 : 9 = 10 : 5 itd.

Miroslav Huzjak, Osjećaji,
razum i umjetničko djelo

Veličina stošca Kožičićevog glagoljskog olovnog slova je 4,558 mm. Sve veličine unutar knjige moguće je *bez ostatka* mjeriti tom veličinom kao jedinicom – kao svojevrsnim cicerom. Riječki cicero samo je 0,046 mm veći od Didotova (4,512 mm) koji je tek od 1879. g. bio prihvaćen kao standardna međunarodna tipometrijska jedinica.

Frane Paro, Tipografske
osobitosti Knjižice od žitija
rimskih arhijerejov i cesarov



Podijeljeno s Vladimirom

Osijek, prosinac 2008. godine

Karte se ne otvaraju prije igre. U igri, ne odaju se aduti. Kao i o kartaškoj igri, o napisanom ne bi trebalo progovarati dok ne postane odigrano – pročitano. Razlog je jednostavan, tekst je vrsta igre. Kod oulipovaca[a] i Šeherezade, igra je to zadana ograničenjima iz svijeta brojeva. Premda dogradiva i složiva, ovakva lingvističko-matematička igra, okončavala se s onoliko ishoda koliko je puta zaigrana. Svako novo čitanje (ponekad i istog čitatelja) permutira prethodne ishode, nudi novo razumijevanje i potvrđuje igrivost slovno-brojčanog teksta.

Govorenje o pisanom umanjuje igru čitanja, jednako kao što i pisanje o čovjeku umanjuje enigmu postojanja. Čini se, i čovjek i tekst su

a Andrijana Kos-Lajtman i Ivana Buljubašić u svom radu *Romani Jasne Horvat kao (post) oulipovski narativi* (Čakovec, 2013.) za Oulipo grupaciju navode sljedeće: "24. studenog 1960. povijest književnosti, posebice francuska književnost, pamtit će kao dan kada je održan prvi sastanak skupine Oulipo (Lescure 2003, 172). Oulipo (franc. *Ouvroir de littérature potentielle* / *Radionicu potencijalne književnosti*) osnovao je François Le Lionnais zajedno s Raymondom Queneauom, a skupina je okupljala uglavnom francuske književnike i matematičare. Prvotni naziv bio je S.L.E. (franc. *Sélitex*; *séminaire de littérature expérimentale* /*Seminari eksperimentalne književnosti*), a tek je 19. prosinca 1960. preimenovana u Oulipo (isto, 172). Cilj je skupine bio, kako govori i sam naziv, pronalaženje novih potencijalnih struktura, uzoraka i modela koje će se koristiti pri stvaranju književnih tekstova. Članovi skupine Oulipo eksperimentiraju s tehnikama pisanja, najčešće koristeći matematičke permutacije ili matematičke probleme i obrasce u oblikovanju tekstova. Ti su obrasci i tehnike ponajprije *ograničenja* koja si oulipovci postavljaju i testiraju na svojim radionicama. Iako su svoja *ograničenja* primjenjivali najčešće u poetskim tekstovima, postoje i prozna ostvarenja izgrađena na istim principima."

kao šljiva, isprva tvrdi, teško raskoljivi; naposljetku podbuhli, otežani svatko svojim crvom, svatko svojom gnjilosti.

Govoriti o tekstu prije teksta kvari igru, a kvariti igru nije mudro, time ni poželjno.

Ipak, sve što je mudro nije uvijek i dobro. Učinci nekih ludosti, nemudrosti, do sada su uspijevali nemoguće, čak i pomaknuti putanju planeta. Time su ludosti opravdale neracionalna, nepromišljena djelovanja, kao što će i ovo pojašnjenje usmjeriti *Alikvot*, trenutačno još uvijek – nepročitani rukopis u tekst koji preslikava svojevrsno *dijeljenje bez ostatka*.

Čemu *dijeljenje*, zašto *bez ostatka*?

Dijeljenje i primanje, bitne odlike postojanja, nerijetko su uvjetovane taštinom i pokojom emocijom. Ljubavi, strasti i zatravljenosti rađaju se i umiru, taština ih preživljava i u preživljavanju navodi na primanja i davanja. Tim su načelima određene civilizacije, pisana i nepisana pravila, zakoni i postulati življenja.

Velike riječi, kao što su taština i civilizacija, ponekad podrazumijevaju vrlo malo… tek način na koji se prepoznaje svemirom rasprostranjeni osjećaj bespomoćnosti.

Kada se govori o davanju, lakše je odgovoriti što darujemo (ono čime raspolažemo) negoli zašto se odlučujemo na darivanje. Osvajamo li davanjem? Tražimo li milost? Ili nju, milost, ako smo dovoljno jaki i nadmoćni, pokazujemo? Dajemo li da bi naša ljubav bila veća, ispravljamo li, možda, neku nepravdu?

Kao i u svemu, i u davanju i u primanju moguće je prekoračiti među. Zbog nevidljivosti linija međe, nema nam druge, nego ih procjenjivati naslijepo, *otprilike* i pogađanjem. Krivo procjenjivanje granica naziva se *prekoračivanjem osjećaja za mjeru*. Prekoračeni osjećaj za mjeru vodi nerazumijevanju, sudarima, sukobima, velikim i malim bitkama, cijelim ratovima.

Kako prepoznati je li prekoračen *osjećaj za mjeru*? Je li se moguće nekomu/nečemu (pre)dati bez ostatka, a ne prijeći nevidljivu granicu? Hoće li se, moraju li se ostvariti želje kojima smo se predali potpuno, bez ostatka?

Alikvot, tekstualno *dijeljenje bez ostatka*, neće odgovoriti na ova pitanja. Njime će se prepričati životi nekih pojedinaca, onih koji

su se bez ostatka predali vizijama i vremenu. Kako riječ *dijeljenje* obitava i u bezbolnim, svijetlim razinama svijesti apstraktnog svijeta matematike, pripovijedanje će slijediti matematičke principe.

Poglavlja numeriraju složeni brojevi. Izabrano ih je deset: 15, 21, 27, 45, 35, 81, 49, 63, 25, 9, listom umnošci neparnih brojeva[b]. Primijeni li se postupak faktorizacije na brojeve poglavlja (u kojemu će se izostaviti dijeljenje s brojem jedan[c] i složenim brojem kojim je označeno pojedino poglavlje), čitatelju se na izbor nude mogući epilozi. Rečeno jednostavnije, podijele li se (bez ostatka) brojevi kojima su označena poglavlja uporabom tri prosta broja (3, 5 i 7) i jednog složenog broja (broja 9), dobiveni će kvocijent čitatelja uputiti na jedan ili više mogućih epiloga svakog poglavlja.

Tako se, primjerice, poglavlje broj 15 bez ostatka može podijeliti brojem 3 i brojem 5 te su i epilog broj 3 i epilog broj 5 njegovi *alikvoti* i jednako mogući završeci. Poneka poglavlja, kao što su poglavlja broj 25 i 49, te poglavlje, ali i epilog broj 9 *alikvoti* su samo jednog broja tako da ta poglavlja rezultiraju tek jednim ponuđenim završetkom. Iznimku čini poglavlje broj 81. Broj 81 djeljiv je s tri broja (3, 9 i 27), od kojih su dva broja oznake poglavlja (9 i 27), a dva broja oznake epiloga (3 i 9). Arhitektura poglavlja 81 pokazuje da se priroda ponaša postojano, čak i kada u svom ponašanju tvori iznimke.

Dakle, pokuša li se bez ostatka podijeliti svako poglavlje, rezultat će dijeljenja imati jedan ili više mogućih ishoda. Čitatelju je prepušteno izabrati najvjerojatniji epilog ponuđen na kraju romana (epilog 3, epilog 5, epilog 7 ili epilog 9) ili, ponekad, jedini moguć (ako se broj poglavlja može bez ostatka podijeliti samo jednim brojem (primjer; poglavlje broj 25 bez ostatka djeljivo je jedino epilogom 5). Uz brojeve,

b Pojam neparnog broja uveli su pitagorejci. Nazivali su ga muškim brojem. Za neparni broj postoji još jedan hrvatski naziv – *lihi* broj.

c Iako zadovoljava definiciju prostog broja, broj jedan se po konvenciji ne ubraja u proste brojeve.

vodiči pri izboru epiloga mogu biti simboli glagoljičkih[d] znakova, pisma Konstantina Filozofa Solunskoga[e]. U Konstantinovu pismu, slova istodobno predstavljaju brojeve i simbole, te se glagoljičke numeracije poglavlja mogu interpretirati u njihovom simboličkom značenju.

Ishodi pojedinih poglavlja vjerojatno će ostati dvojbeni jer, kao što ljudski životi mjestimice osvjetljavaju tek neke dijelove epohe, tako i epilozi opisuju samo neke od mogućih ishoda.

Prije negoli se poglavlja podijele, junaci umore i epilozi zatvore, treba reći da je zabilješke o mjestima i likovima objavio Vladimir Mažuranić[f] davne 1925. godine.

Kako bi Vladimirov putokaz bio čitljiviji, ponio ga je lik Dane Puljiza, junaka izmiješanih osobina dviju postojećih osoba.

Prva od njih je Vladimir Lendić Lemba. Njegova je izdašna ruka, naučena na dijeljenja i darivanja, u doba ratne 1991. godine utišavala nemire ispisivanjem nikada objavljenih pjesama. Druga je osoba poznata čitateljima knjige *Pismo u pismu* (Naklada Ljevak, 2008.),

---

d Glagoljica (*glagoljati* – govoriti, pripovijedati, reći) je pismo čiji je tvorac Konstantin Filozof Solunski (Ćiril). Nastala je 863. godine pri teološkoj misiji braće Konstantina i Metoda u Moravskoj, kamo ih je po zahtjevu moravskoga kneza Rastislava uputio bizantski car Mihael III. Ćiril je na glagoljici zapisao prve slavenske riječi. U glagoljici 38 znakova istodobno označavaju slova, brojeve i simbole. Pri sastavljanju pisma Konstantin je koristio teološku simboliku u kojoj je križ simbolizirao kršćanstvo, krug savršenstvo, a trokut Sveto Trojstvo.

e Konstantin Filozof Solunski (826./827. – 14. 2. 869.) u Rimu je, pred kraj života, ime izmijenio u Ćiril. Konstantin i brat mu, Metod, rođeni su u Solunu. Otac im je bio drungar, visoki bizantski vojni zapovjednik. Konstantin je odgojen na carskom dvoru. Radio je kao bibliotekar u carigradskoj Svetoj Sofiji i kao učitelj filozofije na carigradskoj visokoj školi. Braća su proglašena kršćanskim svecima čiji se spomendan obilježava 5. srpnja, a papa Ivan Pavao II. ih je, zbog njihova zalaganja za sprječavanje crkvenog raskola, proglasio zaštitnicima Europe.

f Vladimir Mažuranić, pravnik (Karlovac, 16. 10. 1845. – Zagreb, 17. 7. 1928.). Sin Ivana i otac Ivane (Brlić-Mažuranić). U Beču i Zagrebu studirao pravo. Nakon sudačke i odvjetničke prakse u Karlovcu i Ogulinu, 1878. dodijeljen austrijskoj vojsci kao savjetnik za civilna pitanja u okupaciji BiH. Od 1884. u Odjelu za pravosuđe Hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade, potom (1898.-1912.) predsjednik Banskog stola. Član predsjedništva JAZU (1818.-1821.); počasni član Češke akademije znanosti, Poljske akademije znanosti i Učenog društva u Lavovu. Od 1870. piše pjesme i kazališne komade, poslije se bavi povijesnim temama, osobito ulogom Hrvata u islamskom svijetu. Najpoznatija su mu djela *O rječniku pravnog nazivlja hrvatskoga*, Rad JAZU, 1902., *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, Zagreb 1908.-1922., *Grof Ivan* (drama), Zagreb 1883; *Hrvatsko pravno-povjestni izvori i naša lijepa književnost*, Ljetopis JAZU 1912.; *Dodatak prinosima za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, Zagreb 1923.; *Djela Ivana Mažuranića* (ured.), Zagreb 1924.; *Melek Jaša Dubrovčanin u Indiji, godine 1480.-1528. (i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća),* Zbornik Kralja Tomislava itd., JAZU 1925., i druga djela. (Hrvatski leksikon, II svezak; Naklada Leksikon d.o.o., Zagreb 1997.).

romana *Bizarij* (Naklada Ljevak, 2009.) i romana *Auron* (Naklada Ljevak, 2011.). Ta je osoba predstavljena kao moj životni partner, i slovom B. – inicijalom svoga prezimena i nadimka. B. me nadahnjuje i danas: sažetošću, sadržajnošću, davanjima i, iznad svega, poimanjem života kao filozofije koja se ostvaruje u djelima.

Dovršetkom *Alikvota* počelo je udaljavanje od opisanih *dijeljenja bez ostatka*. Udaljavajući se, dogodila se razdaljina, s njom i pogled unazad, točnije u 1993. godinu.

Ta je godina počela smrznuto. Hladno, smrznuto i traljavo. Za razliku od dugačkog i oblačnog siječnja, veljača se zakitila sunčanim danima. Sjeverac je fijukao i čistio ravnicu. Mnogi su se nadali da će proljeće donijeti nešto dobro, nešto drukčije i novo.

Devetog je veljače, iznenadno, u trideset i devetoj godini života, umro Vladimir Lendić Lemba. Iza njega ostalo je upravo onoliko koliko će ostati iza svakoga od nas, onoliko koliko je dospio podijeliti. Podijeliti i napisati. Za one do kojih nije dospjelo njegovo dijeljenje, ostavio je pjesme. Lemba ih je pisao upravo onako kako je i živio – dijeleći i rasipajući sebe.

NIKAD VIŠE

Ostavi ljubavi, ostavi danas,
tugu zbog ljudi, tugu zbog grada,
ima još sretnih dana i za nas,
dana bez suza i barikada.

Kada se laste vrate sa juga
proći će ova osama duga,
plakat će sretne proljetne kiše,
rat nikad više, rat nikad više.

Stat ćemo opet s rukom u ruci,
K'o nekada davno u *Zimskoj Luci*,
šumit će rijeka tiho i tiše,
rat nikad više, rat nikad više.

Ljuljat će voda svjetla i sjene,
sve naše čežnje, sve uspomene,
šumit će rijeka poratne nade,
moj mirni, rodni, umorni grade.

Ako u tiho osječko veče,
i neka vrela suza poteče,
osmijeh je suši, vrijeme je briše,
rat nikad više, rat nikad više.

Vladimir Lendić Lemba, Osijek, studeni 1991.

OSJEČKI VALCER

Tu damu želim u postelji sresti,
a ona me uporno čeka na cesti,
i premda je malo o meni znala,
slutim da noćas sve bi mi dala.

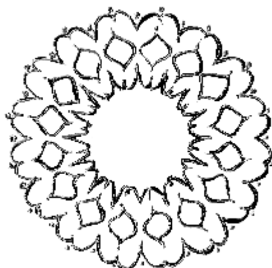
A solira bubanj i luduje bilo,
za ovaj susret lijepo bi bilo,
čuti Vaš svileni glas.
Zvijezda je pala Vama u krilo,
slušajte bubanj osječka vilo,
valcer svira za nas.

Svira naš valcer smrti,
a ja još ljubiti znam,
Vaš glas bih volio čuti,
padaju zvijezde, madam.

Svira osječki valcer,
noćas sam ponovno mlad,
i ljubim zvjezdano nebo,
i zvijezde pale za grad.

Svira naš valcer smrti,
a ja još ljubiti znam,
Vaš glas bih volio čuti,
padaju zvijezde, madam.

Vladimir Lendić Lemba, Osijek, prosinac 1991.



VRIJEDNOST BROJA

Početna slova glagoljske azbuke imaju i vrijednost broja (čislice). Titlom iznad slova ili točkom ispred i iza njega upućuje se na čitanje brojevne a ne glasovne vrijednosti znaka (od broja 11 do broja 19 na prvo mjesto dolazi jedinica a zatim desetica; tako se ti brojevi pišu i u većem poretku, iza stotica):

= 4

= 12

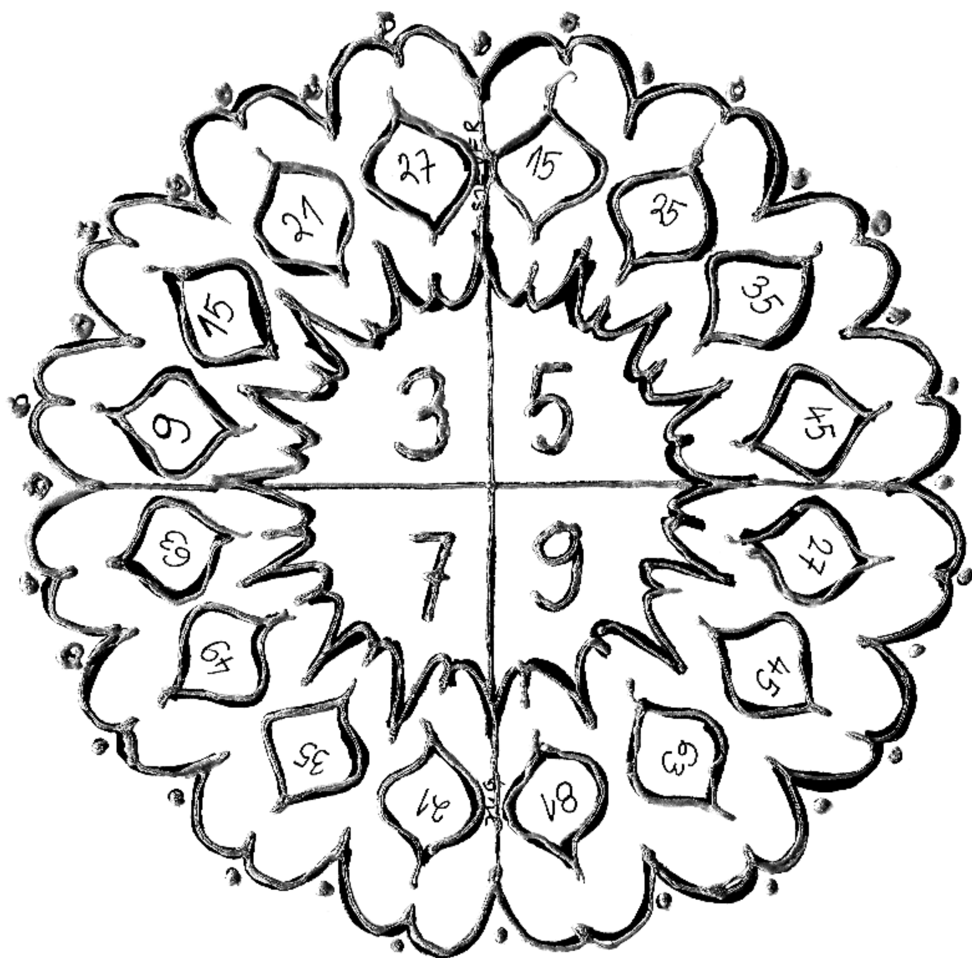
= 52

= 231

= 317

Prema: Anica Nazor, *Ja slovo znajući govorim*, Erasmus naklada, 2008.

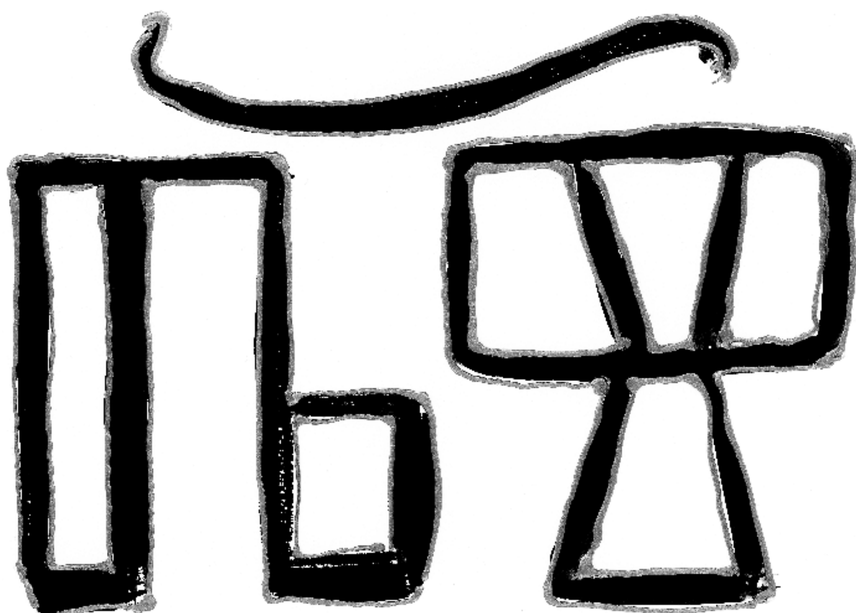
Dijeljenje bez ostatka



15

Prazan dan

naputak: 15 je bez ostatka djeljiv s brojevima 3 i 5
te su brojevi 3 i 5 *alikvoti* broja 15



⬩ Ⰴ ⬩ Ⰹ ⬩[g]

… o broju 15

Broj 15 prvi je prirodni broj koji je umnožak dvaju neparnih prostih brojeva.

Peti je trokutni broj.

Najjednostavniji je među višekutnim brojevima.

Njemu je jednak zbroj redaka, stupaca i dijagonala najmanjega magičnog kvadrata.

Petnaest je kugla u biljarskom trokutu.

---

g Ⰴ – glagoljički znak (D – dobrê − dobro), ima numeričku vrijednost broja 5.
Ⰹ – glagoljički znak (Ï – ïže), ima numeričku vrijednost broja 10.

Elitna naselja podjednako brižljivo njeguju travu i tišinu. Jednako kao što se ne čuje buka, u njima se ne osjećaju ni mirisi. Ondje ne mirišu objedi, a šetač ne može poći za mirisom bečke šnicle, orade na lešo, naravnog odreska ili škarpine sa žara.

Izdvojena tišinom, izdvojena su i nazivima, dobivenim po boemima, pjesnicima i znanstvenicima, individualcima za života rijetko svrstanih u *elitu*.

Elitno je naselje *Tina Ujevića* izrastalo posljednjih dvadesetak godina. Osim kuća s njegovanim okućnicama, krajem osamdesetih sagrađeno je i šest četverokatnica, prvotno povremenih obitavališta političara, novinara i *biznismena* u prolazu. S vremenom su se stanari mijenjali, a starosjedioci otpućivali u druga naselja i neke drukčije živote. Krajem devedesetih iza neparne numeracije urbanih vila u tom su se naselju mogli zateći dobro situirani samci. Ne zna se je li za takvu, neparnu numeraciju, bila kriva gradska vlast, propust činovnika ili želja da se i brojevima označi izdvojenost njegovih stanara. U svakom slučaju, takva je *neparnost* otvarala prostor nagađanjima i pretpostavkama, posebno usamljenim damama. Neke su tvrdile da ih u pronalaženju njima odgovarajućeg para priječe neparni brojevi s pročelja, a druge da krivica počiva na cijelom naselju i imenu *Tina Ujevića*, sinonimu samoće i lutanja.



Nedjeljno jutro Dane Puljiza bilo je ispunjeno mišlju kako mu nedostaje netko tko bi ga prisiljavao. Dlanom je dotaknuo hladnu stijenku prozorskog stakla. Zadržao je dlan i kao da naselju mjeri

vrućicu, oslušnuo njegovu temperaturu, a zatim i bȉlo. Puls naselja je obznanjivao ritam (malo)građanskih navika.

Posluhnuo je i izgovorio dijagnozu: “Elitno naselje, u državi bez elite, u svijetu bez otmjenosti.”

U njegovoj se rečenici nisu osjećali ni bijes ni gorčina. Čak ni rezigniranost. Tek konstatacija. Bez očevidaca. Konstatacija bez učinaka.

Na licu mu se razabirala neprospavana noć. Pogledom je prešao po kožnatoj fotelji, pisaćem stolu, antiknom stoliću sa šahovskom pločom i naputkom o igri slavnoga Luisa Ramireza de Lucene: *Za igara noću ruka bi mogla praviti sjenku. Stoga uz ploču valja sjesti tako da je svjetlo na lijevoj strani. Danju je poželjno protivnika posjesti naspram svjetlosti. Dobro je pobrinuti se neka protivnik prije igre jede i pije više negoli je potrebno. Ipak, ako igra traje duže, tada je potrebno jesti kako se u glavi ne bi oslabilo. Igračima na raspolaganju mora biti dovoljno vode. Ako se igra za novac, ulog neka bude što manji, jer bi pomisao na gubitak mogla remetiti smirenost u igri… Pješake koji se nalaze ispred kralja ne treba pokretati bez potrebe. Njihovim bi se pomicanjem oslabljeni kralj mogao izložiti napadu.*

Iznad šahovske ploče, tik uz naslon kožnate fotelje, nalazila se kićena gravura. Prikazivala je Aresa, zaokupljenog ljubavnim nemirom i strepnjom, u prilaženju Caissi, šahovskoj muzi. Pokreti su mu odavali nemir i iščekivanje njezina ushita. Ruke su im se tek doticale nad šahom, igrom koju je Aresovo nadahnuće osmislilo za Caissu.

Za razliku od Aresove predanosti susretu, kretnje Caissina tijela ukazivale su na oprez i nelagodu. Caissa je uzmicala, a on, Ares, omamljivao se ljubavnim zanosom isprekidanim strahom od neizvjesnosti ishoda igre. Iako se nije razabirala godina nastanka gravure, detalji su upućivali na manirizam osamnaestoga stoljeća, razdoblja u kojemu se šah počinjao igrati Europom.

Uz šahovsku je ploču stajala čaša neispijenoga pića zagasito smeđe boje, grafitna olovka istupljenog vrha, u neredu odložene skice šahovskih poteza i raritetne knjige. Pritiješnjene tvrdo ukoričenim

izdanjem *Sufficientie*, ležale su jedna preko druge – mala knjižica doktora Hoića iz 1888. godine *Slike iz obćega zemljopisa*, prijepis rukopisa *Cosmographiae Commentaria* Luje Gjuraševića iz 1551. godine, Ibn Hawkalova *Orijentalna geografija*, Averroesova *Knjiga prosudbenih rasprav*a.

Posvuda knjige, a pod njima fotografije. Motiv na fotografijama, uvijek jedan te isti, utvrda nalik Dubrovniku ili stonskome Velikome zidu. Različitost vremenskih prilika zabilježenih na fotografijama ukazivala je na to da su fotografije prikupljane dugotrajno. Pozornijeg bi promatrača zasigurno zadržala na fotografijama dopisana riječ Diu, naziv utvrđenog zdanja, uokvirenog tonovima mora, u svemu različitog od poznatih nijansi mediteranskoga akvamarina.

Knjige su se nalazile posvuda, uz noge stolića, na stolcima i prozorskim klupčicama, a po policama biblioteke, makete diuske utvrde i boce s modelima brodova. Osim maketa i boca, dojam su usahnuća u podjednakoj mjeri ostavljale zbirke kompasa, dvogleda, kao i tijela staklom nepokrivenih karavela.

Sveopću tromost remetio je uokvireni dječji crtež. Žustri potezi snažnih boja prikazivali su more, jedrenjak i nasmijano sunce, a pri samom dnu bila je poruka: *Dragi tata, vrati se kući. Tvoja Danica.*

Biblioteka je doticala čelni zid sobe obzidan bračkim kamenom. Na njemu nije bilo ukrasa, uz njega se nije prislanjao namještaj. Dane je tvrdio kako ga kamen vraća prirodnosti i sebi samomu. Nazivao ga je različitim imenima: kapelicom, čistilištem, inkubatorom nadahnuća, praznom plohom, sugovornikom, sveznalicom i stoikom. Obraćao mu se nekad glasno, nekad bez riječi, u mislima, a u danima koji žele biti zaboravljeni stajao bi pred njim, sa željama ili bez njih, onako kako hodočasnici stoje pred jeruzalemskim Zidom plača. Znao je reći kako ne zna moliti. Od religije je tražio više od utočišta, više od utjehe. Svakako, smisao i opravdanje postojanja. Svrhovitost. Razlog zbog kojega smo načinjeni drugačijima od Tvorca. Pojašnjenje osjetilnosti. Odgovor na pitanje je li svatko od nas živuća kazna ili dar.

Vratimo se jednostavnijem, onome što je moguće prepričati bez dvojbe.

Podovi, čak i kupaonički, bili su od drva. Dane je kolekcionarskom upornošću promišljao suživote suprotnosti, njihovu upućenost jedne drugima, vatre – zraku, drva – vodi. Držao je da drvu dodir s vodom produljuje život. Ta nije li voda ona tvar koja ga je u doba izrastanja hranila i održavala? Pitao se nisu li poganska vjerovanja vidjela *os svijeta – Axis mundi* upravo u Drvu svijeta, prvotno rakiti, potom, hrastu, u oba slučaja stablima sa staništima nedaleko vode? Nije li Drvo svijeta povezalo tri razine kozmosa: nebo – svijet bogova, zemlju – svijet ljudi i podzemlje – svijet mrtvih? Nije li Drvo svijeta najbliži srodnik bilja Edenskoga vrta – Drva spoznaje i Drva besmrtnosti? Nije li radoznala Eva posegnula za plodom s Drva spoznaje i tako obznanila žudnju čovjeka da bude što sličniji Bogu? Nije li njezin neposluh, nemir i nestrpljivost ono što najtočnije određuje ljudsko postojanje, a usmjereno je ne samo plodovima Drva spoznaje nego i plodovima Drva besmrtnosti? I naposljetku, nije li se izgon iz Edenskoga vrta dogodio baš zbog tih ljudskih osobina?



Dane je odvojio dlan od prozorskog stakla i prišao pisaćem stolu. Isključio je prijenosno računalo i prihvatio se slaganja bilježaka – termina letova, telefonskih brojeva i nerazumljivih skraćenica čija se značenja lako zaboravljaju. Po svemu sudeći, putovao je često i daleko, a bilježio brzo, neuredno i višejezično.

Ništa od svega toga ne bi bilo razlogom za spominjanje kad se među inim papirima ne bi nalazile posvema nesvakidašnje kopije srednjovjekovnih i ranorenesansnih zemljopisnih karata. Na nekima su se nalazili ucrtani smjerovi vjetrova. Na nekima su označeni podvodni grebeni, na nekima su slikovnim pismom dopisani cijeli odlomci. Dane se ispravio u leđima. Stojeći, prelistavao je poznate stranice.

INCIPIT VITA NUOVA

Procvat Osmanskoga Carstva događao se u doba bujanja zapadnoeuropske renesanse, njezinih slobodnih gradova, sveobuhvatnog

pojma građanstva i pojave nove vrste misaonog čovjeka, uomo universale, već u začetku – seciranog i tijela i duha. Psihotičnost srednjovjekovnog bunila u poimanju svijeta poljuljalo je upravo spomenuto seciranje, tehnika razotkrivanja. Anatomija je prvo ovladala vještinama u kojima se ponajmanje očekivala – slikarstvu i pjesništvu, a imena poput Leonarda da Vincija i Williama Shakespearea još uvijek svjedoče o zastrašujućoj preciznosti rezova vještih anatoma. Je li anatomija bila napredak u razvoju ljudske svijesti o svijetu i sebi? Paracelzus, najglasniji oponent talijanskih anatomskih škola – tu je disciplinu držao sirovom i pogubnom. Vjerovao je u jedinstvo svemira i u cjelovitost njegova organskog tijela na kojemu bolesti tvore samo jedan dio. Zalagao se za osvjetljavanje mraka čovječjeg tijela prodiranjem maštom, a ne nožem; ovladavanjem "Anatomijom esencije", a ne mesarenjem; upoznavanjem svojstava esencije, tajanstvene klice posađene u svim elementima univerzuma.

Europa se tresla. Kako i ne bi kada je padom Carigrada postajala sve manja i manja. Kardinal Buntovnik – Andrija Jamometić, usudio se četrdeset godina prije Luthera, točnije 1482. godine, za turski prodor optužiti Svetog Oca Siksta IV. i njegovu cezaropapističku politiku. Zalaganje kardinala Buntovnika za pobjedu nove europske misli zaustavio je tek gubitak života.

No, što je značio jedan posječeni slobodoumnik u iščekivanju sveopćeg potopa pretkazanog za 1524. godinu i ulazak u zodijak riba? Glave su se kotrljale zbog izrečenih ideja; svatko je mogao biti demon ili vještica. Inkvizicijski su sudovi provodili svoju osobnu anatomiju. Samo je u Arezzu 1520. godine spaljeno 1700 heretika, vjerojatno pod utjecajem dvaju najznačajnijih djela onoga vremena: Summis desiderantes affectibus (bule Pape Inocentija VIII. o pobijanju krivovjerstva oglašene na dan 4. 12. 1484.) i čuvene knjige Jakoba Sprengera Mlatilo za vještice – Malleus maleficarum iz 1489. godine, priručnika o elementima čarobnjaštva.

Srednjovjekovno bunilo postalo je kolektivnom fantazijom sa svim simptomima sveopće zaraženosti. Uz duhovnu epidemiju, skučenim gradovima Europe harale su kuga, sifilis, kolera i guba, dopunski pojačivači arome ratova, političkih pustolovina i velikih otkrića, često posljedica osjećaja skučenosti. Paradoksalno, i crna je kuga doplovila morem. Iskrcana je listopada 1347. godine, kada je jedna flota s Orijenta stigla do obale sjeveroistočne Sicilije. Iako su polumrtvi članovi posade stavljeni u karantenu, štakori s njihovih brodova ubrzo su se vrlo uspješno razmilili po kontinentu. U samo četiri godine stanovništvo Europe se prepolovilo. Simptomi su uvijek bili jednaki: otekline na preponama i pod pazuhom, potom i krvavi

ispljuvak. Neki su držali da je kuga okrutna, ali i milostiva. Žrtve crnog pomora nisu se predugo mučile. Trećega dana od pojave simptoma nastupalo bi umiranje.

Je li moguće da je čovječanstvo i u doba "procvata" moralo biti ukaljano bezumnim krvoprolićima? I konačno, je li moguće da je put u Novi Svijet otkriven zbog nečije želje za bijegom iz grotla svjetskih sukoba, a ne zbog strasti za osvajanjima? Jesu li mene, novovjekog pojedinca, davni prijepori zarobili i odvojili me od svakodnevice?

Ja, Dane Puljiz, robijam osamnaest ili nešto više godina, sve od dana kada sam se uhvatio promišljanja istodobne predodređenosti procvata i pada dviju kultura – zapadnoeuropske i osmanske. Odgovore sam tražio posvuda, pa tako i u knjigama temeljnih spoznaja o čovjeku klasičnoga razdoblja. Ponešto sam razabrao u djelima Erazma Roterdamskog (prije svega mislim na Pohvalu ludosti i Knjigu o dječjem i uglađenom vladanju); ponešto u Orbis Breviarium Zachariosa Lilliusa izdanom 1493. godine u Firenci.

Intrigirali su me i ondašnji dometi širenja tiskarske riječi omogućeni uzdizanjem trgovačkog sloja. Ništa manje nije me oduševljavao ni Maksimus Planudes koji je u 14. stoljeću s indijskog preveo oznaku za "nazivnik" i tako je uveo u europsku matematiku, ili pojava "arapskog paradoksa" kojim su arapski brojevi trajno potisnuli rimske i uveli novu oznaku za nulu, do tada nekorišten broj. Arapi su sanskrtsku riječ "sunya" – prazno, praznina, preveli kao "sifr", te joj omogućili zaživljavanje u latinskom (zephirum), ali i u drugim jezicima Europe (zero, cifre, cifra, cipher). Ubrzo su se oko nule obavile rasprave o njezinu podrijetlu i značenju, prije svega o stajalištu koje valja zauzeti prema onomu čega nema te je jednako nuli. Uz nazivnik i nulu, matematičkim iznenađenjima nije bilo kraja. Kao operator zbrajanja pojavila se oznaka "plus", prvi put tiskana u jednom njemačkom rukopisu iz 1481. godine. Sve u svemu, moglo bi se zaključiti, matematika se u Europi ponovno počela rađati. Tekovine starogrčkih spoznaja arapski je svijet razvijao kako bi ih mogao vratiti Europi. Moglo bi se naslutiti, s povratkom matematike, počela se događati točnost. Demonstriranje točnosti odrazilo se i na mjerenju vremena. Tako se 1344. godine, na crkvi Blažene Djevice u Milanu, pojavio jedan od prvih mehaničkih satova s kojima je otpočelo precizno odbrojavanje odbjeglih sati svakodnevnice. Klepsidre, sunčani i pješčani satovi počinju lagano odumirati, a temelj u mjerenju vremena postaje uteg pokretan silom teže.

U doba širenja ideje o važnosti pojedinca renesansna je Europa uvela dvije novine: broj 1095 kao "broj šutnje", i vilicu. Dok je

"broj šutnje" trebao podsjećati na položene prisege o trogodišnjem (365·3=1095) zavjetu šutnje polagane pri ulasku u templarska i srodna tajna bratstva, vilica je, nečujno ali sigurno, postala mjerom civilizacijske uljuđenosti. Premda u Veneciji poznata već u jedanaestom stoljeću, njezino je dugo putovanje (s Bizanta preko Venecije do svih europskih trpeza) potrajalo stoljećima. Nakon što je konačno uvedena u dnevnu rutinu, moglo se pristupiti analizi onoga što je vilica polučila. Rezultati su se činili jasnima: vilica je sudionike objeda razdvojila uputivši svakoga svome tanjuru. Time je prokrčila put jednom od oblika kultivirane usamljenosti. Vilica je individualizirala trpezu te je ubrzo, uz različite druge novotarije poput krumpira, rajčice, začina i duhana, postala okidačem buduće "europske modernosti". Jean Baudrillard je zapisao: "Modernost nije samo stvarnost tehničkih, znanstvenih i političkih prevrata 16. stoljeća, nego igra znakova, običaja i kultura što proizvode mijene struktura na razini rituala i društvenih navika."

Pisani dokumenti nadalje su svjedočili o snažnoj ekspanziji novih središta znanja (sveučilišta Bologne, Pariza i Oxforda), novih središta društvene promocije utemeljene na ovladavanju znanjem, a ne na privilegijama baštinjenim rođenjem. Njihovom su zaživljavanju pridonijele tekovine izučavanja skolastike, ali i širenja pravila svetoga Benedikta, usustavljenog u devetom stoljeću, prema kojemu se vrijeme molitve jasno moralo dijeliti od vremena rada. Jacques le Goff vrlo je suvereno ustvrdio kako je "uporaba redovničkog vremena prema pravilnim razdiobama kanonskih sati dana i noći – podloga današnjoj organizaciji individualnog i kolektivnog vremena."

Petnaesto je stoljeće otvorilo prostor širokim spekulacijama u polju geografije, ali i pustolovinama temeljenim na spoznajama navigacije, astronomije, geometrije i meteorologije te usmjerilo zanimanje javnosti na privatno sveučilište portugalskog kneza Henrika Moreplovca nedaleko Sagresa (njega su pohađali, primjerice, Magellan i Vasco da Gama). Ta je neslužbena akademija geografije bila čuvena kako po ludičkim eksperimentima, tako i po iznimnoj dragocjenosti – rukom rađenoj geografskoj karti majstora Pedra, kneževa kartografa.



Jesam li dosljedno presudio tekovine renesanse? Mogu ustvrditi tek kako sam ih svesrdno provjeravao – putovanjima, pretraživanjima starih i novovjekih spoznaja, navika, prijašnjih i sadašnjih osjećaja bliskosti i udaljenosti. Do svoje četrdeset druge godine obišao sam

sve prijestolnice Orijenta. U turskom mjestu Sivas (prijestolnici svetoga Vlahe, zaštitnika Dubrovnika i "sveca od grla") potvrdilo mi se koliko smo izmiješani i povezani prošlošću.

Indiju sam ophodio srednjovjekovnim kopnenim putevima. Prelaskom većeg dijela bivše Perzije obznanila mi se negdašnja snaga Otomanskoga Carstva i sve posljedice turskog osvajanja Carigrada 1453. godine i zatvaranja kopnene poveznice Europe s Azijom. Pješice sam istražio i Sjevernu Afriku i njezina dva posljednja križarska uporišta – utvrde Tir i Sidon, osvojene od mameluka 1291. godine, nakon pada Akre.

Lutajući Sredozemljem, slušao sam o slavnom Džauharu[h]*, mameluku poteklom s jadranskih obala – utemeljitelju Kaira (969. godine), neimaru kalifa Fatimide, čuvenog osvajača Afrike. Upravo me životopis Džauhara, Dalmate cavtatskog podrijetla, poučio o odličju južnjačkih plemena – u svaka doba spremnosti svjedočenju bojne vještine i prijezira smrti.*

Nakon pronalaženja tragova iz Džauharova života, predaje o mamelucima čekale su me na svakom koraku. Ističem to zbog činjenice koja mi je izgledala kao ukaz sudbine i putokaz u lutanjima – mameluci su bili moji zemljaci, otporni i vješti u opstanku na razmeđi vjera, putova i svjetova čak i nakon što su prevođenjem s kršćanske na islamsku vjeru izgubili posljednju sponu s djetinjstvom i podrijetlom. S njima me i danas povezuje biljeg urezan prostorom na kojemu sam rođen. Držao sam kako će mi upoznavanje njih, prilagođenih nepoznatom, izmijenjenih u srži čovjekovoj – vjeri i vjerovanju, rasvijetliti pravila po kojima se odvijaju današnji životi, kada smo poravnati globalizacijom, izravnati do neprepoznatljivosti.



Na putovanje čovjeka potiče sve, čak i religija. Ono je jedan od najsnažnijih medikamenata za ozdravljanje duše kojim se umnažaju neizvjesnosti i čarolije postojanja, a plovidba je, kao i voda, neponovljivi oblik putovanja. Ploveći, nemoguće je dva puta proći isti put. O neponovljivosti plovidbe pisali su mnogi, čak

h Džauhar (Jawhar) je sicilo-bizantski general koji je Kairo okružio bedemima i monumentalnim ulaznim dverima 969. godine. Njegov su koncept dodatno nadograđivali armenski general Badr al-Gamali 1087.-1092. godine i sultan Salah al-Din 1181. godine. Džauhar je 970. godine počeo graditi kairsku džamiju Al Azhar u kojoj je 988. godine osnovano sveučilište. U dekoru ove džamije prisutni su utjecaji Aje Sofije i džamije Ibn Tulun. Često se susreće komentar kako *zidana platna* unutarnjeg dvorišta ove džamije djeluju *svileno*.

i Anaharsis, grčki filozof i moreplovac iz šestog stoljeća. Nakon što je završilo doba njegova plovljenja, Anaharsis je zaključio da je upoznao svega tri vrste ljudi "one koji su mrtvi, one koji su živi i one koji su na moru".

Moju je plovidbu odredio Rt dobre nade (Cabo da Boa Esperança), od Bartolomea Diaza prvotno nazvan Rtom oluje (Cabo das Tormentas). Portugalski kralj Joâo nije dvojio o važnosti njegova položaja pri ovladavanju svjetskim morima. Čak mu je promijenio i ime. Rt dobre nade trebao je svijetlim tonovima svoga naziva potaknuti želju za otkrivanjem novih svjetova i umanjiti strah od oluja koje su se oduvijek kovitlale uz njegove hridi.

Svejednako tragajući za mamelucima, Džauharom i inim Dalmatama, zaplovio sam putovima Vasca da Game, prvog osvajača Rta dobre nade. Slijedeći Vasca da Gamu slijepo sam se držao reda plovidbe njegovog prvog oplovljavanja Afrike 1497. godine. Prema navodima na koje sam nailazio, da Gama je iz lisabonske luke isplovio 8. srpnja, a godinu je dana kasnije dojedrio pred Kalikut, luku na malabarskoj obali Prednje Indije, sjedište Samorina, vrhovnoga poglavice brahmanskih Indijaca.



Pitam se stoji li iza i ispred otkrića tek radoznalost ili postoji i nešto drugo što bi je svojom veličinom nadmašilo? Nove spoznaje mijenjaju obzore, približavaju ih i istodobno udaljuju. Iza jedne dostignute točke horizont se ugiba, a na njegovom se ulegnuću rađaju nove znatiželje. Između njih leže tijela pogažena strahom, sljepilom i usamljenošću. Neizgovorena nerazumijevanja. Neizrečene istine.

Nakon svega doživljenog još uvijek ne znam kako odgovoriti na pitanja kojima sam samoga sebe zarobio, jednako kao što nisam znao razumjeti ono što se pred mojim očima trenutno zbivalo. Nepostojanje konačnosti samo je jedan razlog zbog kojega šutim, ali nije li svijest o tome da je istina istinita tek kada je konačna ono što i svima uokolo otežava sagledavanje i svijeta i sebe? Zbog prisutnog osjećaja bespomoćnosti znam tek jedno: ovoga sam puta potpuno u pravu.

Biti u pravu ne znači biti slobodan. Ovo zarobljeništvo, stvoreno od pitanja bez odgovora, mjerio sam potežući za uzicu neizvjesnost, temelj moje slobode. Vrtio sam se u krugu iscrtanom oko sebe, naganjajući neizvjesnost čak i kada sam mirovao. Dozivao sam je kroz prošlost. Tražeći sebe, u knjigama sam tražio svoga dvojnika iz

prošlog vremena. Pokazat će se, dvojnik kojega tražim bit će Melek Jaša, ime s korica koje su me pratile od djetinjstva.

Još se živo sjećam božićne večeri u našoj kući nakon koje je moj ujak Lemba, slijedeći svoj uobičajeni zanos, zaboravio knjigu Vladimira Mažuranića, netom kupljenu u antikvarijatu. Privučen njezinim pustolovnim nazivom Melek Jaša Dubrovčanin u Indiji, godine 1480.-1528. (i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća), iste sam je večeri u cijelosti prelistao. Prvu sam radoznalost utažio spoznajom kako se riječju "melek" u islamskome svijetu označavaju anđeli, ali i da ta riječ predstavlja počasne titule kraljeva, vladara ili kraljevih namjesnika. Ime iz naslova je prema tome moralo označavati kraljeva namjesnika, nekog Jašu poteklog s dubrovačkog područja. Ipak, uza sav uloženi napor, većinu pročitanih stranica nisam uspijevao razumjeti.

Ujaku sam knjigu pokušao vratiti za blagdan Sveta tri kralja. Držao sam, moralo bi mu biti jasno da joj nikada neću dorasti. On me dugo promatrao, ispitivački i podozrivo (sada znam da podozrivost njegova pogleda nije bila usmjerena prema meni, nego je bila samo jedna od posljedica njegova iskustva nakupljenog u četrdesetak godina). Nakon takvih, podozrivih i ozbiljnih pogleda, ono što je izjavljivalo zvučalo mi je kao privid, svojevrsna prijevara. Valjda je toga i sâm bio svjestan. Prelistavao je knjigu i činilo se, listajući je pokušavao je ublažiti naš nesporazum.

"Neka ti ostane, možda će ti zatrebati."

Nisam bio siguran što bih trebao misliti. Nije ju želio ponijeti? Ostavljao mi je ovaj dar s nekom višom namjenom? Očekivao je nešto? Ili sam, možda, bio lakom? Zaista se nisam uspijevao domisliti ničemu drugom doli tome da ću ga razočarati. Tko će sve to iščitati? Ni ne znam gdje je ta Indija. Pokušao sam se obraniti od njegovih očekivanja.

"Kada me bude zanimalo ti ćeš mi pojasniti."

Ujak je raspravu izbjegao jednom od sebi svojstvenih galantnih kretnji.

"Ipak je zadrži, mali! Tko zna hoću li ti biti u blizini kada me budeš htio pitati."

Sjećam se kako sam mu zavidio na vječnom osmijehu, na nepredvidivosti s kojom nam je dolazio i odlazio i na svemu onome što je sâm živio. Već sljedeće veljače, činilo se, preminuo je lako i bezbrižno, gotovo jednako nepredvidivo i hitro kao što nas je na

večernjim odlascima napuštao. Tada su govorili, i sreća se umori kada nekoga dugo nosi na leđima.

Sada, dok ponovno držim raspravu o Melek Jaši, u sebi prepoznajem onoga Danu kojega više nema. Osjećam se ispunjen nadom, sitan, neznatan, a radostan, baš kao one božićne večeri. Radostan i siguran da će me izučavanje jednog jedinog života i njegovog konačnog ishoda (za razliku od množine povijesnih neizvjesnosti) odvesti upravo onom mjestu koje je Dante označio mjestom novoga početka (Incipit vita nuova). Prije negoli se posvetim njemu, Melek Jaši, koji će mi pomoći da se posvetim sebi, imam još potrebu reći kako zavidim svakom onom tko je u mladosti uspio biti mlad.

Jutro je poodmaklo. Dane je podigao pogled prema zidnom satu i odlučio se vratiti navikama samačkoga života. Počeo je planirati poteze za poslijepodnevnu partiju šaha istodobno odvajajući dokumente za skorašnji susret s Leutarom, poznatim kupcem riječnih brodova. Postao je svjestan nelagode koja će ga pratiti tijekom razgovora.

Nastavio je razmišljati o najnižoj cijeni prijevoza riječnih brodova koju mora postići, a potom i pobrojavati nekolicinu događaja koji bi mu mogli poslužiti kao prateće teme u poslovnom razgovoru. Prisjetio se, dva dana nije pratio vijesti.

Izgledom je odavao čovjeka koji je potpuno nesvjesno zakoračio u zrelo doba, ponajviše zbog poskakivanja u hodu. Njegov neritmičan hod podsjećao je na proživljene terapije, na teški zadah fizioterapeutskog odjela Gradske bolnice, na prugaste pidžame i na odsutne poglede nepoznatih ljudi. Nekako istodobno, od korektivnih su vježbi odustali i on i roditelji. Pokazalo se, bila je ovo njegova prva dobivena bitka. Dobivena tvrdoglavošću, ondašnjim Daninim jedinim oružjem.

Zaključao je vrata stana broj sedam. Na privjesku za ključeve zanjihalo se sedmo glagoljičko slovo Ⰶ. Njihalo se slovo Ž, istodobno oznaka za broj sedam i simbol života. Živjeti.

Zastao je pred poštanskim sandučićem. Na podebljoj je kuverti stajalo njegovo ime napisano iskrzanim rukopisom, kao da je pisano u žurbi. Okrećući kuvertu u ruci zamijetio je da nedostaju poštanska

marka i ime pošiljatelja. Umjesto njih je pisalo: *Pismo i ja stižemo istodobno*. Otvorio je kuvertu. Čitajući pismo, oči su mu poprimale tamniju boju.

Daleki moj prijatelju,

večeras sam sama, u Rijeci. Izbjegavam razgovore i druženja, a nedostaju mi naši razgovori. Nakon izlaska iz vlaka odlučila sam se držati Tvoga savjeta: upoznati se s gradom kroz njegovu najpoznatiju kavanu. Izabrala sam Sladis, nedaleko od željezničkog kolodvora. Izgleda, Rijeku ću pamtiti po njoj i po autobusu "tridesetduje" koji vozi za Lovran i Opatiju. Propustila sam ih nekoliko, samo da bih što kasnije stigla u hotel. Nedugo nakon devet, u Sladisu sam ostala jedini gost. Promatrala sam konobare kako čiste pod, peru šalice i strpljivo čekaju na moj odlazak. Čini se, ipak sam boravila u kafiću, jer, ako sam dobro zapamtila, Ti tvrdiš – kavana je mjesto koje okuplja ljude u razgovoru ili igri, a ja sam, eto, večer provela sama i u šutnji.

Kada sam se našla na ulici, na klupi uz autobusno stajalište glavom mi je proletjela rečenica: Divio se mom ugodnom karakteru: nije se valjda sjetio da sam bila naviknuta na siromaštvo.

To sam negdje pročitala. Ima nas još umornih od razgovora kojima prikrivamo sramne točke svoje jezgre.

Žao mi je što nisi ovdje, obala je lijepa pod noćnim svjetlima. Sjedim uz prozor autobusa, odmah iza vozača. Sada vidim Rijeku kako treperi kroz noć. Vozač je otvorio vrata, dotiče me miris mora i borova.

Konačno sam stigla u hotelsku sobu. Čudnog je oblika, nalazi se u potkrovlju, stepenice povezuju kupaonicu i ostatak sobe. Noć je topla. Mogu spavati uz otvoreni prozor i pokušati zaboraviti našu kontinentalnu zimu. Kao rođeni pomorac i trgovac riječnim brodovima, sigurno razumiješ ovu potrebu.



Pod dojmom sam sna. Neću ti ga zapisati. Jednom si rekao da ljude upoznaješ kroz njihove snove.

Kakva su moja upoznavanja? Teško je reći. Kao da sam s njima, upoznavanjima, uništavala neku samo moju čaroliju. Prepustiti im se, za mene je značilo, izgubiti Sebe. Priču koju sam izmišljala.

Identitet u koji (ni)sam vjerovala. Nisu li sve naše priče izmišljene? Ili su istinite, a ja sam tek u jednom od "onih raspoloženja".

Nakon buđenja, šetala sam obalom. Udaljenost horizonta podsjećala me na tvoja pitanja: Ako ja odem, tko će ostati; ako ostanem, tko li će otići?

Izvježbani smo u ostajanjima. Gomilanje stvari, ali i ljudi uokolo sebe, otežava odlazak. I sama sam ponekad poželjela nestati. Zaboraviti na odgovornost prema precima, prošlosti i sadašnjosti. Biti iskorijenjena, iz obitelji i domovine. Ja, ona koja ostaje, osjećam približavanje tvoga odlaska. Ne moraš me na njega upozoravati. Ukorijenjenost i ostajanja izvježbali su me prepoznati ga po mirisu i šutnji kojom se navještava.

Odlaskom ćeš mi promijeniti ovaj novi identitet u koji sam tek povjerovala otkako sam s tobom. Nešto ću morati učiniti, Dane. Ti si snažan i beščutan. Odan si svojoj viziji i tom odanošću opravdavaš sve izdaje. Ali i ja posjedujem snagu. Bojim se, morat ćeš je upoznati. Ako si i snažniji, ja ću možda morati biti pokvarenija. Nitko ne voli biti ostavljen. A ti si utjelovljeni Odlazak.

Teško mi je misliti o tebi. O nama.

Nazirem tijela nekih kupača. Valovi snažno udaraju o obalu. Kao i svake snage, postajem je svjesna tek nakon što se pokrene. Sunce je jako. Teško je gledati u daljinu. Nabrojala sam pet jedrilica. Iako još nisi krenuo na svoj veliki put, u svakoj od njih tražim tebe.



Humanizam se pretvorio u industriju. Danas sam, na simpoziju, pomislila: življenje u eri industrije i racionalizma podrazumijeva prihvaćanje medicine, obrazovanja, čak i putovanja, kao novih oblika industrije. Umjesto putnici, postali smo konzumenti turističke industrije. Evo, baš danas, kao jedna od liječnica obrazovanih u "industriji obrazovanja" konzumiram uslugu "industrije kongresnog turizma" i osnažujem "industriju zdravstva". Industrije su me izmijenile. Zbog njih sam prestala spominjati mističan doživljaj svijeta. Konačno sam shvatila da o njemu, o mističnom doživljaju svijeta, nije mudro davati izjave. Ista ona intuicija koja je naše pretke čuvala od napadaja s leđa, govori mi da šutim o svemu što nije dio "industrije Stvarnosti". Poslušala sam samu sebe. Zaista, šutim. Nisam željna podsmijeha.

Referate sam slušala cijelo prijepodne. Nakon stanke za ručak i sama sam imala izlaganje. Prepričala sam mitološku podlogu znanosti i Geneze prema kojoj je znanost začeta Evinom znatiželjom,

Pramajčinim neposluhom, posezanjem za plodom Stabla spoznaje i počinjenjem Istočnog grijeha. Čini se, nisam izabrala najsretniji uvod za raspravu o medicinskoj praksi. Dakako, ti pretpostavljaš, izlagala sam o današnjem položaju liječnika i medicini koja liječi, ali različitim metodama ovisno o platežnoj sposobnosti bolesnika. Spominjala sam još podosta toga: bolesnički strah/sram od poraza, kolektivnu hipohondriju, istrošenost riječi "znanost", a recenzije znanstvenih radova označila sam egzekutorima slobode mišljenja i ubojicama izvorne znanstvene misli. Ne sjećam se više točnog slijeda, ali u izlaganje sam uspjela unijeti i prilično oštru kritiku demokracije, željezne poluge provođenja volje gomile i njezine načine porobljavanja kroz globalizaciju i pozerstvo polupismenih moćnika. Spominjala sam sveopći poriv za konzumiranjem serotonina, hormona zadovoljstva, kao i učinke njegove nadomjesne terapije. Novija istraživanja pokazuju da su najveći broj ubojstava i samoubojstava počinili upravo oni koji su liječeni serotoninskim inhibitorima.

Ne znam više kako sam dospjela do zaključka, ali on je bio posve jednostavan. Na izmaku smo industrijske etape razvoja čovječanstva u kojoj očekujemo, s više ili manje bojazni, prijelazak u novu eru informatike, vjerujući kako je i u ovom skoku djelovala dijalektika napretka. Na visokom smo stupnju razvoja i naše su bolesti točno takve: duboke posljedice otuđene Stvarnosti, oglušene na temeljni poriv evolucije – istodobnu vježbu tijela, uma, duše i duha. Mi, liječnici, obavezni smo priznati da nije dovoljno operativno odstranjivati dijelove tijela ili mozga… Čovječanstvo vapi, a mi režemo li režemo i od medicine stvaramo novu religiju. Odlučujemo kada ćemo i kako izolirati "oštećene", označene ili izrezane, a oni nam moraju vjerovati. Preventivno ih, naravno, drogiramo sedativima, hipnoticima, anesteticima i analgeticima… Čitala sam Fromma, Marcusea, Adorna i ostale… Zar nitko više neće progovoriti o potrebi za novim načinom življenja, drukčijim navikama koje vode u novu eru, koje svakom pojedincu omogućuju da izraste u Budu, običnog čovjeka koji je dotaknuo Boga?!

Iako sam podigla prašinu, nisam učinila ništa veliko osim što sam vjerojatno poljuljala uzlet svoje karijere. Ovo je bio samo još jedan dosadan simpozij (podsjetio me, stari Grci su ovu riječ, simpozij, uveli za raspravljanja, ali u istinskim dijalozima, zbog razotkrivanja istine, nakon kojih bi uslijedile i gozbe s jelom i pilom), dosadna retorika upozoravanja na opasnosti, dosadna prezentacija neznanstvene znanosti (prava znanost uz sebe ne bi vezivala toliko puta ponovljenu atribuciju – dosadno!). Znam, znanost je samo jedan

od mnogih načina razmišljanja, ne nužno i najbolji, ali ja sam, Dane, silno umorna od njega. Umorna i razočarana.



Kada sam se spakirala, požurila sam na "tridesetduju" i stigla u Rijeku, a potom i u minijaturni antikvarijat Mali neboder.

Predugo sam se zadržala među starim stvarima i mirisima potrošenih života. Srećom, pogled na sat podsjetio me na vrijeme. Pet sati?! Do polaska vlaka ostalo mi je manje od sat vremena. Vrijeme je proletjelo. Pet sati! Jesam li dobro upamtila kako je pet broj ljubavi, Afroditin broj, ili nešto slično?

Nekoliko trenutaka poslije žurila sam prema kolodvoru. U ruci mi se nalazilo nešto za tebe – stara, drvena tabakera, nepraktična, ali romantična, obilježena tuđom, a ne tvojom, mojom ili našom prošlosti.

Optužuješ me da ti ne govorim ništa o sebi. To te ujedno i mami. Izmaštavaš me onakvu kakva nisam. Na sva tvoja pitanja moji bi odgovori bili banalni. Zaboravljaš, život u bolnicama izvještio me u potiskivanju. Moj opstanak se temelji na zaboravljanju tijela, misli, bolesti i sebe. Previdio si ono što me odlikuje. Ja sam ona koja pati kada se okrene Sjećanju. Zato šutim. Ne govorim. Ne upuštam se u bliskosti. Ja sam ona koja je najdalja kada je prisutna. Sve ovo što ti pišem, kao i ono što ovoga časa koncentrirano mislim, ubrzo će nestati. Postat će dio onoga što ne želim posjedovati, dio Sjećanja. O njemu, Sjećanju, ne želim ti govoriti.

Pitaš se što uopće volim u tebi?

Kao i svi moji odgovori, i ovaj je trivijalan, banalan. Volim tvoju opsjednutost Prošlošću. I strast s kojom se upuštaš u bijeg od života. Strast s kojom si se dotakao mene. Mene, kao priče u koju vjeruješ, ali i drugih priča kojima si se omotao.

Evo, pomišljam na jednu od tih priča i ponovno se osmjehujem. O genijalnosti Konstantina Filozofa pričao si mi s takvim žarom da i sama još uvijek treperim zbog tvoje uvjerenosti u njegovo više poslanje. Tebi je svaki detalj njegova života imao viši cilj i svrhu. On se morao roditi u Solunu, njegov je otac morao zarana umrijeti jer ga je majka morala dati na crkvenu izobrazbu. Konstantin je morao biti višestruko nadaren, on je morao izvrsno vladati grčkim i morao je imati starijeg brata Metoda koji je morao biti monah na Olimpu kako bi Konstantin mogao kod njega boraviti i duhovno se izgrađivati. Konstantin je morao ostati dvorski službenik, profesor carske škole i visoki državni činovnik oproban u carskim misijama

baš zato da bi ga car Mihael po potrebi vjere mogao poslati u Moravsku, knezu Rastislavu.

Car ga je prije odlaska u Moravsku već morao iskušati, a Konstantin je morao pokazati svoju filozofsku vještinu na najtežem mogućem mjestu – u zemlji Kazara. Do Kazarije je Konstantin morao dugo putovati i morao se uputiti preko Krima, gdje je u Hersonu morao čekati na pogodno vrijeme za plovidbu Crnim morem. Vrijeme je moralo biti loše jer kako bi se inače Konstantin na nekoliko mjeseci mogao posvetiti učenju kazarskoga jezika i svladavanju samaritanskog i hebrejskog pisma koje je kasnije ugradio u glagoljicu? Na koncu, kako bi Konstantin mogao pronaći moći sv. Klementa na dnu mora (30. siječnja 861. godine) da se nije toliko dugo morao zadržati u Hersonu? I ne samo to, da nije bilo boravka u Hersonu, bi li se Konstantin, nakon što se uputio u smjeru Meotskoga jezera preko Kaspijskoga mora i kavkaskih gora, znao duhovno približiti kazarskome vladaru Kaganu? Tko bi osim Konstantina uspio pokrstiti 200 muževa s Kaganova dvora i tako obnoviti staro prijateljstvo između Bizanta i Kazara?

Da nije bilo sve kako je bilo, koga bi car Mihael III. poslao Rastislavu u Moravsku kao pripomoć u širenju kršćanske vjere? Tko bi osim Konstantina bio kadar priznati da, "ako se moli tuđim jezikom moli tek um, duh ostaje bez ploda"? Koga bi moglo obuzeti takvo nadahnuće da u jednoj jedinoj noći sastavi nova pismena, glagoljicu, i u njima objedini sva svojstva hebrejskog, samaritanskog i grčkog znakovlja? Tko bi, osim Konstantina, nova pismena nizao vođen jednom jedinom misli: "U početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše u Boga, i Bog bijaše Riječ"?

Tko bi, dakle, ako ne Konstantin, nakon što je četrdeset mjeseci prevodio crkveno bogoslužje na novo pismo, krenuo dalje? Je li postojao itko osim njega tko unatoč smrtnosti i zemnosti ne bi stao i odustao? Koga bi na proputovanju primio Kocelj, panonski knez i odmah mu predao pedeset novih učenika? Tko bi odbio sva Koceljeva i Rastislavova zlata i umjesto zlata zatražio oprost kazne za 900 zarobljenika?

Slušala sam te i sama se zanoseći, a ti si me uvjeravao da je u svemu ovome morao postojati dublji značaj, viši razlog zbog kojeg se braća nisu vratila u Carigrad, pred zimu 867. godine, nego su produžila za Veneciju. Vjerovao si da ih je neki jasan znak zaustavio i spriječio ih da ulete u carigradski državni udar. Oni nisu smjeli nazočiti događajima kojima je Vasilije Makedonac s prijestolja zbacio Mihaela III. davši ga udaviti.

Braća su morala odživjeti svoje poslanje, a Konstantin je morao ostati živ još toliko koliko je bilo potrebno za donijeti moći svetog Klementa u Rim i ući u monaško zvanje mijenjajući ime u Ćiril. Mojim tijelom još uvijek odzvanja tvoj snažan glas, bez dvojbe zvonak od pripovjedačke strasti. Ti si me uvjerio. Konstantin Filozof Solunski morao je živjeti tako kako je živio, morao se davati bez ostatka i morao je umrijeti na dan svetoga Valentina 14. veljače 869. godine, u 42. godini života, pedesetog dana nakon što je odjenuo svetu monašku odjeću.

Uvjerio si me i u to da bez tebe, Dane, onoga koji s ove vremenske udaljenosti još uvijek vidi Konstantinov život, ne bi postojalo ono što je Konstantina činilo posvećenim, drugačijim, Filozofom. Bez promatrača, bez onih koji vide, svijet ne postoji.



Još sam stigla popiti kavu i mineralnu. Zamišljam te uz sebe, kako otpuhuješ dimove, naginješ šalicu s kavom i pojašnjavaš mi razloge zbog kojih se prekoračuju neoznačene granice Prostora i Vremena. Ti si onaj koji živi u Povijesti. Tvoja je sadašnjost živa ako je potvrđena Prošlošću. Ti i ja možda bolujemo od iste bolesti, ali smo ujedno i živi dijelovi njezine suprotnosti. Ako si ti sjena, ja sam njezin lik koji hoda i djeluje. Ako sam ja sjena, ti si onaj koji joj stvara oblik i pokrete. Ti i ja smo isti. Jednaki. A u jednakosti smo neizrecivo različiti. Grci su riječju kozmos (ures, ili nakit) označavali prekrasno uređen svijet. U Univerzumu – bio on universus (lat. – sav, cio, svekolik, svemir, kozmos) ili uni-vers (lat. – unus – jedan, lat. versus – red, redak, stih), mi smo samo fragment… dio… dijelovi… Radije mislim da smo u tom jednom jedinom stihu postojanja, dio versa… dio stiha. Njegovi različiti glasovi. Vokali. Ponekad suglasnici. Čak i oni kojih nema i zbog čijeg odsustva Georges Perec piše roman. Ispario mu je vokal "e", ispario je na koncu i sam Perec. Bez tebe, za mene je ispario Kozmos.



Moje je putovanje pri kraju. Vlak je sve bliži Osijeku, gradu kojemu se vraćam i tebi, kojega dospijevam domisliti tek odlaskom. Ne znam jesi li u ovo rano jutro još uvijek budan. Ako ne spavaš, osluškuješ zvukove grada, pamtiš ih i razmještaš po sebi. A ja zaboravljam. Ulaskom u grad, ponovno me neće biti. Dolaskom

kući, postat ću ona koja nisam. Radit ću, spavati i jesti. Opstajat ću, to sigurno. Ali me neće biti.

Pišem kao da više nemam vremena. I doista, ni nemam puno vremena – pisma se pišu kada si daleko od kuće, a ja sam joj sve bliže i bliže.

Blizu sam kuće u kojoj ćeš me posjetiti večeras. Tjerat ćeš me govoriti o svemu što sam ti napisala. Ništa ti neću moći reći. Šutjet ću, a tvoj bijes će rasti. Obuzdavat ćeš ga obazrivošću.

Dane, moram ti reći, tebi i meni (ili ako baš inzistiraš "nama") nema pomoći. Oboje smo predugo sami. Samoća je i pakao i raj. Možda navika. Ne znam, ali, s tobom i tvojom samoćom moja usamljenost pati. Netko će morati otići.

Iako sam sigurna kako ovu bilješku s puta nije nužno potpisati, ostajem dosljedna vremenu u kojem se pisalo i potpisivalo…

Tvoja Ružica

Pismo je uredno složio i vratio u kuvertu. Kuvertu je okrenuo među prstima i promotrio. Na teksturi papira nalazio se reljefno utisnut cvijet jasmina. Razmišljao je o Ružici i njezinoj usporedbi nepredvidivosti ljudskoga trajanja sa životnim vijekom balona. Kako je ono govorila? Kao što neki baloni polete visoko, smjelo, mnogi život provedu u polumraku, u sjeni, titrajući bez žara.

U onim drugim životima, usmjerenim vrhuncima ili ponorima, prepoznavala je vijugave putove balona oslobođene uzica. Spominjala je lomove svjetla u njihovim oblim tijelima, oslobođenost pokreta i plesnost zračne "duše". Žalostila se zbog kratkoće trajanja njihovih letova i buke praska, navjestitelja kraja. Nekima kraj nije pristizao brzo. Batrganja poluispuhanih plastičnih tijela sličila su joj šaranima nasukanima u riječnom plićaku. Njihove je obrise prepoznavala i u svojim danima. Vidjela ih je u naporima svakodnevice, ali i u otimanjima njezinoj rutini.

Dane je slegnuo ramenima.

Ružica je u ljudima vidjela balone, a ja sam u Ružici vidio Hipatiju, prvu veliku znanstvenicu i veliki um Aleksandrijske knjižnice. Hipatija je početkom petog stoljeća napunila trideset godina i potvrdila svoju različitost od većine ondašnjih žena. U njezinim su se godinama vrline i nedostaci vidjeli posve jasno, no Hipatija je, nekim čudom, ostala nedotaknuta buntom gluposti i sljepilom mladosti. Njezina je

mladost bila zaokupljena Diofantovom *Aritmetikom* i Apolonijevim *Presjecima stošca*. Da, Hipatiju su zaobišle ludosti. Možda zato što je odrastala u centru uporišta inteligencije. Inteligencije i kršćanstva. Ako se za grad može reći da je mudar, Aleksandrija se u Hipatijino doba nalazila na vrhuncu mudrosti. Hipatija i Aleksandrija. Jedna se ponosila drugom, Hipatija Aleksandrijom, Aleksandrija Hipatijom.

Ružici ovo nikada nisam spomenuo. Zašto? Rado bi me slušala, to znam. Slušala bi me, a ipak, Hipatiju joj nisam spominjao. Vjerojatno zbog kraja. Kako bih Ružici pojasnio osudu prema kojoj je Hipatija proglašena vješticom ogrezlom u crnoj magiji i sotonističkim činima usmjerenim prema žiteljima grada. Politikom? Politika je preslaba riječ da bi opravdala razlog zbog kojega su Hipatijini dijelovi tijela razbacani Aleksandrijom.

Šutio sam o Hipatiji, iako sam u Ružici vidio upravo njezine odlike: inteligenciju, ljepotu i samosvojnost. Uz to i svojevrstan hedonizam, podlogu dražesnih tonova njezina šarma.

Sve sam to vidio, sve to uviđam i danas, a ipak, ne uspijevam proniknuti u njezinu sposobnost prepuštanja postojećem trenutku, ukusu zalogaja, suncu, ili snu. Izbaždarenost ovog osjetljivog mehanizma uranjanja u sadašnjost imaju oni koji se životu predaju s voljom, načinu srodnom pjesničkom zanosu ili stvaralačkoj ekstazi.

Ipak, upoznao sam i njezina mračna stanja. Nakon dugotrajnih razgovora u kojima popušta oprez, njezina se sklonost ugodi obznanjuje kao posljedica nesvijetlih iskustava prekrivenih slojevima razočarenja.

Kriomice sastavlja epitafe. Prvo sam mislio, priprema se za buduće rastanke. Ali ne. Ružica zapisuje epitafe misleći na sebe. Uživljava se u drukčije uloge i zapisuje ih, uvijek ponovno, uvijek jednako revno. Epitaf za epitafom. Svaki drugačiji, s naglaskom na neku drugu, gotovo nevidljivu vrlinu. Neki su se činili istinitima. Za druge je bilo izvjesno da su izmišljeni. Autentičnost je nije zabrinjavala. Ne, ni malo. Ljutitom je postajala zbog jednog te istog, zato što, nakon što bi ih zapisala, nije uspijevala zaplakati. Vjerovala je, kada već sama ne zna koji je smisao njezina postojanja, poslanje će se otkriti u napisanom epitafu, sažetku nje same. Jednom jedinom. Onom nad kojim se rasplače.

Iz razmišljanja ga je trgnulo otvaranje ulaznih vrata i pozdrav starije gospođe.

"Dobar dan, susjed. Vi tek sada izlazite?"

"Dobar dan, gospođo Marković."

"A ja se već vraćam. Znate, dižem jedan veći kredit, za vilu na moru!"

Dane se pokušavao osloboditi čvrstoga stiska, no gospođa Marković je nastavljala."

"Formulari su ispunjeni. Upravo ih je potpisao moj žiri."

"Mislite, žiranti. Jamci?"

"Da, da, susjed, baš to mislim. Od prvog do posljednjeg, sve krasni ljudi."

Utanjivši glas, potiho je nabrajala."

"Znate odvjetnika, gospodina Burića? Ne znate?… Ma, znate ga, sigurno ga poznajete. On i njegova supruga i gospodin profesor Matić… Kažem Vam, sve važne osobe grada."

"Hm, da…"

"Nakon banke smo se zadržali u kavani hotela Central. Ondje zalaze isključivo intelektualci."

"Lijepo", Dane je uzmicao prema vratima.

"Znate li što se govori o Vama, susjed Puljiz?"

"…"

"O Vama, susjed, baš o Vama… Čula sam od gospođe Kovač da ste Vi neizostavno, jako suptilna osoba."

"Ja, suptilan?"

"Vi, susjed, Vi. Iskusne žene to prepoznaju."

"Ali, molim Vas."

"Susjeda Vas je susrela kad Vam je zazvonio mobitel, zar ne?"

"Da, i?"

"I Vi ste ga, susjed, izvadili iz plastične vrećice u kojoj ste nosili limenke paštete."

"…"

"…"

"Samo suptilna osoba, susjed, drži mobitel među paštetama… ne vrijedi Vam poricanje. Mi smo odmah znale, Vi ste krajnje suptilni."

Dane je odustao od razgovora. Za njim se vukao glas gospođe Marković, sporo i uporno, kao tisućiti nastavak meksičke sapunice.

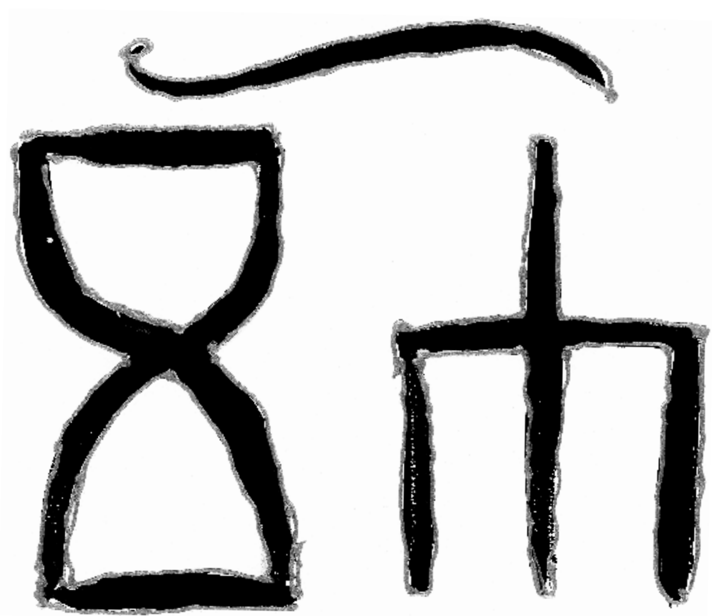
“Ne zanosite se. Susjeda Kovač je kao gušter, ne pita se čije je sunce grije.”

Izišao je na praznu ulicu. I sâm se osjećao praznim. Točnije, dijelom velike Praznine, prirode svih stanja. Zastao je. Valjalo se ponašati racionalno. Podsmjehnuti se dramatiziranju. Nije li svaki dan jednako rizičan transport od točke A do točke B? Nije li poanta postojanja tiho prilaženje pravca unutar intervala A – B i što pripravnije dočekivanje prijelomnih točaka, ma kako se one nazivale, C, D ili E? Nije li i *prazan dan* jednako neizvjestan i jednako prijeloman kao i bilo koji drugi, više ili manje prazan dan iz niske dana jedne uobičajene svakodnevice? Ipak, osjećao se prazno. Prazno. Sve oko njega bilo je prazno, a svijest o tome potvrđivala mu je kako su dio stvarnosti i on i *prazan dan*.

21

Kava ne kaže: hajde, nego: sjedni!

naputak: 21 je bez ostatka djeljiv s brojevima 3 i 7
te su brojevi 3 i 7 *alikvoti* broja 21



·Ⰻ·Ⰰ·[i]

… o broju 21

Šesti trokutni broj. Najmanji je broj koji se na 4 načina može predstaviti zbrojem od najviše 3 trokutna broja. Najmanji je broj različitih kvadrata na koje se neki kvadrat može rasjeći.

Čini ukupan broj točkica na kocki za kockanje.

---

i Ⰻ – glagoljički znak (I – i), ima numeričku vrijednost broja 20.
Ⰰ – glagoljički znak (A – azъ – ja), ima numeričku vrijednost broja 1.

Ljudski je rod oduvijek gradio skloništa. Skloniti se, značilo je: sačuvati se, preživjeti, ponekad brzo trčati ili na pravome mjestu prijeći vodu. Značaj pronalaženja riječnih gazova prisutan je i u povijesti Osijeka, grada na desnoj obali Drave, podizanog na mjestu tri kilometra dugog riječnog gaza. Tko bi ovdje pregazio Dravu, pregazio bi, zapravo, Dunav koji je od Osijeka udaljen svega 25 kilometara.

Današnjica zahtijeva drugačiju vrstu znanja. U gradskome se životu pronalaze kafići, susretišta i skloništa od novovjekih struja. Iako termin *kafić* djeluje kao ružni deminutiv impozantne *kavane*, ipak je s gradskih ulica potisnuo simbol urbanosti začet u renesansi. Prva se kavana, *kahva-han*, pojavila u Konstantinopolu, pet stoljeća nakon što u njemu više nije živio Konstantin Filozof. U sedamnaestom je stoljeću, prolazeći Sarajevom, o kavanama pisao vitez Henrik Blunt: *I koliko god je na čaršiji graja, u kavani je tišina. Lijepo čuješ kako krklja tekućina u nargilama i kako vri kahva na žeravici. Kad uniđe novi gost, najprije pogleda i potraži mjesto gdje će sjesti, pa kad sjedne, onda se ogleda desno, lijevo i pravo po gostima koji od ranije sjede u kavani. Pošutjevši još minutu ili dvije, izrekne pozdrav. Zatim opet zavlada šutnja kao u katoličkih trapista.*

Nitko više točno ne pamti kada se dogodilo potiskivanje kavane u gradska predgrađa i njezino poistovjećivanje s pojmom *krčma*. Malo tko se u gradovima još uspijeva sjetiti onoga što je kavana prije nudila: ugodnu hladovinu, ulaštene stolove i podove, prozore zastrte teškim zavjesama, aromatične mirise vrućih napitaka, i prijateljsko zadržavanje pri odlasku: *Kava ne kaže: hajde, nego: sjedni!*

Dane je pamtio kako se sredinom sedamdesetih godina odlazilo na fildžan melema. Sjećao se i očevih riječi koje su se izvijale umjesto pozdrava: "Odoh do Anđine kavane… Miris mrkuše skida mi maglu s očiju."

Lovački nagoni izvještenih kafićkih sjedača nisu u potpunosti potrošeni. O njihovom postojanju svjedoče ritualne poze – leđa okrenuta zidu, držanje ulaznih vrata na oku, hitro obaziranje na pridošlice. Osim dobro osmišljenog držanja za stolom, s razvojem kafićke kulture usvojeni su i novi kodovi naručivanja pića, ignoriranja preglasne glazbe, užurbana plaćanja konobaru i neprimjetni odlasci.

Dane je Puljiz odavao dojam osobe posve srasle s kafićem, točnije, kasnosocijalističkom kavanom. Bez potrebe za druženjem ili razgovorom, satima je običavao sjediti za svojom šalicom kave. U oslobađanju misli pomagala mu je izdvojenost kavanskih, *ničijih prostora*. U njima mu se rasvjetljavalo mnogošto, čak i razlozi zbog kojih kava, kao i umjetnost, može biti loša, sve i bez počinjene pogreške. Ponekad se upuštao u rasprave s površnim poznanicima. Izvještio se i u razgovorima o samoj kavi. Rado je elaborirao razloge Bachova skladanja *Coffee Cantate.* Kao prvi, navodio je empatiju emotivnog Sebastiana prema usamljenim ženama čiji su se muževi zabavljali po kavanama. Drugi je pronalazio u odgovoru Fredericku Velikom na zabranu pijenja kave u Njemačkoj, premda se tom zabranom nastojala smanjiti pošast igranja kartaške igre ombre, omiljene zabave kavanskih prostora. Uz većinu aristokrata protivio joj se i Bach, premda pripadnik nižeg staleža. Kavana je ipak preživjela. I ne samo preživjela, nadrasla je samu sebe. Tijekom osamnaestoga stoljeća postala je mjesto u kojem se obavljalo gotovo sve; istodobno je služila kao brijačnica, kockarnica i neizostavno mjesto druženja.

Sredinom devedesetih, na jednom od svojih lutanja Mediteranom, Dane se upoznao s radikalnom feministicom Johanom. Ona je o svemu imala stajalište, a za svaki prijepor – recept ili preporuku. Kavu je, primjerice, držala zaslužnom za dostizanje ženske autonomije u Njemačkoj osamnaestog stoljeća kada su žene osjetno manje radile na polju, ali još uvijek nisu imale pravo pristupa kavani. Johanu je pamtio po ugodnom altu i šarmantnoj energiji koju je unosila

u opisivanje *ženskog pitanja* sada i otprije dvjestotinjak godina, kad su se žene, uslijed naglo stečene dokolice, počele okupljati u kućama. Za nju je ovaj oblik nesvjesnog organiziranja, s kartama, uz razgovor, označio početak izgradnje ženske autonomije i prvi oblik emancipacije.

Johana je vjerovala kako je sve moguće kupiti novcem, čak i slobodu. Vrijednost je poimala kao umnožak cijene i količine. Množeći količine i cijene, mjerila je sve oko sebe: vrijeme, sposobnosti i želje. Posljednji su se put čuli prije dvije godine. Nazvala ga je, ispostavilo se, vođena krajnje operativnim povodom: tragala je za nekolicinom muškaraca koji bi sudjelovali u testiranju osjetljivosti svojih maskulinih svojstava na primjenu oksitocina, hormona ljubavi koji se razvija s majčinstvom i inducira snažne osjećaje prianjanja, držanja, dodirivanja i hranjenja.

Glasom obojanim revolucionarnim zanosom obznanjivala mu je zablude prijašnjih feminističkih uvjerenja i sreću zbog radikalnog zaokreta od tog, za dvadeset i prvo stoljeće arhaičnog svjetonazora. Ima tomu već neko vrijeme otkako se uključila u pokret rodovskog (kulturnog), a ne spolnog (biološkog) određivanja osobnosti. Tȁ valjda se sjeća, njezina je velika vrlina oduvijek bila predanost suvremenim trendovima, a za takvu vrlinu valja odvajati vrijeme, energiju i novac – trendovi se, zaboga, još uvijek ne kupuju na rasprodajama! Kao predana aktivistica rodovskog određivanja osobnosti, sudjeluje u svim eksperimentima, a jedan od njih je i ovaj s hormonom oksitocinom, *ljubavnim ljepilom*, naravno, vrlo seriozan i promišljen, sve pod nadzorom liječnika.

Pokušala je opravdati njegov nepristanak. Takvu promjenu svog naprasitog temperamenta pojasnila je jednim od popratnih rezultata terapije hormonima. Povjerljivo mu je dodala da to što doživljavamo i proživljavamo sami sebi tumačimo ovisno o razini pojedine kemijske supstance koja tog trenutka dominira moždanim vijugama. Osim toga, njegovo je odbijanje bilo očekivano, predvidivo. Ako se ne vara, oduvijek je bio iznimno muževan, a i muževnost ima svoje hormonalno tumačenje i potkrjepu u visokoj razini testosterona, hormona reprodukcije. Na kraju mu je povjerila da njegova dinaridska konfiguracija lubanje nikada neće prestati raspaljivati maštu žena.

O da, žene instinktivno znaju prepoznati dobar genetski potencijal, kamen temeljac zdravlja i sreće njihove buduće djece.

Čeznutljivim glasom je zaključila da je Dane upravo prototip pravog muškarca, onakvog s kakvim bi bez razmišljanja prionula u projekt stvaranja buduće djece. Pokušala ga je uvjeriti da je dobro čuo. Da, on je genetski prototip za kakvim već dugo traga i uz vrlo povoljne uvjete pristala bi mu honorirati tu, za njega sitnu uslugu. Trenutno se osjećala izvrsno, a liječnici su je uvjeravali i vrlo plodno. Nije ga željela prisiljavati, no ako bi poželio posijati svoj zemaljski trag, mogao bi joj se obratiti bez ustezanja, naime, njezina bi reprodukcijska sposobnost trebala potrajati još najmanje petnaestak godina.

Dane se nejasno sjećao odgovora. Nešto je petljao, valjda o relativnoj kratkoći razdoblja u kojemu su žene autonomiju stečenu kavom evoluirale u dominaciju planetarnih razmjera. Dvjesto-tristo godina. Što je to u odnosu na pet tisuća godina patrijarhata koji je, kad bi se rezimiralo, najveće tekovine svoje dominacije stvarao kao posljedicu zaigranosti. Cijeli je planet, uslijed muške zaigranosti, postao prenapučen stadionima i svakojakim igralištima (u njih je ubrajao i slikarstvo i pjesništvo, ali i ratove), no stvaralaštvo se za patrijarhata doimalo lakim. Lakim, igrivim i neurednim. Jest, nakon tisućljetnih igranja, možda je nužno ovo *veliko pospremanje* za koje se pripremaju žene. Iako su proglašene emotivnim bićima, one će uništiti i posljednji trag osjećajnosti i nerazboritosti. Uredit će planet, uredit će i odnose među ljudima. Sve će imati pravi razlog, opravdanje i svrhu. Kako će izgledati taj drugačiji život s izmijenjenim dominacijama, mogao je samo nagađati. Pouzdano je znao tek da bi se on sam, muški pojedinac iz Hrvatske, još volio poigrati koju godinu. Neracionalno, ali emotivno.

Koliko se sjećao, Johani je izrekao upravo tako nešto. Ili nešto posve drukčije. Odgovor se činio nevažnim. Što god se u njemu nalazilo, svakako nije zalazilo u središte niti jednog suvremenog trenda. Sjećao se posve jasno, u njegovu se odgovoru jasno iščitavala pomirenost nad činjenicom da jedan rod svakako mora dominirati, kao i snažna želja da izbjegne takvu vrstu igre.



Dane je pokoji put cijeli dan provodio u *Žutoj podmornici,* kafiću na brodu usidrenom u *Zimskoj luci.* U lijevoj bi ruci držao mobitel, u desnoj cigaretu. Ispisivao bi račune, telefonirao, primao klijente, ponešto čitao. Takva su razdoblja znala potrajati tjednima. Prestajala bi bez najave. Jednako nenajavljeno, ponovno bi se događala.

Dobra kava mu je najviše značila na početku dana. Puštao bi je stajati dok se ne prohladi. Volio je ispružiti noge ispred sebe, ugodno se zavaliti u stolac, šibicom zapaliti cigaretu, u tišini promatrati povijanje dima iznad šalice i osjećati njegovo uspinjanje kroz nosnice. Tada mu se sve činilo mogućim, čak i sloboda, koja mu je, bio je uvjeren, oduvijek izmicala.

Ponekad bi prepričavao predaje o otkriću kave. S vremena na vrijeme, volio je promijeniti pokoji pripovjedački detalj. Ipak, početak je pričanja ostajao jednak; Dane bi zažmirio, zamislio vrući afrički zrak, topot ustrčalih kopitara i etiopskog pastira Kaldija iz plemena Galla kako se s ispaše vraća živahan i razdragan. Premda je Kaldi živio u prvom tisućljeću, razdraganost je i u ta davna doba pobuđivala podozrivost i jal. Za Kaldijevo su se vedro raspoloženje prvo prilijepila mračna nagađanja suplemenika, a potom i uhođenja kojima je trebalo rasvijetliti razloge radosti. Ubrzo su sumnje suplemenika potvrđene – u Kaldijev se slučaj umiješala viša sila uobličena u bobice koje su i pastir i koze zobali s grmolike biljke. Jedne su večeri bobice *demonskoga voća* svečano spaljene. Oko lomače su se okupili seoski ratnici oboružani kopljima, pripravni za bitku protiv nepoznatih sila. No, umjesto urlanja poraženih demona, iz plamena se cijele noći izvijao opojan miris. Njegova čarobna aroma nije zaustavila ovaj opit. Ratnici su ustrajali u daljem ispitivanju *demonskoga voća*. Tople su bobice izvadili iz ugaraka vatre i uronili ih u hladnu vodu. Kad je voda promijenila boju i postala tamni napitak, otpočelo je kušanje. U ta je doba hrabrost bila vrlina. Napitak su stoga kušali svi redom, ispijajući ga u pravilnim razmacima i malim gutljajima. Toga je dana

selo Galla bilo živahno. Afrička je vrućina manje uspavljivala, a razgovori uz kavu sami su se nametali.

Osim Kalmijeve sudbine Dane je rado rekonstruirao sudbinu izgnanog Arapina Omara i njegovih sljedbenika. Zašto je Omar izgnan, povijest je zaboravila istoga dana u kojemu je kažnjen i sa svojim sljedbenicima izgonom osuđen na gladovanje u pustoši. Sâm Omar nije se bojao smrti. Premda gladovanje nikada ne bi izabrao za način odlaska s ovoga svijeta, progon u pustinju izjedao ga je ne zbog njega samog, nego zbog osjećaja odgovornosti za sudrugove. On, Omar, čuven po inatu, tog je puta svu svoju tvrdoglavost usmjerio na želju za preživljavanjem. Od prvoga dana izgnanstva, pustoš ga je sama navodila prema zelenim grmovima sjajnih zelenih listova i crvenih bobica. Postao je vješt u pripravljanju različitih obroka od ove, pokazalo se, čudotvorne biljke. Pripravci su krijepili, podizali snagu i brisali umor. S njima je hodanje postajalo podnošljivo, a lutanje pustošima gotovo zabavno. Kada su Omar i njegovi sljedbenici naposljetku prispjeli pod zidine grada Moche i tako okončali besciljno lutanje pustinjom, njihov je dolazak i preživljavanje protumačeno svijetlim znakom Božje volje.

Čudotvorna biljka nazvana je *ona koja drži budnim – quahwa*. Gradski su je mudraci pripravljali u obliku napitka koji su potom dugotrajno ispijali i nad njegovim učincima ozbiljno vijećali. Rezultat tih promišljanja bio je zaključak da ratniku nije dostatna samo snaga. Za ulogu pobjednika trebalo je udovoljiti dvjema vrlinama – snazi i budnosti.

Biti budan i jak, postala je formula potrebna za osvajanje, obranu, ali i preživljavanje. O njoj su se pisale rasprave, nad njom su se oštrili umovi. Poanta se činila jednostavnom: snaga je lako dostižna. Za nju je potrebna volja i ustrajno vježbanje. Jednom dostignuta, njezino se mjesto nalazi na granici duha i tijela, u prostoru između mišića i volje.

S budnošću je teže. Njezino dostizanje zahtijeva nešto više od volje i vježbe. Za nju je potrebna reska misao, izazov i sve ono što razbija dosadu. Budnost održava razgovor. Govorenje s drugima ili sa samim sobom. Sve do točke u kojoj govorenje *o drugima* počinje

uspavljivati, a govorenje *o sebi* obznanjivati neistine koje također uspavljuju.

Za postizanje budnosti, kava se mudracima učinila pravim rješenjem. Njezino je ispijanje razbuđivalo bez razgovora, bez riječi i opsjena. Uz nju, budnost se mogla dostići tišinom, svjesnošću bez govorenja.

Tajna kave uvrštena je u vojne planove Moche. Osmišljeni su novi rituali pijenja i detaljni naputci kako je pripravljati u miru, ali i koliko je često valja iznositi pred bitku.

Premda pomno čuvana, kava je ipak prokrijumčarena iz riznica Moche. U Indiju je, uz njezinu tajnu formulu budnosti, prispjelo i nešto zrnja. Kada je jednom pristigla do Indije, put joj bio otvoren i prema sumnjičavom Starom kontinentu nastanjenom kršćanima.

Kršćani su, prema svom uvriježenom običaju, već pri prvom susretu s kavom, *arabijskim vinom*, počeli zazirati od ovog mračnog eliksira. U njemu su vidjeli nedvojbene odlike vražjeg pića. Strah od kave uspio je utemeljiti nove teorije o njezinu podrijetlu i neupitnoj smrtnosti koju širi brže od većine poznatih epidemija. No, kako je radoznalost najučinkovitije sredstvo za borbu protiv straha, tako je i taj strah razbijen obznanom radoznalosti jednog pojedinca, Pape Klementa VII. Papa je, iziritiran brojnim nesuvislim pričama o *arabijskom vinu*, odlučio osobno iskušati kavu, suočiti se s vragom u njemu i pobijediti ga. Upoznavanju je pristupio studiozno i posvećeno. Napitak je ispijao svakodnevno, oprezno i u malim gutljajima. Bilježio je njegove učinke sve dok se nisu počeli izdvajati uvijek isti, pozitivni pomaci u promjenama raspoloženja i elana. Naposljetku je zaključio da je napitak dio Božjeg svijeta i da ga valja blagosloviti. Od tada se kava proširila Europom, procvjetale su kavane, a s njima druženja uz igru i navika razgovaranja.



I ovo kasno prijepodne Dane je provodio u *Žutoj podmornici*. Promatrao je lijevu obalu Drave i riječnu flotu. Sjedio je na samom kraju brodskoga trupa, uz poluotvoreno okruglo prozorsko okno, pred njim su stajale kava, voda i pepeljara.

Leutara je očekivao za sat vremena. Teme za razgovor odlučio je prikupiti prelistavanjem dnevnih novina. Naslove je teško pamtio. Već dugo, oni su za njega bili samo potvrda kako svijetom vlada laž i prijevara. Prazan senzacionalizam, prazne kolumne, prazni oglasi. Krležine *Zastave* (dvadesetog stoljeća) u ovom bi se stoljeću vjerojatno deklinirale singularno. Dvadeset prvo stoljeće ne poznaje množinu riječi *zastave*. Nad njim se vije *kapital* kao jedan jedini barjak, praznog imena i trivijalnog sadržaja.

Pogled je povremeno usmjeravao prema rijeci pjeskovita korita. Pomišljao je na začudno snažnu prisutnost mračne gotike u mutnom toku Drave unatoč njezinom lepršavom podrijetlu i izvorištu u raspjevanoj Italiji. Talijanski temperament Drave kao da se zadržao samo u virovima i brzini otjecanja. Njezine su tamne boje također prijevara koja navodi na pomisao kako je izrasla negdje na sjeveru, u Njemačkoj, možda u Kölnu. Sjetio se i kako je kavu ispijao s Nives Opačić i Vesnom Smokvinom. Nives je filozofiju jezika primjenjivala na putovanja, uključujući i život kao put, a Vesna je putovala kako bi samu sebe suočavala s panikom zbog susreta s nepoznatim. Obje su kavu ispijale otmjeno…

Žuta podmornica rijetko je imala otmjene goste. Za stolom uz ulazna vrata sjedile su dvije žene zaokupljene raspravom o dionicama. Njihov izgled bio je uglačan, pravocrtan, beživotan. Sve se nalazilo na svom mjestu, a dojam je bio potpuno suprotan. Nešto nije bilo u redu. Nešto je nedostajalo. Ili je svega bilo previše. Kao da nisu čule za pojam *zlatnog reza*, omjera savršeno prilagođenog ljudskom oku, proporciji koja harmonizira u linearnu, nepodnošljivu preciznost i nepravilnu, netočnu nesavršenost.

Visoke potpetice, a uz noge stolaca poluotvorene aktovke. Oko njih se širio miris novca. One su važne, značajne, uposlene. Na sve strane *biznis*. Barjak kapitala. Uvjerenost u značaj dojma koji su ostavljale, Danu je sjetio izreke Leonarda da Vincija: *Pretpostavka je majka svih pogrešaka*.

Poslovnost ga je nervirala. U njoj nije vidio ništa drugo osim maratonskog trčanja za materijom. Dio kulture nametnute uvezenim potrošačkim mentalitetom. Kako li je ono Leonardo zapisao? *Est autem unicuique homini naturaliter insitum rationis lumen, quo in suis actibus dirigatur ad finem…* (Svakom je čovjeku po naravi usađeno svjetlo razuma kojim upravlja svoje djelovanje prema cilju…)

Morao se nasmijati starom Leonardu. Svjetlo razuma ipak je antikvarna kategorija.

Uz gospođe, nenadano su se stvorile tri ciganćice, čupave, neoprane, bosonoge. Najstarija je ispružila dlan.

"Daj nam nešto gospođo, kad' si tako lijepa."

Žene su se u nelagodi osvrnule, a iza leđa im je progovarala petogodišnjakinja.

"Daj nam nešto. Imaš oči iste k'o Barbika."

"Barbika? Zar se i ti igraš takvim lutkicama?"

Treća, najtiša, progovorila je načinom onih koji imaju samo jedan cilj – preživjeti pod svaku cijenu.

"Dabogda se još i više uljepšala i… dabogda il' sina il' kćer rodila!"

Konobar je lupkao nogom. Pričekao je da djeca pokupe sitniš, a zatim je za djevojčicama zatvorio vrata. Dane je pomislio na lakoću kojom zaboravljamo. Ako su snovi rezultat parcijalne budnosti mozga, onda bi zaboravljanje morala biti njihova suprotnost – budna uspavanost.

Konobar je smještao nove goste, umirovljenike, ne prekidajući ih u razgovoru.

"Naši južnjaci voze onako kako žive. Ne mogu podnijeti čovjeka pred sobom."

"Pivo, momak."

"I meni pivo. Kupio sam malog *Fiata*."

"Onog što se dere k'o formula jedan?"

"Prijatelju, vjeruj mi, svaki auto je dobar auto, samo je bitno održavanje."

"Ali nije isto ako imaš *Mercedesa* starog petnaest godina, ili *Fiata* starog sedam godina."

"Moja je *Ascona* stara petnaest godina. Znaš kad' ću je mijenjati? Nikad'! Poznajem joj dušu."

"Ma, da. Novo ne valja."

"To i govorim. Evo, gledaj kakvi su mladi… Svugdje su loši."

"Zato, distanca! Pa da vidimo…"

"Ako se ljudi ne mogu disciplinirati sami, treba ih disciplinirati netko drugi!"

"Nenormalnog svijeta je sve više."

"Naravno, kad im nitko ne pruža otpor."

Dane je prelistavao novine. Iščitavao je podatke o uspješnoj sjetvi, očekivanom prinosu kukuruza zubana, visokoj korupciji, indeksu troškova života, izmjenama obrazovnoga sustava, predstojećim izborima i rejtingu političkih stranaka.

Vrata su se zalupila. Odložio je novine i pozdravio Tihomira Leutara, poslovnog čovjeka, jednog iz niza novoskrpanih *biznismena*. Premda antipatičan, Leutar je očuvao važnu vrlinu: danu riječ držao je zakletvom. Ta Leutarova osobina Dani je ulijevala povjerenje. Zbog nje je opraštao mnoge Leutarove prijevoje, muljanja i slalome. Pozdravljanje. Rukovanje. Izmicanje stolaca. Kurtoazni upiti.

"Kako je?"

"Eto, ide."

"Što ima?"

"Što ima, ima; što nema, kupit ćemo. Ha-ha-ha."

"Ne znam, nije ni s kupovinom jednostavno. Kažu, kada bi i najmudriji prodao sve što ima, još uvijek ne bi dostajalo za kupovinu svega što nema."

Što to govorim?, pomislio je. Sjedajući, zagledao se u Leutarove sitne oči uvaljane u podbuhle podočnjake. Kompromis. Pokušati mu prodati riječne brodove nije ništa drugo doli kompromis. Preživljavati od prodaje, mutne trgovine, ponovno – kompromis. Prazan dan popunjavati trgovinom – kompromis. Poslovati nedjeljom – čista bedastoća.

U svojim četrdesetima Dane je postajao svjestan da u izbjegavanju kompromisa uspijeva tek djelomice. Izmicanje kapitalu i njegovim institucijama vodilo je u neke druge oblike robovanja. Još je uvijek

moralnim držao ono što se poduzima bez koristi, trenutne ili buduće. Toga je bilo sve manje. Okruživali su ga interesi. Njegovi i tuđi.

Pogled na Leutarovo pretilo tijelo natjerao ga je da potraži svoj odraz u brodskom prozoru. Oscar Wilde bio je vidovit; slika Doriana Graya vreba na sve i svakoga. U lica nam se upisuju kompromisi za koje (ne)postoje opravdanja. A ako se i pronađu, najčešće su svedena na svega nekoliko riječi: *oprosti*, *nisam znao*, *slučaj je htio*.

Prateći pomicanje Leutarovih čeljusti, Dane je pomislio da je jednostavnije gnušati se drugih nego sebe. Morao se natjerati misliti o bilo čemu drugom. Možda o prošlosti. Nije valjda svijet oduvijek temeljen na interesima? Zaboga, valjda su postojali i neki drugi motivi?! Nije li viteštvo sugeriralo poštovanje? I odabir dostojnog protivnika. Ili, prije svega, odabir protivnika. Umjesto Leutara, Dani je pred očima narastala vizija Vasca da Game, najdugotrajnijeg lovca na Melek Jašu. Vasco da Gama je lovio čovjeka za kojeg je Dane vjerovao da je njegova povijesna praslika. Zvuči neracionalno? Možda. Ipak, Dane je bio uvjeren da je Melek Jaša postojao i da su se njihova postojanja preklapala. Ne, doduše u vremenu, ali svakako u srodnostima i sklonostima. Zašto ne bi bilo moguće da svatko od nas posjeduje svoju prasliku? Melek Jaša je postojao, a Dane je poznavao njegovu sudbinu. Jednako točno kao i svoju, ovostoljetnu. Previše ih je sličnosti povezivalo da bi im postojanja bila slučajna. Preklapali su se i u velikim i u malim detaljima. Od načina na koji su se upuštali u borbu, do načina na koji su izbjegavali sukobe.

Ili su sve njihove sličnosti bile plod slučaja? Slučaja ili neizbježnosti? Civilizacija se okreće oko Čovjeka kao bića volje, no ipak prečesto ne biramo ništa od onoga što je vrijedno življenja. Posvuda stupice neizbježnosti. Kao što je Dani Puljizu, u ovome praznom danu, dodijeljen susret s Leutarom, jednako neizbježno unaprijed su mu zadani elementi putnih isprava: i domovina, i podrijetlo, i doba. Ne biramo mi zapravo ništa, mislio je u sebi, a i kada mijenjamo zadanosti postojanja, u njima mijenjamo tričarije. Leutar je domahnuo konobaru, a Dane je automatski izgovorio.

“Cappuccino.”

Promatrao je novonastali raspored čaša i šalica. Novi raspored, nova nepredvidljivost. Nepredvidljivost kao konstanta postojanja.

Nepredvidljivost kao otupljivačica ljudske volje. Ona je, zapravo, kriva za sve. Obijesno, hirovito, nepredvidljivost dodjeljuje ono što nas pokreće: ljubavi, sklonosti, želje i suparnike, a prelasci preko rascjepa kojima iznenađuje čine tek jedan detalj iz mnoštva detalja svakodnevice. Pitao se postoji li nešto što je nadigrava? Možda opstanak. Da, svakako ego i opstanak. Nepredvidljivost ne djeluje u postojanoj želji za opstankom. Njoj su odani i slabi i jaki. Život jest ništica, ali svako stvorenje želi preživjeti što dulje. Eto, Leutar sa svim svojim nakaznostima također želi trajati. Gospođe za susjednim stolom moraju biti *biznismenke*; nekako, do vraga, moraju opstati. Življenje je naprosto takvo, imperativno nametnuto samo sebi. Življenje i nadmetanje. Nadvladavanje jačih. Upoznavanje protivnika i poigravanje njegovim slabostima. Ovladavanje osvojenim prostorima. Razmahivanje tuđim sferama.

Poželio je biti manje trivijalan. Otići. Udahnuti snagu izazova. Doživjeti dvoboj u kojemu bi ime suparnika izgovorio bez podsmijeha. Umjesto s Leutarom, odmjeriti snage na primjer s Vascom da Gamom. Zatvorio je oči. I nadalje sjedeći na istome mjestu, njegova se svijest opirala kompromisu. Odmicala je udaljenim stoljećima, drugačijim protivnicima.

Ako se prihvati da nas neprijateljstva određuju jednako snažno kao i prijateljstva, tko se ne bi upitao kakav li je morao biti Melek Jaša, čovjek bez podrijetla, kada mu je ustrajno neprijateljstvo iskazivao Vasco da Gama, sin civilnoga guvernera Estêvãa da Game? Tko je koga prvi označio neprijateljem? Jesu li za tridesetogodišnje suparništvo postojali čvrsti razlozi ili barem žestoke povrede – imena, dostojanstva ili obitelji? Kako su se pronašli? I što je Neizvjesnost željela postići tim sučeljavanjem?

Odgovori su rijetko jednoznačni. Oni su, kao i cijeli Kozmos, nikada dovršen posao. Najčešće se naslućuju kroz ponešto od izrečenog ili zapisanog. Ponekad, istraživanjem biografije. Topografskom analizom životne mape.

O Jaši, čovjeku bez podrijetla, za početak je dovoljno reći upravo toliko – nije imao podrijetla. A neposjedovanje rađa želju. Jaša je tu želju za podrijetlom umanjivao puštanjem korijenja. Uporno

je podizao luku Diu, a potom je branio. Braneći je, zamišljao je kako brani svoju temeljnu manjkavost, nepostojeće podrijetlo. Trideset je godina odolijevao napadima Portugalaca, među njima i Vascu da Gami.

Posve izvjesno, njihovo je tridesetogodišnje suparništvo sjedinjavalo polove različitosti. Za razliku od Jaše, Vasca je odredilo upravo podrijetlo. Suprotno Jaši, koji je gradio i ostajao, Vasco je privrženost podrijetlu dokazivao odlascima: isplovljavanjima, jedrenjima i osvajanjima.

Jašu je, potpuno predvidivo, zgražavala Vascova sklonost odlasku. Trideset godina, uvijek iznova, Jaša se propitivao: kakva li je to ludost ugrađena u Vasca da ga uznošenje obiteljskog imena tjera na odlaske? Nije li mu dovoljno biti izdankom dviju snažnih loza i poznatog rodoslovlja? Zar ga podrijetlo ne obvezuje na ostanak?

Evolucija zahtijeva nadilaženje onoga što je bilo prije. Rađajući se 1469. godine kao treće dijete obitelji da Gama, Vasco je morao nadrasti oba roditelja – uvaženog civilnog guvernera Estêvãa i nježnu donu Isabelu Sodré, ali i svog imenjaka, nepriznatog polubrata koji je u doba očeve mladosti začet u grijehu, strasti i ludosti.

Udobno njihan u majčinoj utrobi, Vasco je 1469. godine osluškivao zvukove pristanišnog mjesta Sines, zvona obližnje crkve Nossa Senhora das Salas, igru starije braće i glas svoga oca, Estêvãa da Game, snažno nadahnutog vjerom da će ovim novim životom sprati grijeh mladosti. Još nerođeni plod odlučio je nazvati po svom nahočetu, Vascu, i tako iskupiti i njega i sebe pred Fortunom. Svakodnevno je polagao ruku na Isabelin zaokružen trbuh i ponavljao jedno te isto: “Fortuna favet forbitus – sreća služi hrabre”.

Očekujući Vascovo rođenje, Estêvão je obilazio svetišta. U svakome je zavjetovao život nerođena djeteta na dostizanje tri sveta cilja: očuvanje križarskoga reda, osvajanje teritorija pod zastavom križa i borbu protiv hereze. Još jedan Vasco, dotaknut Srećom i Snagom, morao bi nadjačati dva imena i jedno prezime. Vasco da Gama morao je uspjeti.

Iako bi se moglo zaključiti kako su Estêvãove molitve uslišene jer je Vascov život zaista i bio označen uspjesima, ipak je teško povjerovati da su oni listom bili izmaštani u očevoj glavi. Zacijelo, Estêvão nije mogao zamoliti ono što se u to doba nije dalo naslutiti, a ponajmanje Vascovo otkriće pomorskog puta za Daleki istok (1497.-1499.). Ili, je li Estêvão mogao zamoliti Boga neka Vasca u Indiju vrati još dva puta, uvijek uvećanog imena; prvo kao admirala

Arapskog, Perzijskog i Indijskog mora (1502.-1503.), a zatim kao grofa od Vidigueira (1524.). Još je manje moguće očekivati da je stari Estêvão zamislio lik pjesnika Camoesa kako piše portugalski nacionalni ep "Luzitanci" nadahnut baš Vascom, budućim "ocem portugalske nacije". Potpuno je neuvjerljiva i pomisao da Estêvão snatri nad Meyerbeerovim skladanjem opere "L'Africaine" inspirirane Vascom, ili njezinom premijernom izvedbom u Parizu? Na koncu, i najnadahnutijim vizionarima Estêvãova vremena bilo je nemoguće zamisliti dugačke redove pred lisabonskim manastirom svetoga Jerolima, sve zbog kupovanja ulaznica za obilazak dva sučeljena sarkofaga – njegova sina i istraživača Vasca i njime nadahnutog pjesnika Camoesa.

Roditi se na obali Atlantika u pristanišnom Sinesu, mjestu po kojemu su osim mirisa mora polijegali mirisi iz tvornice sapuna, također nije ukazivalo na posebno sretnu okolnost, niti su se u njoj mogli vidjeti prsti čarobnice Fortune. Roditi se i začuti krik vlastite majke, Engleskinje plave krvi, done Isabele da Gama, rođene Sodré, ni po čemu nije najavljivalo život drugačiji od drugih.

Ne, sretna zvijezda posvema izvjesno nije nazočila dolasku na svijet Vasca da Game. Ipak, krik Vascove majke najavljivao je više od novoga života i više od bola porođajnih muka.

Premda planet Zemlja vrišti od prvoga dana svog postojanja krikovima označujući i rađanja i umiranja, vrisak done Isabele bio je po svom tonu i duljini trajanja drugačiji. On je prije svega bio posljedica užasa i ustravljenosti nad viđenim prizorom, usta njezina novorođena sina Vasca bila su unakažena nesvakidašnjom obilježenošću – jezikom obraslim dlakama.

Pribravši se, dona Isabela učinila je ono što bi učinila svaka zabrinuta majka, prekrižila se i u dahu izmolila stotinu očenaša. Pomislila je poduzeti i druge korake, potražiti nekog od arapskih čarobnjaka, naručiti hitno pripravljanje vještičje masti ili sredstva za razrjeđivanje krvi. No, od svih njezinih nauma, zaustavila se pomislivši na Estêvãov bijes koji bi eksplodirao nad ovakvim pothvatima.

Odlučila je šutjeti. Do Vascova krštenja plaćala je tri bogoslužja dnevno. Mališana je kupala u svetoj vodi, a mlijeko kojim ga je dojila, izdajala je i miješala ga s ljekovitim travama. Sve se pokazalo uzaludnim. Kada su nakon krštenja dlake ostale ondje gdje su se rođenjem zatekle, dona Isabela odsjekla je kosu upletenu u pletenicu i pokopala ju na kraju groblja. Nadala se, raspadanjem kose nestat će i dlaka s Vascova jezika.

Gospodin Estêvão da Gama o Vascovoj obilježenosti nije želio slušati, niti je potvrditi zamjećivanjem. Kao aktivan templar Kristova reda, odbijao je pomisliti da bi pod njegovim krovom moglo živjeti stvorenje prikrivene nakaznosti. Učinio je što je mogao: zabranio je spominjanje Vascova dlakavog jezika, sinove je zavjetovao Portugalu i templarima Kristova reda, a osim toga, davno je odlučio – Vasco mora uspjeti!

U okruženju pristanišnog mjestašca Sines najraniji dani Vascova djetinjstva prolazili su u ovladavanju molitvama. Znanju se pristupalo s oprezom jer je i ono moglo biti zao, poganski čin ako nije u potpunosti ispunjavalo svrhu svete misije. Tek nakon što je vjera mladoga Vasca procijenjena dovoljno čvrstom, osigurana mu je poduka iz matematike, astronomije i navigacije, a potom i izobrazba u Evori.

Odlazak od kuće Vasca je još više približio majčinu bratu, Vicenteu Sodréu. Za razliku od oca, ujak je istodobno bio nježan i jak. Engleskom suzdržanošću obraćao se samo Estêvãu koji bi ga, da nije bilo visoka položaja i značaja obitelji Sodré, najradije udaljio iz kuće. Dona Isabela njihove je sukobe ignorirala. Šutnja joj je oduvijek bila utočište. Dovoljno joj je bilo vidjeti lica djece nahranjena bratovom ljubavlju, svojstvom koje Estêvão nije niti davao, niti posjedovao. Odavno je shvatila da na ovome svijetu iste stvari nisu jednake. Ma koliko jednakim imenima nazivali ljubavi, nijedna nije nalik ostalima. Ali ne samo ljubavi, takva su i sva rađanja, sve radosti, sva umiranja. Kako je vrijeme protjecalo, njezine su želje kopnile. Čudno je i voljela. Sve mučnije. Još uvijek mlada, bila je neopisivo umorna. Mudra i umorna. Nakon toliko poroda, dovoljno joj je bilo vidjeti sreću koju su djeca dobivala kroz Vicentea. To što su ga naprosto obožavali Vasco, Paulo, João, Pedro, Aires, čak i mala Theresa, dona Isabela znala je, nije bio izraz ljubavi same po sebi, nego potreba za onim što im je Vincente davao. Kasnije se rodila želja nalikovati mu. Biti njegovim produžetkom i umanjenom slikom. Njezina su djeca do te mjere ovisila o Vincenteu da su se potajice nadala kako će jednom, nekim čudom, on, ujak, postati otac, a otac ujak.

Kako to već zna biti, Vascu se ta dječja želja ostvarila kada je na njezino postojanje gotovo zaboravio. Ujak, Vincente Sodré, u potpunosti mu je zamijenio oca 1502. godine, za drugog prekomorskog putovanja u Indiju. Radoznali će nagađati jesu li se tada Vascu vratile uspomene na davnašnje djetinje želje i jesu li

se s njima pojavili osjećaji krivice i grizodušja? Jesmo li krivi kada prirodom zadane uloge želimo aranžirati drukčije, po legendi neke naše unutarnje pravde?

Vincenteova uloga bila je zapravo vrlo jednostavna. Od njega se očekivalo da bude prisutan. Da razumije i podupire. Zato nije začudno što je Vasca pratio i na prvom odlasku od kuće, jednom od oblika inicijacije. S prvim napuštanjima kuće, obično se rađao ili ako je već bio rođen, pojačavao, osjećaj usamljenosti. Pomisao na Vascovu obilježenost, u Vincenteu nije ostavljala dvojbu hoće li ga Evora dotaći nerazumijevanjem, sramotom i izdvojenošću. Držao je da dječaka valja zaokupiti mislima koje će ga liječiti od poruge. Obilazeći ga u Evori, nadzirao je rast Vascova svjetonazora. Propitivao ga je gramatiku, povijest i Evanđelje, a u jednom od ugodnih razgovora Vasco je diskretno nagovijestio smjer u kojem se razvija: najradije se bavio pitagorejskom religijom, zamišljanjem loksodroma i ruže vjetrova. Ubrzo, postao je očaran cvijetom ljiljana s očeva kompasa, Ptolomejem i njegovom legendarnom Geographiom. Predsnovita maštanja prestao je priječiti dlakama obrastao jezik i ona su se sve češće posvećivala imenima upisanim u ondašnje zemljovide: India Orientalis, Maris Pacifici, Totius Africae, Pars Orbis. Vascu se dogodila glad za daljinom, a usamljenost se razbila o osluškivanje zgoda trgovaca, poslanika, misionara, učitelja, mornara i najrazličitijih pustolova.

Izučavanje stranih jezika otkrilo mu je tajne i o njemu samom. U jednom od djela bizantskog gramatičara Suida pronašao je sudruga po dlakavom jeziku – grčkog govornika Hermogena, i po prvi puta umanjio stid zbog svoje skrivene nakaznosti. Otkrio je da je Hermogen, najutjecajniji grčki retorik rimskoga carstva, već u petnaestoj godini uspješno nastupio pred carem Markom Aurelijem, a briljantno govorništvo nisu mu omeli ni dlakavi jezik, ni maljavo srce. Svidjela mu se i Aurelijeva izjava za koju je bio zaslužan upravo Hermogen: "Vrijeme je ljudskog života trenutak; bît tog života je vječiti tijek; osjet je nejasan; struktura tijela trošna; duša – nepostojana; sudbina – zagonetna; slava – nepouzdana. Jednom riječju, sve što se odnosi na tijelo slično je rijeci; sve što se odnosi na dušu – snu i dimu."

U djelima grčkog pjesnika Suida Vasco je otkrio imena čitavih naroda obilježenih dlakavim srcima, ali i hrabrošću, posljedicom tog nesvakidašnjeg uresa. Prema Suidu su, navodno, i mnogobošci Sabinjani, baš zbog gustih dlaka na grudima i srcu, bili potpuno lišeni bogobojaznosti spram većine bogova, čak i samoga boga rata.

Vincente se povukao kada je Vasco postupno izgradio stajalište da je njegova neobična maljavost znak budućih izazova. Dječak je zajedrio predjelima snova o dalekim plovidbama, dohranjivanih opisima udaljenih krajeva. Ponajviše se vraćao pripovijedanjima o isplovljavanju dviju galija braće Vivaldi iz đenovske luke u smjeru slabo poznate Afrike. Posvećivao se i izučavanju bilježaka Arapa, najhrabrijih pomoraca Mediterana. Gladovao je za sučeljavanjem s ondašnjim strahovima i nagađanjima. Tako je gotovo naizust znao dijelove rukopisa maurskoga pisca Xarifa al Edrizia: "Ovo more okružuje posljednje rubove napučene zemlje, a sve je iza toga nepoznato. Nitko još nije mogao osvijetliti ništa od toga zbog teške i pogibeljne plovidbe, velike tame, čestih bura i opasnih grabežljivih riba."

Iako se kopnenim putevima Zapad uvelike doticao s krajnjim istokom Azije, Vasco je sanjao o otkrivanju novih morskih putova koji bi Portugal povezali s neobičnim mirisima Istoka. Iz tih su ga lutanja razbuđivala tek zvona s pozivom na večernju molitvu. U ritmu njihova zvuka predavao bi se religijskom zanosu i prisezi Svevišnjem da će, ne štedeći se, pronositi Njegovu vjeru i Ime do na kraj svijeta, preko mora, sve do poganskih krajeva.



Kada se pronio glas o nevjerojatnom otkriću Kristofora Kolumba, Vasco je punio dvadeset treće ljeto. Uz naslov pomorskoga oficira obnašao je i vodeću ulogu u očuvanju portugalskih teritorija na obalama Zapadne Afrike. Nakon dobivenih bitaka u Alžiru i pobjede nad Francuzima, potvrdio je dar plovidbe i ratovanja.

Upravo u to doba dogodilo se nešto što je začudilo cijeli pomorski svijet, a ostalo je nerazjašnjeno do današnjih dana. Vješti je pomorac Bartolomeu Diaz doplovio do najjužnije točke Afrike, Rta oluje, i kada se već činilo kako je na pragu novoga otkrića, Bartolomeu se suočio s iznenadnom pobunom mornara čiji razlozi nikada nisu do kraja razriješeni.

S pristajanjem Bartolomeova broda u Portugal trajno se izmijenila ne samo povijest pomorskih otkrića nego i do tada uobičajena jeka lisabonskih pristaništa. Umjesto nadglasavanja ribara i moreplovaca, pristaništima su se pronosila nagađanja o zbivanjima kod Rta oluje. Kako je u tim nagađanjima gotovo uvijek bilo spominjano Božje ime, glasovi su se pripovjedača na mjestu izricanja Božjega imena udvajali, mijenjali, otimali se svom

prirodnom tonu i pretvarali u eho koji je množinom pripovjedača postajao zvučniji i od crkvenih zvona.

S vremenom, eho se trajno ustalio u pristaništu, a pripovijedanja o Bartolomeovim doživljajima mogla su se u njemu razabrati i kada bi pristaništa potpuno opustjela. Osobito pozorno osluškivao ga je Vasco. Krv bi mu uz eho postajala bržom, a misao, opijena slikom Bartolomeovih doživljaja, tromijom. U neumornom ehu pristaništa do njega su dolazile i one poruke koje drugi nisu uspijevali razabrati. Pitao se je li poludio? Po svemu sudeći, razlikovao se od ostalih, ali je li razlikovanje znak ludosti ili predodređenosti za ciljeve koji nisu namijenjeni drugima?

Takve su ga misli uznemirivale. Posumnjao je u svoju hrabrost. Ne bi li se razuvjerio, pokušavao je propitati svoju čvrstoću zamišljajući doticanje nepoznatog. Osluškivao je eho i u njemu zamišljao svakojake strahote i najrazličitije pogibije. Uvjeravao je samoga sebe da je u stanju nadjačati sve zamišljeno. Iz sata u sat, iz dana u dan, sve dok nije povjerovao. Vascom je zavladao osjećaj besmrtnosti, tjelesne izdržljivosti i duhovne moći.

Opijeni sobom ne traže razloge takvome stanju. Darovi se najčešće lako prihvaćaju, a primatelji, darovanim konjima ne gledaju u zube". Jednako tako postupio je i Vasco. Nije se upitao zašto bi se baš njegova izdržljivost izdvajala od ostalih. Zašto bi samo njegovu uhu bio razumljiv eho? Je li mu sluh možda darovao polubrat oglušivši nakon lanjskog ronjenja? Je li mu snaga umnožena imenjakovim životom iz sjene? Živi li Vasco možda snagu dviju mladosti?

Okolnosti su se ubrzo pobrinule za provjeru Vascove nadmoćnosti. Premda mu je eho pristaništa nagovijestio promjene, ipak je ostao zatečen obratom do kojega je dovela jedna jedina odluka kralja Portugala, Joãoa II.: ekspediciju prema Indiji povest će njegov otac, civilni guverner Estêvão da Gama.

Vasca je očevo imenovanje preplavilo srećom. U njemu je vidio početak Božjih obznana koje ga i nisu izrazito iznenadile. On je na njih već odavna čekao pripravan. Uostalom, njih mu je jasno najavljivao i eho portugalskih pristaništa. Mjesecima mu je njima nadimao slušne bubnjiće i stijenke ušnih membrana. Evo, i sada, još uvijek ne sustaje. Kao da još najavljuje. Donosi vijesti i obznane.

I dok se obitelj okupljala u pripremama za obilježavanje očeva promaknuća, Vasco se osamljivao. Dok su drugi slavili očev skori odlazak, Vasco je rukama pokrivao uši. Dan za danom, buka je

bivala sve nesnosnijom, a potom, potpuno bez najave, eho je nestao. Vasco je ponovno dobro čuo, mogao je jasno razaznati tišinu i zvukove. Čak i kada bi dlanovima prekrio uši, zvukovi su do njega dopirali zvonki i čisti. Staloženo je dočekao vijest za koju mu je eho najavio da će stići: u razmaku od nekoliko dana preminuli su obojica: i kralj João II., i Vascov otac, civilni guverner Estêvão.



Neke ljude nikada ne upoznamo. Nekih se nikada ne zasitimo. Nekih ostajemo dovijeka željni. Za svaku od tih osoba drugi će nam prije ili kasnije izraziti sućut.

Upravo je sućut bio osjećaj koji je kod Vasca razvijao najviše frustracije. Primajući sućut nakon očeva pokopa, poželio je biti gnjevan. Ili otići. Kamo? Još je Heraklit konstatirao da se u ovom univerzumu nema kamo uteći jer se i univerzum neprekidno mijenja i sâm nastojeći pobjeći od stanja u kojem se nalazi.

Premda nije imao kamo poći, tugu je ipak još uvijek mogao zamijeniti, primjerice, bijesom. Na što? Na kraljevo imenovanje? Očevu smrt? Kao da je netko nešto pogrešno razumio? Nije li Estêvão kraljevom odlukom trebao biti izabran za jedrenja i osvajanja, a ne za umiranja? Kakva pogreška!

U ovakvim ga je razmišljanjima zateklo proljeće 1497. godine i ukaz kralja Emanuela I. kojim je umjesto oca Estêvãa, upravo on, Vasco, plemić nižega ranga, imenovan zapovjednikom "indijske ekspedicije". Ukaz je primio stoički. Eho mu ga je, uostalom, odavno najavio. Ono što mu je valjalo otkriti bila je njegova uloga u lancu pogrešaka koje su se za njega počele lijepiti.



Kralj Emanuel I., nasljednik Joãoa II., Vascu je dodijelio tri karavele, svaku od 100 do 120 tonelata, u posljednje dvije godine izgrađivane pod nadzorom Bartolomea Diaza, posljednjeg profesionalnog pomorca Henrika Moreplovca. Pri svečanoj predaji karavela, Bartolemeu je Vasca promatrao podozrivim pogledom. Njegova je mladost nevješta plovidbi trebala povesti 170 duša i izgraditi trgovačke veze s Indijom. Od venecijanskih morskih lavova učiniti ribare i kuhare. Ismijati i njih i đenovežane. Izgraditi diplomaciju i dostići cilj širenja portugalskog imperija novim sredstvima. Razgovorom, dijalogom, pregovorima.

Gledao ga je i čudio mu se. Vascove su oskudne vještine plovljenja mogle donijeti samo poraz. Ali mladost je oduvijek nerazumna. Misli da je vječna, besmrtna. Bartolomeu je predosjećao da je u pozadini Vascova žara za širenjem Kristove vjere postojalo još nešto. U njemu je razabirao porive civilnoga guvernera Estêvãa da Game. Oni su Vascovim očima dodavali svjetlo i neku čudnu žudnju, za koju niti u ta davna vremena nije postojalo prikladno ime.



Pripremajući se za odlazak, Vasco je obilazio karavele. Nadgledao je utovar hrane, zatezanje konopa i razmještanje navigacijskih naprava. Koraci su mu bili nemirni, misli prepune grozničave strepnje. Eho se i nadalje javljao. Bez jasnih poruka. Raznih značenja. Prije kao upozorenje i dodatni pritisak. Vasco je dvojio hoće li povjerenu zadaću ostvariti onako kako bi to učinio njegov otac. Proklinjao je svoj dlakavi jezik, izmiješane obiteljske uloge i pristanišni eho.

Promatrajući karavele gotovo pripremljene za isplovljavanje, ponavljao im je imena propitujući snagu izabranih zaštitnika! S ujakom je danima vijećao o nazivima karavela i značenjima koja im imena nose. Vicente je odricao Vascovo zalaganje da najveća karavela ponese jedno od Božjih imena – Elohim. Tvrdio je da se Božje ime umnaža u imenima anđela zaštitnika Gabrijela, Mihaela, Rafaela, Urijela, Anaela, Zaharijela i Samuela. Držao je da se sveto "el", sadržano na kraju njihovih imena, mnogostrukim ponavljanjem spaja u zvuk koji zaglušno odjekuje prostranstvima. Posljednje je vijećanje ujak zaključio:

"Jednu karavelu valja nazvati po Mihaelu, zaštitniku kršćanske vojske u ratu s poganima. Ime mu govori, blizak je Bogu. Prevede li se s hebrejskog, poruka mu je jasna. Mihael je onaj koji je kao Bog. Uz njega, navjestitelja posljednje odluke i kraja, druga karavela se neizostavno mora zvati po Gabrijelu, "Božjem čovjeku", anđelu početka i nastajanja. Treće ime vas treba čuvati od boleština koje će vas napadati. Jednu karavelu nazovite po Rafaelu "Božjem lijeku", "vidaru i iscjelitelju."

Vasco se pričinjao kao da važe ujakove prijedloge. Mrštio se.

Ujak mu je pokušao preduhitriti nezadovoljstvo.

"Dobro, ova najmanja karavela možda ne zaslužuje Mihaelovo ime. Nju bi mogao nazvati Bérrio."

Vasco o imenima nije dospijevao razumno promisliti. Misli su mu se osipale. Eho je hučao. Vežući vrpcu oko glave nastojao je obuzdati glavobolju. Pisaru je domahnuo neka zapiše ono što ujak

bude diktirao. Vicente je za njega uvijek dobro birao. I ovi prijedlozi sigurno su bili razumni. Da, karavele će se zvati po anđelima, Gabrijelu, Rafaelu i Mihaelu. Ili, ne. Kako je ono rekao? Neka se najmanja među njima zove Bérrio. A brod s namirnicama? Je li mu dao neko ime? Uh, eho je izluđujući. Ne, zaboravio je spomenuti brod za namirnice. Nije važno, ne mora baš sve na ovome svijetu biti određeno imenom. Ne, na njega ništa ne pišite. Putovat će bezimen. Kao što će se neki s ovoga putovanja i vratiti. Kako znam? To Vas se ne tiče. Znam, neki od nas će ostati bezimeni pa ne vidim zašto takav ne bi ostao i brod za namirnice.



Proljeća 1497. godine do Vasca je dospjelo ime Melek Jaše. Put na koji je trebao povesti stotinu i sedamdeset duša, bio je neistražen, obale uz koje će ploviti nepoznate, a Indija, u koju su kanili stići, divlja i bezbožnička. Brižljivo je prikupljao sve dostupne podatke o indijskim vladarima i običajima. Uputio se u spoznaje srednjomorskih trgovaca, živih spona europskih luka s Egiptom i Azijom, posebice Indijom – Prednjom i Stražnjom. Tako je doznao kako se na obalama Gudžerata nalazi velika država sultana Mahmudbega i njegova pouzdanika Melek Jaše. Čuo je i da je Melek Jaša izgradio neosvojivu utvrdu Diu po uzoru na grad svoga djetinjstva, Dubrovnik. Pričalo se kako je taj neimar vrijedio za nepobjedivoga strijelca i začudnog stratega. O njemu se govorilo i kao o usamljeniku, povjerljivom tek prema papiru i glagoljici – slikovitom pismu hrvatskih prostora. Glagoljici su ga naučili roditelji, u Dubrovnik prispjeli iz unutrašnjosti Hrvatske. Satima je znao slagati znakove, ponekad stvarajući tek sliku koja je ugodna oku, ponekad ispisujući riječi o kojima mu je valjalo staloženo promisliti. U trenucima rastrojstva vraćao bi se križu prvoga slova Ⰰ (a, azь, ja, 1). Promatrao ga je i pitao se tko je on. Je li njegovo "ja" ja kršćanina? Ako bi dvojbe prerasle u nemire, prvom bi slovu dodavao sljedeća dva Ⰱ (b, buky, 2) i Ⰲ (v, vêdê, 3). Jedno uz drugo, slova su tvorila značenje "Bog koji je Početak i Svršetak", a kada bi ih preklopio jedno preko drugoga, ona su poručivala "Ja vjerujem u vječnoga Boga". Ponekad, kad ne bi pronalazio razloge za započinjanje sutrašnjega dana, ispisivao bi prvih devet glagoljičkih slova Ⰰ (azь), Ⰱ (buky), Ⰲ (vêdê), Ⰳ (glagoljǫ), Ⰴ (dobrê), Ⰵ (estь), Ⰶ (živêti), Ⰷ (ʒêlo), Ⰸ (zemli). Dugotrajnim ponavljanjem počinjao bi živjeti njihovu poruku: "Ja koji slova poznajem, govorim da je dobro časno živjeti na zemlji."

Sve je to Vasco doznao o Melek Jaši. To, ali i još ponešto, obznanjeno iz eha i onoga što se u njemu dalo naslutiti.

U Indiji, na obalama Gudžerata, portugalske karavele očekuje glagoljicom zaigrani stoik. Nepomičan. Stoji i čeka. U utvrdi izgrađenoj po uspomeni na djetinjstvo i Dubrovnik. Stoik. Ukorijenjen u mjesto izraslo iz uspomena. Portugalske karavele očekuje čovjek bez podrijetla.



S prvim zracima vrućega jutra osmoga su srpnja 1497. godine estuarij rijeke Tejo napustile tri karavele i brod s namirnicama. Santom Gabrijelom upravljao je Vasco, ulogu kormilara obnašao je Pêro de Alenquer, a pisara Diego Dias, Barolomeuov brat. Vasco se uzdao da će ga upravo anđeo Gabrijel, navjestitelj Otkupljenja, navesti na put kojim će poganskim zemljama donijeti svjetlo Kristove vjere.

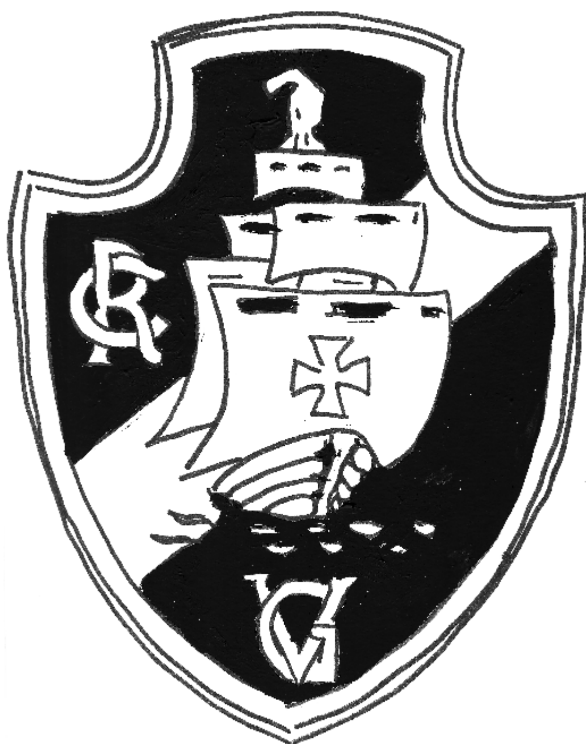
Upravljanje karavelom pod imenom Santa Rafael Vasco je povjerio bratu Paulu. Jedan od njih morao je ispuniti zadaću prvotno povjerenu ocu. Za kormilara mu je dodijelio iskusnog João de Coimbra, a za pisara João de Sá. Trećim su brodom upravljali vrsni Nicolau Coelho, kormilar Pêro Escobar i pisar Álavaro Braga.

Odlukom kralja Emanuela I., s braćom da Gama isplovio je i Bartolomeu Diaz. On ih je kanio pratiti dio puta, a potom se, na obali Gvinejskoga zaljeva, odvojiti radi preuzimanja portugalske utvrde Elmino.



Kapetani su iza sebe ostavili neprospavanu noć u samostanu Gospe Betlehemske podignute za Henirka Pomorca nadomak Lisabona. U crkvi Santa Maria de Belém pripremali su se za procesiju s kojom će sutradan biti ispraćeni. Nisu zabilježene ni molitve koje su te noći izgovarali, ni zavjeti koje su pred oltarom polagali. Poznato je samo kako je neposredno pred odlazak Vasco pristupio križarskom redu Kristovih vitezova te kako je bijela jedra brodova označio krvavocrvenim križevima.

Rastajući se od pristaništa i rijeke Tejo, Vasco je gutao dlake s jezika. Molio se da ga Bog nadari snagom, osnaži mu vid i prosvijetli put.



Grb obitelji da Gama.

Leutar je, zadovoljan svojom tek sročenom dosjetkom, nasmijano podvikivao.

"Ljudi vole biti prevareni, vole laskanje. Ne žele biti ostavljeni na miru. Boje se slobode."

Dane je sve do sada uspijevao održavati razgovor s Leutarom bez ijedne izgovorene riječi. I dalje šuteći, pružio mu je pisma, povod susretu. Leutar ih je nepovjerljivo prihvatio. Bila je to e-mail prepiska Dane i njegovoga poznanika iz studentskih dana. Dane je Adema pamtio kao jednoga od tada brojnih, inozemnih studenata pristiglih s egzotičnoga Orijenta, koji se za razliku od drugih *studentskih imigranata,* vrlo uspješno uklopio u svakodnevicu studentskog života. Čak je i ratnu 1991. godinu proživio negdje u Hrvatskoj (prema nekim glasinama u Sisku je otvorio poduzeće za proizvodnju otrova

protiv mrava i srodnih insekata). Za vrijeme rata susreli su se još jednom. Tada mu je Adem otkrio svoje palestinsko podrijetlo i strah od osnivanja obitelji, jer, eto, od silnih pokušaja pronalaženja mira, prije ili kasnije sustigne ga rat i sve ono što sa sobom nosi. Povjerio mu je odluku o povratku na Istok. Spomenuo je lik nekoga ifrita koji mu je u snu naložio neka se vrati prostorima s kojih je krenuo i sudbini od koje bježi. Tvrdio je kako je tek nakon tog sna razumio značenje riječ Europa, koju su iskovali Feničani, gotovo istodobno kad i prvi novac. Ništa se nije promijenilo. *Ereb* je Feničanima bila oznaka zalaska sunca, a on se, Adem, na Zapadu osjeća baš tako, *zašlo*, neživo. U Europi je postao dijelom mrtvila onoga časa kada je Europa postala mjesto bez vremena za ljubav. Bez ljubavi se on, Adem, nije uspijevao prepustiti životu. Na Danino pitanje priprema li se na novu nostalgiju, nostalgiju za Europom, Adem je bez razmišljanja odgovorio.

“Nostalgija? Za Europom? O čemu govoriš? Kako ću ja, palestinski Hrvat, tugovati za Europom, kada njezini stanovnici ne žive europski, nego, što ti ja znam… kao Japanci… ili oni u Americi?! Nije ovo Stari kontinent o kojem sam ja sanjao.”

Dane je u Ademovim stajalištima pronalazio i ponešto sebe. I sâm se osjećao *zašlim*. Prestar za Kontinent koji se globaliziranjem utvara u nekoj novoj mladosti. A to traje i traje. Predugo. Već više od dva stoljeća. Možda baš od onoga dana kada se počela ispijati kava, a zatrla glagoljica. Da, tako nekako. Dugo, predugo traje to sustavno zaglupljivanje, nesnalaženje u preobilju informacija kojima je cilj zavarati. Stvoriti sliku obilja. Prazno. Sve je to, zapravo, potpuno isprazno.

Prije negoli su se oproštajno rukovali, Adem je rukom pokazao u smjeru zapada i rekao:

“Believe me, the feeling is dead.”



Dane je pratio kretanje Leutarovih šarenica.

“Nije potrebno sve čitati. Dovoljan je posljednji odlomak.”

“Baš je informativno.”

“Ali, nema potrebe…”

“Nije loše ponoviti čitanje. Nekad mislim, možda sam ga i zaboravio. Srećom, postoje reklame. One me drže u kondiciji. Ha-ha.”

Leutar se prestao ceriti. Prelistao je podeblji svežanj papira. Nešto je u svemu bilo sumnjivo. Oprezno je pogledavao u Danu.

“Iskreno, nisam imao čudniji posao. S kim pregovaram? Tko je tu čiji zastupnik? Čemu sveto naklapanje?”

Prepiska je zaista otvarala prostor sumnji. Počinjala je dvadesetim danom veljače, doimala se nepismenom i složenom bez logičkog smisla. Dane je odlučio prezentirati je bez cenzure. Volio je reći.

“Sve je tako kako je, pa ako treba, neka što ranije pukne.”

20. 2.

Bog!

Kako si, šta ima novog u Hrvackoj, kao šta znaš ne živim više u HR i to je već četri godine, ali stvarno sam požilio da mala dođem i da vas vidim. Ja sam u Qataru (Doha) radim i to je ljep posao, savjetnik ministra poljoprivrede za ekonomski pitanje i razvoj. Imam četri zločesti: dva sina i dvije ćer. Život u Qataru dosta ljepo i mirno, ali jako vrući. Šta se tičestandard kodmene je super dosta visok, šta hoćeš raditi samnom??? Oni tvoji čamci? Može odmah. Često putujem i naj više u susjedne zemlje, a u staru, trulu Europu jako malo. Koje zemlje ti zanima??? Čekam tvoj odgovor. Pozdrav. Ćao

24. 2.

Bog!

Od uvijek kažem da naj veći ljeni ljudi koji ih poznjem su Ivić i Mrkalj, dali ih se sjećao za vrijeme studije? Molim te kaži mi koga vidi od naša generacija i dali imati namjeru napraviti slavije za drugih dest godine diplomiranje??

Danas kad sam se vratio u ured čitao sam tvoj e-mail nisam imao vreman jer posle toga odmah sam imao sastank i to jedan na nivo Arabskih zemalja (League of Arab state, Arab Organization For Agricultural Development) tvoj friend član i zastupnik State of Qatar.

Inači radim dosta stvari i jedan od važnih i klučnih osobama u MMAA, hvala Bogu i sve me poštoje i sluša.

Šta da ti pričam nadam se da ćeš jednog dana dođi u posjet mene po ćeš vidjeti truli kapitalizm kako živi?

Šta se tiče zemlje ja ću se potruditi i nešto ću raditi, ali ako treba nešto vezano za arabske zemlje to sam siguran da mogu i više. Mi imamo čamci, a nemamo rijeka, ali, moja prijatelji znaju ljudi. Što se tiče suradnje, sve me zanima. Samo jedan podatak: u arabskom zaljevu zivot je jeftije nego Hrvatska dva puta kad kilogram šećera košta samo 0.17 Euro, bensin 0.14 Euro itd.

Dali znaš da ja tu živim kao Hrvat???

Moj mobitel je +974 220743 ako trebaš nešto, ali ja ću ti nazvati uskoro da čujem tvoj glas.Pozdravi ne sve. Adem

P. S. Uvijek se sjećam tebe i tvoja dugakosa. Dali imaš još uvijek istu frezuru, i onaj gitar???Putuješ li još oko svijet?

Leutar je podigao glavu i prekinuo Daninu zagledanost kroz usko brodsko okno.

“Kakve veze ja imam s Vašom dugačkom kosom iz studentskih dana i s cijenom žita u Arapskom zaljevu?”

“Šećera.”

“Molim?”

“Adem govori o cijeni šećera, a ne žita.”

“Kamo to uopće vodi? ‘Ajde da vidim i tu zbrčkariju. U ovoj zemlji ništa ne može onako kako Bog zapovijeda.”

28. 2.

Bog!

Ja ću ti dati broj od jednog tipa – Leutar, ja sam počao neki pregovori vezano za čamci. Kaži mu da nam čamci hitno treba, a on neka dovezi one tvoje. Zna on sve, kaži ga dali se sjeća novca koliki mi je dužan.

Veliki pozdrav tebe iz toplog grada. Ti si moj friend iz mladosti, a Adem ne zaboravi. Dobar je bilo taj studiranje.

Dane je s osmijehom očekivao Leutarovu reakciju na Ademovu konstrukciju “jednog tipa – Leutar”. Primijetivši dizanje obrva, a potom mrštenje, znao je, Leutaru je pismo postalo zanimljivo, ali i neugodno.

14. 3.

Bog!

Kako si kako ti zdravlje nadam se da je sve uredu!!!

Šta se tiče moja žena, ona je Palestinka (rođena u Qataru, studirala u Damasku Sirija, završila Stomatološki faks u Zagreb, sada je Dr. Zubar). Radi u dom zdravlja. I ona Hrvatica kao i ja tako da je moja žena Hrvatica.Boravak smo riješli na moj poso i sve uredu.

Ja sam poslao jedan e-mail na Tihomir Leutar i poalao sam tebe Cc. Dali se razumio o čemo se radi??? ***Ne popusti kod njega za cijenu, jer on je meni već duga dužna, i pravi se lud.***

Mi samo trebati ukrcati naše čamci, kod taj tip koji se zovi Tihomir Leutar (dug ima veliki odprije kod meni) i onda on me kaži da će poslati cijene, uvijeti prijevoz, osiguranje i isporuka i to je bilo u drugi mjesec i onda rekao da će imati remont svoga veliki brod i tek u treći mjesec može nešto ponuditi i do dan danas ništa. Ja bi te molio da ga nazoviš na broj 098-432042 (taj, Tihomir).

Veličina posla je oko 2 Milon USD, jer ću ja sa Tvoji čamci voziti moja sirovina. Naravno, to je dobar posao i ako tebaš neki informacija javi se ja sam tu.

Koji su sad dobre firne u HR, ne moraju imati kapital samo znanje i kadrove i mi ostalo, jer ja imam kod sebe informacija i cijeli planove razvoja do 2010 i budžet (za godinu 310 Mil. Euro).

Puno pozdrava te želim, i, ne popustiti u cijenu!

Adem.

Šalim ti e-mail koji sam sla na Tihomir.

> *Subject: JESI ŽIV?*
>
> *Gosbon Tihomir Leutar!!!*
>
> *Ja Vas čekam dugo dugo i Vas nema. Kao šta Vi znate mi ne tražimo pomoć ili donacija od Vas nego hoćemo prevesti naša roba za naš novac sa Vaš brod i odbiti od dug koji imate, a to znam i Vi i ja i nezaboraviti.*
>
> *Molim da nam javeti… jer mi imati svoj ljudi ako ne javeti*
>
> *Hvala*

Leutar se počešao desnom rukom preko lijevoga ramena.

“Vi mislite kako ću ja, kao ozbiljan čovjek, prihvatiti ove nabrljane gluposti? Osim toga, kakve su to insinuacije? Ja dužan!?”

Vrtio je mesnatim vratom ulijevo, pa udesno; uzvikujući.

“Tcccc, tcccc… Ja sam dužan tamo nekakvom Ademu? Pravim se lud?! On se to, možda, meni prijeti?!”

Dane je domahnuo konobaru. Svaki ga je pogled na Leutara učvršćivao u stajalištu kako on, Dane Puljiz, nije rođen niti za velikoga protivnika, niti za velika djela. Poželio je nestati, zaboraviti čamce, tuđe dugove, rokove, isporuke, brze zarade.

Leutar se, primijetivši Danine bezglasne pripreme za odlazak, počeo osmjehivati. Povukao ga je prema stolu i povjerljivo zašaputao.

“Čekaj, prijatelju. Zar nisi čuo za poslovno pregovaranje? Sada ćemo se nas dvojica u miru dogovoriti…”

Dane ga je prazno pogledao. Neki se događaji odvijaju sami po sebi, bez jasnog razloga, ali sa unaprijed zadanim rješenjem.

Jedna od poslovnih gospođa približila se vratima *Žute podmornice*. Ovlaš je okrznula Danu ugodnim mirisom (ljiljana?). Snop sunčeve svjetlosti osvijetlio joj je siluetu kao na crno-bijelom negativu dok joj je prašina brodskog prostora pojačavala auru lika. Prizor je podsjećao na sliku iz prošlostoljetne kinodvorane.

Zakoračivši naprijed, susrela se s jednom od već zaboravljenih djevojčica s početka ovoga poglavlja. U djevojčičinoj ruci bijelilo se nagriženo pecivo. Mala je prazno zurila u uređenu gospođu. Njezina prilika činila se dobrim početkom praznog razgovora.

“Bravo, malena. Ti mudro ulažeš novac, zar ne?”

Djevojčica je tupo gledala ispod podjednako čupavih obrva i kose. Uređena gospođa je nastavljala.

“To fino pecivo, to si kupila za doručak, zar ne?”

“…”

“Mislim, to si kupila od onih novaca koje si dobila od mene.”

Tišina je rasla. Njezino je tijelo bujalo pod osluškivanjem prisutnih gostiju, sada već i samih zainteresiranih za odgovor. Ciganćica ga je napokon iscijedila, glasom u kojemu su se miješali dosada i čuđenje.

“Št’j’tebi? I to sam – dob’la.”

Dane je sjeo. Vratio se stolu i ostatku ohlađene kave. Motrile su ga Leutarove sitne oči uvaljane u podbuhle podočnjake. Pitao se o čemu su njih dvojica pregovarala i kamo vodi ova pogodba. Kome uopće trebaju riječni čamci na sušnom Bliskom Istoku? Je li postao utjerivač dugova? Ili sitni profiter nečijih nedovršenih poslova? Kompromis. Prazan dan prepun kompromisa. Ostao je, sudjelovao je, srkutao je iz prazne šalice. Ostao je, a bio je daleko. Uz njega i u njemu, oživjeli su kultni stihovi. Zapamtio ih je davno. Gdje točno? U Sarajevu, prisjećao se, osamdesetih godina, kada je posjetio Alija, Ademova brata. Ali je studirao nešto praktično, poljoprivredu, tako nešto. Student iz Palestine ostao je živjeti u Sarajevu. Zavolio je grad u kojemu su se pjesme recitirale i pjevale po ulicama.

Poželjet će drumovi budala
al' budala više biti neće.
I dugo će plakati za njima
ojađena zemlja i drveće.

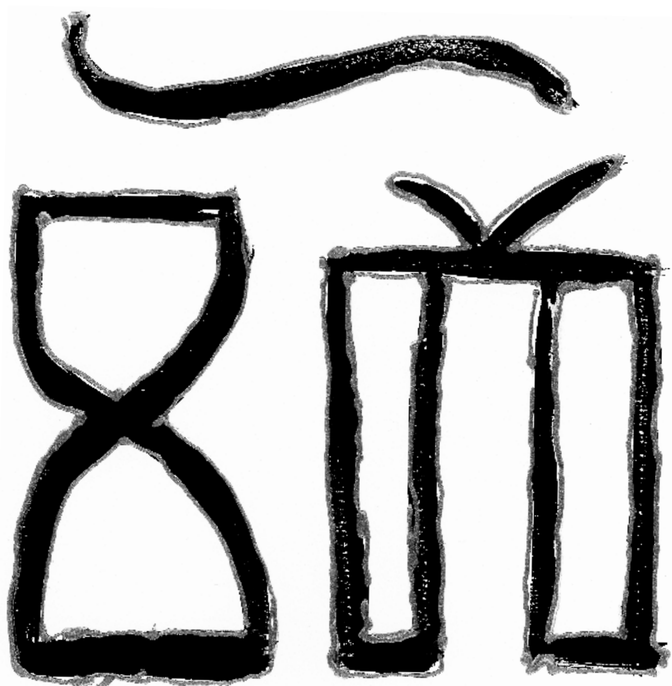
Neće biti onoga tko će smjeti
posumnjati u sve k'o do sada.
Poput teške omorine ljeti
svijetom će vladati dosada.

Svi cvjetovi ostat će bez glava
da bi bili s travom u skladu.
Poželjet će drumovi budala
al' budala više biti neće.

27

Tko se uzdiže, dolazi iz dubine

naputak: 27 je bez ostatka djeljiv s brojevima 3 i 9
te su brojevi 3 i 9 *alikvoti* broja 27



· Ⰻ · Ⰶ ·[j]

… o broju 27

Osim broja jedan, broj 27 je prvi neparni savršeni kub.

Cijeli su brojevi zbroj od najviše 27 prostih brojeva.

Zbroj je znamenki vlastitoga kuba (273=19683, dakle 1+9+6+8+3=27).

27 je načina razrezivanja deveterokuta na trokute.

---

j Ⰻ – glagoljički znak (I – i), ima numeričku vrijednost broja 20.
Ⰶ – glagoljički znak (Ž – živêti – živjeti), ima numeričku vrijednost broja 7.

Neki tvrde, predgrađa su najvažniji dijelovi grada. U njima je moguće izbjeći odlike centra: financije, osiguranje, ekonomsku propagandu i čvrsto planiranje (kako arhitekture tako i života). Unatoč mnogim pretpostavkama, nije određen jednoznačan razlog koji stanovnike predgrađa tjera u iscrpljujuće probijanje prema redovima pobjednika. On se možda nalazi i u činjenici da prigradski život, često sveden na održavanje egzistencije, ne vrijedi mnogo. Djeluje bezvrijedno i uvjetno rečeno – podnošljivo. Podnošljivo u jednakoj mjeri u kojoj je podnošljivo primanje bolesničke terapije jer na njezinu kraju stoji nada u ozdravljenje. Paradoksalno je samo jedno: da bi se u predgrađu uspjelo ili dostiglo dostojnu cijenu života, iz njega je nužno otići.

U civilizaciji globalnog, neočekivana uzdizanja rijetkih anonimaca ne iznenađuju. Čak obratno, njima se retorika kapitala raduje, nestrpljivo ih dočekuje i odmah potom gorljivo im se posvećuje medijskim eksponiranjem začudnih biografija. Ispisivanjem kontroverznih životopisa potvrđuje se humanost kapitalizma u kojoj mogu uspjeti oni kojima uspjeh nije dopušten. Osim kapitala samog po sebi, profitira čak i književnost – ispisani su životopisi najčešće živopisni: rubna se uspinjanja razlikuju od onih, uspjesima predodređenih rođenjem i podrijetlom.

Feniksi rubova, okrajaka i ogrizaka zadržavaju sposobnost prepoznavanja sličnih sudbina, neovisno pada li se s njima u ponore ili uspinje u visine. Ne postoji točan recept prepoznavanju. Ali oni se

osjećaju. Možda ih određuje osmjehivanje različito od nekih drugih osmijeha; načini na koje tuguju, misli kojima se liječe od poraza, ili ono što im piše u uglovima očiju. Možda ih odaje spominjanje djetinjstva, doba po kojemu se poznajemo jednako kao što se dani prepoznaju po jutru.

Dane je, pritišćući papučicu gasa, smanjivao razdaljinu koja ga je dijelila od Juga II. i Bikare. Pri pogledu na dimnjake napuštene ciglane, zamirisali su mu obližnji bajeri, podivljali šaš i natopljena glina. Fantomski miris, upravo kao i fantomska bol koja se javlja na amputiranom dijelu tijela. Propustio je pješaka i ponovno pokrenuo automobil – *samohod*… Prije ulaska u ciglarski okrug zaustavit će se u kafiću *Moj domić,* a nakon što s konobarom obračuna ceh za prisutne, naći će se okružen sredovječnim ljudima. U njima će prepoznati osobe s kojima je maštao. Sadašnjost će se prešutjeti. I ovaj put, Dane će im prepričati prožvakane priče: kako je njegova majka natjerala pače koje se izleglo s naopako okrenutim perajama da prohoda, pokušat će im opisati način na koji je pače *obuveno* u kutije šibica obilazilo ciglarski okrug, i uvjeriti ih da njegova majka noću ne doziva taksi, nego odlutalog psa kojega je, iz samo njoj poznatih razloga, nazvala imenom urbanog prometala.

Znao je i kako će, kada iziđe iz *samohoda*, u njemu ostaviti ključeve u bravici, kao znak pripadnosti onima koji vladaju predgrađem nastanjenim došljacima s juga.

Njihova je lica nosio u sebi onakva kakva su bila prije dvadeset godina. Jednako kao i razgovore. S njima je mogao govoriti o umaklim danima, o prošlosti koja je, sa svim svojim upitnostima, nakon izgovaranja ponovno bila prisutna. Je li ostario? Ili je samo mrzio svakodnevicu? Podsjećanje na prošlost činilo ga je manje stvarnim, svakodnevnim.

Osim toga, ti sredovječni ljudi mogli su mu reći kada je i zašto zatvorena *Anđina točionica na crno* na čijem je ulazu stajao slogan S*vaka cigla je temelj domu*. Kao dijete nije uspijevao razjasniti jesu li se upravo zbog tog natpisa ciglarski radnici tako predano opijali; i jesu li oni, nesreća oblikovanih u cigle, pili zbog svojih domova ili

zbog nečijih nepoznatih obitavališta čiju su sreću omeđivale opeke ispečene neizgovorenim južnjačkim mukama.

Zrak je, isprekidan vlagom, mirisao na bajere i glinu. Pod nogama je osjećao travu, blato i želju za odlaskom. Odlaske valja opravdati. Osim želje, nedostajao mu je dobar razlog. Sjetio se Vasca da Game i pozavidio mu na ukazu kralja Emanuela I. koji ga je otputio prema Indiji. Točno, ako dovoljno dugo čekaš, netko drugi će donijeti odluku. Njega su nestrpljivosti koštale. Pogrešnih odlazaka. Neuvjerljivih ostanaka.

Zamislio ga je na pramcu karavele Santa Gabrijel, dotaknutog daljinom, opsjednutog ehom. Otkrivati nepoznati put ipak je nagrada. Nositi barjak s vjerom u njega? To bi mogao. U nekim mlađim godinama, pravi barjak bio bi ravan magiji. Osvajati fantazmagoričnu luku Diu? Hm, čak i to bi bilo u redu. Kao igranje utakmice pred punim stadionom. O(d)mjeriti snage s duboko ukorijenjenim čovjekom bez podrijetla? E, da. To bi morala biti dobra igra. S nadigravanjima. Vrhunski derbi.

Iz predimenzioniranog estuarija lisabonskog pristaništa Vascova je ekspedicija isplovila 8. 7. 1497. i dodatno izmiješala rijeku Tejo s oceanom. Miješanje slatkog sa slanim. Gorko. Kao i ispraćaj. Ispraćaji su oduvijek bili gorki. Na dokovima gomila, ponajviše majke, sestre, žene svikle na ostanke, ispraćaje. Kao da će prevariti sudbinu, riječi rastanka nisu izgovorile, poljupce nisu razmijenile. Samo se stari Alfonso nije dao zaustaviti. Proklinjao je onoga koji je prvi razapeo jedro na lađi i u ljudima pobudio želju za plovidbom. Uzvikivao je uvrede slavohleplju i taštini, pokretačima ludih pothvata. Usamljene, njegove su riječi tupo udarale o brodove. U obliku jeke vraćale su se obalama Portugala i okupljenoj gomili.

Vasco se uspravio na pramcu Santa Gabrijela. Eho ga je uznemirivao. Hoće li čuti oglašavanje zaplovljavanja? Tijelo su mu potresali grčevi zanosa. Nestrpljivost ga je požurivala. Što to Alfonso govori? Još će im navući nesreću na vrat! Pokušavao se smiriti.

Kormila se prihvatio u trenutku kad je Alfonso prestao bajati. Oglasile su se lumbarde i topovi. Po utihnuću salva, za Santa

Gabrijelom redom su isplovljavale i ostale karavele. Vasco je nadgledao navigaciju brata Paula, kapetana karavele Santa Rafael, vješte manevre Nicolana Coelhoa, i sigurno zasijecanje dvaju Diasa, mlađeg Diega i Bartolomeova broda iz pratnje. Za pristaništem se nije osvrtao. Sve da se i obazreo, ne bi prepoznao nagluhoga imenjaka, dvojnika po imenu i srodnika po ocu. Jedan Vasco da Gama je odlazio, drugi je ostajao pokriven sjenom gorja Sintre. Gluh i tih. Gladan svega što je polubrat dobivao bez napora. Čak i odlaska do vraga.



Plovidba uz dobro poznate obrise planina Mauritanije, zelenilo Madeire, rubove Kanarskog i Kapverdskog otočja, nije predstavljala napor. Kitove su susretali povremeno. Naslućivali su ih po tamnim obrisima praćenim obiljem mjehura na površini. U Gvinejskom zaljevu, rađaonici ovih morskih grdosija, karavele su se trebale razdvojiti od Batolomeova broda.

Prema dogovoru, ekspedicija je pristala na Santiagu, otoku zaštićenom svetim Jakovom, patronom Portugalaca. Obnavljale su se zalihe vode, a navigatori su primali posljednje Bartolemeove upute za navigaciju duž hladne Bengalske struje. Valjalo je prevariti more, ploviti u suprotnom smjeru, prema Kolumbovoj zemlji, a zatim, kada već bude nadomak, okrenuti i povući dijagonalu prema Rtu oluje. Logično. Sve što se razvija nužno krivuda, mislio je Vasco i vodom natapao kosmati jezik. Žeđao je i potajice raspetljavao dlake. Sve oko njega i u njemu bila je voda. Kitovi su se rađali, valovi i putovi su krivudali.



Trećeg kolovoza 1497. godine Vascove su karavele izjedrile s otoka Santiago. Oglasile su se pozdravnim plotunima i u čast Bartolomea Diaza zapjevali barkarolu, pjesmu Joãoa Zorroa portugalskog trubadura.

U Lisabonu, gdje je more,
dadoh graditi lađe nove,
haj, moja gospo lijepa!

U Lisabonu, a uz žalo,
graditi nove lađe dadoh,
haj, moja gospo lijepa!

Dadoh graditi lađe nove,
neka pučinom mora plove,
haj, moja gospo lijepa!

Graditi nove lađe dadoh
i na more ću s njima rado,
haj, moja gospo lijepa!

Obilazeći jugozapadnu Afriku, Vasco je tri mjeseca nastojao shvatiti je li prostor doista bezgraničan i je li gustoća tmine opipljiva. Činilo mu se da su more, nebo i vrijeme jednako veliki. Premda brzina napredovanja prema cilju nije bila mjera dostignuća, ipak je pomišljao da cilj možda ne postoji. Kakav morski put za Indiju? Nije li i Kolumbo krenuo u nju, a na kraju, pokazalo se, dospio Bog zna kamo? Ponekad je želio odgovore dobiti odmah. Brzo. Istoga časa. U takvim stanjima znao se pitati je li obijestan? Nije li brzina otupljivač ustrajnosti? Da, trebalo se primiriti. Posvetiti se nečemu što zaokuplja nemire. Ne izreći ih. Odšutjeti ih pisanjem. Ili ugađanjem smjera i brzine plovidbe. Za mjerenje brzine bila su mu potrebna tri mornara. Jedan bi bacao uzicom privezanu pločicu u more, drugi bi držao motovilo, treći bi na pješčanom satu odbrojavao minute, a Vasco bi bilježio. Računanje bi ga uspijevalo zaokupiti. Množenje i dijeljenje. Stavljanje u omjere.

Eho mu se obznanjivao tek povremeno, prije počinka i u ranim jutrima. U njemu je osluškivao nagađanja o prostoru iza ruba svijeta i o smrtnom zagrljaju sirenskih pojeva. Strepio je da će ga glasovi sirena začarati. O, da. One su mogle čuti želje. I ispuniti ih. Kakva bi to bila pogibija! Njegove ispunjene želje nisu mogle donijeti ništa dobro. Samo kraj. Možda u plovidbi jednim loksodromom sve do najudaljenije točke, kraja svijeta. Ili bi to bilo ispunjenje njegova poslanja? Ipak, predostrožnosti radi, rukama bi povremeno zaklanjao uši štiteći ih od eha i u njemu umnoženog sirenskoga poja.

Mjerenjem i pisanjem dnevnika Vasco je liječio ono što se ne liječi razumom. U dnevniku je bilježio sve: pojedinosti prelaska preko ekvatora, mijene noćnoga neba, zvukove s pučine, poneke razgovore. Detaljno je opisivao i zviježđa. Tako su se ondje nalazila pojašnjenja odlika Južnoga Križa, njegova pojavljivanja i opisi zvjezdanoga sjaja. Zabilježio je i rastanak s Velikim i Malim Kolima, njihovo utapanje u moru i susret s vatrom svetoga Elma nakon koje su se oblaci pretvorili u vodeni stup, golemu cijev koja je usrkavala duboke oceanske vode. Zapisao je i ono što je otprije čuo o toj pojavi, ali, sada, kada je bolje promislio, vidjeti je, ipak

je bilo nešto posve neočekivano. Pitao se zašto je Bog poželio u zraku ponajprije stvoriti laganu paru, rijedak dim što se vrti oko sebe, a zatim je zakovitlati i njezinim kovitlanjem od oceana učiniti dio oblaka? Nije li taj stup poslan kako bi njega, Vasca, prenio u Kraljevstvo Nebesko? Ako jest, je li se Bog preračunao? Možda ga je želio ustrašiti? Ili pripremiti na štogod strašnije?

Eho ga je upozoravao neka ne huli. O Božjim namjerama se ne nagađa, a ovakva kušnja se ne stavlja pred svakoga. Ako je i hulio, u trenutku kada je tanani stup počeo rasti srčući samoga sebe u more, Vasco se bez dvojbe predao Bogu. Neka ga uzme. Kraljevstvo nebesko moralo je biti mekše i od zemlje i od vode.

Vodeni stup se dizao i spuštao tik uz karavelu sve dok mu se na vrhu nije stvorio oblak, svakoga časa sve tmastiji i gušći. Vasco se ponadao da ga je Bog čuo. Eho mu je potvrdio tu pomisao. Osim toga, pljusak koji je uslijedio nije mogao biti slučajan. Bog je znao što čini, zašto ih zaljeva pljuskom i naposljetku odvaja od vodenog stupa. Pripremao ih je za nešto puno veće. Pripremao ih je za ono što je najavio i Bartolomeu, nakon što je na krajnjem afričkom rtu postavio spomen-kamen São Felippe, a sam rt nazvao Tormentoso (olujni, mučni rt). Bog ih je trenirao za Tormentoso, Rt oluje i Adamastora.

Slutnje ove kušnje ubrzo su se obznanile. Nakon što su za sobom ostavili otočić koji je Bartolomeo nazvao Santa Cruz, doplovili su do Rta oluje čije preimenovanje u Boa Esperança (Rt dobre nade) nije uspjelo promijeniti karakter njegove negostoljubivosti. Sablast, Adamastor, očekivao ih je onako kako grobovi čekaju svakog od nas. Razjapljenih ralja. Bez nestrpljenja. Bez žurbe.

Te je noći puhao povoljan vjetar. Valovi su bili neznatni, zrak čist i ugodan, a posada je dokolicu kratila razgovorima i pjesmom. U tili čas, bez najave, nad glavama im se pojavio golem oblak, a s njim i zamračenje. More je zahučalo kao da se valovi razbijaju o demonsku utvaru i donijelo glas divovske spodobe, grgurave kose pune zemlje i crnih usta zaraslih u bradu.

"Vi, Portugalci, ometate me u osami!"

"Noli me tangere! Ne dotiče me!" doviknuo je Vasco ričućoj nemani.

"Ja sam Adamastor, divlji sin majke zemlje."

"I ja sam divlji sin svojega oca."

"Jadniče, bolje šuti. Ti se nisi borio protiv boga Jupitera."

"Ne, ja svome Bogu, domovini i pokojnom ocu služim. Za njih osvajam Ocean."

"Smiješan si, smrtniče. Ocean je osvojen. Sa mnom."

"Što onda visiš po tom stijenju?"

"Ti, što ne poznaješ ljubav, šuti."

"Osvoji ljubav, a nas ostavi na miru, ti što naričeš kao baba."

"Ljubav se ne osvaja. Posebno ne ljubav Tetide, kćeri Neptunove. Zbog ljubavi i jesam hladna stijena. Ali nutrina mi je vrela. Vruć sam. Gorim!"

Plamen iz Adamastorovih ralja osvijetlio je krunu tmastih oblaka kojima se prikaza razmahivala okrećući vratinu. Orijaškom je ljevicom razgrtala more, a desnicom se na karavele nabacivala stijenjem.

"Bori se s Tetidom, a ne s nama!" dovikivali su mornari.

"Borim se, a vi smetate. Tetida je postala val. Moja mi kraljevna oplakuje obale, čas bliska, čas daleka. Osjećate li tu bol?!"

Vasco se uspravio na pramcu.



Vascov brod.

"Noli me tangere!"

Bacajući stijene, Adamastor je bjesnio.

"Bježite! Ometate me! Zbog vas ne uspijevam zagrliti dragu. Izmiče mi svakim novim valom!"

Vasco je pritrčao kormilu i doviknuo strahom omamljenoj posadi.

"Naprijed! Tko se boji nesreće, neće ugledati sreću! Adamastor je samo znak, na pravom smo putu!"

Ne zna se je li Vascov poklič otjerao Adamastora ili je sablast, izmučena Tetidinim bjegovima, samovoljno odustala od borbe s Portugalcima. Oluja je nakon Vascovih riječi jenjala, a Adamastor je postupno poprimio obličje rta. More i nebo su se počeli razlikovati. Vasco je klonuo. Eho mu je razdirao bubnjiće. Umjesto predaha, u glavi mu je tutnjalo. Nije se mogao radovati. Buka ga je ometala. A ekspedicija je odnijela pobjedu. Protiv mora, neba, prirode, Adamastora i straha.



U Vascovom je dnevniku uz datum četvrti studeni 1497. godine stajala jedna jedina riječ: pristajanje. Sidra su bačena u zaljevu Sveta Helena, a Pero de Aleuguar otputio se istražiti ga.

Mornari, znalci vode, gladovali su za kopnom, a crni domoroci za raznobojnim staklima i oslikanim portugalskim azulejossima. Trampa je oduvijek govorila sve svjetske jezike. Iako je karavele punila hranom i vodom, Vasco je se gnušao. Grozio se sjaja koji je pridodavala očima. Potrebi za gomilanjem.

Radije je proučavao taj arhaičan svijet i njihov jezik simbola. Prikradao im se. Ne ometajući ih, pokušavao je biti sjena koja osluškuje i pamti. Uz njih se i sâm osjećao arhetipski. Iskonski snažan i određen.

Svojim se Portugalcima izmicao. Nastojao je ne vidjeti što čini Diazov brat, Diego. Ne vidjeti njegov prezir upućen domorocima. Ismijavanje neukosti.

Nismo li svi djeca jednoga Boga? Eho je osjetio Vascov nemir. Napao ga je iz prikrajka. Eho i Diegov smijeh. Morao je maknuti se. Krenuti. Nastaviti.



Mjeseci koji su uslijedili vodili su prema sjeveru i ekvatoru. Ušće Velike riblje rijeke prošao je 16. prosinca. Predjele na koje je nailazio nije poznavao ni po čuvenju. Nastojao je ne slušati nezadovoljstvo

posade, ne vidjeti tromo razvijanje jedara i podsmijeh s kojim su ga nazivali "hvatačem sudbine". On ne hvata nikoga, nego se sudbina hvata za njega – po jeziku, ušima i stopalima. Neka, izdržat će. Otrpjet će svoje križne postaje, ma koliko god ih bilo, četrnaest, kao Kristovih, ili više… Morao je misliti samo jedno. Izdržati… barem do Badnjaka…

No, Badnjak je pristigao, a misija još uvijek nije bila ispunjena. O morima s istočne obale Afrike nije imao spoznaja. Nagađao je struje. Osluškivao je vjetrove. Plovio je tik uz obalu i strahovao za karavele. Zar je rekao Badnjak? Večer uoči Kristova rođenja on, Vasco, usuđivao se strahovati i tako se prikloniti posrnulom anđelu. Nije li malodušje otklon od Vjere? Dlake s jezika su ga gušile. Kao i pogled na obalu. Pomolio se i osjetio prisutnost Boga, tvorca svih ljepota. Ovoga časa nije mogao učiniti puno. Mogao je tek ustrajati. I poigrati se riječju. Zar i u Bibliji ne stoji: na početku bijaše Riječ?! Riječ koja oblikuje misao. A misli se ne pojavljuju niotkuda. One su pokret stvarnosti, onoga što se nastoji spoznati. Iz njih se ne može istupiti. Sada, baš ovoga časa, morao je nešto učiniti. Označiti Badnjak, Kristovo rođenje i postojanje. Pozvao je pisara. Pomno je birao riječi. Složio ih je u odluku. Ta, on je imao ovlasti, a Bog mu je dao dalekovidan pogled kojim je zamjećivao ono što je drugima bilo nejasno. Odluka je zvučala dobro. "Koloritni predjeli afričke obale od današnjega se dana, 24. 12. 1497., nazivaju imenom Natal. Odluku potpisuje izaslanik kralja Portugala, Vasco da Gama"

To je bilo baš dobro. Ekspedicija je dobivala smisao. Spomenuo sam se Krista i njegovih postaja. Ipak, kako je Krist mogao umrijeti opraštajući krvniku? Zar nije osjećao bijes zbog poraza? Ja se ne bih uspio obuzdati. Sumnjam li? Jesam li nevjernik? Nisam. Sve sam, samo ne nevjernik. Dokazat ću da vjerujem. I ja ću svoje postaje izdržati.



Pristajanja uz Afriku Vasca su natjerala da se pita što čovjeka čini divljim? Obilje ili oskudnost podataka? Glave njegovih mornara kao da su podlegle zbrci. Vašaru poimanja. Nadao se, to što čine crnim domorocima odraz je iscrpljenosti i malodušja. Ipak, kako oni, upućeni u tajne filozofije i Vjere, u crnim ljudima ne vide oblik Božje obznane? Nije li se u puštenoj krvi domorodaca jasno crvenjelo crvenilo jednako svima nama?

Žalio je zbog čestih pristajanja. Pristajanja su razočaravala novim neljudskostima, a ljepota Prirode ih je naglašavala.

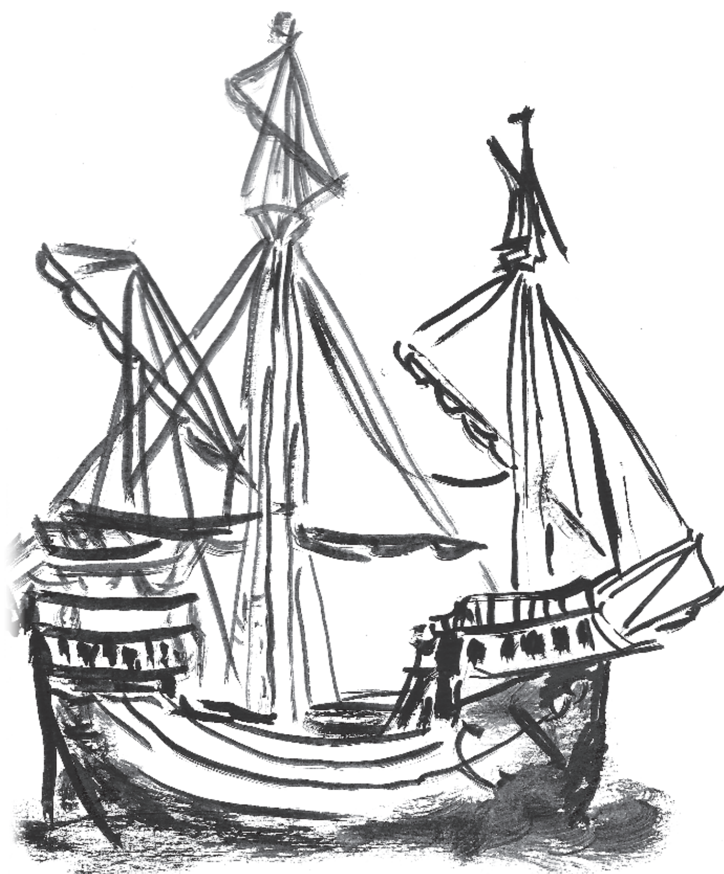
Za blagdan Sveta tri kralja zaustavili su se uz ušće rijeke. U tom trenutku misli su mu bile najdragocjeniji posjed. Riječi kojima je oblikovao misli. I nazive. Rijeku je nazvao Rio do Cobre. Najnužnije popravljanje Santa Rafaela zahtijevalo je točno trideset i dva dana. Previše. Kopno je od mornara činilo demone. U dnevnik je zapisao: "Ne predstavljamo se kršćanima. Tako sam odlučio jer ne znamo kakvi će nas neznabošci dočekati. Ali, i zbog stida. Posadu jedva obuzdavam. Kako biti milostiv prema onima koji zaboravljaju Tebe Kriste i Tvoje poruke? Nedostaje nam vodič. Loš sam u navigiranju i morem i njihovim dušama. Portugalci su se pokazali divljima, a vode potpuno nepredvidivima. Bez dobrog navigatora, bojim se, nećemo dospjeti nikamo."

Sredinom siječnja karavele su pristale uz ušće rijeke Quelimane. Čišćenje brodskih trupova bilo je neizbježno. Kao da su na izmaku bili svi, i brodovi i posada, skorbutom posvema iscrpljena i malodušna. Obnova brodova napredovala je sporo. Jednako tako i izgradnja utvrde. Od kada je načuo prigovore kojima ga prozivaju za popustljivost prema starosjediocima, Vasco se nastojao izmaći. Vrijeme je provodio u razgovorima s Paulom i u traganju za novim navigatorima. S bratom se razumio potpunije negoli ikada u Portugalu. Doživljena iskustva vezivala su ih jednako snažno kao i djetinjstvo. Razumjeli su se bez riječi. Baš tada, među njima je sve bilo jasno. Riječima se misli tek dotiču. Njihova su prava značenja često prekrivena frazama. Nesporazumima. Vasco je Paula osjećao. Umjesto o sebi, govorili su o drugima. O Africi, mornarima, Bogu i njegovim obznanama. Rijeku su odlučili nazvati Rios dos Bons, Rijekom dobrih znakova. Željeli su vjerovati kako dobre znakove ponovno zamjećuju. Točnije, u njih su morali vjerovati. Naprijed ih više nije gonila želja. Uz njih je ostala samo nada.

Prema sjeveru Afrike isplovili su koncem veljače. Vrijeme je bilo mirno, posada tiha. Vasco je zapisao u dnevnik: "Plovidbom pratimo toplu morsku struju."



Treće veliko pristajanje uz istočnu obalu Afrike dogodilo se na otoku Mozambiku. Iako nije planirao dugo zadržavanje, valjalo je obnoviti zalihe vode i konačno doznati kako ploviti. Struje su ga već dulje vrijeme zbunjivale.



Santa Rafael.

Tamnoputi stanovnici Mozambika, po svemu sudeći, bili su muslimani. Odavao ih je prije svega govor, vrlo srodan maurskom, s pokojom razlikom – u intoniranju i naglašavanju. Domaćini su se činili upućeni u trgovinu i impresionirani talijanskim trgovcima s Levanta. Na sve su načine pokušavali doznati tko su pridošlice, prije svega provocirajući ih razmetanjima u poznavanju plovidbe, aktualnih cijena tražene robe i beskonačnim cjenkanjem. Ipak, informacije i potrepštine uspješno su se razmjenjivale sve do prve nedjelje, kada su se Portugalci osamili na nenastanjenom otoku i održali kršćansko bogoslužje. Malo je reći kako je te iste nedjelje došlo do incidenta. Sultan ih je nakon povratka s bogoslužja dočekao pripravan i naoružan. A Vasco je zapamtio vatru. Oganj ravan onome u paklu. Udarce i krv. Rat za vodu i povlačenje. Plotune

topovske tanadi ispaljene s protjeranih karavela. Zapomaganje otete dvojice Maura. I bijes.

Korist od otetih Maura pri navigiranju portugalskih karavela bila je manja od štete koju su ubrzo učinili. Početkom travnja na obzoru se pojavila Mombasa, zemlja u kojoj je dan dugačak koliko i noć. Vasco je puna tri dana dvojio o uplovljavanju, a kada se konačno odlučio na njega, jedan od tamnoputih navigatora je s vrha katarke skočio u more i otplivao na obalu. Okretanje karavela pučini moglo je izazvati nove incidente. S druge strane, uputiti se obali moglo je polučiti trajne posljedice. U svakom slučaju, više nije imalo svrhe tajiti kršćanski identitet.

Stoga je na drugi dan Uskrsa (16. travnja), Vasco odlučio malindijskom kralju poslati glasnika, obznaniti zemlju iz koje dolazi i zamoliti za audijenciju. Pokazalo se da je u takvoj odluci bilo ponešto i dobre kobi. Stanovnike Malindija, iako Maure, nije odlikovalo vjerolomstvo i krvoločnost svojstvena Maurima iz Mombase, a dobrodošlica koja je uslijedila ukazivala je na to da i među suparnicima postoje oni koji su rukovođeni uljudnim karakterom. Malindijski je kralj u znak pozdrava kršćanima prema karavelama odaslao darove, ovce, kokoši, voće, birana jela, dobra pića i druge sitne znakove dobrodošlice.

Vasco se požurio s odgovorom. Držao je da i dobrota, ako čeka, može ostarjeti. Na obalu je uputio časnika koji je poznavao nešto maurskoga jezika i uzvratne darove: skupocjenu svilu, brušene koralje, azzulejose i oslikano staklo. Darovima je priložio pozivnicu kralju za posjet Santa Gabrijelu koji, kako je naveo, zbog kapetanskih obveza, nije bio u prilici napustiti.

Prijepodne je proteklo u iščekivanju, a s prvim poslijepodnevnim zrakama kralj i dvorska svita našli su se nadomak karavela. Susret su popratile trublje i omaglica od praskanja lubardi.

Za razgledanja portugalskog galijuna Vasco se upinjao prevoditelja natjerati na prevođenje bitnih detalja slavne portugalske povijesti i grada Lisabona koji je utemeljio Uliks, legendarni grčki moreplovac. Malindijski kralj morao je doznati da ova ekspedicija nije važna sama po sebi. Ona je u svakom od mornara oživljavala žustru krv svih predaka. Bez portugalske povijesti upisane u navike i svjetonazore nitko od njih ne bi bio ono što jest. Vasco je to morao reći ovom gostoljubivom kralju i opravdati upućenu im dobrodošlicu.

Zbog njegove neukosti i nepoznavanja maurskoga jezika razgovor se sveo na smješkanja. Na nesreću, prevoditelj nije govorio nego njakao. Vasca je obuzimao bijes koji je oduvijek gajio prema praznim

riječima i pogrešnim govorenjima. Magarac. I on, i svi mornari, svi su oni samo hrpa magaradi. Ljutio se i na sebe. Cijeli su mu život nedostajale riječi. Pomišljao je, valjda mu je zato jezik i obrastao dlakama. Svatko normalan shvatio bi da kosmato čudovište u njegovim ustima ukazuje na to da nikada neće pronalaziti prave riječi. Ne smeta mu govorenju, a svejedno, nitko ga ne razumije. Je li to išta drugo doli osuda?

Paulo je, srećom, zadržao staloženost, a malindijski kralj uvjerenje da su prijateljski kontakti stvoreni. Nakon što su se Vascove dlake s jezika i misli povezale u nerazmrsivo klupko, Paulo je preuzeo ulogu domaćina. Znao je otprije da u ovakvim stanjima Vasca valja prepustiti samoći i razgovorima sa samim sobom. Priči kojoj nije potreban jezik. Monologu. O egu. Ljutnji na taštinu. I strahu da se nikada neće približiti Bogu dok ga ego bude zasljepljivao.



U uzvratnim posjetima malindijskom tlu slijedile su gozbe začinjene opojnom ritmičnošću bubnjeva i rasplesanih pokreta.

Potpuno izvjesno, malindijskoga je kralja intrigirala Vascova ekspedicija. Prijateljstvo koje im je iskazivao možda i nije bilo u potpunosti hinjeno, ali nije bilo nevjerojatno da je zbog interesa Malindija, a i svoje osobne radoznalosti, želio ostati upućen u buduća kretanja ovih kršćana. Na gozbama je, bez puno napora, doznavao njihove strahove i planove. Kako im je navigacija predstavljala sve veći problem, odlučio im je u pratnji osigurati nazočnost najpriznatijeg navigatora tih prostora, Shihab al-Din Ahmad ibn Majid al Najdija.

Ahmad Ibn Majid bio je znalac mnogo čega. Osim pomorstvu, život je posvetio astronomiji, ljekarstvu i Allahu. Godinama, uvijek iznova, uporno je izučavao svih 114 sura Kur'ana te je osim tevhida, učenja o Allahovoj jednoći, rado upozoravao i na ostale poruke Proroka. Njih je vidio u svemu, a posebno u putovanju, na koje je i sâm Kur'an pozivao.

Redovito je pojio sirotinju, dijelio svoju imovinu i postio, ne samo za Ramazana, nego i u mnogim bezimenim danima. Blagujući pri iftaru iznova je shvaćao blagodati kojih bi se danju odricao. Zahvaljivao je Allahu na mijenama kojima je obdario svijet i na mjeri s kojom je uzvisio nebo i razastro zemlju. Ahmad je život u cijelosti posvetio Allahu, Onome koji nikada ne spava.

Malindijskome kralju bio je posvema odan, a kralj mu se zauzvrat povjeravao i propitivao ga za mišljenje. Ahmadovi su savjeti, kao i sâm Ahmad, bili osebujni, redovito u sprezi sa Svetom Knjigom i putovanjima. O njegovoj su prirodi govorile i rečenične konstrukcije, nikada direktne, nikada uvredljive, redovito dalekovidne. Primjerice, kada bi kralja upozoravao na loše suradnike, Ahmad bi mu se obraćao retoričkim pitanjem. Zašto oni ne putuju po svijetu? Putujući, mogli bi vidjeli kako su završili oni prije njih. To bi ih poučilo onome za što su slijepi.

Ili, kada bi tkogod posumnjao u njegova znanja iz navigacije, Ahmad ne bi nijekao. Uvjeravanja je držao oblikom agresije, a uvjerenja i djela snažnijima od izgovorenih riječi. Sumnjičavca bi pozivao da se odmjere u plovidbi noću, onoj najtamnijoj kad je Sjevernjača prekrivena oblacima. Kako bilježe Ahmadovi rukopisi i drugi dokumenti doba, svaki od dvoboja završavao je u Ahmadovu korist.



U dolasku Portugalaca Ahmad je prepoznao svoj novi poziv. Za gozbama ih je pomno promatrao. Znakovi su ga upućivali na odlazak iz kraljevine. Vasco da Gama bit će krvolok. Nesvjestan svoje uloge, ali krvolok. Potopit će brod s preko šest stotina vjernika. Da, s Portugalcima je za Ahmada pristiglo doba da Malindiju služi iz daljine. Znao je, poruku zvijezda neće moći promijeniti. Ipak, umiješa li se među Portugalce, možda će je uspjeti ublažiti. Nije puno, ali vrijedilo je pokušati.

Nakon jedne od gozbi, prije negoli su se dotakli rasprave o portugalskim problemima s navigacijom, Ahmad se odlučio. Pričekao je stanku, a zatim je progovorio. Onako kako je govorio kad je bio nemiran. Kratko. Jezgrovito. Gledajući u ostatke pečenja od prepelice predložio je neka ga kralj dodijeli Francima.

“Što to govoriš, Ahmade? Ta znaš koliko mi vrijediš.”

“Ne smijemo pustiti Portugalce da odu sami i slobodni.”

“Da, previše su sumanuti. Ali, neka idu. Neka odu i neka se ne vraćaju.”

“Netko naš mora otići s njima.”

“Misliš, ne smijemo ih ispratiti bez doušnika?”

“Kažem Ti opet, pošalji mene.”

“Prihvaćanje tvojih savjeta do sada je bila moja vrlina, ali…”

“Poslušaj me još ovaj put, pošalji me s njima.”

“Kud baš tebe, Ahmade? Znaš kakvo je doba nastupilo, sve je više svijeta, a sve manje ljudi.”

“Zar nisi i sâm rekao da je oduvijek tako, svake godine se povećava opseg, a smanjuje dubina?”

“I onda mi predlažeš da ostanem bez čovjeka s dubinom?”

“Znaš da ne ostaješ bez mene.”

“Mh, da. Jednom izmiješane sudbine, uvijek pomiješani životi. Nego, ne želiš li otići iz drugih razloga?”

“Kojih, kralju, tako Ti svega?”

“Čovjek si, sve je moguće. Možda si nezadovoljan životom na dvoru. Poznajem te. Nikada nisi priznao kad si trpio. Imaš li svega dovoljno?”

“Ne pitaj me ono što dobro znaš. Odavna me ne pokreće imovina.”

“Nego?”

“Nego, usjedio sam se. A mogao bih biti i koristan Tebi, kraljevstvu i nemoj zamjeriti, prije svega islamu.”

“E, da. I sâm sam pomislio, ne sluti dobro vidjeti ovolike Franke na putu za Indiju.”

“Čuo si ih. Ne znaju što trebaju, ali ne štede udarati lumbardama i tanadi. Kažu, trebaju im začini. Bojim se, gladni su nečeg drugog.”

“Dakle, ti si odlučio?”

“Mirno i bez dvojbi. Sutra me ponudi.”

“Umjesto Sudbine, ti svojoj dobroti svojom voljom i odlukom sâm činiš zapis!”



Raskoš završne gozbe zasjenila je sve prethodne. Na bogatim se trpezama nalazilo sve što skače, leti i pari se u gnijezdu, jarebice, prepelice i druge vrste ptica; meso u octu, pečene tikve s pčelinjim medom i kokoši s nadjevom od neslanoga sira. Kada je posluženo jelo od zašećerenih badema preliveno ružinom vodom i mošusom, dvoranu su zatresli udarci bubnjeva. Očekivao se proglas malindijskoga kralja upućen portugalskom kralju Emanuelu I.

U ovoj se zemlji sve događalo polako. Tako je i čitanje proglasa potrajalo cijeli sat. Kitnjasti je uvod pratio nadugačak opis gostoprimstva ukazanog članovima Vascove ekspedicije, a zatim i vrlina malindijskog kralja i cijele nacije. Redom su se iznosili i pobrojavali darovi upućeni kralju Emanuelu I. i Portugalu, a posljednjom je rečenicom posebno istaknuto dodjeljivanje Ahmada Ibn Majida na potporu i pratnju Vascovim mornarima.



Okrijepljeni boravkom u Malindiju, Portugalci su zajedrili prema gradu Kalikutu. Činilo se da i jedra prepoznaju mir s kojim ih je razvila sigurna ruka Shihab al-Din Ahmad ibn Majid al Najdija, najiskusnijeg navigatora cijelog muslimanskoga svijeta. Portugalski su mornari neko vrijeme lomili jezik u izgovaranju njegova komplicirana imena, a zatim su ga, impresionirani njegovom vještinom tumačenja zvijezda i predviđanja, nazvali Malema Canaua – Kapetan Astrolog.

Ahmad je unio velike promjene u život na karaveli Santa Gabrijel. Svakodnevno razmatanje tepiha i pet obrednih klanjanja Allahu bili su razlog zgražanjima i povod negodovanjima portugalskih mornara od prvoga dana zajedničke plovidbe. Ahmad je njihovo zaziranje koristio za širenje islamske misli.

“Čudite se klanjanju? Nedosljedni ste sve dok i sami ne mirujete. Gibanjem, Vi uvažavate Njega jer Allah je naredio kretanje, a ne mirovanje. Klanjajući mu se pet puta u danu poštujem Onoga koji sve mijenja, a sâm se ne mijenja nikada.”

Neosjetno, Ahmad ih je upućivao u temelje islama. Satima je govorio o surama, Allahovim obznanama i položajima u namazu. Njegova bi poučavanja redovito prekidao Vasco da Gama. Ljutio se što su njegovi kršćani tako lako zanemarivali svoje obrede, a tako dosljedno pratili Ahmadove namaze. Sve bi bilo lakše kada Ahmad ne bi govorio. A taj je baš znao mlatiti jezikom. Kakvom li je lakoćom usvajao portugalski! Možda ga je znao otprije? Možda je i sâm bio upućen u Knjigu Sirahovu i upozorenje da i slava i sramota dolaze od riječi jer jezik je čovjekov dar, ali i propast njegova. Nekome propast, a nekome sredstvo za dostizanje cilja, mislio je Vasco. Eto, Ahmad ga koristi. Opija ove portugalske budale milozvučnim porukama. S njegovim rečenicama kao da se dovlači i neki miris. Miris jasmina i orijenta. Čarobnjak je on i mag. Jedri glupo, a uspješno. Tko bi pomislio da se treba odmaknuti od obale i zaputiti prema otvorenom moru? Vrag jedan, to je on. Vrag, posrnuli anđeo. Valovi mu se razmiču kao da i sami zaziru od njega.

Ali, čut će on riječ kršćansku. Niti jedno stvorenje obdareno razumom i osjećajima ne može odoljeti ljepoti i mudrosti Biblije. Na Ahmadova klanjanja treba uzvratiti misama. Tako je, to je dobar plan. Molitve će se odvijati danonoćno. Konačno, nismo li brojniji od jednoj jedinog Maura?

Tih je dana Santa Gabrijel pružao jedinstvenu sliku. Na njegovoj su se palubi ravnomjernim ritmom smjenjivale molitve Kristu i Ahmadovi namazi Allahu. Istodobno, Zapadna je Europa strahovala

od osmanskih osvajača s Istoka, a Istočna od osvajanja Europejaca sa Zapada čiji je predstavnik bio i sâm Vasco. Nadmoći su se njušile i potirale. Ideje su imale potrebu živjeti i širiti se. Nadjačati jedne druge. Zavladati, ovladati i postati neprikosnovene.



Jednoga praskozorja, nedaleko obala Goe, Ahmad se obratio Vascu.

"Poštovani emire-al-bahr, je li te moj kralj izvolio izvijestiti o utvrdi nad utvrdama?"

Vasco je u prvi mah pomislio da ga Ahmad priprema za jednu od uzaludnih religijskih rasprava. Odlučio je biti odriješit.

"Ahmade, poštujem kralja Malinidije, ali tebe ću sasjeći mačem zaboraviš li još jednom da ploviš pod barjakom Krista, Božjega sina čije je carstvo nebesko i slava i moć u vjekove!"

Ahmadu su odlike Vascove vruće krvi bile već posve poznate. Zbog njih je i sada odstupio nekoliko koraka.

"Saburom je dženet pokriven. Nema raja bez strpljenja, efendija… naravno, ako ti je naum postati dženetlija!"

Odmaknuo se još nekoliko koraka i zaškiljio na Vasca razmotavajući janjeću kožu. Poznavao je on odlike radoznalosti, zbog nje su i mačke znale ostati bez glave. Očima je prelazio iscrtane linije obala Indijskoga oceana sve dok nije zamijetio kako i Vascov pogled slijedi istu liniju.

"Vidiš li ovu točku, udaljenu na dva dana plovidbe?"

Vasco se primaknuo koži. "Što to piše?"

"Diu, efendija, Diu."

"Mhm, utvrda onoga… Kako se ono zvao?"

"Melek Jaše, efendija."

"Da, sjećam se, nešto sam načuo. On je niotkuda?"

"Tako nekako. Prije osamnaest godina nije mu se ni za ime znalo, ali danas mu se ruka nadaleko prepoznaje."

"Hoćeš li ti, Ahmade, izreći nešto razumljivo? Ne podnosim tvoje zagonetke."

"Hoću reći, efendija, tko se čime zanima, po tome se i poznaje. Eto na primjer, njega… Zarana je stekao povjerenje kralja Gudžerata, a odakle je stigao – ne zna se, od čijeg je sjemena niknuo – ne zna se, čija ga je ruka šibom udarala – ne zna se. Ali zato ono što je do sada uradio, to ti spominju i hvale, efendija, svi što jedre ovim morem."

"…"

"Čekaj, efendija, sjedni. Kamo si krenuo? Hoćeš sve odjednom doznati… Ali, efendija, Ti kao učen čovjek sigurno znaš kolika je

pogreška kada se zamršeno pitanje treba brzo riješiti? Ahmad ne preskače u govorenju."

"Govori ako ti se hoće, ili me pusti s mirom."

"Zovu ga Melek Jaša."

"To sam i bez tebe znao."

"Poznato je i da je iz nepoznata kraja i da su u njegovoj vlasti četiri bogata grada, svaki uz more i svaki s dobrom lukom, Diu, Vasai, Madrefabad i Jaket."

"Noli me tangere."

"A je li ti poznato kako je luku Diu izgradio sam samcat, po uzoru na grad iz svog nepoznatog kraja? Znaš da je u milosti staroga sultana Mahmudbega, ali znaš li da se sâm bori isto kao neka pčela, nikada samo za sebe, nego uvijek i za drugoga."

"Zašto bih to morao znati?"

"Zato što ti on neće otvoriti vrata. Na tvrd ćeš orah naići."

"Ne bojim se nikoga, uz mene je Krist i moja vjera."

"Ali, znaš li njegove navike? Znaš li mu vrline?"

"Noli me tangere!"

"Ne dotiče te ništa njegovo, a ipak ćete se susresti."

"Susretao sam se s mnogima."

"Da, ali rijetki su toliko oprezni i prepredeni."

"Je li? Po čemu to sudiš?"

"O sebi nikomu ne progovara, ali, zna Ahmad ono što ne znaju mnogi, Jaša je rođen kao kršćanin, u Dubrovniku na obali Jadranskoga mora."

"Možda je to laž, izmišljotina puka."

"Čemu će mu onda iglom ubockani križ pod miškom? U tim njihovim krajevima Turci odvode djecu, a majke ih označuju križem da ne bi zaboravili odakle su."

"Hm, on je, dakle, naš. Kršćanin!"

"Ne bih to uzeo zdravo za gotovo. Kažem ti, himben je i o sebi ništa ne odaje. Sada vrijedi za pravoga muslimana."

"Dobro, o tome ćemo poslije… Kakav je to grad u Gudžeratu, ta luka Diu?"

"Čvrst i tvrd kao stijena. Neosvojiv kao uvjerenja iskrenoga vjernika. Od pustog otoka uz grad Jaša je izgradio predgrađe Bandar dei Rumi s najmanje četiri stotine duša iz rodnog kraja."

"Oni su mu namjesnici?"

"A, ne. Svi do jednog su trgovci, nikad u ostanku, uvijek u odlasku. Podigao im je bazar, pustio ih trgovati, a oni mu donose vijesti i s kopna i s mora."

"U tom predgrađu su, dakle, kršćani?"

"Nema ti kod njega, samo ovi, samo oni. Svakojaki svijet se okuplja u Bandar dei Rumi. Dolaze i odlaze po slobodnoj volji, pripadaju svatko svojoj vjeri, dobro trguju i uvijek se vraćaju, a oni ih časti medovinom, vinom zaslađenim medom."

Vasco je pomislio na svoj Lisabon, na dokove, na četvrt Alfama, na najzapadniju zemlju Europe i Cabo da Roca, najzapadniju točku svijeta. Poželio je ostati sâm i osluhnuti slike i uspomene u sebi. Dlake s jezika ponovno su mu se kovrčale. U njemu je zavladalo doba u kojemu su i vladari i sužnji sami sa sobom.

Valjalo mu je odgovoriti na pismo kralja Emanuela I. dostavljeno mu kopnenim putovima. Letimice je preletio listu počasti kojima je nagrađen, kao i pohvale upućene posadi, nagrade koje ih očekuju i promaknuća koja im se pripremaju. Kralj ga je obavještavao i o zbivanjima na kopnenom dijelu azijskih krajeva, ali i o svojim osobnim bojaznima od mogućeg poraza pri pokušaju opsade grada Diu. Upozoravao je kako prilaz Gudžeratu priječi osobito vješt zapovjednik Melek Jaša te je iznosio mišljenje da se osvajanje luke Diu ostavi za neko drugo doba. Predlagao je neka karavele nastave plovidbu prema istoku jer bi izmorena posada mogla podlijeći udarcima diuske obrane.

Vasco je presavio kraljevo pismo. Ravnajući mu rubove, sravnjivao je utiske u sebi, a Ahmad je, okrenut Meki, ponavljao riječi svete Knjige. Što li mi toliko smeta u islamu, pitao se Vasco. Možda srodnost njihove i naše predaje? Isom zovu Isusa, Mejrimom Mariju, Ademom Adama. Teško podnosim srodnost, mislio je. I Paulo me prečesto žesti. A toliko smo slični. Ta njegova tvrdoglavost! Kako samo skače na Joãoa Nunesa kada me napada zbog popustljivosti prema domorocima. Glupo. Glupo i bespotrebno. Ne postoje niže rase, svi su jednako predodređeni – ostanku, odlasku i radoznalosti. A ipak, granice nam nisu jednako postavljene. Možda one sežu do obzora očaja? Nunes nije glup, samo je privržen starim svjetonazorima. Koči ga odanost navikama. I mišljenje može biti navika. Baš kao i odanost. A Paulo ne vidi ništa od svega toga. Ne uviđa koliko nastojim pobjeći od sitničavosti. Čak i on misli, važan mi je cilj, odredište. Sve sam ih obmanuo. Ja samo moram putovati. Otiskivati se kao luđak. Možda i jesam lud. Možda su glasovi u mojoj glavi potvrda ludosti. Ili su samo oblici onih osoba od kojih ću se rastajati onoga dana kada budem trebao umrijeti?

Dane je kupljene namirnice odložio u uskom hodniku. Potom je ponovno izišao pred kuću i nekoliko puta glasno udario nogama u ciglene stube. Stresanjem ilovače s cipela najavljivao je ulazak. Rano stečene navike teško se zaboravljaju. Sjetio se, otac mu je oduvijek ponavljao da sve može postati navikom, i hrabrost i strah.

Otvorio je vrata kuhinje. Na otomanu, iza stola, ležala je majka zatvorenih očiju. Domahnula mu je rukom pozivajući ga k sebi.

"Ne brini se, sine, nije mi ništa. Odmaram oči, znaš već, okružile su me slike. Dane moj, kada bih mogla, pa da se ne sjećam. Ali ne mogu, u tome ti je moja nesreća i kob. Sada, kada je sve prošlo i kada me žuljaju i kosti i tijelo, mogu ti reći, duša boli više od kostiju."

Dane joj se smjestio uz uzglavlje. Okrenuo se uokolo tražeći pepeljaru.

"Nisam gladan. Samo ti lezi, navratio sam na brzinu, usput."

Majka se promeškoljila. Okrenula se u Daninom smjeru i otvorila samo jedno oko.

"Jesam li ti rekla oklen smo mi?"

Kada nije dobila odgovor, ponovno je zatvorila oči i nastavila.

"Mi smo po prirodi Talijani, od dva brata, oba trgovca, od dva Puljiza. Jednoga dana njih su se dvojica dogodila u Dalmaciji. Tu su se i nastanili, jedan gore, u brdu, a drugi je dolje, pod brdom, otvorio trgovinu. Tako su ti nastala i mjesta: Puljizi Gornji, Puljizi Donji i Mlin na Jarugi. U našoj se kući govorilo pola hrvatski, pola talijanski."

Pogledala ga je u trenutku gašenja cigarete.

"Nemoj, sine, toliko pušiti. Isti si ćaća. Što ću s vama kada vam sagori duša?… A ti, šutiš? Čekaj, reći ću ti o mojoj sestri. Znaš ti kakva je Điva ljepotica bila – crne oči, bijeli zubi. Umrla je za avionskog napada četrdeset i treće. Ja sam ti tada bila dijete, a ona lijepa, bogato uređena. E, što se ta voljela nositi i pokazivati. Vidim je kao i onda… trčala je ledinom dok su avioni fijukali iznad glava. U pola trka k'o pokošena je udarila u zemlju i nije se više dizala. Odnijela je na sebi puno mesa, i zlata."

Dane je zapalio još jednu cigaretu, ovaj put nezamijećenu.

"Điva je loše živjela s tim Marijanom. A on je, ipak, s njom sahranio sve njezino zlato. Nije dugo živio. Brzo je otišao, valjda za

njom. Prije smrti podijelio je Đivinu robu, a ja sam još godinama sretala žene u njezinim haljinama.

Na vratima su se začuli koraci, udaranje cipela o dovratak, a potom i otvaranje vrata. Dane je pomislio, u ovoj se kući zvukovi ne mijenjaju desetljećima. Kao i tada, znao je, otac se vraća. Pamtio ga je po mirisu duhana i mesliđana, po vatri koju je održavao u ciglarskoj peći, po ustrajnosti, trpljenju i šutnji.

Mama je i dalje žmirila, a oči su joj šetale pod vjeđama i nadalje prateći Đivu.

"I, tako, jednoga dana, Điva je kretala kući nakon posla u ljevaonici, a ja sam je, kao i inače, čekala pod bagremom. Tada nam je prišao neki Čeh. Činio se radoznalim. Nije odolio znatiželji, svašta nas je pitao. I danas patim njegovo pitanje.

"Što vas dvije Talijanke radite tu, daleko od kuće?

Nama je tada bilo smiješno što je u nama vidio Talijanke, ali nam je promaklo ono *daleko od kuće*. A po mami smo ti mi Babićevi, Dalmatinci. Što ću ti reći za Babićeve nego da su divni, lijepi, prekrasni. Oni ti se bave samo gostionom i sada su, u Runovićima, najbogatiji."

Tata je sjeo uz Danu. Gledao je pepeljaru i u njoj za njega zabranjenu cigaretu. Trebao mu je duhan kojim je sažgan, odavno. Porok kojim se vrijeme dijeli na sedmominutne odsječke. Priče o zdravom životu za njega nisu postojale. Nije li svaki život nezdrav sâm po sebi? Hodali brže ili sporije, ionako se ide uvijek jednom stazom, prema svima nam zadanom kraju. Čovjek silom hoće zatvoriti krug, a ne uspijeva. I što mu ostaje? Pokoji porok, pokoji dojam slobode. Majka je proškiljila i jednim okom promotrila Danu.

"Nisi mi debel, a i neka, bolje je tako. Kilama čovjek mora biti sluga i nositi to svoje meso. Nisi ti lud, ti si moja lisica draga, cili si na me, na mater svoju."

Dane je ocu palio cigaretu i pogledavao na majku, a ona je već izgovarala.

"Što me tako gledaš? Stara sam, ali, nije tvoja mater uvijek takva škrlja bila."

Odšutjela je zabranjenu cigaretu. Prerijetko se viđaju da bi se susreti kvarili jalom, ritualima dnevnih nadmetanja u zabranama, ograničenjima i brigama. Dotakla je Daninu ruku i s nježnošću nastavila.

“Neka si mi proputovao svijeta i vidio svašta. Nego, uvijek se pitam, jesi li se bojao? Znaš, Dane, od straha ti nema amajlije. Životu se ne treba otimati.”

Pri pomisli na višeznačnost riječi strah, Dane se trgnuo. Za njega je strašnije od samoga straha bilo njegovo imenovanje. Iščekivanja strahovanja. Sebe je držao čovjekom koji strahuje samo od jedne pojave na svijetu, od samoga straha.

“Nije točno”, rekao je u sebi, “ne strahujem zbog straha od straha. Plaši me nemoć. Ponekad i sreća.”

Okrenuo se ocu, koji je sjedio tih i uobičajeno udaljen od razgovora.

“Kako je, tata?”

Otac je prije odgovora povukao dim. “Ja sam ti, sine, u progonstvu.”

Majka je negodovala, a Dane je pogađao.

“Zatvorili su Anđinu točionicu?”

“Jesu, zatvorili. Moj je svijet svakoga dana sve manji. Nego, vidim, donio si nam opet svega. Nisi trebao, ima u nas dosta.”

Dane je razgrnuo jaknu i izvadio šteku cigareta.

“Neka, ćaća, davao si i ti. Vas ste dvoje dijelili ni iz čega, kad ste najmanje imali… Idem sada.”

Mama je obuvala papuče i rukom slijepo vrludala zrakom u potrazi za Daninim dlanom.

“Ne vidim te, napale su me neke mrene… Čekaj, neka ti još ovo kažem: život je ružan, ali ga ti pokušaj napraviti lijepim. Samo, ne smiješ prema sebi biti strog. Ta ti je strogoća ono što se zove robija. I neka ti još nešto kažem, dok daješ, do tada i dolaze.”

Dane je već bio na vratima. Po prešutnom dogovoru nisu spomenuli da mu je danas rođendan i puno toga neizrečenog bilo je manje teško. Majka se pridržavala za stolce pokušavajući ga ispratiti.

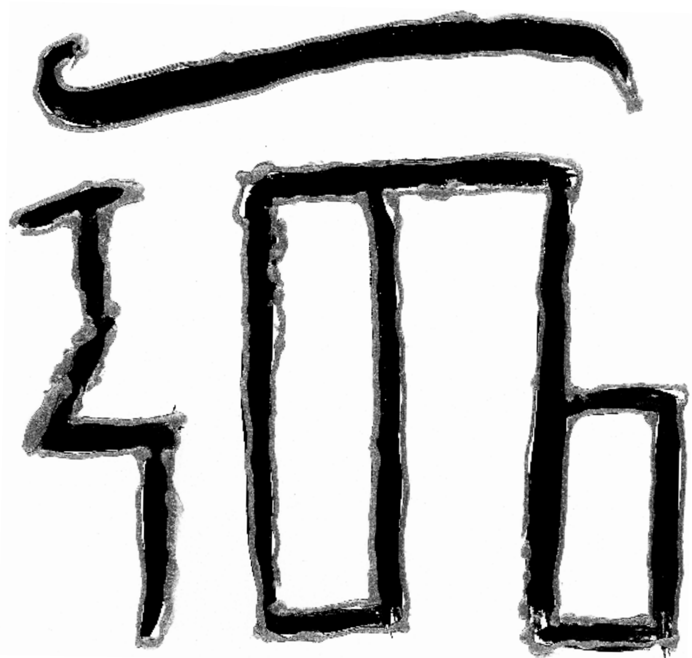
“I kada te, sine, pitaju što ćeš, ne govori, nisi lud. Ako im moraš nešto reći, onda neka je to:

Sutra ću znati, a poslije ću vidjeti.”

45

Čežnja za okusom bagremova cvijeta

naputak: 45 je bez ostatka djeljiv s brojevima 5 i 9
te su brojevi 5 i 9 *alikvoti* broja 45



· Ⰽ · Ⰴ ·[k]

… o broju 45

Šesterokutni broj (niz šesterokutnih brojeva počinje: 1, 5, 15, 28, 45…)

Treći po veličini Kaprekarov broj, nakon 1 i 9.

Svaki broj veći od 45 zbroj je različitih prostih brojeva većih od 11.

---

k Ⰽ – glagoljički znak (K – kako), ima numeričku vrijednost broja 40.
Ⰴ – glagoljički znak (D – dobrê – dobro), ima numeričku vrijednost broja 5.

Domovi se oduvijek čuvaju bagremove sjenke, gotovo jednako brižljivo kao i hladovine demonskog drveta oraha. Izgnan daleko od kuća, bagrem se ustalio u pustarama, uz drumove, jarke i međe. Ničući s nemogućih mjesta, iz živoga pijeska i uskislih tala, postao je najusamljenije drvo ravnice. Kao i usamljenost, i bagremovo je drvo oholo i surovo. Ondje gdje pusti korijenje, trajno je u prevlasti: posiječe li ga se u panj, iz panja će krenuti tri nova izdanka; sreže li se u korijenu, iz njega će izbujati šikara. Ako je združen, iz parova prerasta u guste skupine, a suverenim vladanjem osvojenih prostora uvećava međašku prirodu graničarske čamotinje.

Čvrsto ukopan, žilama zadržava klizišta pijeska u osipanju. Njima odolijeva sjevercu i kroti zemlju tjerajući je, vukući je i sileći mjestu kojemu pripada. Žilavi se, inati i potvrđuje da ravnice neće nestati sve dok je bagremova u njoj.

Osim Daninih roditelja rijetko je tko, ili možda baš nitko, usred dvorišta puštao na volju tolikim nasadima bagrema gušiti ostalo drveće u rastu. I orah, gladan vlage i hrane, sušio se i povlačio pred bodljikavim izbojima bagremovih mladica.

Robinia pseudacacia, bagrem, biblijski znak besmrtnosti duše, Danu je pratio oduvijek. Donosio mu je, kao i danas, miris juga, ustreptalost ljeta i slast žvakanja cvjetnih grozdova u vrijeme medenja. Svijet nije slučajna pojava, mislio je Dane. Niti sam se bagremom gostio slučajno, niti sam bez njega bio slučajno. Obuzela ga je sjeta. Nad svim onim godinama u kojima se nije častio nektarom s bagremovih

grana, ali i nad sadašnjošću, toliko različitom od nekadašnje, naivne vizije budućnosti.

Zatekao se ruku prepunih natrganih grana i jednjaka zagušenog cvjetovima. Žvakao ih je halapljivo, gladan okusa koji bi mu vratio dane bez kojih je trajno ostao. Nesvjestan vremena, punio je unutrašnjost automobila bodljikavim granama, trnjem i bijelim cvjetnim grozdovima. Palio je *samohod* i pjevušio.

Što to šušti bagrem bijeli,
svojim cvijetom uvelim
kad ga lahor tiho dirne,
sav u duši zatreperim.

Divaltovom je prošao do stadiona, a zatim je podvožnjakom izbio na Vukovarsku. S Vukovarske je skrenuo u Istarsku, iz nje u Aveniju Europe. Kao i svake nedjelje, grad se doimao napuštenim, praznim. Zveket jedaćeg pribora, prazna gradska raskrižja i samoćom zatečene ulice sposobni su produbiti osjećaj nepripadanja. Svijet je poprimao oblike koncentričnih kružnica, svijetlih i pulsirajućih. Poželio je podijeliti svoje blago. Poželio je biti glasan i nečijim budućim sjećanjem sačuvati ovaj trenutak, poželio je biti dijelom vječnosti.

Iz Šamačke je zavio uz *Slona* i nastavio Strossmayerovom do poznatoga ugla i ljubičaste kuće. Dotrčao je do ulaznih vrata i nekoliko puta pritisnuo zvonce. Nestrpljivo je pogledavao u prozor. U njega su tupo zurile lončanice afričke ljubičice. Kako nitko nije izlazio, još jednom se vratio ulaznim vratima. Zalupao je mjedenom alkom ovješenom iznad prezimena Štelzer – Puljiz.

Nedugo zatim, Danin je osmijeh zalio podrhtavajući bijes dobro poznatih kobaltnih očiju i prigušena glasa.

“Želiš li razgovarati s policijom ili s odvjetnikom?”

“...”

“Ne odgovaraš? Prema mom kalendaru, ti si prije dva tjedna trebao ispuniti roditeljsku obvezu. Naravno, nisi se oglasio. Ovo te dijete iščekivalo sve do ponoći. Plakala je i cviljela do ponedjeljka. Današnji vikend ja imam pravo provesti sa svojim djetetom u miru

i bez ometanja. Ali, ne… Ti se nenajavljeno pojavljuješ na vratima moje kuće, i… zaista, ne znam što očekuješ?"

Dane je stajao bez riječi, ali i bez osmijeha. Moglo se pomisliti da intenzivno smišlja odgovor, no on je zapravo tražio sve ono s čim je stao pred ova vrata i ono što je pred njima izgubio. Kobaltno su plave oči zasvijetlile bojom neonskih svjetala.

"Čuvaj me se, Dane!… Davno sam shvatila da tebe ime određuje u potpunosti: svako tvoje izgovoreno *DA*, treba čuti u njegovom pravom značenju, a to je *NE*… Ponovno ti dajem riječ, nikad ti neću oprostiti prijevare koje sam od tebe doživjela, kao što ti neću dopustiti da svojim postupcima povrijediš ovo dijete kojemu si, na nesreću, rođenjem pripao."

Stajali su sučeljeni jedno drugom, ni pitomi, ni divlji. Neuspijevanje u pripitomljavanju rađa bijes, a bijes koji potraje dovoljno dugo prelazi u posebnu vrstu nemoći. Tim jedinstvenim osjećajem nemoćnoga bijesa dvoje obostrano nepripitomljenih ljudi ispunilo je prostor pred vratima ljubičaste kuće. Kada se činilo kako je Dane zaustio odgovoriti, začuo se sitan glasić.

"Ja sam spremna. Nosim i knjige. Mama, nemoj se brinuti, zadaću ću napisati s tatom. On će paziti na mene, zar ne, tata?"

Pogledi. Bijes je potisnula krivica. Lagana mučnina? Da, i lagana mučnina. Dijete je vuklo školsku torbu prema Daninom automobilu.

"Tata, ja bih naprijed. Smijem? Je li da smijem?"

Dane se okrenuo kobaltnim očima. Glupo je buljio u afričke ljubičice.

"Oprosti, zaista nisam želio da sve ovo bude ovako teško, i… nesretno."

Učinilo mu se kako ga za ljubičastu kuću vezuju samo odlasci. Od godina u kojima je u nju dolazio s osmijehom ostala su vrata s dva prezimena. Krivnja, računi, dogovoreni vikendi koje zaboravlja.

"Tataaa, požuri se. Idemo! *Samohod* će ti sam otići."

"Ti si pravi idiot." Vrata su se zatvorila.

"Ideeemoooo… hajde, tataaaa…"

Dane se rukom uhvatio za dovratak. Oštar bol u lijevoj ruci natjerao ga je da se prisloniti leđima uza zid. Je li idiot? Misli su

se povlačile. Trebalo je misliti na nešto drugo. Neko drugo vrijeme, neko drugo mjesto, neki drugi život, neki drugi svijet. Bolna je ruka potražila priču o Melek Jaši.

“Plovidbom pratimo toplu morsku struju.”

Vasco je otvorio brodski dnevnik. Okrenuo je novu stranicu i zapisao datum, 23. kolovoza 1498. godine. Prekrižio se, zahvalio Bogu i nastavio dopisivati.

“Nakon deset mjeseci plovidbe pod okriljem Božje milosti, dvadesetog smo svibnja pristali u Kalikut, indijsku prijestolnicu nad kojom stoluje Samorin koji je po svojstvu kralj ili nešto srodno tome. Oko naših se brodova okupilo mnogo svijeta, čini se vedrog i dobronamjernog. Ohrabren njihovim nasmijanim licima, na obalu sam otputio glasnika, a ovaj se odmah upustio u razgovor s nekim Maurom, ime mu je Monsaide, koji se pokazao vještim govornikom španjolskog i dobrim domaćinom. Glasnik se nije vraćao cijele noći i za polovice sljedećega dana. Pokazalo se, Monsaide ga je ugostio pod svojim krovom. Častio ga je jelima, ali i pričama o ovoj zemlji kojom su od davnih vremena pokušavali zagospodariti strani vladari, prvi među njima bio je Bakha, potom asirijska kraljica Semiramida, a zatim i Aleksandar Makedonski. Povratak glasnika dogodio se sutradan, a osmog dana po uplovljavanju u Kalikut posjetio nas je katual, guverner ove zemlje, u pratnji nairia, ratnika. U nosiljci su me prenijeli u dvorove Samorina, kojemu sam ponudio savez s Portugalom i našim kraljem Emanuelom I. Ne znam koliko me je pozorno slušao, ali ovaj svijet ne odaje ono čime su mu misli zaokupljene. Samorin je usta otvarao tek zbog žvakanja lišća betela, mirisne biljke čijoj sam se etričnosti iz uljudnosti ubrzo i sâm posvetio. S večeri, kada se već nakupilo ispljuvaka sažvakana betela, Samorin me otpustio i obećao da će mom, portugalskom kralju, poslati darove i odgovor, ali tek nakon vijećanja sa savjetnicima.

Večeras istječe treći mjesec boravka u Kalikutu, gradu na Malabarskoj obali. Vrijeme je ljetnih monsuna kad vjetrovi pušu s mora na kopno i donose kišu. Dok čekamo Samorinov odgovor, kiša nas natapa, a karavele se pune darovima Emanuelu I. Maurin Monsaide prevodi nazive darova i načine na koje se koriste. Ne žuri jer na ovaj način skraćuje čekanje Samorinova pisanog odgovora kralju Emanuelu I.

Vremena i kiše ovdje je napretek. Čekajući Samorinov odgovor, pokušavam shvatiti ovaj puk i njihova budistička vjerovanja. Još sam pod utjecajem obrednog kupanja. Nazočio sam mu slučajno, u hinduističkom hramu Saiva, nedaleko Kottakkalua, mjesta u blizini Kalikuta. Ne razumijem kipove kojima se klanjaju, ali sam sklon povjerovati da je stvarnost varka uma. Blisko mi je njihovo zagovaranje nenasilja i vježbanje joge. Iskušavao sam je u nekoliko navrata. Ishod je bio uvijek jednak – meditirajući, doživljavao sam prestanak vrtnje uma i njegovih poriva. Moj se um mijenjao.

Izučio sam i dijelove vedske matematike. Moram priznati, neke složene račune sada provodim lakše i s manje naprezanja. Budizam ne razumijem. Zašto mislim da bi Budine sljedbenike Krist rado ogrnuo svojom ljubavlju?

S Ahmadom sam se rijetko susretao. Često je izbivao s karavela. Eto, i sada je negdje na kopnu. Govori da vrijeme troši na prikupljanje podataka o Melek Jaši. Ne vjerujem mu. Ali, nije li cijeli život sazdan od nevjerice i osjećaja krivnje kad god smo pretjerano lakovjerni?"

Vasco je odložio pero. Učinilo mu se, za ovu je večer pisao dovoljno. Pred njim su iz dana u dan narastali svežnjevi opisa raznih čudesa s putovanja. Bilo je tu bilježaka, primjerice, o neobičnoj ptici dronti, o nazivima i svojstvima opojnih mirodija, ali i Ahmadovih zapisa o malabarskoj obali, velikoj državi Mahmudbega i njegova namjesnika Melek Jaše. Pomislio je, valjalo bi unijeti reda i u Ahmadove bilješke o Melek Jaši.

Tek što je počeo čitati, a već je zastao nad prvim redom: "Kunem se Juhanom i Marijamom!" Ahmadovu izraženu sklonost pretjerivanju i izmišljanju nisu uspijevale obuzdati čak niti prijetnje svakojakim vrstama mučenja.

Tvrdoglaviji je i od vola i od magareta, mislio je Vasco. Ustao je i krenuo prema vratima. Kanio je dozvati Ahmada, ali je odustao. Uostalom, sigurno se nije vratio, a čak ako i jest, s njim se nije vrijedilo inatiti. Ionako je sve Vascove ukore odobravao i koristio ih kao povod za duge rasprave.

"Kako god izvoliš, poštovani emir-al-bahr, drugi put ću te sigurno poslušati jer ja sam ti, moj efendija, razuman čovjek. Razumijem čak i one koji se ne umaraju osuđujući druge. Razumijem ih jer ne vide da je osuđivanje nedostatak mašte i nesposobnost domisliti nešto bolje."

Bi li se na ovo nešto moglo izreći? Tu bi valjalo jedino oplesti bičem ili ga na pramcu objesiti za noge. S Ahmadom je najjednostavnije

bilo misliti nešto svoje. I tješiti se da je budali mudro ne reći ništa, ni puno, ni malo.

Ali, uz Ahmada je bilo teško i šutjeti. On je i na svađu i na šutnju imao spreman odgovor.

"Što ti drugo mogu reći, emir-al-bahr efendija, negoli da imaš posla sa mnom, koji sam razuman čovjek jer radim onako kako mislim. Ti bi želio da budem čovjek koji je razumniji od razumnog pa da radim po savjetima ljudi koji pravilno misle. Ali, efendija moj, takav čovjek ne zna kakve će mu biti posljedice, a takav ne može ni tebi valjati."

Kada Vasco ne bi odgovarao, Ahmad bi žurno nastavljao.

"Osim toga, obojica znamo kako ti sa mnom imaš veliku sreću jer bih ja mogao biti i neodlučan čovjek koji ne zna pravoga puta i ne sluša onoga koji ga uči."

Ahmadova mi mudrovanja valja podnositi, u sebi je mislio Vasco. Rijetki su oni koji naizust posjeduju tolika znanja. I ne samo što ih posjeduje, već primjenjuje i navigaciju i ljekarstvo kao da je rođen s njima. Mora me ljutiti. Koga ne bi uznemiravalo kada bi mu se uz drugu osobu, kao meni uz Ahmada, njegova vlastita erudicija doimala nepotpunom i opasnijom od neznanja?

Tako se umirivao i prebirao po Ahmadovim bilješkama. Nije volio biti nedosljedan. Stoga je okrenuo prvi list označen široko ispisanim naslovom "O podrijetlu Melique Aza", prikupio Shihab al-Din Ahmad ibn Majid al Najdi provodeći vrijeme na malabarskoj obali, ljeta 1498. od rođenja Krista.

"Rumi tvrde da je rođen u gradu na Golfu, ili u Zadru ili u Ragusi, Dubrovniku. Ja bih rekao da potječe iz Dubrovnika. Lako je leći i zamisliti grad po uzoru na Dubrovnik, ali luka Diu toliko je nalik na zidine grada Dubrovnika da je nije mogao izgraditi nitko drugi doli onaj koji je samoga sebe u zidinama Dubrovnika trajno ostavio.

Kako je dospio u Indiju? Govore, protiv volje. Kao dijete otela ga je naša, turska ruka i izbavila ga od kršćanstva. Jest, dobro si čuo, kršćanin je bio. Križ mu je još uvijek izbockan pod pazuhom, valjda ga je majka njime označila kada ga je nazvala Jakovom. Uz križ, kršćansku mu prirodu odaje i pokoja navika. I dan danas pije biklu, vino izmiješano s mlijekom; ne protivi se izgradnji kršćanskih bogomolja, nego u njih i sâm kriomice navraća.

Neki će reći – oteli ga Turci i odveli do Stambola, ali vjernik zna, Allah mu je posvijetlio put. Nije lako živjeti. Svaki je život robija i svi smo mi Allahovi robovi. Ako Allah Uzvišeni svome robu ukaže

pomoć, greške mu postaju pravi put, a mane vrline. Vjernik zato zahvalno prima volju Gospodara i u težini vidi dar.

Ipak, robovati u Stambolu, Carigradu, Konstantinopolu, kako li ga se sve ne naziva, nije moglo biti lako. Što je, efendija, reci pravo, rumski mladac mogao željeti i misliti u gradu Osmana Gazija, utemeljitelja osmanske dinastije, negoli čistu tugu za rodnim krajem? Jesu li ga rode nad Bosporom mamile da poleti s njima, Dubrovniku i kršćanima? Jesu li mu vode Zlatnoga roga donosile glasove s Jadrana? Neki kažu da su te godine valovi Mramornoga mora zaglagoljali. Gotov sam povjerovati da je vodom doplivao jezik ovoga tuđinca. Još kada sam čuo da su se obalama Zlatnog roga ispisivala glagoljička slova, nije bilo dvojbe: njegova je tuga govorila morem.

Nanizalo se događanja. Svakoga su se jutra, u pijesku Bospora i na obalama Zlatnoga roga, iznova i iznova, ponavljala četiri slova: Ⱅ *(t),* Ⱄ *(s),* Ⰶ *(ž),* Ⰰ *(a).*

Sultan je potražio pismenog čovjeka, znalca svih slova, bivšeg Ruma i carskoga pisara. Valjalo mu je odgonetnuti poruku koju su ova čudna pismena zasigurno posjedovala. I ne samo to. Carski je pisar morao pronaći i lijek protiv nje. Kako mu je nad glavom visjela sultanova nestrpljivost, pisaru nije trebalo dugo odgonetanje. Ugledavši slova, ispalio je bez imalo dvojbe.

"Ovako nanizana, pismena znače samo jedno: tvrdo slovo živim ja. U Carigradu imate nevjernika, zatočenog glagoljaša. Njegova bi tuga mogla pomračiti svjetlost Carstva. Otputite ga iz grada."

Pitao sam se, efendija, nije li slova kriomice ispisivao baš Jaša? Tko je ikad robovao u Stambolu ne bi postavljao ova pitanja. Tijela su se na carigradskim čengelema njihala i za manje neposluhe. Nema druge, slagala ih je njegova želja i čežnja.

Prije negoli je prodan s ostalim Rumima, gotovo se odao. Nećeš lako povjerovati, efendija, noć koja sve tajne skriva, Jaši je bila izdajica. Danju bi šutio i gledao u neki bagrem. Činilo se, dječak je od jada poblesavio. Ali, noću, u snovima, jezik bi mu se razvezao. Govorio je da je bagrem sveto drvo zavjetnoga kovčega, da je njime Noa barku izgradio, da će i on s bagremovim cvijetom otprhnuti. S jutrom bi zanijemio i ne bi više glasa ispustio.

Znaš ti, efendija, a zna i Ahmad, ne mora se govoriti da bi se priče doznavale. Zato će ti, efendija, o mučaljivome Jaši, Ahmad zapisati još podosta. Poslušaj sada sljedeće.

Dogodilo se nakon što je Jaša na stambolskoj tržnici prodan, baš onako kao što bi se prodala vreća žita, tovar drva ili tegleća marva. Otkupio ga je trgovac Ridvan, pred sâm put u Kambaju,

sultanu Mahmudbegu. Putovanja, kao i snovi, čine mnogo malih smrti u kojima se ostavlja sva stečevina. Neke od tih malih smrti se odsanjaju, neke se na neko vrijeme odgode, a od nekih se nikada ne otrgne. Pitaš se zašto bi Ridvan putovao? Tko će ga znati. Kažu, želio je proširiti trgovinu. U ova nemirna vremena, znaš i sâm efendija, ni širiti se nije lako. Ridvan je držao da je onoliko strana svijeta koliko i životnih nevolja: sjever nije ništa doli zatvor, jug siromaštvo, zapad bolest, a istok dugo putovanje. Odlučio se kao i ti, efendija, od većega zla izabrati manje. Kad je već naumio širenje trgovine, neka ga Sudbina povede istoku. Birajući između zatvora, bolesti i siromaštva, činilo mu se, najlakše bi podnio dugo putovanje.

Da mu ovaj odlazak nije bio sila, vidjelo se po dugim pripremama. Mučilo ga je s kim i kako krenuti, na koga se i koliko osloniti. Kao upozorenje da su bojazni opravdane vraćale su mu se riječi jednog Arapina: Ar-rafîqu thumma (a)t-tarîq, prvo pronađi suputnika, a potom put.

Pokušavao ih je slijediti. Posvetio se razgovorima. Slušao je pozorno, uspoređivao dojmljivost upućenih mu riječi i njima otkrivenih ćudi, navika, izdržljivost. Potvrdio je sve što je otprije znao: nema drveta bez grane, ni čovjeka bez mane, a sudbina je ta koja upravlja ljudima u velikim i malim odlukama.

Tada je kupio nekoliko robova, među njima i Jašu. Izdvojio ih je po snazi tijela, odsutnosti duha, udaljenosti od mjesta podrijetla, nemogućnosti susreta s rodom, ali i udaranja mačetom na zaboravljena brata.

Na polazak se ipak nije bilo lako odlučiti. Pakirao je svoje blago, slagao ga, preslagivao i na svaki način otezao. Poučile su ga godine da se dobro ne postiže sve dok se ne udijeli dio najdražeg. Mislio je, škrtost je oblik straha, a strahovati se smije samo od Allaha. Strah ništa ne uvećava pa se tako ni trgovina neće uvećati bez bogatih darova. Po cijele je dane vagao, mjerio i odmjeravao. Na koncu je ponio sve što mu vrijedi, a ne diše, ali i ono najpotrebnije za putovanje – vjeru da sve što se događa, biva s Božjom voljom i određenjem (Ve bil – kaderi hajrihi ve šerrihi minal – lahi teala).

Eto, efendija, to je za tebe tvoj Ahmad doznao. Doznavao sam i promišljao. Promišljao sam i uspoređivao. Postavljao sam si i pitanja.

Ti si se, efendija, isprobao u borbi s vodom, ali ne znam jesi li ikada stopalima satirao zemlju? Reći ćeš: "Tko nije hodao? Mijenjajući se hodimo kroz dane i godine."

Da, u pravu si, efendija. Ali, jesi li stopama gazio tuđu zemlju? Znaš li kako peku takvi koraci?

Negdje pred Basrom, u doba kada je san najslađi, prije negoli se noć rasvijetli, Ridvanov su logor napali razbojnici. Eto što se dobru čovjeku dogodi kad zaboravi na svete riječi Kur'ana "budite oprezni". Borba nije bila laka. Udaralo ih je sa svih strana. Kada se činilo da niti jedna glava iz karavana neće ugledati zoru, Jaša se nekako domogao lûka. Ondje gdje je rastao, u toj zemlji Ruma, izvještili su ga u glagoljici kako ti već rekoh, i u streličarstvu. Allah je tako htio.

Ono što ću ti reći zvučat će kao da je izmislila Šeherezada. I sâm sam sumnjao da bi golobradi mladac strijelama potukao cijelu razbojničku družinu. Što ćeš, morao sam vjerovati, priča se ponavljala na svim obalama Indijskoga oceana.

Allah pomaže svome robu dok god Njegov rob pomaže svome bratu. Tako je On uredio da Ridvan u Jaši prepozna vrijednost veću od svih dragocjenosti namijenjenih kambajskomu kralju. Obznanila mu se Jašina dragocjenost i on mu je postao darom nad darovima, biserom nad biserima. Pomislio je, Jaša bi mogao biti pravi dar za Mahmudbega. Valjalo bi ga još samo izbrusiti, ali vremena je dovoljno, put je pred nama, a učitelj je spreman.

Pedeset je Ridvanovih godina govorilo iz ovog nauma. Ne valja biti samo hrabar. Niti domišljatost nije dovoljna. Bez uljudnosti, spoja svih savršenstava, Jaši su i hrabrost i domišljatost mogli biti poruga. Stoga se, na putu od Basre do Ormuza, pa sve do same Kambaje, Ridvan posvetio novoj zadaći – oblikovanju Jašinoga nemirnoga duha prema svetim pravilima Knjige. Jedan od putnika karavane čuo je kako je kao prvu poduku Jaši Ridvan izrekao: "Češljaj kosu na razdjeljak, podsijecaj brkove, reži nokte, čupaj dlaku ispod pazuha, brij stidnu kost i uvijek se služi čačkalicom za zube – u tome su sedamdeset i dvije vrline. I neka je abdest za tebe čišćenje od onoga što je bilo između dva petka."

Uputio ga je mnogočemu: namazima, arapskim pismenima i temeljima Vjere. Učio ga je vjeri u Allaha Pravednog i njegovim svojstvima (sifatima) po kojima ga se poznaje. Hodajući, korake su kratili izgovarajući sifate naizust.

Boga ima i On postoji (Vudžud).

Bog je jedan (Vahdanijjet).

Bog je oduvijek, jer nije postao (Kidem).

Bog je zauvijek, jer ga neće nestati (Beka).

Bog nije ničem sličan (Muhalefetun lil – havadisi).

Bog sâm o sebi opstoji (Kijamun bi – nefsihi).

Bog živi svojim vječnim životom (Hajat).
Bog sve zna (Ilm).
Bog sve čuje (Sem).
Bog sve vidi (Besar).
Bog sve svojom voljom čini (Iradet).
Bog je svemoćan (Kudret).
Bog govori svojim božanskim govorom (Kelam).
Bog sve stvara, održava i rastvara (Tekvim).

Smišljao je i primjere kojima bi potvrdio kako su vrhunci plemenitih svojstava velikodušnost i blagost, a čistoće uma umjerenost.

Mnogo je toga Jaša čuo od trgovca Ridvana, a ovdašnji ljudi kažu i zapamtio, baš kao da mu je otac govorio. I kasnije, kad su mu pripale moć i vlast, Jaša je svoje vrline pripisivao Ridvanovim učenjima. A i sâm je od sebe bio posebnoga kova, težak i zahtjevan, nikada posve zadovoljan sobom. Niti onda kad su svi sami i u osami sobom zadovoljni. Ni za snova. Možda i stoga što je Ridvan Jašu odučavao od snatrenja. Govorio mu je da za čovjeka nema ničeg goreg od uspjeha ni od osjećaja veličine. Uvijek treba biti budan i svjestan sebe. A Jaša bi se, valjda pod utjecajem ovoga nauka, noću trzao baš kad bi san postajao ljepljivo sladak. Razgovarao bi sa sobom, ni budan ni snen.

"Sanjao si, Jašo. Sanjao i budalio. Uspješan čovjek nije drugo nego drvo. Ljudi su mu blizu dok im kao voćka dijeli plodove. Ali, dani su svima promjenjivi, čak i najmoćnijima, a strpljenje u svakoj stvari ljepše je od uspjeha."

Je li Jaša uistinu prihvatio učenje Knjige ili je to samo hinio, pouzdano se ne može reći. Zna se kako su se na svom dugom putovanju zaustavili u Meki. Bilo je očevidaca koji su prisegli da je uz Ridvana i Jaša tavafio oko časne Ka'be prekrivene crnim prekrivačem, da su klanjali u njezinoj blizini i proučili dovu Allahu. Vjerujem im, efendija, kada kažu i da je Jaša naslonio čelo na zid Bejtullaha. Vjerujem im, a kako i ne bih, u riječi se vjernika i hadžije ne sumnja.

Bilo kako bilo, nakon godina putovanja, jedne su večeri pristigli u Kambaju. Pitaš se, efendija, što čini putnik, musafir, kad prestane putnikom biti? Čini ono što se valjda i u tvojoj zemlji čini, odlazi u hamam skinuti sa sebe nečist, prašinu i umor. Moralo je biti ugodno istrljati tijela lotosom i brašnom, isprati se vrućom i hladnom vodom, nauljiti kožu i kosu i nakon kupanja, dušu osnažiti molitvom. Valjalo je otpočinuti, a znati da je cilj dotaknut. Ridvan

i Jaša su se privikli putovati. Putovanje im je postala navada, a nje se ne možeš tek tako otresti. Da bi se riješio stare i priklonio novoj, svakomu treba proteći najmanje dvije sedmice. Te su se noći, po navici, prepustili snovima, prostorima bez bogatih i siromašnih, onako kako su i putovali, na zemlji, uz životinje.

Tog jutra među jutrima, Ridvan je ustao prvi. Loše se nosio s nemirom u sebi. Nakon što je učinio namaz bio je mirniji. Nedugo, ponovno je ustreperio.

Isti sam kao svaki neodlučan čovjek koji od zore nešto hoće pa neće, a kad napokon hoće, onda i hoće i neće.

Tješio se da bi i veći ljudi od njega strepili pred poklonom Mahmudbegu. Promislio je o ovoj svojoj slabosti i prelomio. Nije se imalo što čekati. S Jašom je uglas izučio Bismille: – Bismilla – hirrahma – irrahim. (U ime Boga, Sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog.) – i još jednom Allaha zamolio za pomoć. Uprtili su se darovima i krenuli prijestolnici opasanoj s pedeset i dvije bijele kule nadzirane stalnom vojskom od 25000 konjanika.

Jutro je bilo doba u kojem je Mahmudbeg primao na poklon i u kojem je dodatno narastala njegova prebogata riznica Vrt božanstvenosti.

Veliko bogatstvo postaje još većim za malo vremena, a za prikupiti malo bogatstvo nije dovoljna ni vječnost, mislio je Ridvan uzdihan pod svojim teretom. Bojao se, ovo malo sirotinje što nosi na dar utopit će se u ovoj golemoj povorci. Ali, neka, tješio se, gole kosti ne bi pogledalo ni gladno pseto, a ne sultan.

Povorku je predvodilo pedeset slonova. Za njima su se nizali eunusi, najvještiji ratnici, potom i svi oni koji su kanili sultana darivati. Njihovi su koraci svečano odzvanjali stazama labirintskog vrta, predvorja Vrta božanstvenosti. Tišinu su povremeno presijecali čeznutljivi uzdasi izmamljeni čarobnim šedrvanima, stablima rodnih voćaka i raskošnim cvijećem omamljujućeg mirisa. Pred sultanovim tronom uzdahe su nadjačali zvuci damaških tambura, perzijskih harfi i tatarskih frula. Sultanov lik nije se mogao jasno razabrati od šatora svila koje su se nad njim vijorile okićene svime što na ovoj zemlji baca svjetlost ili se presijava.

Pitaš se kako izgleda onaj koji posjeduje što ljudsko srce može poželjeti? Rekao bih ti to, efendija, u dvije-tri riječi: bijel i duhom odsutan. Mahmudbeg je povorku dočekao sjedeći na zelenom jastuku mramornog prijestolja. Bijela brada mu je padala sve do

stopala. Bijela, da bjelja biti ne može. Bjelja i od dugih brkova spletenih preko glave u pletenice.

Čudno je kako strah koči komešanje i graju. Meni to govori da smo mi, ljudi, bez Allaha i vjere u njega, slabi i blesavi. Gomila se ne boji Pravednog, a strahuje od moćnog čija je sudbina, kao i sudbina svih nas, u rukama Onoga koji sve vidi i sve zna.

Kažu, i Ridvan je tako razmišljao u doba darivanja i prozivanja imena poklonika. Svatko bi normalan vidio, svjetina se ponašala potpuno neprirodno. Kako se netko cijelo jutro može gurati u redu, a zatim se odmicati i ne prilaziti bliže od dometa sultanove pljuvačke? Doimali su se smiješnima i sitnima. Ridvan ih je dijelom mogao razumjeti. I do njega su dospjele priče o Mahmudbegovoj otrovnoj slini koju je ponekad znao ispljunuti na onoga čijim darom ne bi bio zadovoljan. Pitaš se kako je Mahmudbegova slina bila otrovna, a on nije umirao? Sve od straha, efendija. Sultan je zbog straha od trovanja godinama svakodnevno uzimao male doze otrova. Naposljetku, kada je postao imun, pljuvačka mu se toliko zagadila da je postala ubojita. Onaj koga bi pljunuo, na mjestu bi bivao umoren.

Ridvanu je cijela ova priča bila čudna. Osim toga, već se umorio, i od mimohoda i od svjetine i od kićene povorke. Kada bi on bio sultan, sigurno ne bi pljuvao. Čemu bi se bez razloga izlagao naporu kad je okružen tolikom vojskom koja spremno čeka mig da sasiječe i raspori? Ridvan ga je promatrao i pitao se znaju li moćni koliki su radijusi njihove vlasti i mogu li izmjeriti točku koja iskrenost dijeli od prijetvornosti?

Za primanja darova sultanovo je lice bilo posve nepomično. Izgovarao je svega jednu rečenicu.

"Allah je izišao u susret tvojoj potrebi i priveo te onomu kojemu želiš."

Nakon nje, darovatelji bi uzmicali lica uperenog zemlji, ne okrećući leđa i ne osvrćući se unazad.

Za razliku od Ridvana koji je ceremoniju pratio s napetim iščekivanjem, Jaša je jedva obuzdavao nemir. Mladost opija jače nego rakija. Ljepše mu je bilo putovati, mijenjati mjesta i okušavati snagu tijela, negoli se sporo primicati sultanu. Kada je sunce dostiglo zenit, pobojao se da poklone trgovca Ridvana Mahmudbeg neće primiti sve do večeri.

Misao nije u potpunosti dospio ni domisliti, kadli je Mahmudbeg ustao ne bi li pogledao u zube netom primljenom konju. Pokazalo se točnim da ako ideš brzim korakom sâm sustigneš nevolju, a ako se pomičeš polako, ona sustigne tebe. Tako se i dogodilo. Sokol koji

je toga trena nadlijetao dvor, učinio je ono zbog čega bi i kraljevi ostali bez glava: izmetom je zagadio sultanovo čelo i svečanu mu odoru. Brojna je vojska stajala poput kipova, očiju uprtih u pod kako bi izbjegli pogled na Mahmudbegovu sramotu.

Bilo je jasno, padat će glave. Pas svoju sramotu skriva repom, čovjek odjećom, a sultan mačem i krvlju. Čak su i svirači prestali sa svirkom. Jedini zvuk koji se u dvoru mogao čuti bilo je grgoljenje vode iz šedrvana. Tijela su mirisala na strah. Muka je kao rijeka, ima svoju maticu, svoj tijek i svoja pravila. Uzvanici su se jedan za drugim spustili na koljena glava oborenih zemlji. Kad ne može ništa učiniti, mudrom čovjeku preostaje jedino čekati.

Fijuk odapete strijele podsjetio je na ono što se u jednom životu ne može vratiti: izgovorena riječ, izbačena strijela, protekli život i propuštena prilika.

Ridvanovim se mislima zanjihala bojazan.

“Lud je onaj čija je ludost različita od ludosti većine, a ta bi luda mogao biti baš moj Jaša.”

Krišom je podigao glavu provjeriti slutnju i bolno zajaukao.

“O, budale. Još se iznad svih na noge osovio. Razmahuje lukom kao da nije čuo da se bez sultanove naredbe oružje ne dotiče.”

Sljedeći Ridvanov primjer, i ostale su se glave u dvorani podigle. Nebo su presijecala dva prizora, Jašino tijelo napeto kao lûk koji je držao i beživotan let sokola. Ptica koja je svima pomrsila račune, u sljedećem je trenutku ležala pred Mahmudbegovim nogama srca podijeljena na dva dijela, a dvoranom se prolomio sultanov povik: “Ono što se zbilo ne otklanja se! Dovedite mi drznika!”

Ridvan i Jaša se nisu pristigli niti obazrijeti oko sebe, a čelični stiskovi stražara već su ih bacili sultanu pod noge. Mahmudbeg im se unio u oči.

“Kojemu je palo na um postupati protiv moje volje?”

“Meni, slugi i robu, koji nema druge vrijednosti doli svoga života, niti drugog poroka osim siromaštva.”

“Tada ću posjeći i tebe i onoga koji te je doveo.”

“Silni Mahmudbeže, ne sudi prerano!” zavapio je Ridvan. “O, veliki, oprosti nam. Veliki grijeh ne može oprostiti nitko drugi doli onaj koji je velik.”

“Meni ne opraštaj! Ne žalim umrijeti!” dovikivao je Jaša.

“Šuti, budalo, inat je loš zanat”, zdvajao je Ridvan. “Tko si ti da bi Mahmudbegu naredbe izdavao?”

Oni koji znaju kažu da je Ridvana i Jašu zaštitio sam Allah dotaknuvši sultana svojim umilnim pogledom. Ovaj se, onako bijel i trom, od svetog dodira preobratio. Glas mu je postao zvonak i jasan. Kao da govori neki drugi čovjek, mirno je upitao: "Jesi li čovjek ili džin? Ako si koji od džinova, idi s mirom, a ako si čovjek, pričekaj malo."

Uto se pridigao Ridvan i umjesto Jaše odgovorio sultanu.

"Presvijetli Mahmudbeže, čovjek je on, ali junačan, i dokazan u hrabrim djelima. Njega Ti preko svih daljina donosim sa Zapada, Tebi i Tvomu kraljevstvu. Uz njega Ti darujem i ovo skromnog blaga te nešto pušaka i baruta."

"Ne prekidaj me u govoru, ti što trguješ. O tvom ću daru, ali i o glavi, odlučiti onako kako mi tvoj rob bude odgovarao na pitanja."

"Samo izvoli, svjetlosti. Brzo je učio. Znat će on, sigurno."

"Robe, prati me pozorno. Što radiš kada odlaziš onima koji su ti ravni?"

"Slušam kako govore i ne napadam kada napadaju."

"Tako, dakle. A kako se ponašaš kada odeš svojim gospodarima?"

"Pozdravljam ih i čekam da progovore. Šutim dok šute. I rob je gospodar riječi koje nije izgovorio, ali i gospodar je rob onih riječi koje su mu izmakle."

"Što bi ti preporučio meni, sultanu Mahmudbegu?"

Ovdje moram nakratko stati s pričom, efendija, i priznati kako sam se nad posljednjim sultanovim pitanjem i sâm dobro zamislio. Savjet je nešto što mudrima ne treba, a ako ga traži budala, ne vrijedi ga udijeliti jer ga ona neće poslušati. Osim toga, što reći onome koji ti život drži o koncu? Kako rob može savjetovati onoga koji mu glavom upravlja i odlučuje?

Jaša, za razliku od mene, nije dugo umovao. Odgovorio je brzinom kojom bi ispalio i strijelu.

"Tebi bih, poštovani Mahmudbeže, preporučio da staješ nogama na zemlju, ali danjima mičeš bez žurbe i da uvijek ispod oka motriš one koji te okružuju."

Zveket sablji spremnih pokositi i Jašu i njegova učitelja, trgovca Ridvana, sultan je zaustavio jednim pokretom ruke.

"Ostavite ga. Prorok nas je sve poučio, blagoslovio ga i pozdravio ga Allah, da treba poštovati stranca. A ovaj stranac je i ratnik. Odlučio sam o njegovoj sudbini. Neka je hvala Allahu koji mi te poslao!"

Ridvan je već ležao pod sultanovim nogama. Klanjajući se, ljubio je zemlju.

"Neka si nam živ, o vladaru nad vladarima! Neka su Tvojoj silnoj vojsci tijesne pustinje i svekoliki svijet široki. Neka Te čuva gospodar naš, jer dušom si čvrst, a djela su Ti pravična i njima je prekrivena cijela zemlja Gudžeratska u kojoj si izjednačio i blisko i daleko!"

Oprosti mi, efendija, što duljim, ali ne mogu preskočiti opisati ti i slavlje koje je uslijedilo (moram priznati, i sâm se poželio ritmova defova i njima uzgibanih tijela plesačica). Pričalo se da je sultanova trpeza te večeri ponudila sve najbolje; bilo je tu marelica i badema, odmah do njih šljiva u svim bojama, višanja koje otklanjaju žutilo sa zuba i smokava u dvije boje – odvojeno one s bijelim sladom od crvenih. Na posebnim pladnjevima služene su naranče po boji slične biserima i koraljima, a uokvirivale su ih ušećerene latice anemona, margareta i cijelih glava narcisa. U izobilju je bilo raznovrsnih pečenja svakih vrsta riba i pernatih životinja, a iz svijetlih su ibrika točeni sok jabuke i ružina šerbet voda.

Jaša nije puno blagovao. Izdvojen i pomaknut od sebe promatrao je narod što je slavio njegovu riječ i djelo. Osjetio se usamljeno pa se primaknuo Ridvanu.

"Što je ovo, Ridvane? Zašto mi se sada vraća slika kraja iz kojega potekoh? Što li mi se duša vraća zemlji Ruma, Dubrovniku, Cavtatu i Jadranu?"

"Šuti i ne izazivaj nesreću."

"Šutim."

"Da, ali ti na licu piše sve o čemu misliš."

"Pitam se, kako je tamo, u Dubrovniku, na Jadranu."

"Među onima koje si ostavio drugi će zamijeniti tvoje mjesto. Tebi je, Jašo, u dlanu zapisana sudbina u tuđini, a ne u rumskim zemljama."

"Što će mi takva sudbina,sada kada znam da mi je duša ostala u Hrvatskoj?"

"Gdje te je ovo spopalo nakon što si onoliki put prevalio?"

"To te i pitam. Jesam li morao tabane izderati da bih mjesto svoje duše odredio?"

"Hajde, mlad si. Proći će te i ova ludost."

"Proći će te, proći će te. Što ću sa sobom dok ne prođe?"

"Misli na to kako se u tuđini smije zaželjeti više negoli u rodnom kraju."

"Što će mi želje, Ridvane? Dosta mi je i mene bez želja. Kakav bih teret bio sâm sebi kad bi me još i želje primile."

"Ne budali, želje su ti kao i muhe. Nanjuše živog čovjeka i onda mu ne daju živjeti. Već sutra ćeš nešto željeti."

"Misliš, želje će mi život olakšati?"

"Ama, neće ga olakšati. Još će ti ga otežati. Ali, dok ih budeš dostizao, vrijeme će prolaziti."

"Za tugu te pitam, Ridvane."

"Tuga, tuga… U tuđini su tuge dublje, ali su bitke slobodnije."

"Zar opet bitke, Ridvane?"

"Nego kako, Jašo. Zbog želja ćeš se boriti, nešto ćeš tako tvrdoglav već željeti dostizati. Kad nisi izgubio glavu, a ni ja s tobom, hvala Allahu, ne zaboravi koliko ti je danas vrat bio blizu maču i kako se bez njega lako može ostati."

"Željet ću. Možda. Što ću dok mi se ne dogode nove želje?"

"Uhvati se matematike, Jašo."

"Matematike?"

"Njezini su predjeli čisti."

"Kažeš, čisti?"

"Čisti, nego kako. Brojevi vole red. Red voli tišinu, a tišina nadjačava ljude."

"Daj mi, onda, matematike, Ridvane."

Eto, efendija, rekao sam ti najvažnije o Jaši. Mahmudbeg ga je neko vrijeme držao uza se, a onda je, bez najave i objava sazvao divan gudžeratskih uglednika. Pred njima je pisaru diktirao slovo po slovo ovako kako ti iznosim:

"Jašu, roba, ratnika i strijelca, proglašavam svojim namjesnikom. U posjed mu stavljam gradove Jakett, Vasai i Madrefabad, ali i obvezu da na ostacima drevnog Mahadevinog svetišta izgradi jaku utvrdu Diu. Dodjeljujem mu počasni naslov "melek" i u zijamet primorsko područje poluotoka Gudžerat. Prema svojoj volji neka izabere robove, pisara, kuhara i mjesto na kojemu će živjeti. On mi je pokazao mjesto koje je na vratima lukavstva preusko za mene, a ja mu ovim zapisom svjedočim kako mi hrabrosti i umnosti ipak ne nedostaje.

Od tebe tražim, Melek Jašo, da sve vrijedno što u sebi nosiš ugradiš u zijamet kojim sam te obdario. I, neka me sačuva Allah od natjecanja s tobom, jer danas ti svojom voljom dajem u ruke silne ovlasti."

Privedoh kraju, efendija, sve što sam o Melek Jaši doznao. Priča se još kako je naredbe počeo izdavati onoga dana u kojemu je ponio naslov "melek". Prvo se obratio kuharu i naložio mu neka brižljivo povede računa o njegovu tijelu, odrazu duha po kojemu nas procjenjuju čak i oni koji o poslovima duše i duha ne znaju mnogo. Obroci su mu morali biti česti i lagani, a jedaći pribor srebrni. Zahtijevao je redovito čišćenje i struganje srebrnih pladnjeva, a zatim i prikupljanje ostataka srebrnoga praha koji je dodavao hrani. Mlijeko i vodu pio je samo ako je u vrču bio srebrnjak, a izbor hrane nije se smio ponavljati unutar sedam dana. Držao je, tijelo će zaštititi čistoćom srebra, a snagu duha odolijevanjem navikama, otupljivačima fantazije. Prije i nakon jela, vježbao je duh. Pitaš se čime? Matematikom, efendija. Matematikom. Lupao je glavom o brojeve i nije odustajao.

Kada bi se izmorio, pozvao je pisara, osobu po kojoj će ga pamtiti drugi, čak i oni koje za života ne bude susreo. Razgovarali bi dugo, iza zatvorenih vrata. Teme su im bile različite, preko rasprava o poznatim pismenima i jezicima sve do priča o tome kako hladan mjesec, blijed od srdžbe pretvara ljude u luđake. Pisar je sudjelovao u raspravama i zapisivao ono što bi Jaša govorio. Eto, ako baciš pogled, donio sam ti, efendija, zapis o strahovima koji vrebaju na čovjeka u svim religijama svijeta i o Jašinoj slutnji da će novo doba stvoriti još mračnije oblike nelagode. Predviđao je, strahovi od uspjeha i neuspjeha mogu samo narastati, a s njima i sve prijetvorniji oblici samomučenja. Ili, ako te zanima, na čitanje sam ti pribavio i bilješku o pisaru. Pokazalo se, pisar je bio mjesečeva duša, ona koja živi za poeziju, a loša je u sastavljanju pjesama. Riječi su ga napadale oduvijek, posebno u snovima, ali ih je java otimala i posve iskrivljivala. Jadničak, odsanjao je tisuće soneta, jedan ljepši od drugog, ali ih je sve do jednog uništila dnevna svjetlost. Govorili su mu, njegove pjesme trpe zbog nedostatka mašte i preobilja osjećaja. Možda ga je zato oduvijek boljela jetra, središte ljudske osjećajnosti? Nikome se još nije povjerio, ali Jaša je, eto, kao i on, upućen u boje i predjele straha, pa ga je razumio. Prihvatio je sve do jednog savjeta, koje je Jaša izmolio od Ridvana, opisujući mu pisarov slučaj. Prihvatio je savjete i potvrdio povjerenje kojim su se jedan drugome približili. I, mogu ti reći, efendija, pisaru je postalo bolje.

Otkako je provodio jutarnju i večernju molitvu, a prije i nakon molitve sat vremena brzoga hoda, umjesto loše poezije, počeo je pisati hvaljene i čitane priče. Neke od njih sam čitao i sâm. U njima se uglavnom bavio sobom. Sobom i sitnim događajima koje

nam Allah dnevno šalje na dar. Svidjele su mi se. Posebno one u kojima je opisao događaje s jutarnjih i večernjih šetnja, osluhnute razgovore slučajnih prolaznika, nevolje s kojima su putovali Jašini Rumi, odlike nekog pisma – glagoljice i Jašine i Ridvanove rasprave o matematici.



Vasco da Gama odložio je Ahmadove bilješke. S obale su dolazili zvukovi pjesme i smijeh žena. Indijski je ocean njihao karavelu Santa Gabrijel, Vasca i njegova poimanja Melek Jaše. Teško mu je bilo povjerovati da je zdanje koje ometa Portugal sagradio bivši rob, bivši kršćanin, bivši sin neke rumske majke, dakle, u svemu i po svemu – čovjek koji je već u najranijoj mladosti bio "bivši".

Prihvatio se novog, podebljeg svežnja – pripovjedaka Jašina pisara. Prelistao ih je i pomislio, riječi su vječne. Vječnije od onih koji ih stvaraju i onih zbog kojih su stvarane. U kronologiji proteklih osamnaest godina, počevši od svibnja 1480. godine, dana kada je Jaša postao najbliži podanik sultana Mahmudbega, pronalazio je čistu obijest. Obijest i hrabrost! Ponešto i ludosti. Samo je hvalisavac mogao objelodaniti pojedinosti izgradnje tvrđave nedostupne i s kopna i s mora. Kako ono veli, zbog dobre artiljerije i položaja na uzvisini, zovemo je "adspicit castrum". Hvalisavac! Razmetao se, taj Melek Jaša. Okolnostima i moći. A sve mu je išlo na ruku. Pogodovao mu je položaj koji je ostvario kod Mahmud bega, ali i položaj luke, izvrstan i za obranu i za razvoj trgovine. Razmetljivac je navodio imena trgovaca koji su preko luke Diu prometovali s Kinom, otočjem Sunda, Stražnjom i Prednjom Indijom, Cejlonom i Malabarom. I nije mu bilo dovoljno opisati razmjenu konja za šećer i rižu, ne, on je navodio imenom, prezimenom i detaljnim opisom sve koji su preko njega uspostavljali veze s trgovcima na Perzijskom moru i Ormuzu, neizostavnoj točki na putu prema Basri, odmorištu karavana kojima se povezivao Kavkaz sa Sjevernom Europom. Zanimljivo, u Basri su se zadržavali svi, čak i oni kojima je odredište bilo Sredozemno more, a iz nje bi, odmoreni, napojeni i nahranjeni zgodama prethodnika hvatali put Alepa, potom i Mediterana.

Hvalisavac je detaljno opisao svaki ugrađeni kamen, svaki ucrtani ures na pročelju kuća ali i tijesne veze s Egiptom i carigradskim sultanima Osmanskoga Carstva. Evo ga sad, veliča svoje Hrvate. Rekli ovo, donijeli ovo. Nema sumnje, o zbivanjima na Mediteranu službeno su ga izvješćivali europski namjesnici, no prave pikanterije

su donosili njegovi Hrvati i ostali iz tih krajeva, njegovi Rumi. Kakve li bahatosti, hrvatskom puku urediti cijelu jednu gradsku četvrt. Kako li je ono naziva? Bandar dei Rumi…

Što je ovdje dopisao pri dnu? Nepotrebno znanje opasnije je od neznanja. Poručuje li da mi je ove zapise namjerno podmetnuo? Možda me kani zavarati? Hm, od njega je i to moguće očekivati. Kako je ono rekao Salomon? "Što ćeš učiniti ti, na kraju računa, ako te tvoj protivnik zbuni?" Smiri se, Vasco, obuzdaj bijes. Bijes, ljutnju i žurbu. Sjeti se, pripremaš se za povratak u Portugal. Zaboravi na Jašu. Zaboravi na Gudžerat. Eh, a najradije bi mu se zajurišao na tu njegovu luku. Ja, Vasco da Gama, ja sam taj koji bi mogao osvojiti Diu i pokoriti hvalisavca.

Jesam, taj sam, ali noć nije dobro doba za donošenje odluka. Zrak je prepun vlage. Mrak je neprobojan. Vrijeme je nemjerljivo. Ja sam bijesan i neoprezan.

Stat ću. Obuzdat ću se. Prenoćit ću.



Svjetionik u luci Diu.

Zveckanje posuđa iz unutrašnjosti restorana stvaralo je dojam obiteljske prisnosti. Zbog usporenosti konobara pojačane taktovima revijske glazbe i glasovima sa susjednih stolova, Dane je počeo bubnjati prstima. Svijest o neiskrenosti prema sebi činila ga je nervoznim. Kakva obiteljska prisnost? Kakvim se on to fikcijama tješi i uspavljuje? Sâm se pobrinuo razbiti, atomizirati obitelj, temeljnu stanicu pojedinca i društva. Prema holarhijskoj teoriji, društvo bi zbog razbijenosti svoje najmanje ćelije, jedne jedine obitelji, već odavno moralo prestati postojati. Veće je dijelove oduvijek narušavalo izumiranje njegovih manjih cjelina. Ali ne. Nepostojanje njegove obitelji nikome nije ugrozilo opstanak. Nekim čudom, čak ni Danici. Ona je i nakon razvoda nastavljala rasti.

Pamti li njezin dječji um išta doživljeno? Ili namjerno zaboravlja? S posljednjeg zajedničkog ljetovanja spominje samo Lunju, psa s kojim se igrala. Možda me namjerno pokušava prevariti takvim izjavama? Ili se brani? Možda već sada potiskuje slike za koje ne zna jesu li dio prevare ili stvarnosti.

Mir terase narušavali su glasovi sa susjednih stolova. Proljetni je vjetar trgao stroge obrise sjena, a Danica je ispunjavala prazna polja listića iz matematike. S vremena na vrijeme bi podizala glavu i očekivala odgovor na glasno postavljena pitanja. Dane je prelistavao bilježnice i pitao se hoće li ga uopće upamtiti? Kako će ga jednoga dana interpretirati? Kao prodavača riječnih čamaca i manijakalno melankoličnog tragičara? Zastao je uz sastav.

Dobro mi je bilo

Zima je hladna. U zimi je teško vrapcima. Zimi se djeca raduju. Najbolje mi je bilo kada sam ukrašavala bor. Najbolje mi je bilo kada sam pronašla darove ispod bora. Dar mi je poslao i tata. Dobro mi je bilo kada sam se igrala na snijegu. Dobro mi je bilo s tatom, u piceriji na ručku. Dobro mi je bilo kada sam se sanjkala sa prijateljima iz razreda. Gledala sam dobar crtani film. Dobro mi je bilo kada sam čula petarde u ponoć. Dobro mi je bilo kada sam se klizala na ledu. Dobro mi je bilo kada sam lomila led. Dobro mi je bilo kada sam svirala gitaru u glazbenoj školi. Dobro mi je bilo kada sam bila na rođendanu mojoj najboljoj prijateljici. Dobro mi je bilo kada sam bila kod tete Mirjane. Dobro mi je bilo

kada sam bila mirna. Dobro mi je bilo kada sam bila u trgovini. Prekjučer sam puno gledala televiziju. Jučer sam posudila film. Jučer je opet padao snijeg. Jučer mi je bilo dobro.

Gledajući je pognutu, zaokupljenu računanjem, želio joj je reći kako su ga bagremovi cvjetovi vratili u dane u kojima se i sâm osjećao dobro, spokojan u siromaštvu i oskudici. Nezabrinut nad činjenicom da svaka sudbina na ovom planetu završava neuspjehom. Rasterećen misli o smrtnosti koja mu je ogadila sklonost banalnim zabavama. Koliko li je tada bio bistar, lucidan i prazan! Prazan i svijetao. Kao i ovo dijete za čiji je život odgovoran. A već sada je ne uspijeva zaštiti. Ponajprije od sebe.

Danica je prekinula šutnju i zamahala nogama ispod stola.

“Zovem se Danica po tebi? Mama mi neće priznati.”

Dane je domahnuo konobaru i naručio kavu. Izbjegavajući pogled njezinih radoznalih očiju mašio se kutije crvenog Marlbora.

“Ne znam, možda i zbog mene, ali vjerojatnije po zvijezdi.”

“Baš pravoj zvijezdi? Onoj što se noću vidi na nebu?”

“Da, onoj što svijetli i pokazuje put mornarima i putnicima.”

“Jesam li i ja, tata, tebi trebala pokazati neki put? I ti si bio mornar, zar ne?”

Dane je odmicao uspomene koje su, umorne i iznevjerene, ležale u slovima Daničina imena. Rastvorio je bilježnicu na sastavu *Dobro mi je bilo* i pokazao prstom na nepoznato ime.

“Reci, znam li ja tetu Mirjanu koju ovdje spominješ?”

“Ti ne znaš tetu Mirjanu?”

Optrčala je stol i zagrlila Danu oko vrata.

“Ona je moja susjeda i svakoga dana kad sam sama malo odem k njoj. Znaš, ona ima veliku crnu kosu kakvu ću i ja jednom imati, a prema meni se ponaša kao da sam velika. Prvo malo pijemo kavu i pričamo što je bilo toga dana, a onda bojamo čaše. Uvijek sam tužna kad mama dođe po mene.”

“Ti piješ kavu? Znaš da to nije za djecu?!”

“Tata, ti si se zaboravio igrati. To se samo tako kaže *pijemo kavu, kobajage*. Ja dobijem u maloj šalici kakao, ali se pravim da je kava.”

Pogledala ga je pogledom odrasle osobe.

“Ona za mene uvijek ima vremena i kaže mi da sam joj prava prijateljica.”

Sljedećeg se trenutka jednom rukom držala za glavu. Glasom je odavala umor, razdražljivost i nervozu: “Draga moja Danice, ove kupovine su sve napornije. Nemoj me, molim Te, ništa pitati, niti gdje sam bila, niti koliko sam bila, niti zašto sam bila, a posebno ne *pošto* košta to po što sam bila.”

Glumeći umor, srušila se na prvi slobodan stolac. “Dakle, ovaj fen s difuzerom! On me stajao uludo potrošenog vremena, gomile nepotrebnih stvari i ogrooomnog računa.”

Dane je pozvao konobara i pomilovao djevojčicu po glavi. Danica je negodovala. Kao i on, nije voljela kad joj diraju kosu. Dane je pokušao izreći nešto vedro.

“Jesam li ti ispričao priču o volu i svijetu?”

Kako je Daničino namršteno lice ukazivalo na to da se ne uspijeva prisjetiti, Dane je produžio.

“U davna se vremena vjerovalo kako je Zemlja na volu, vol na ploči, a ploča na vodi, i svaki puta kada bi se vol pomaknuo, nastajali bi potresi.”

“Sve si zaboravio! Prošli put si mi rekao da Zemlja stoji na volu Mrkonji, a vol je na ploči, ploča na ribi, riba u vodi, a zemljotresi nastaju kad Mrkonja makne uhom. Ako se Mrkonja cijeli zatrese, onda brda udaraju jedna o druge!”

Veselo se smijala. Zastala je, zamislila se i nastavila s nadmudrivanjem.

“Čula sam kako su bila tri sunca. Dva je sunca pojela aždaja, a treće je sunce lastavica sakrila pod svoje krilo. Od tada dan nastaje uvijek kad lastavica podigne krilo, a noć kad ga spusti.

Dane joj je otvorio vrata svog *samohoda*. Rastanci su ga podsjećali na odgovornost i nikada dovoljno pokazane brige.

“Bio sam ti na informacijama.”

Danica je kimnula glavom i uvukla ramena. Činilo se, očekivala je prijekor na koji se pripremila već otprije.

“Dobro, Danice, možeš li mi reći koliko je vrata imala Tvrđa?”

“Četiri.”

"I, što se dogodilo s tim vratima?"

"Srušena su."

"A njihova imena su bila…?"

"Caaaarska ili Istočna, Južna ili Nova, Sjeverna ili Vodena vrata…"

"Jesu li srušena Vodena vrata ili ona i danas postoje?"

"Nisu srušena Vodena vrata… ne, ne, to nisam napisala…"

"A što si napisala?"

Prije negoli je Danica uspjela odgovoriti, Dane je iz džepa izvukao presavijeni kontrolni listić. Prstom je pratio pitanje broj 3.

"Imena vrata u Tvrđi su bila: *Vodena, Plastična, Drvena i Staklena.*"

Danica je gledala u zemlju, a Dane je i dalje čitao.

"Stari Panoni su se borili protiv Ajvara… To je isto kao da si napisala da su se borili protiv pekmeza."

"Ali ajvar volim. Jutros sam ga doručkovala, a Avare nikada nisam ni vidjela."

Dane je odmahnuo rukom sričući.

"Slavonija je dno…"

"Bivšeg Panonskog mora!"

"Ali, što si ti napisala?"

"Malo sam izmislila."

"Dogovorili smo se da ne izmišljaš ako ne naučiš. Ovo što si napisala je politika, razumiješ li?

Danica se izbeljila, a Dane je udario po kontrolnom listiću. Bijes. Znao je, ni ovaj put ga neće uspjeti obuzdati.

"Slavonija je dno *dna današnje Hrvatske*… Shvaćaš li, u doba socijalizma i mama i ja bismo završili u zatvoru zbog tvog testa?"

"Meni je baš žao što nisam živjela onda kada je sve bilo kao u stripovima."

"Kakvim stripovima?"

"Mirjana mi je rekla da su u socijalizmu kipovi bili posvuda i da se ona zaljubila u jedan od njih, mislim nekog Radu Kompara."

"Končara."

"Da, baš u tog, Končara. Kaže da se njegov kip nalazio u njezinoj školi i da je taj Rade bio jako zgodan. Imao je neku super frizuru s loknicama i ispod svakog njegovog kipa pisalo je: *Milost ne tražim, niti bih vam je dao!*"

Kipovi? Socijalizam? O čemu to govori ovo dijete? I kako joj pojasniti ono u što niti sâm nije bio siguran. Hm, je li socijalizam bio posljednje prebivalište heroja kolektivne svijesti? Kapitalizam, doduše, nije izbacio ni jednu novu ikonu tako širokih dimenzija. Još uvijek se prodaju priče o Che Guevari, Castru, pa čak i Mao Tze Tungu. I Tarzan je interesantniji od Busha, Blaira i ne znam kojih sve političara. Zanimljivo, tek sada mu se prosvijetlilo da su u kapitalizmu *revolucije* postale iščezla pojava. Demokracijom su svima dopustili mišljenje i ono je prestajalo postojati. Nitko više ništa ne misli. Ili točnije, puk ne misli, a intelektualna elita, ustrašena vlastitom malobrojnošću, čuči skrivena u mraku. Šuti. Ili brblja nešto što puk ne razumije. Izvrsna prijevara!

Zbrajao je godine kojima su odolijevali Rade Končar i njemu slični, više ili manje izmišljeni junaci. Zapalio je cigaretu i pomirljivo zaključio.

"Ako je i bilo doba stripova, davno je prošlo, a ti više ne smiješ izmišljati jer si ti tatina dobra curica."

Danica se već smještala na stražnjem sjedištu auta. Ponovno radosna. Ponovno prekrivena zaboravom na prethodni trenutak. "Priču! Priču! Priču!"

"Može, ako mi kažeš što ste radili iz matematike."

"Nešto lagano. Omjer."

"I? Što je omjer?"

"Omjer znači mjeriti."

"A što znači mjeriti?"

"Mmmm, uspoređivati, mislim. Svašta se može uspoređivati."

"Da, u pravu si. I ljudi se međusobno uspoređuju."

"Meni je to bezveze. Ja sam sebi najbolja."

"I jesi najbolja, draga. Što još znači omjer?"

"Pa ne znam što znači. To je, uglavnom, rezultat dijeljenja. A dijeljenje još ne znam."

"Kako ne znaš? To svi znaju."

"Ne znam. Tek smo radili omjer i množenje. Dijeliti još ne znam."

"A jesi li meni danas udijelila osmijeh i lijep dan?"

"Jesam."

“Vidiš da svatko zna dijeliti. Ti si moja velika djeliteljica i zavrijedila si priču.”

Dane je premjestio cigaretu u lijevu ruku. Palio je automobil i Danici započinjao još jednu suncoliku priču.

“Na nebu se prvo nalazilo devet sunaca, svih jednako velikih i jednako vatrenih. Jednoga dana prišao im je neki zmaj i sve ih pojeo. Zmaj je bio toliko gladan da je u jednome dahu progutao osam sunaca. Na Zemlji je naglo postalo puno mračnije, ali je nestalo strašne jare koju je stvaralo prvotnih devet sunaca. Ono jedno jedino preostalo sunce ugodno je grijalo. Ali, zmaj je predahnuo i odlučio progutati i posljednje sunce. Ljudi su vidjeli što je naumio, ali nitko se nije usudio ni pomaknuti. Tada su se rode sakupile u veliko, bijelo jato i poletjele prema zmaju. Lepetom krila su uplašile lakomog zmaja. I letjele su brzo, brže i od zmajeva pogleda. Otjerale su zmaja i spasile sunce koje nam i danas daje toplinu i svjetlost.”

Danica je bila ozbiljna. Skrivala je pogled. Kao da je kriva i svjesna krivice.

“Bi li ti želio biti besmrtan, tata?”

Dane je začuđeno pogleda. Zar njegova djevojčica misli o smrtnosti? Nije li to u njezinoj dobi prerano? Možda joj je i to nametnuo, ne daj Bože, darovao u naslijeđe?

“Ne znam, nisam o tome razmišljao. Zašto te to brine?”

“Zato što će se zemlja jednom raspasti. Zbog udarca meteora, ili zbog leda, ili zbog sunca.”

“Kako znaš?”

“Učili smo u školi.”

“Da? I?”

“I, kada se to bude dogodilo, svi oni koji bi bili besmrtni lutali bi svemirom jer ne mogu umrijeti i ne bi im bilo lijepo, a ja bih željela da mi uvijek bude lijepo.”

Vozeći se prema ljubičastoj kući ponovno su bili tihi. Danica je razmještala bagremove grane po zadnjem sjedištu automobila. Njezino je pitanje pokazalo – intuicija ipak preživljava.

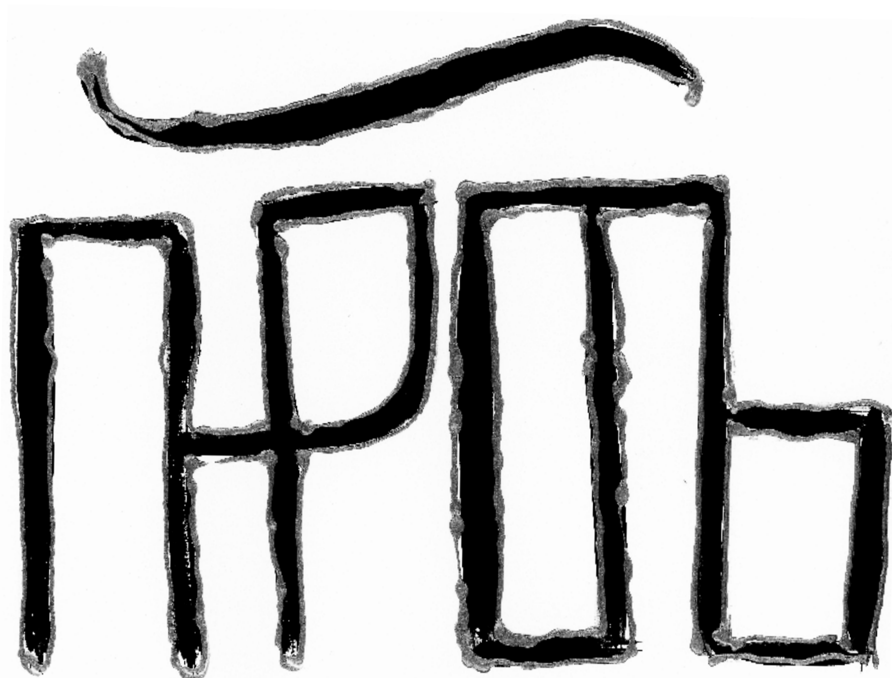
“Čemu će ti ove grane, tata?”

Bagremovi cvjetovi su uslijed svibanjske vrućine usahli. Dane je promatrao retrovizor. Pripovijest o okusu bagremova cvijeta trebala je pričekati neka druga vremena. Te okuse i uz njih vezane Danine uspomene, Danica nije mogla ponijeti kao svoje uspomene. Iskustvo se ne nasljeđuje. Kao ni sjećanja. Kao ni natjecanja i suparništva bez kojih bi svijet stajao u mjestu.

35

Zapisano u sjeni vrata Lahora

naputak: 35 je bez ostatka djeljiv s brojevima 5 i 7
te su brojevi 5 i 7 *alikvoti* broja 35



· ⰋⰓ · ⰄⰅ ·[1]

… o broju 35

Prema Pitagori, sklad u glazbi odgovara omjerima brojeva.

Osnovni se omjeri mogu predstaviti nizom 12:9:8:6, a zbroj tih brojeva, 35, naziva se harmonijom.

Najveća duljina skakačeve staze po standardnoj šahovskoj ploči, bez križanja, jest 35 poteza.

---

1 ⰋⰓ – glagoljički znak (Ĵ/Ĝ – đerv), ima numeričku vrijednost broja 30.
ⰄⰅ – glagoljički znak (D – dobrê – dobro), ima numeričku vrijednost broja 5.

Dakle, prošlost je promjenjiva.

Nije volio koristiti riječi koje označavaju konačnost, ali ovaj put, promatrajući Daničin ulazak u ljubičastu kuću, Dane je bio siguran, prošlost je zaista promjenjiva. Promjenjiva je, a njezine posljedice u mijenjanju budućnosti nije moguće zaustaviti.

Još dok je skretao u poznatu ulicu i iz daljine nazirao ljubičastu kuću, nosnice su mu punili mirisi prostora koji mu je jednom bio dom. On, koji je svojevremeno i sâm imao naviku otvarati vrata ljubičaste kuće, sada nije mogao odrediti jesu li mu vrata s mjedenom alkom postala naslijeđem iz daleke, ali poznate daljine ili dijelom posjeda baštinjenim iz nepoznate blizine. Pamtio je kišu koja je naglo počela padati baš kada su sadili bršljan pod kuhinjskim prozorom, veselja kada su od starih ormara napravili policu za porculanski servis, mirise pakistanskih sagova i nigdje ponovljene zelenkaste nijanse jutarnjega svjetla ispod spuštenih zavjesa.

Ona je bila drukčija. Nju je od drugih razlikovalo sve: izgled, pokreti, želje i navike. Čak i boja očiju. Godinama je pokušavao saznati vide li njezine kobaltno plave oči svijet u plavim ili, možda, ljubičastim bojama. Gledajući je, zamišljao je svijet obojan njezinim pogledom. Tih je godina sve bilo plavo, cesta, drveni stolci, ruke i inače narančasti zidovi. Bili su plavi i slučajni prolaznici i njezini roditelji koji bi je budni čekali. Plavjeli su se i lepeti ptica u praskozorje kad su se rastajali. Tih plavih godina i Dane je bio plav, a jedina bijela osoba

plavoga svijeta bila je Ona, ona s kobaltno plavim očima, ona uvijek različita, ona koja je bila drukčija.

Smijala se rijetko, nikada potpuno predano. Valjda se stoga toliko trudio zaslužiti njezine osmjehe. Volio je iščekivati trenutke u kojima će se početi smijati, nikada do kraja, nikada predano. Želio je gledati čuđenje koje će joj izmijeniti lice. Zbog nje je i sâm želio biti drukčiji. Neko vrijeme su zajedno odlazili na mjesta koja su ga oduvijek pozivala, u smjeru Istoka i prošlih civilizacija. S putovanja su donosili predmete za njihov budući dom o kojemu su sve češće razgovarali, Ona bi dodala – i sanjali.

Nije se više mogao sjetiti kako su izabrali ulicu u kojoj će živjeti, ali se još uvijek dobro sjećao dana u kojem su prvi puta otvorili vrata ljubičaste kuće. Zapuhnuo ih je miris praznoga prostora i udarac osjećaja pustoši, snažan i rezak unatoč svježim označivačima početka – oličenim zidovima i neosušenom laku drvenarije. Praznina je potisnuta. Kuća se punila, stvarima, glasovima, budućnošću. Kupili su i psa, rudlavog šarplaninca. Bundo je uokvirivao sliku sretne obitelji, a gosti su je potvrđivali. Pozivani su prijatelji, njezini i njegovi roditelji, naposljetku i najbliži susjedi. Sjećao se, njegova je mama, na jednom od obiteljskih objeda, konstatirala da i Bog daje sretnima.

O, da. Daje i uzima. Onoga časa kada se povjeruje u darovano. U postojanost. Kozmos se i sada vrti. Giba. Luduje. A tako nam treba vjera u njegovo mirovanje. Do te mjere, da ga umjesto Sve**ne**mirom, nazivamo potpuno ishitreno i netočno, Svemirom.

Za ljetnih dana druženja su provodili na travnjaku. U podjeli kućnih poslova najradije je održavao travu. Tada je bio sâm sa svojim neurednim mislima, a rast njihova kaotična rasporeda zahtijevao je sve dulju i dulju osamu. S jeseni, brigu oko trave zamijenilo bi podrezivanje voćaka i skupljanje lišća, potom odgrtanje snijega, odleđivanje automobilskih vjetrobrana, posipanje nogostupa solju.

Zimske domjenke organizirali su na ustakljenoj terasi, posebno lijepoj u snježnim večerima. Ona se brinula za diskretnu rasvjetu i taktove birane glazbe kao dodatne epitete priče o njihovoj sreći. Neumorno je ponavljala zgode koje su ih dovele do kolekcije prikupljenih rijetkosti. Polica od starog ormara postajala je sve teža. Predmeta je bilo sve više. S njima su rasle i vrijednosti kojima su procjenjivani. Uživala je prepričavati zajednička lutanja iz vremena kada je svijet bio plav. Svakom novom pričom Dane je dobivao dojam kako postaje sve većim strancem. Možda je već mrtav. Predmet. Odložen u policu s rijetkostima.

Potom su nastupili dječji rođendani, prvi koraci, nespretna tepanja i slijepa sreća usmjerena na očuvanje jednoga djetinjstva. Dugačka putovanja su se prestala spominjati. Istok i stare civilizacije također, osim ponekad, s notom poruge i humora. Zamijenila su ih ljetovanja u prenapučenim hotelima jadranske obale, druženja s obiteljima koje su imale djecu uzrasta njihove kćeri i beskrajno dosadna planiranja budućnosti. Prebrojavanja rata kredita. Otplaćivanje glavnica. Iščekivanja zakona kojima će se umanjiti kamate. Saniranje minusa. Život na rate. I beskrajna, beskrajna dosada.

A Ona? Ona je bila ljepša nego ikada i konačno nasmijana. Tih se godina smijala predano, potpuno. Pojavom njezina smijeha svijet je izgubio obojanost plavim bojama. S njim se dogodio i prestanak pozivanja Daninih roditelja jer oni su ipak neuki i njihovo je dovoženje kompliciralo protokol ugošćivanja.

Ona je postala vladaricom ljubičastog doma, a Dane se prepoznao u ulozi bezopasnog, sveprisutnog uljeza. Savjesnog i marljivog platiše računa, skrbnika za trakavicu plaćenih i neplaćenih režija, iznesenih i vraćenih kanti za smeće. Onoga koji nije znao prepoznati kada je nastupila Daničina temperatura, je li dijete progutalo mrkvu, krumpir ili kamen. Kriv, kriv, vječito kriv. Mrtav, a živ. Osiguran od poplave, požara i smrtnog slučaja, podvrgnut štednji, ulaganju u nekretnine i budućnost. Osiguran i prazan.

Odluku je donio oko Božića. Mjesec dana pokušavao je zaboraviti što je odlučio, a zatim se počeo pripremati za provođenje. Krenuo je u potragu za mornarskim priborom, a potom je kradomice počeo pakirati ruksak. Preslagivao ga je i preslagivao, a onda, jednog nedjeljnog jutra, s odlaganjem tanjura u sudoper, rečenica je sama izletjela.

"Sutra odlazim na Istok."

Ona je prvo šutjela. Zatim je ustala i okrenula mu leđa. Lupkajući posuđem, progovorila je preko ramena:.

"O tome ćemo poslije, nasamo. Takve priče ne želim počinjati pred djetetom."

Taj dan proveli su u tišini. On je mislio kako se prenaglio. Ipak, Ona je predivna majka, službenica s najvećim brojem prekovremenih sati i pohvalama uprave poduzeća. Nije željela ništa posebno, samo uvažavanje i ravnopravnost.

Ona ga je gledala ispod oka. Osluškivala ga je kao nekada. Samo, ovaj put, s druge strane jaruge. Iza obarača. Oboje su znali, prva izgovorena rečenica učinit će mnogo toga nepopravljivim. Da, željela je jednakost. Istu onu koju Priroda ne priznaje. Netko mora dominirati. Osim toga, već je Krleža rekao, u životu ne postoji matematika. Rekao, pa što? Čitao ga je i Dane, a sve do danas nije mislio da će i sâm morati potvrditi postojanje nematematičnosti. Daješ, a druga strana uzima. Primaš i ne znaš da si otimao. Zbrajaš se i u zbrajanju shvatiš, cijelo vrijeme si oduzimao. Očekuješ, a ne dobivaš. Ne očekuješ, još se i ismijavaš, rugaš se, a dobivaš. Bez traženja. S mjesta na koje nisi posijao dar. Kako je ono rekao Luka, ratni veteran i njegov suborac? Neki moraju čitati Shakespearea, a on im ipak ne pomaže. Možda ih tek čini manje usamljenima u nerazumijevanju. Manje neshvaćenima pri prepoznavanju u opisanim slikama. Istinski snažnim i istinski istinitim. Ipak, Shakespeare ne daje rješenja. A kako bi i mogao? Lutanja kroz labirinte zahtijevaju prolaženje novim putevima. Nevjerojatno neponovljivim. Nevjerojatno neprepisivim.

Ona je noć prespavala s njihovom djevojčicom, a Dane je uz vrtni prozor palio cigaretu za cigaretom. Iščekivao je jutro. Vrijeme je i

letjelo i stajalo. Pokušavao je priznati zašto se ne uspijeva okrenuti budućnosti. Odgoditi sadašnjost. Kako ne razumije što znači *uložiti u budućnost*? Ni sa čim nije uspijevao izići na kraj, ni sa sadašnjošću, još manje s budućnošću. U ovoj matematici za njega je sve činilo nepoznanicu. Osim bezvoljnosti. S njom se združio, gotovo sjedinio. Pred zoru je ispraznio pepeljaru. Pomislio je, ponaša se kao krivac koji briše tragove. One su spavale, ili mu se pričinjalo. Miris spavaonice. Miris legla. Mladunčeta i njegove majke. Jedinstven u svojoj snazi, samodostatnosti. On tu nije imao što tražiti. Još jednom je udahnuo njihove mirise. Nakon toga je otišao.



Je li pola godine izbivanja puno ili malo? Moglo bi se reći, cijeli jedan život, ali i tek jedan tren. Ulazeći, nije pozvonio. Cipele je odložio na staro mjesto. Oprao je ruke i sjeo na isti onaj stolac na kojem je čekao jutro. Je li se pitao o svojoj krivici? Naravno. U ovakvo jutro nije se moglo misliti ništa drugo doli tko je i koliko kriv. Sve ga je navodilo na to da potvrdi pretpostavku kako je on, Dane Puljiz, jedini, isključivi krivac. Ipak, nije odavao nemir. Izgledalo je da krivicu podnosi relativno lako. Kako i ne bi kada je njegovim čuvstvima, poput svojevrsnog analgetika, dominirao inat! Koncentrirana ustrajnost. Slijepa za sve, gluha za razgovore, nijema na odgovore, inatljiva ustrajnost ravna ambroziji, korovu nad čijim se daviteljskim sposobnostima povlače i alergolozi.

Ona mu više nije priječila odlaske niti je pred njega postavljala prohtjeve. Činila se zadovoljnom njegovim odricanjem od nekretnina i novouvedenim pravilima života u ljubičastoj kući. Uz razdvojene spavaonice i rijetka susretanja, razvod nije bio nužan. Zašto bi ikome pojašnjavali razdor koji nisu mogli pojasniti ni sebi? Dane je pomišljao kako im se dogodilo spasonosno rješenje. Odvojeni životi zbivali su se pod jednim krovom, indiferentni, ali podnošljivi. Njegovo tradicionalno središte je odahnulo. A zatim se ponovno uznemirilo. Je li njezina naglo stečena pretilost dio neke poruke? Noćna glad za čokoladom događala joj se tek odnedavno. Ustajala je

negdje oko tri, nakon prvog sna i kradomice počinjala tamaniti slatke proizvođače endorfina, hormona zadovoljstva. Zvuk pakla morao je biti baš takav, mljackav i zašuškan staniolom. Posvuda tamnosmeđe mrlje. Neznatno različite od boje zgrušane, osušene krvi.

Kad se čokolada ne bi pokazala dostatnim nadomjeskom zadovoljstva, nastojala bi ga povrijediti, najčešće vrlo banalnom kretnjom ispružene ruke i mimikom kojom se na ulici traže novci. On bi se grozio. Nje i sebe. Novaca. Štednje. Čokolade. Stvari koje su se kvarile. Masnih mrlja. Smrdljive budućnosti. Onoga što je danas vidio posve jasno.

Uskoro je otišao. Ipak, bio je siguran kako bi i sada, dok je vozio Danicu prema vratima ljubičaste kuće, nakon toliko godina koje je u međuvremenu proboravio u nekim drugim mjestima, još uvijek bio kadar raspoznavati ljubičasto-plave zvukove. Evo, sjedeći u automobilu dovoljno mu je bilo zažmiriti, snažnije osluhnuti i znati – Oreškovići igraju badminton, Markota popravlja bicikl, Mihaljevi traže psa, Horvatovi se svađaju. Bez dvojbe, ravnajući se samo prema zvukovima ulice i danas bi uspio odrediti dan u tjednu i doba dana u njemu. Neki dijelovi njega nikada nisu otišli.

Valjda smo takvi u svemu. Svojevoljno puštamo i čupamo korijenje. Puštamo ga, ali ga ne zamjećujemo kada je najjače, dok nas veže i sapinje. Onda se otmemo, poludimo, zaletimo i oslobodimo. Važni smo i sebi i drugima, tȁ učinili smo veliku stvar, donijeli smo odluku. Pretvorili smo se u one koji svojom voljom realiziraju sudbinu. Kratko. Sve to traje kratko. Neki zaostali dio korijena zavrišti kada mu se više ne nadamo. Umirujemo ga. Tetošimo. Zatim se tješimo, sve je u redu, ovakvi krici su normalni, oni naprosto moraju pratiti radikalne izmjene. Ipak, nije mala stvar odreći se navika i odstraniti stanište!

Unatoč svemu, neke su korijenske žile tvrdokorne. Ne otpadaju. Ne izumiru. Vučemo ih za sobom kao utege. Ni svjesni ni nesvjesni njihove težine. Zbog njih sve teže trčimo. Sapinju nas. Ponekad zbog njih jednostavno odustajemo, sjedamo na zemlju ili padamo.

Što tada učiniti? Vratiti se? Da, to bi se činilo dobrim rješenjem. Otvoriti vrata i reći, žao mi je, malo sam se zabunio. Greška se potkrala – slučajno. Probajmo sve zaboraviti, neće se više ponoviti.

Ne, to ne ide. Život ne poznaje gumice. Sve zbog sjećanja. Glupe uspomene. One su te koje uništavaju čovjeka. Šćućure se u egu i upozoravaju, ti si mi učinio ono, ti si mi učinio ovo, a ja sam tebi, a ti si meni, a nisi me čuo…

Taština. Riječ napuhana, a izudarana – uspomenama, jalom, inatom i osvetama. Da. O povratku bi valjalo razmisliti. Ali kako može razmišljati on, ni po čemu drugačiji od bureka u Svemiru? Čemu gubiti energiju? Dovoljno je pogledati oko sebe. Ni Priroda ni evolucija ne dopuštaju povratke unazad. Oni nisu jednostavni čak ni onima koji na njima grade karijere. Na primjer, Vasco. Dotaknuti Istok i vratiti se u Lisabon. Hm, da. To je moralo donijeti počasti. Dobar osjećaj uspinjanja. Priznanja. Nagrade. Pljesak.

Možda ipak nije bilo baš sve tako lako. Pretjerano jednoznačno. I njega je vraćanje moralo oplesti. Zažuljati. Ne znam puno, ali znam da jednom kada se napusti stanište, nije mudro vratiti se.

Puneći se ribom i razgovorima, lisabonska je tržnica najavila kasnojesenje svanuće. Svanuće i okončanje Vascove nesanice začinjene jugovinom. Insomnija je, mislio je, posljedica ljudske misaonosti. Njezine nezajažljivosti. Zar nije sve osim uma osvojivo, sklono pokornosti? Viđao je i pamtio različite oblike zasužnjenosti – ljudi, rijeka, čak i vjetra. Ali um, on nije trpio posluh. Kao ni melankoliju, preteču nasanice, te đavolske bolesti zbog koje se i morski psi kote na gubicu.

Pisati, treba pisati i pisanjem još jednom proživjeti povratak iz Indije. Unijeti redoslijed u prisjećanje iskidanih dijelova vremena. Postoji li razlika između misli i uspomena? Kada jedne postaju drugima? Moraju li uspomene udariti o tijela zvijezda da bi se izrodile u suvisle misli? Ili se stvari događaju obratno? Eho ga je razdirao. U njemu su se miješali jezici, vjere i podneblja. Morao se ustrojiti. Samo bi ga žena mogla dovesti u red. Smjestiti ga u neki smisleni poredak. Doručak, ručak, večera. Glupo, ali ustrojeno. Valjda je ujak Vicente dobro promislio kada je u njegovo ime zatražio ruku done Catarine de Ataíde. Hm, ona bi morala biti dobar izbor, tȁ ipak je u kući njezina oca, Álvaroa de Ataíde, 1495. umro, ni manje ni više, doli kralj João II.!

Pisati. Morao bi sjesti i konačno nešto napisati. Kralja Emanuela I. nije mudro ostavljati predugo čekati. Ali, riječi su slabe. Što, uostalom, znači napisati "izvješće"? Izvješće o čemu? Kako o

čemu? Naravno, o svemu osim o onome što mu ne izbija iz glave i tijela. O svemu osim o onome zbog čega je, umjesto uplovljavanja u Lisabon, ostao mjesec dana na Azorima. Mjesec ili dulje, nije se mogao prisjetiti, kroz maglu je pamtio to doba katarze i pomutnje. Ali, i tada, lud i pomračen, nije zaboravio kralja. Otjerao je od sebe, prvo Nicolaua Coelhoa, početkom srpnja, a po tom u kolovozu i João de Sã, navigatora Santa Gabrijela.

Da, izvijestili su ga, ali kralj je želio čitati baš ono što bi napisao on, Vasco, zapovjednik ekspedicije. Zapovjednik, čiji se brod vratio posljednji. Ima tome već mjesec, dva. Ili više? Možda i više, tko će znati, vrijeme je ionako samo kotao u kojemu se povremeno kuhamo istodobno.

Da, trebalo je pisati i mnogošto pojasniti. Kralju i sebi. Točnije, sebi pa kralju. I paziti na jezik, posebice kada je ovakav dlakav i rudlav kakav je njegov. Umiriti dlake u ustima i eho u ušima. Pokušati čuti samoga sebe. Osluhnuti protekle dvije godine. Odstraniti jugovinu od koje mozak kuha, a zvijezde gube sjaj.

Još jednom valja krenuti otpočetka, od prve rečenice.

"Kada sam pošao za riječima proroka Izaije – poravnajte put Gospodnji – nisam slutio da će putovi Gospodnji poravnati živote moga oca Estêvãoa da Game, a potom i neprežaljenoga mi brata Paula, preminulog na povratku iz Indije."

Pročitao je i zaključio, ništa nije rekao. Kako nastaviti? Treba li pisati o bolima koje su pomutile radost prenošenja Kristove zastave? Razlozima zbog kojih ne uspijeva pisati? Uspomenama zbog kojih ne napušta kuću… Ne, narav mu nikada više neće biti blaga, a duša svježa i mirna. Nemoguće. Sve mu se činilo nemoguće. Kako sažeti tri mjeseca monsunske Indije i trinaest mjeseci povratka? Zašto bi, uostalom, opisivao iscrpljujuću plovidbu zapadnim dijelom Indijskog oceana, dva pokušaja vraćanja u Indiju, umiranje posade i ipak, odluku o nastavku putovanja? Može li se uopće opisati nemoć? O njoj, uostalom, nitko ne želi slušati. I sâm je odbijao povjerovati da nemoć postoji. Ako i postoji, udara nevjernike. Je li baš tako? Tko je ostajao pribran? Ahmad. Maur. Što bi vrijeme više divljalo, njegova bi ruka bivala mirnija. Navigirao je zatvorenih očiju, hladnokrvno zobajući narovo sjemenje i pljuckajući koštice. Kao da je njegov Bog snažniji od našega. Snažniji, zdraviji i zabavljeniji sudbinama svojih vjernika.

Čak se doimalo da mu ni život ni zasluge ne znače odviše. Na pohvale je odgovarao prezirom. Ni jedna nedaća nije mu se činila dovoljno velikom. Na sve bi odmahivao i govorio jedno te jedno,

velikim nevoljama Allah iskušava onoga koji uveličava sitne. Rugao se onda, ruga se i danas. Svima i svemu, kršćanima i grizodušju, krivici i kajanju.

Vasco je posegnuo za vrčem vina. Fuj. Pod južinom je i ono promijenilo svojstva. Jutro je pulsiralo, ni svoje ni tuđe. Kao prepisana misao. Onako kako pulsira srce, bez prave volje, samo od sebe. Prevrtao je stranice dnevnika plovidbe. Kad već nije uspijevao pisati, uhvatio se prepisivanja.

“Samorin nas je ispratio prepredenim pozdravima. Podvlačim prepredenim jer je njegovo nezadovoljstvo darovima Portugala bilo vrlo jasno. Zbog tog je nezadovoljstva izbjegavao i potpisivanje sporazuma o budućoj trgovini. Unatoč tome dao je naslutiti da bi mogao pristati na dogovore s Portugalom i prepustiti trgovinu začinima dobrom dijelu naših pomoraca. U potvrdu potonjeg poslao je lijepe količine papra, đumbira, cimeta, kardamoma i indiga.

U njegovu je sultanatu jak utjecaj arapskoga svijeta. Uopće, ondje je sve drukčije. Iz tih Vam razloga, Vaša Svjetlosti, dovodim šest pripadnika hinduističke vjere, iste one o kojoj je prije dvjestotinjak godina pisao Marko Polo, kada je krajem trinaestoga stoljeća prolazio Indiju kopnenim putem.”

Odložio je pero. Mozak mu je brujio. Onako kao i onoga dana kada su karavele pristale na jednom otoku u blizini Goe. Tada je mislio da mu je mozak proključao zbog tromjesečna nepovoljna vjetra. Danas zna da mu je glava postala loncem od neumjerenosti, razloga zbog kojega niču i najbezazlenije bolesti. A oni, Portugalci, bili su neumjereni u svemu. U plovidbi, u udaljenosti od kuće, u željama i strahovima. U otporu vjetru. Zle snage zraka samo su pojačale narušene omjere na koje se upozorava od Hipokratova vremena – Mjera ljudskoga zdravlja jest dobar omjer i ravnoteža. Ničega premalo, ničega previše. Svega “naravno”, taman i umjereno: naturae convenienter vivere.

No, kako biti umjeren ako ti je pramac usmjeren prema monsunima? Možda je trebao ostati i umrijeti u Indiji. Okrenuti se naopako, protiv vjetra, svakako je bilo neumjereno. Neumjereno do nemoći. Protiv vjetra, kao i danas protiv ove južine, čovjek je nemoćan. Još mu i uspomene dokuhavaju kašu što ključa u glavi. Vraćaju slike pomora, iznenadnu pojavu pjega, ispadanje zubi i oticanje zglobova. Potom, bacanje beživotnih tijela preko brodske ograde. Kod Andžavide je more postalo premalo. Ondje se i ono pobunilo. I njemu je smrt dosadila. Tijela petorice skorbutom

izmoždenih portugalskih moreplovaca tek je malo nakvasilo. A ona su se vraćala, plutala i udarala o bokove brodova.

Vjetar se promijenio drugoga siječnja 1499. godine, u blizini Malindija, Ahmadova sultanata napuštenog prije gotovo pola godine. Nije bilo razloga za stajanje. Tada se pitao je li baš sve okrenulo naopako? E, neka je. Ako je nastupilo doba umiranja, neka se okonča što prije. Inatio se i inatio, istodobno se bodreći i zamirući. Ali ni inat nije sjedao kao prije. I njega je utanjio pomor mornara. I on je vapio za nekim tko bi ga usmjerio. Tih je dana Ahmad pokazao da osjeća Vascove misli. Oglašavao mu se iza leđa, nikada u lice, kao osobni anđeo i vrag. Staložen, miran i siguran u svoga Boga.

"Daj, emir-al-bahr efendija, ustavi se malo, nećeš se prije domoći Lisabona ako izginemo. Vidiš i sâm da nema više ljudi koji bi služili ove brodove. Pusti neka predahnu. Al' neću ti ja više ništa govoriti, ti promisli pa radi onako kako te pamet uči."

Je li ga trebalo poslušati? Oduvijek je mislio, u Ahmadu je bilo svega, i drskosti i hrabrosti, svega, baš svega osim pameti. Možda se osmog siječnja nisu trebali iskrcati u Malindiju. A ipak, trebao im je predah… Same gluposti. Kako su se mogli odmoriti i oporaviti kada smrt ne poznaje odmora? U svega nekoliko dana malindijsko kraljevstvo se prepunilo grobovima portugalskih mornara.

Znao je da sudbinu ne smije ispuštati iz ruku, a opet, trinaestoga je siječnja Ahmadu prepustio još jednu odluku – ako se kreće za Portugal, od malindijskoga kralja treba zatražiti ljudstvo koje će zamijeniti izgubljenu posadu ili treba isploviti s brodom manje. Tá jedra traže sluge, neće se sama od sebe ni svijati ni razvijati.

Bio je to jedan od dana u kojima ga jezik nije slušao, nego je rasplitao dlake po zubima. Paulo je, kao i u djetinjstvu, govorio umjesto svih. Ni puno ni malo. Naredio je neka se s njegove karavele, karavele Santa Rafael, iskrca teret i sve vrijednosti. Ono mornara što nije osjećalo većih tegoba skorbuta izvuklo je brod na obalu. Paulo je još nešto govorio, Bože, što li je rekao, a zatim je Santa Rafael osobno i zapalio.

Što je on radio? Isto što i drugi. Stajao je Paulu uz bok, šutio, i umjesto pamtio, zaboravljao. Bar da je sve zaboravio. Ali, ne. Zapamtio je samo ono što bi ga danas moglo proganjati; plamsaje zapaljene karavele, obrise Paulova lica, drhturavo tijelo orošeno kapljicama znoja i staklasti sjaj zamućenih očiju. Zapamtio je i trenutak kada ga je obuzeo eho. Glasove i u njima Ahmadov šapat.

"Neka te Allah izbavi od onoga zla kojega se bojiš i neka te spasi od posljedica onoga od čega strahuješ."

Zapamtio je i nered koji mu je poharao glavu i želje. Već tada je ostao bez ičega, bez strasti i nadanja. Ostao je bez svega, osim jedne jedine želje, domoći se Portugala i Lisabona za Paulova života. Je li naredio pokret? Valjda. Tko bi drugi? Nije valjda onaj podrugljivi Maur? Nevažno. Svojom ili tuđom voljom, u Malindiju je ostavio previše toga: dogorjelu karavelu Santa Rafael, svježe grobove portugalskih moreplovaca i nadu da će se obojica da Gama vratiti u pristanište na rijeci Tejo.

Dosta je bilo kuknjave. Nad prolivenim se mlijekom ne zapomaže. Kralj je rekao – izvješće – i on će ga napisati. Evo, samo da malo utihne eho. Možda bi bilo dobro protegnuti noge. Toliko je želio hodati podom koji se ne ljulja. Gle, stvarno, pod je tvrd, kamen i stoji. Stoji pod, stoji sve u sobi, čak i pogled kroz prozor – stoji. Sunce je visoko. Tržnica. Dokovi. Bijele kuće, pomalo maurske. Lijepo je stanovati u četvrti Alafama. Pogledavati na brijeg i dvorac Castelo de Sao Jorge, biti svjestan blizine katedrale Se, podignute na mjestu kuće u kojoj je rođen sveti Antun. Čovjek, a svetac. Rođen u Lisabonu, a nazvan Padovanski, po gradu u kojemu je umro. Pamte nas, ipak, po odlasku. Kao i ja Paula.

Eto, mislio sam, ako ne zamjećujem bolest, ona će i nestati. Postoji samo ono što vidimo i čega smo svjesni. Nevjernici ne vide Boga, on za njih ne postoji. Ne znaju ga. Ako je tomu tako, nije li onda bilo moguće ne vidjeti Paulovo kopnjenje i učiniti da ono nestane? Nije. To uopće nije bilo dovoljno. Još mu se i pogoršalo. Baš na dan s kojim počinje proljeće! Kad sve buja i niče. Nepravedno. Mislio sam, ako smo za sobom ostavili Rt dobre nade, mogao bi živnuti. A ono? On je baš odlučio okopnjeti. Možda zbog hladnoće vjetra koji je zapuhao i podjario mu vrućicu? Da je barem izdržao do Gvinejskoga zaljeva. Do tada su Ahmadove ljekarije mogle početi djelovati. A i Bog ga je mogao čuti. Zna On, sigurno zna, koliko je Paulo zavrijedio poživjeti. Ali, nije nas čuo. I kako bi? Tá bili smo ondje gdje sami vragovi kolo vode. Oni su ga i natjerali da me pozove i sve mi ono izgovori. Čujem ga, kao da je uz mene. Čujem mu svaku notu sporog i hripavog daha.

"Slušaj, Vasco. Ne bojim se smrti. Noli me tangere!"

"Šuti. Čuvaj snagu. Već je travanj i blizu smo Lisabona. Svega nas dva dana dijele od Gvinejskoga zaljeva."

"Ne bojim je se, čuješ?"

"Čujem."

"Čuješ i strahuješ, a znaš da sam već umro."

"Znam, rekao si mi."

"Ništa ti ne znaš."

"Znam, umro si sa Santa Rafaelom."

"Ali ne znaš kako je nositi bolesno tijelo."

"Jesam li kriv što me ova boleština mimoišla?"

"Kriv? Tko spominje krivicu? O smrti ti govorim."

"Ostavi je za stare dane."

"Vjeruj, ne bojim je se. Pusti me, Vasco."

"Pusti? Zar te držim, Paulo?"

"Držiš me. Držiš me u duhu. Vežeš me uz svijet željama i molitvama."

"Ti buncaš."

"Pusti me. Patit će me ovo tijelo sve dok me ne pustiš."

"Ti buncaš."

"A, ne. Dok buncam, tijelo ne osjećam. Tad sam na livadama i ruke su mi jake. Buđenje je ono što boli."

Kako to pamtim? Gdje su mi u sjećanju osmjesi i radost? Pamtim mu svaki hroptaj, svaki jauk. Srećom, tad nas je prekinula sjena na vratima. Ahmad. Valjda je mislio da se molim pa se došao narugati. Ali ja znam, Bog me, ipak, morao čuti. Možda sam bio pretih? Da me čuo, sigurno bi uništio onu tajanstvenu klicu koja je prodrla u Paulovu suštinu i očistio mu krv koja je postajala gnjilom i ustajalom tekućicom, zamućenom stajaćicom. Morao je čuti molitve i otjerati demone ovisne o sokovima melankoličara. Nešto od vapaja moralo je doprijeti do Njega. Barem jedna Zdravomarija. Nije li već odavna dokazano da se molitve upućene Majci Gospodnjoj na prvoga travnja u osam sati ujutro naročito dobro uslišavaju?

Svejedno, Paulovo je meso zaudaralo po pogašenim voštanicama. Snovi su mu postali java, java mu je postala mȍra. I što je htio ovaj Maur dok je piljio kroz poluotvorena vrata? Nasladiti se Paulovom nemoći i mojom zastravljenosti. Možda je on donio uroke i dijaboličke čarolije? Nisam lud, otkako je ovaj Maur zajedrio s nama, sve je krenulo po zlu. On je kriv. Ili griješim? Trebao sam ga zadaviti. Onoga časa prije negoli je zatvorio vrata i nestao. Svega mi, ako je to moglo pomoći, trebao sam ga zadaviti.

E, da. Trebao, trebao. Taj me Maur poznaje bolje od mene samoga. Prepoznao je jal, bijes i ludilo, a povukao se ne zbog straha, nego zbog prepredenosti. Strahu je taj Maur odolijevao bez muke. Strahu da, ali ne i nemoći. Porazu tijela kojemu se predavao jedan život. Svojevrsnoj sramoti duljoj od života. Mislio je, ako joj izbjegne svjedočiti, umanjit će joj trajanje. Hodao je kao duh. Biće koje sve vidi i sve zna. Stvor koji ne pita, a sve razumije. Ipak je budala. Zbog toga što razumije nije mu bilo ni bolje, ni lakše. Razumijevanje i

spoznaja teret čine težim negoli mora biti. Uz sebe, osim toga, vežu osude i prijekore. Pa što? Znam da sam ga krivo optuživao zbog očaja i pomračene volje. Svejedno, da je Paulu moglo pomoći, tog bi Maura i danas zatukao. Njega, Ahmada, koji je razumijevao sve ono za što sam ja bio slijep. Svaki promatrač bi rekao, Ahmad je vidio ono što je posve jasno: Paulo je umirao, a ja sam se opirao. Sve krivo, naopako i nevaljalo. Promatrač bi zapamtio i trenutak u kojemu sam na Maura krenuo pesnicom, ali i nemoć zbog koje sam pesnicu zadržao uz svoje tijelo. Zapamtio bi i kako je Paulo stenjao i nepovezano buncao. Kako i ne bi, tijelo je ostajalo, a duh ga je napuštao.

I od puno priče nije bilo ništa. Prenuo sam se tek kada je vrata zatvorio. Umakao je, Ahmad, pseto maursko. Pesnica se širila, a ruka opuštala… Jezik se uplitao. Što je to Paulo pokušavao reći? Morao sam se prignuti, a poželio sam, kao i Ahmad, zatvoriti vrata. Pobjeći. Uh. Odlazeće je tijelo zaudaralo gore od uskisle bačve. Paulo je otvarao pa zatvarao oči. Zjenice su mu šetale stropom, a grlo se stezalo. Svejedno je iz sebe uspijevao cijediti riječi. Riječi. One su iz njega kapale umjesto života, kao koštice iz presahla limuna bez soka.

“Slušam te. Reci.”

“Nemoj.”

“Što nemoj?”

“Obećaj mi, Vasco.”

“Hajde, samo reci.”

“Nemoj me baciti moru.”

“Ne bulazni više. Kakvo more, kakvo bacanje?”

“Sanjao sam. Umro sam i sve je bilo lako. Riješio sam se smrada.”

“Daj, prestani, Paulo. Pomolio sam se Mariji.”

“… a tijelo je i dalje stenjalo.”

“Prestani. Neću slušati.”

“Nagrizala ga je sol… Obećaj…”

“Sve ću ti obećati samo šuti već jednom.”

“Vrati me zemlji.”

Nisam prisegnuo, nisam slušao, nisam sudjelovao. Odbijao sam misliti o smrti i pokopu. Pristajao sam na sve, na neki drugi život, na nekog drugog brata, na pakt s vragom… na neki obrat, ma i najodvratniji, čak i onaj u kojemu bi Paulo izdahnuo i učinio kraj ovoj sceni. A dao bih mu sve. Život bih mu položio pred noge. Dao bih mu svoj dah. Sve bih učinio da spriječim ovu nemoć. Krah tijela. Traumu duha. Njegovo pomireno odlaženje. Moje unezvjereno ostajanje.



Paulo je umro nadomak Gvineje. Treba li opisivati način na koji je Vasco skrbio za bratovo tijelo. Riječi koje mu je šaputao na uho? Jedrenje s mrtvim truplom? Molitve koje je izgovarao Bogu? Tugu onoga koji ostaje? Zašto bi se uopće posezalo za opisivanjem? Nije li se opisivanje već nebrojeno puta pokazalo nedostatnom formom kojom se tek djelomice iscrtavaju kružnice oko osjećaja do kojih se riječima ionako ne dopire? Ono što ćutimo ne iznosi se opisivanjima. Treba gledati ravno, bez okolišanja – u učinjeno. Djela nas kodiraju, kriptiraju i otkrivaju. Eto, na primjer, što bi se moglo čitati u Vascovu pristajanju na jednom od devet otoka azorske skupine? Sigurno ne kako mu je prepreku predstavljalo posljednjih 1.500 kilometara mora. Nadomak Portugalu, Vasco je odlučio stati. Spaliti Paula i rasuti pepeo. Ne dati ga ni zemlji, ni moru. Vjetru. Paulo je pripadao vjetru.

Stao je, i ostao. A kako i ne bi? Je li mogao primiti počasti i istodobno se okrenuti put groblja čijoj bi zemlji predao Paula? Slaviti i tugovati? Ne, vrijeme slavlja namijenjeno je onima koji se mogu radovati. Nakon što je na Azorima spalio Paulovo tijelo, Portugalu je uputio Nicolaua Coelha, kapetana karavele Bérrio. Njegovo je uplovljavanje u rijeku Tejo bio povoljan znak o ishodu ekspedicije i dovoljna hrana masi gladnoj senzacija. Kada je za mjesec dana, krajem kolovoza, u Lisabon uplovio i Santa Gabrijel, navigator João de Sa nosio je i prvo pisano izvješće kralju Emanuelu I. Kratko i sažeto, ni nalik onomu koje će kasnije, mjesecima, sastavljati Vasco da Gama, ali posve dovoljno za prvo slavlje. Neka slave!

On je morao učiniti ono što je nužno. Razmisliti o svemu. Prije svega o Bogu, Njegovim obznanama, Paulu, ocu Estêvãu, rađanjima i umiranjima. Onima koji nas dočekaju i onima koje ispraćamo. Nije sumnjao, događaji u njemu će se posložiti. Valjda će nešto i shvatiti. Ako i ne, barem će daleko od svijeta i očiju gomile, sâm i o svom trošku, bolno i sumanuto ludovati.



"Ahmade, je li svanulo?"

"Da."

"Što da?"

"Da. Svanulo je onima koji žele vidjeti svjetlo."

“Ti ne prestaješ s dvosmislicama?”

“Što si me ostavio uz sebe ako ti smetam?”

“Ma, ne smetaš. Pitam te lijepo, je li svanulo?”

Eho i tama, tama i tišina. Sredinom kolovoza Vascu su se dani provedeni na Azorima činili baš takvima. Izmiješani ehom, tišinom i tamom. U pravu je Ahmad. Svjetlo svanjuje onima koji ga žele vidjeti. Dobro i pita, zašto li ga je ostavio uz sebe? Njega, kojega je toliko puta poželio zadaviti i zatući. Valjda nije podnosio licemjerje. Taj je Maur imao snage odšutjeti kada treba i izreći sve ono što normalan čovjek ne govori kad ne treba. Činio se iskren. Možda ono što je govorio i nije istina, ali barem je bio iskren. Osim toga, u njegovim se očima vidio kao u zrcalu. Evo i neki dan, kad su naletjeli na onog Židova, sve je pisalo na Ahmadovu licu. Protivio se i bunio dok su ga pokrštavali. Da, smetalo mu je pokrštavanje Židova, ali da su ga obratili islamu, to mu ne bi smetalo. Sve je oko nas, ipak, politika, a mi smo njezine marionete.

“Što kažeš na Gaspara?”

“Koga?”

“Ne pravi se lud, na onog Muhammada kojemu sam kumovao na krštenju?”

“Ne znam, nisam još susreo Židova koji se zove Muhammad. Čudno mi je to mlijeko na kojem je othranjen.”

“Rekao je da je rođen u Aleksandriji. Roditelji su mu iz prijestolnice Kazara, Itila, grada podignutog na spajanju Volge s kaspijskim vodama.”

“Da, baš na mjestu s kojega se kopnenim putevima putuje u Indiju?”

Vasco se i sam zamislio. Nije li o Kazarima čitao u al-Masudijevim Livadama zlatnih rudnika i dragog kamenja? Ako ga je sjećanje dobro služilo, Itilova lijeva i desna obala oduvijek su povezane pontonskim mostom. Zapadni je Itil naselje čistokvrnih Kazara. Opasan je čvrstim zidom i odijeljen od istočnoga dijela grada, muslimanskoga Kazarana. Točno. Nema druge Kazarije doli one čije je puteve prema Armeniji, Gruziji, Perziji i Bizantu još prije pet stoljeća opisao Ibn Fadlan u Ilustriranom putopisu. Čudan neki narod, divlji i krvoločan. Zanimljiv svima, kršćanima, muslimanima i židovima. Svi su ih željeli privući pod svoje okrilje, zagospodariti Kazarijom i ovladati njihovim prostranstvima, poveznicom Istoka i Zapada. I što se onda ovaj Židov ne bi zvao Muhammad? I on je Kazar. Valjda su se, živeći na razmeđi vjera, morali naučiti na život s tri imena.”

"Dosadan si, Ahmade. Pitaš uvijek jedno te isto: kako Židov pa Muhammad, kako Židov pa Muhammad? Je li rekao da su mu roditelji prebjegli u muslimansku Aleksandriju?! Što će ondje nego skrivati židovsko podrijetlo?"

"Krasna osobina, nema što. Vjera nije cipela koju s jutrom obuvaš, a s večeri izuvaš. U Kur'anu jasno stoji: Vama vaša, a nama naša vjera."

"Nije cipela, naravno da nije. Ali, misli malo svojom glavom. Bi li taj isti Židov u muslimanskoj Goi mogao službovati Yusuf Adil Khanu, čuvenom Sabaja-šahu, da nije primio ime koje ovomu ne para uši?"

"Naravno da ne bi."

"Eto."

"I ja kažem: eto. To ti i govorim, efendija. Nije dobar čovjek koji zatre podrijetlo."

"Nije ništa zatirao. Oženio se Židovkom. Imaju i sina."

Vidiš, vidiš… Korisno je razgovarati. Naklapajući s Ahmadom, shvatio sam da bi trebalo pokrstiti Muhammadovu obitelj. To je dobar naum. Muhammadu ću darovati ne samo ime, nego i prezime. I to svoje vlastito. Ahmad ništa ne razumije. To što je Židov, a zove se Muhammad, ne znači ništa. Morao je čovjek preživjeti. A novo ime zvuči zaista dobro. Gaspar da Gama.

Sina bi mu krštenjem mogao nazvati po drugom biblijskom kralju, Baltazaru. Ako mu se dogodi još koji muški potomak, njega bi svakako trebalo krstiti u Melkiora. Tako bi se prezime da Gama povezalo s imenima sve trojice svetih kraljeva.

"Što si ono rekao, kako bi ga nazvao, efendija?"

"Gaspar. Gaspar da Gama."

"Gaspar? Kaniš li ga uzeti za rizničara?"

"Ne. Zašto?"

"Zato što Gaspare, Gathaspar na perzijskom označuje nadziratelja, rizničara."

"A, ne. Gaspar će dobiti ime po jednom od svetih kraljeva koji su pohodili i darivali tek rođenog Isusa."

"Svetih kraljeva? Nisu oni bili kraljevi."

"Ahmade, bogohuliš!"

"Ne hulim. Moji spisi o njima govore kao o adeptima, učiteljima, hijerofantima ili, ako hoćeš, efendija, kao o magima koji su u konjunkciji prepoznali ono što bi prepoznala svaka upućena duša."

"Kakvoj konjunkciji?"

"Saturna i Jupitera u sazviježđu Riba kojoj se potom pridružio i Mars."

"Ti i tvoje zvijezde… Što su prepoznali?"

"Prepoznali su događaj silaska, inkarnaciju Avatara, velike božanske duše."

"Molim? O čemu govoriš, Ahmade?"

"Govorim o onome u što su bila upućena mistična i okultna bratstva istočnjačkih zemalja. Stoljećima prije Božića na svim je jezicima svijeta bio navješten dolazak velikog Učitelja, moćnog utjelovljenja Božanstva koje će pokušati izbaviti svijet od robovanja stvarima i bogatstvu."

"Ahmade, brate, ti vjeruješ u Krista?"

"Stani, efendija. Ja vjerujem u jednoga Boga, u Allaha, a govorim ti ono što piše u knjigama."

"Ali, kako možeš tako?"

"Kako tako?"

"Pa, tako, govoriti jedno, a vjerovati drugo?"

"Samo te ispravljam, efendija. Ti vjeruješ u ono što ne poznaješ. Vjeruješ onako kako se vjeruje slici u zrcalu. Ogledaš se, zrcalo pokazuje sliku i ti pomišljaš, odraz govori dovoljno o onome koji ga nosi. Pitam te jesi li siguran da vjeruješ iz pravih pobuda?"

"Ti ćeš me, možda, učiti kršćanstvu?"

"Neću te učiti. Mogu ti reći ono što mi je poznato. Sveti spisi Indije, Perzije, Kaldeje, Egipta, Medije i Asirije predvidjeli su dolazak Isusa, dakle, dolazak velikog Učitelja, stoljećima ranije, a tri su Ga maga prepoznala u konjunkciji planeta."

"Misliš na sveta tri kralja?"

"Mislim na mage koji su Ga darivali, zlatom, tamjanom i mirtom."

"I to znaš."

"Znam da su mistični znakovi oduvijek bili posrednici između vjere i razuma, kao i da Mu je njihovo zlato olakšalo obilazak Istoka."

"Molim?"

"O, da. Veliki je Učitelj Judeju napustio nakon dvanaeste godine."

"Nakon prvog govora u Hramu?"

"Tako je, efendija. Nakon blagdana Pashe na kojemu je Isus osupnut krvlju žrtvovanih životinja."

"To znam. Biblija o tome govori."

"Da. Biblija govori i o Njegovu bijesu kada je, po povratku s Istoka, u dvorištima Hrama zatekao trgovce i mjenjače novaca. Njegov je tadašnji bijes ostavio dubok trag, gotovo jednak tragu koji je ostavljao hodajući Istokom."

"Ne razumijem te, Ahmade."

"Ne čudim se. Isus je propovijedao mir koji nadilazi čovjekovo razumijevanje. Ostavio je dubok trag u svim narodima kojima je propovijedao, a hodao je i propovijedao punih sedamnaest godina."

"Po Istoku?"

"Po Istoku. Boravio je čak i među lamama u Tibetu. Ondje se još uvijek čuvaju predaje o čudesnom malom Majstoru koji je primio njihova najtajnija znanja."

"Ne vjerujem ti, Ahmade."

"Ni ne trebaš mi vjerovati. Ni ja ne vjerujem sve što čujem."

"Gdje si rekao da je bio?"

"Rekao sam ono što sam znao, a pouzdano znam i da u Perziji još uvijek kolaju predaje o Isi, mladom Majstoru koji je vjerovao u bratstvo ljudi."

"Ali, kako?"

"Što "kako", efendija? Veliki je Učitelj vjerovao u Univerzalno Bratstvo."

"I, kažeš, pamte Ga u Perziji?"

"U Perziji, Indiji, i u Kini."

"U Indiji?"

"U Indiji Ga poznaju kao asketa. Neki su Ga nazivali asket Jesof, drugi, asket Josa."

"Asket?"

"Hm, da. U Indiji se držao asketskog života, ali nije odstupao od žestokih uvjerenja. Indiju je prošao uzduž i poprijeko napadajući tradicionalne zakone o kastama. Ti Mu se, efendija, onakvom buntovnom, sigurno ne bi svidio."

"Zadavit ću te, Ahmade."

"Davi, efendija… Ali, istina je samo jedna. Osim toga, to sam i usvojio od Ise. Propovijedao je protiv svećeničkog staleža i formalizma. Isa je bio zainteresiran samo za Istinu."

"I ja sam!"

"Eh, efendija. Drukčije se traži istina."

Drukčije se traži istina? Tko je Ahmad da bi mi govorio o istini? Ja sam taj koji je zbog istine izgubio oca i brata. Duša mi kroz uši izlazi, eho me udara i ne pušta me predahnuti, a njega slušam… njega puštam govoriti o Velikom Učitelju? On mi drži slovo? Nekrst! Vrag maurski.

Sve on zna, u sve je upućen. Spominje mi darove svetih kraljeva, konjunkcije, planete, astrale i magiju. Njemu je sve magija.

Zlato, tamjan i mirta Ahmadu su tek potvrda magije. U svoga Boga ne da, ali bi od moga učinio maga i okultnog zanesenjaka. Što to govori? I nadalje hvali Krista. On je čitao svete spise…

Magovi su mirtom navijestili gorčinu Kristovog smrtnog života… Njome su Ga onda pomazale žene pred stavljanje u grob… Velikog su Učitelja svi poštovali. U Njemu su prepoznali utjelovljenje Boga snažnije od svih viđenih.

Najradije bih ga pitao, ako zna Kristovu veličinu, zašto ne prijeđe k nama, kršćanima? Zar ne strahuje od pogrešnog izbora? Čudi se i gleda me tim svojim garavim očima kao da me njima začarava. Ljuti se. Bjesni. Drži da moramo ostati u onoj vjeri u kojoj smo rođeni. Ma, eto mu njegove vjere… eto mu je… Ništa više ne razumijem. Jezik mi se kovrča. Uh, uznemirio sam se, dlake su ga prikovale k zubima. Pokušat ću se držati Kristova nauka. Uostalom, što Ahmad zna? Zna magiju. Poznaje i zvijezde, ali u vjeri je neuk. Ja sam taj koji je prepoznao Krista. Još sam pokojnom ocu rekao, Krist je sve do naših dana bio neshvaćen, kao i svi koji su živjeli ispred svojega vremena. Stari se Estêvão tada ponosio mnome. Ja sam ipak kršćanin. Ja sam onaj koji je za pravednost.

“Dobro, Ahmade, neka ti bude.”

“Što ti je, efendija?”

“Nemoj misliti da si me prevario. Pomirljiv sam jer ti tako pokazujem svoju kršćansku prirodu.”

“Mašala, efendija.”

Ahmad, kao i uvijek kad ne treba, nije mirovao. Kopao je oko ovoga Muhammada, budućeg mi prezimenjaka i sumnju mi raspirivao. Evo, izvukao je neke bilješke, vrti po njima, prevrće ih i čini me radoznalim. Znam što će učiniti. Njegov će britki um zasvrdlati umotvorinu kojom će me jezikom ubosti.

“Nego, efendija?”

“Reci, Ahmade.”

“Nije ti čudno da te baš on, Sabajin podanik, dočekao na Azorima?”

“Slučajno, Ahmade.”

“Hm, da. Previše slučajno.”

“Odstupio je iz službe, eto ti dokaza da je nevin.”

“Reci mi, za koga si još čuo da je odstupio iz šahove službe, a sačuvao glavu?”

“Reci, reci… Otkud znam. Reci ti meni.”

“Nitko, efendija. Osim, naravno, izdajnika ili doušnika.”

“Kao što si ti, na primjer. Nisi li i ti živ živcat ostavio malindijskoga kralja?”

“Ali u dogovoru i s tobom i s njim. Jesi li me uzeo zavezanih očiju ili ste se pogodili? Hajde, reci pravo.”

“Dobro, nećemo o tebi.”

"Hoćeš o njemu, prijetvorniku i laskavcu?"

"Čuješ li se? Siješ sumnju kao neka baba. A on govori kao gospodin. Svi mu jezici leže pod nogama, hebrejski, njemački, talijanski, španjolski, kazarski, kaldejsko-babilonski, čak i portugalski."

"Jezici i laskanja. Pitaš li se čijim naredbama puni želudac? Kako se zatekao na Azorima? Ako je i krenuo tražiti podrijetlo, nije li ga našao na razmeđi Istoka i Zapada, a to je na posve drugom kraju svijeta. Upućen je u sve tajne Indije, hoćeš na kopnu, hoćeš na moru."

" Hm. Dobra ideja."

"Kakva sad ideja?"

"Sutra ga šaljem kralju Emanuelu I."

"Tebi se um, efendija, potpuno pomračio. Taj će te prevrtljivac koštati i glave i ugleda."

"Huči, sovo, huči. Zar ne vidiš da baš takav čovjek treba Portugalu?"

"Ne bih ni riječi rekao da je samo tvoja glava u pitanju. Ali, dok sam uz tebe, taj će izrod svrdlati protiv nas obojice."

"Dosta je bilo. Nije na tebi donositi moje odluke. Sutra ga šaljem kralju Emanuelu I… Ionako nisam napisao izvješće, a Gasparov bi ga dolazak mogao primiriti… Da, kralj će biti zadovoljan. Gaspar će mu prenijeti sve ono što se u Sabajinom sultanatu događa."

Ahmad se okrenuo na drugu stranu. Nije želio promatrati Vascovo uznošenje novim budalaštinama. I to, ni manje ni više, nego dvjema odjednom. A Vasco, k'o Vasco. Mislima je bio daleko. Prionuo je papirima, zasukao rukave i prihvatio se mastila. Umjesto izvješća, sastavio je dva pisma – preporuku Gasparu s kojom će ga kralj primiti i saslušati i pismo ujaku Vincenteu s novom, još luđom idejom. Trebala mu je žena, a ujak bi je mogao razumno izabrati. Bez srca se pametnije bira. Napisao mu je najnužnije. Neka dobro otvori oči i uši tražeći neku krotku dušicu cijenjena roda. I neka se ne opterećuje izgledom. Ne, nije mu važno hoće li biti oku ugodna. Valjalo bi da je tiha, bogobojazna i, naravno, plodna.

Ahmad je gledao kako Vasco predaje pisma i činilo mu se da su u njim zapisana dva pogubljenja odjednom, Vascovo i njegovo, Ahmadovo! Vasco ih je napisao vlastoručno i uručio ih Gasparu, ni Židovu, ni muslimanu, ni kršćaninu. Prijetvorniku Gasparu, koji će ih svojeručno uručiti egzekutorima. I budala bi vidjela da je šejtan u ovo umiješao svoje prste. Nije li i sâm Vasco najradije govorio, tko za vragom pođe, vrag ga i odnese? Dakle, znao je što

snalazi prostodušne, sklone uresima. Ali trebalo je vraga moći prepoznati. Šejtan mijenja obrazine. Svakom nudi onu slast na koju je najslabiji. A kada obuzme budalu, najpametnije je okrenuti se. Ne sudjelovati. I obratiti se Bogu.

Ahmad je posegnuo za brojanicama. Kad je duša nemirna, utočište joj je Knjiga. Zatvorio je oči i počeo ponavljati suru Iskrenost.

U ime Allaha, Milostivog, Milosrdnog!

1. *Reci: "On, Allah, je Jedan!*
2. *Allah je Apsolutan!*
3. *Ne rađa i nije rođen!*
4. *I ravan Mu nije nitko!"*



Zvukovi lisabonskih ulica najavljivali su podne. Vasco je otvorio prozor sobe u kojoj je pokušavao nastaviti pisanje izvješća za kralja Emanuela I. Okrenuo se od prozora i zaustavio pogled na kraljevoj odredbi kojom je imenovan za admirala Indijskoga oceana. Odvratio je pogled. Kao da ga je baš ta titula, uz ostale počasti i nagrade, priječila u pisanju. Pero mu je otimala ruci. Ona je kriva. Osjetio je mržnju. Prema počastima, vili u Sinesu, stalnom prihodu, plemićkoj tituli "don"… Mrzio je sve dobivene počasti. Počasti i odlikovanja primljena za što? Možda za Paulovu preuranjenu smrt i poraze sačuvane u najdubljim predjelima duše?

Ne misliti. Odlučio je ne misliti. Ali kako uposliti mozak? Nešto je valjalo činiti. Posegne za zvoncem i pozove služavku. Neka dovede Ahmad Ibn Majida i dva od šestorice Indijaca. Koje? Svejedno. Ahmad će izabrati rječite. Trebao je razgovora. Neku drugu priču. Neki tuđi život.

Činilo mu se da ih je dugo čekao. A ipak, kad su pristigli, nije ih zamijetio. Dobro je, nije više sam. Neka uđu. Žurno. Trebali su mu kao dah. Ahmad se smjestio na svoje uobičajeno mjesto pored prozora. U susjednoj je prostoriji posluga udarala šalicama, pokušavajući ovladati pripravljanjem indijskoga čaja. Razbiti zvukove i otjerati eho. To mu je trebalo. Naglo se okrenuo Ahmadu.

"Želim ih ispitati o njihovoj obali."

"Što ne pitaš Gaspara?"

"Još te muči? Kako ću ga pitati kad je na dvoru?"

"Čudno, ne nalazi vremena za posjet kumu, admiralu da Gami."

"Znaš i sâm da ga kralj ne pušta od sebe."

"Tko bi rekao, efendija? Nisu li se do sada ispričali?"

"Kralj je zadovoljan, a to je najvažnije."

"A ti? Jesi li s tim Gasparom bio mudar i za sebe?"

"Vidiš da sam dobio svu silu počasti."

"Što jest, jest. Za razliku od ona dva nesretnika, Nicolaua Ceolhoa, i Joãa de Sa, ti si dobro nagrađen. Ha-ha-ha."

"Izazivaš?"

"Ama, gdje bih tebe izazivao. Nego, mislim, je li te kralj nagradio za žrtvu koju si mu podnio ili za onog izdajicu, Gaspara, kojeg si mu uputio?"

"Udavit ću te, svega mi!"

"Nećeš me udaviti jer znaš da sam u pravu. Dok ti ne uspijevaš sastaviti izvješće, on se gosti i s kraljem pregovara o tvojoj i mojoj sudbini."

"Misliš?"

"Misliš to i ti, samo ne želiš priznati. Da ne misliš, ne bi me zvao da ti prevodim ovo što ćeš od Indijaca doznati."

"Nije na tebi da misliš o onome što ja mislim. Ali, u pravu si, tvoje mi je znanje jezika dragocjeno."

Ahmad je Vasca poznavao jednako dobro kao i mračno nebo u noćima bez Sjevernjače. Znao mu je sumnje, inat i razloge popuštanja, kao i to da ga povremeno mora podsjećati.

"Najkorisniji su oni koji daju najbolje savjete; najbolje je djelo koje ima najpovoljnije posljedice, a najljepša je ona pohvala koja potječe iz usta zrelog i iskrenog čovjeka."

Vasco se, i protiv svoje volje, suglasio s Ahmadovom dosjetkom. Tek je nedavno postao svjestan povjerenja s kojim je uzimao sve što bi mu Kapetan Astrolog govorio. Šteta što im je Bog različit. Da je barem htio prijeći k nama, kršćanima, sve bi bilo puno lakše. Ovako mu, ipak, nikada ne vjeruje do kraja. Čak ni kad je nedvojbeno u pravu. Je li se prevario s onim Gasparom? Zaista, kako nije našao vremena doći pozdraviti se, upitati za zdravlje? Ipak mu je on, Vasco, otvorio vrata dvora. Koliko čuje od ujaka Vincentea, kralj se ne razdvaja od njega. Možda to još uvijek ne znači ništa loše. Ipak, nije naodmet potruditi se i doznati sve što je moguće o indijskoj obali. Da, s izvješćem nedvojbeno treba okončati. Prije vjenčanja i potomaka. Čut će se još za prezime da Gama!

Indijci su se smjestili nedaleko od Ahmada. Vasco ih je ponudio čajem, a potom je i sâm otpio nekoliko gutljaja te s novim elanom posegnuo za papirom, perom i tintarnicom. Odlučio je saznati sve o strateškim točkama na obalama Gudžerata. Oni su ih morali poznavati. Nakon višesatne rasprave, crtanja, prevođenja i

zapisivanja, Vasco se umorio. Ali, eho je utihnuo. Dobro je, mislio je. Razgovor liječi. Što bih ih još mogao pitati? Možda ponešto znaju i o luci Diu?

Ahmad se prihvaćao brojanica. Neće valjda odustati od prevođenja, pitao se Vasco? Jezik. Eto, što mu je neprijatelj. Jezik i govorenje. Razgovor ga liječi, a samom mu je teško govoriti.

"Pitaj ih, Ahmade."

"Nije ti za danas dosta, efendija?"

"Daj im čaja, jela, što požele. Samo ne staj. Pitaj ih, neka govore."

"Neumjerenost ubija i najjače."

Je li mu se to Ahmad obraćao kao neumniku? Neka je i tako. Daleko je od Malindija i nema puno izbora. Ako mi se prohtjelo čuti sve o Diu, neka govore.

Razgovor je krenuo. Ponešto je teklo, često je zapinjalo. Ahmad ih je neko vrijeme pozorno slušao, prevodeći pokoju riječ i dijelove rečenica. Zatim se, umoran i zasićen, okrenuo Vascu.

"Efendija, svašta su mi napričali, iz priča koje su i sami čuli, a znaš kako je, ono što čovjek čuje, zamjenjuje i viđenje i susret."

U admiralovom naglom trzaju glave Ahmad je prepoznao Vascov inat, čio i osnažen, kao nekada.

"Znam, efendija što mi poručuješ: ne mudruj, nego kazuj. Piši što ti govorim, neću više izreći ni jednu prekobrojnu."

U sebi je mislio, lakše je skuhati željezo, negoli rastaliti tvrdoglavost. Neka mu bude i ova priča. Pitao je i prevodio redom. Od prvih dana Jašina namjesnikovanja Mahmudbegu. Oba su se Indijca, navodno, sjećala kako je Melek Jaša nagovorio sultana Mahmudbega na podizanje utvrda još kad portugalski jedrenjaci nisu plovili prema Indiji. Jedan od njih tvrdio je da je Jaša za sebe izradio četiri prstena, svaki kao simbol onog dijela sultanata koji mu je povjeren na upravu. Na prvom prstenu koji je označava more, stražu i sigurnost napisao je riječ "vlast". Drugi je predstavljao danak i skupljanje novaca. Na njega je upisao riječ "procvat", na treći, prsten životnih namirnica, "obilje", a na prsten žalbi "pravednost".

Drugi je Indijac tvrdio da je Melek Jaša jedan od najmoćnijih vazala Mahmudbega. Mahmudbeg je, baš prema Jašinom savjetu, obnovio veze s Egiptom i tamošnjim moćnicima, a Jaša se brinuo i njegovao te kontakte čuvajući ih za moguću potporu u slučaju prodora osvajača sa Zapada. Načuo je, također, da je Jaša do prije nekih pet-šest godina bio u potpunosti posvećen izgradnji luke Diu, a otkako je doveo svoju današnju hanumu, Nihadu, potpuno se posvetio obitelji i odgoju sinova.

Nakon što su još malo razgovarali na svom jeziku, zaključili su da bi Melek Jaša sad mogao biti u dobi od četrdeset i pet godina, ali izgled mu ne odaje godine, baš kao što je svojstveno onima koji su zadovoljni sobom i životom koji vode. Da, ženidbom je dobio nova krila. Tko mu je hanuma? E, to je već teže reći, o njoj kruže različite priče.

Prema nekima, pristigla je iz Dubrovnika, kraja koji je Jaša odavno napustio. Po drugima, žena mu je perzijskoga podrijetla. Te su se glasine činile vjerojatnijima. Uz njih se ispredala i priča o susretu Jaše i Nihade u Nihadinu rodnom gradu i "gradu derviša" – Lahoru. Svi koji su čuli za tu priču još su se uvijek čudili što sve može učiniti odluka da se putovanje nakratko zaustavi.

U doba Nihadina i Jašina susreta, Jaša je još uvijek bio Ridvanov rob, povoljno kupljen na stambolskoj tržnici, namijenjen sultanu Mahmudbegu na poklon. Ipak, od običnoga roba razlikovala ga je silna Ridvanova naklonost koja je s primicanjem Indiji, cilju njihova putovanja, sve više nalikovala roditeljskoj brizi. Ridvan je već tada, hvaleći ga, govorio: "Moj Jaša jezikom dokazuje veliku pamet, i uvijek ima spreman odgovor. A djela mu nisu prazna, nego puna srčane snage kojom izgara u svemu što čini."

Možda su se za predah odlučili baš zato što su znali kako im je Gudžerat svakim danom sve bliži, a s njim i rastanak od putešestvija. Ridvan je nasladu volio odgoditi upravo kada je najugodnija. Takvo mu je postalo i ovo putovanje. Slatko i zamamno. Istina, s približavanjem Indiji i pokrajini Gudžerat, rasli su mu umor i zasićenost slikama viđenih predjela, ali i osjećaj izdržljivosti duha i tijela zbog kojega se sam sebi doimao snažnim i upravo veličanstvenim.

Baš kad je pomislio na svoju veličinu i izdržljivost, odlučio je učiniti predah. Bilo je to pred trgovinom ispred velikih kamenitih vrata nazvanih od tamošnjega naroda imenom Lahore. Prema običajima ugošćivanja musafira, putnika namjernika, trgovac im je ponudio okrjepu i iznio najukusnija jela koja su mu se zatekla u kući. Zauzvrat, njegovi su mu gosti, ne štedeći riječi, pripovijedali o krajevima kroz koje su putovali, o običajima koje su upoznali i ljudima s kojima su se susreli. Priča im se najviše razvijala pri opisivanju mirisa jer mirisi ponajbolje opisuju ono što je u svakom kraju nevidljivo, baš kao što opisi ljudskih djela govore o skrivenom dijelu duše zbog kojega se i događaju.

Nakon što su se Ridvan i Jaša okrijepili, Ridvan je s trgovcem dogovorio kupovinu namirnica koju će Jaša spremiti za daljnje putovanje, a sâm se uputio posjetiti bazar. Odlazeći prema bazaru, osvrnuo se za sobom. Sve se činilo u redu: Jaša se, u sjeni vrata Lahora prigibao zavežljajima, razvezivao ih i punio svježim namirnicama. Osvrnuo se još jednom. Taj put mu se učinilo kako je pod vratima ugledao dvije sjene. Sjetio se svoje rahmetli majke. Nije li ga ona poučila da dvostruka sjena govori o tome kako će se jedna duša umnožiti i umnožena udružiti? Odmahnuo je i nastavio. Svakakve su mu budalaštine počele padati na pamet. Valjda mu je mozak sâm od sebe stao izmišljati. Sve je to od umora i naviknutosti na pustinjske omare. Nastavio je put bazara i hodajući bez Jaše, osjetio da su mu kosti omekšale. Pomislio je, čudan neki dan. Em susretne dvije sjene umjesto jedne, em osjeti vrijeme putovanja na kostima koje su se omekšale.

Hodajući bazarom, Ridvan je često zastajkivao. Takvo se šarenilo rijetko viđalo. Njega su u stanju bili stvoriti samo dobri trgovci. Zabavljao se cjenkanjem i pregovaranjem. Svratio je i do hamama. O, da. Vruća mu je kupka godila. Kao da su mu i kosti od nje očvrsnule. Ako ne od nje, a onda zasigurno od masiranja opojnim uljima. Nakon parama obavijenoga kupališta, još je neko vrijeme posjedio na trgu. Lijepo mu je bilo razmijeniti iskustvo s ondašnjim mudracima. Kada mu se učinilo da nije obnovio samo tijelo, nego i dušu, lagano se podigao i krenuo mjestu na kojemu je ostavio Jašu.

Ali, sudbina se bavi nama čak i onda kada na nju zaboravimo.

Umjesto Jaše, dočekala ga je priča trgovca namirnicama, a Ridvana je obuzeo jal. Ma, nije bio problem u priči, volio je Ridvan razgovor, ali riječi trgovca su mu brkale misli i mutile planove. Tko bi pomislio da će se u ovo kratko vremena dogoditi toliko toga? Sve bez najave i dogovora. Eto, kako je Ridvan otišao, Jašinu zabavljenost obnavljanjem zaliha omeo je dolazak nekakve djevojke. Kakve sada djevojke?, pitao se Ridvan. Otkuda se stvorila? Tko će ga znati, sve se činilo uobičajenim, ušetala je u radnju i raspitala se o cijenama i robi. Trgovac je toga dana usluživao mnoge kupce pa je Jaša na djevojčine upite priskočio i odgovorio koliko je znao. Što se među njima dalje događalo, teško je reći. Ali Jašin je iznenadni odlazak, a potom i izbivanje, unijelo u trgovca, a sada i u Ridvana, zabrinutost i nespokoj.

Aman, nije to ništa tako strašno, Jašu je sigurno ponijelo mladalačko srce, mislio je Ridvan, ali kud baš sada, kad su gotovo

na kraju puta? Briga kao briga, što se o njoj više misli, teže jenjava. Trgovac je mudrovao, odvraćao teme na trgovinu i vrijeme, a kad se Ridvan nije umirivao, podsjetio ga je da mu je Jaša nitko i ništa, tek rob. Govorio mu je kako se takvih robova svakoga dana može pronaći na bazaru na prodaju, i to povoljno.

Te noći Ridvan nije usnuo. Sjedio je pred trgovinom pa bi se uzšetao, onda bi opet sjeo pa uzšetao. Trgao je listove betela, zatim ih je žvakao, sjedio bi pa bi ustajao, ustajao, sjedao pa šetao.

S prvim zracima zore Ridvan je već izdaleka prepoznao Jašin korak i siluetu koja se pomaljala iz tek razbijena mraka. Nisu se pozdravili. Jaša je sjeo do njega i stao žvakati betel. Eto, čak me ni ne zanima gdje je bio, mislio je Ridvan. Neka je čitav i neka se vratio. Ne treba od sudbine tražiti sve odjednom. Ona može osjetiti čovjekovu pohlepu, a tada mu otima i ono što mu po svim zakonima pripada. Osim toga, sve mi je jasno. Treba li išta govoriti čovjeku u godinama? Njemu bi moralo biti jasno da je Jašino srce postalo podijeljeno. Na jednoj je strani ostalo sve ono što je volio prije i oduvijek, a na drugoj ono što ga je noćas obuzelo.

Osim toga, mislio je Ridvan, samo neka šuti. Tȁ nisam budala, vidim kako mu se krijesi oko. Ni ne uzdiše, a obojicu nas je zavio u sevdah. Što ćeš, zatekao ga je udarac slučaja koji ljudi već stoljećima nazivaju ljubav. Kada je šutnja postala teža od noći koja ih je napuštala, Jaša je, posramljen i u neprilici, priznao.

"Ridvane moj, ja od noćas robujem dvostruko. Tebi, koji si me otkupio, i ovome što nisam tražio i za što ne znam otkuda me snašlo."

"I što sada, Jašo?"

"Sada nam je nastaviti gdje smo stali. Vidiš da sam ti se vratio."

"Jesi li baš dobro razmislio?"

"Nema se što misliti. Ako sam čovjek koji vrijedi, po nju ću se vratiti."

"E, da, ali život ne stoji, to valjda znaš."

"Nemoj mi to, Ridvane, govoriti. Slučaj svoje ili jest ili nije učinio."

Možda sam ga tomu baš ja poučio, pitao se Ridvan. Nismo li putovanje prekinuli kako bismo odgodili nasladu stizanja k cilju? Evo, on se sada odriče, a na meni leže njegovi tereti. Što da mu kažem – možda, ostani? Ali ne ide to tako. Drukčije smo se pogodili. Ili je, kad bolje razmislim, razlog druge prirode. Kod njega je mladost bila okrenuta na glavu. Valjda zato hoće život posložiti u neki red. Prvo glava, zatim trbuh, pa tek onda srce? Tko će ga znati.

Možda si mora potvrditi odvažnost i dokazati je u djelima kojima će umiriti i duh i tijelo. Nije na meni da mislim o tim stvarima. Samo On sve vidi i On sve zna. Ridvan se podigao i nogom zatro trag mjesta na kojem su sjedili.

“Neka ti Allah sačuva mladost, um i rječitost, a zaobiđu te zla.”

To je rekao, a u sebi je mislio, Jaša u jednom ima pravo, putovanje je valjalo privesti kraju. Kao i u svemu, ili ne pokušavaj ništa, ili dovrši započeto. Trebalo je hodati. Putovanje će sve dovesti u red. Umorit će im tijela i Jaši razvezati jezik. Možda će mu se kroz razgovor pojasniti ono što mu se dogodilo. Samo, ništa ne treba pitati. Ako ga pitam, odgovorit će pogrešno, to je svakome od nas u prirodi. Neosjetno mu treba jezik razvezati, a on će ga promatrati pažljivije nego vrana.

E, da, tomu bi bilo tako da je Jaša mogao normalno misliti i suvislo govoriti. Ali, čuvstva se ne nalaze u dometu znanja. Hodali su i hodali, a Ridvan je slušao i kao iskusan čovjek, zdvajao nad onim što je čuo. Pitao se je li toliko ostario da ga je napustila i pomisao na ljubav? Prisjećao se i prisjećao, ali se nije mogao dosjetiti je li i sâm ikada ovako bulaznio. Ovaj njegov Jaša je pretjerivao baš u svemu. Kako je baš njegova Nihada obdarena samim vrlinama? Te Nihada ovo, te Nihada ono. Gdje bi došao svijet kada bi sve što je izrekao bilo istinito. Sljepilo je to, nema što drugo biti. Allah je razdijelio i manu i vrlinu svima podjednako, prema samo Njemu znanom omjeru. Ne bi valjda On takvu grešku učinio da sva dobra smjesti u jedno tijelo? Taman posla. I sve da je tako, onda bi baš Jašu, bezimena roba, na tu vrlinu uputio?

Slušao ga je i slušao, žestio se na ono što je čuo, na tu Nihadu koja im je pokvarila čaroliju putovanja, a naposljetku i na sebe. On, Ridvan, umjesto da misli o svojim poslovima, ispire uši Jašinim buncanjima. I još se napinje u njima nešto dokučiti, kao da ne zna za sljepilo kroz koje mu rob prolazi. Čudio se samomu sebi, razumnom i opreznom čovjeku, što nije Jašu poveo sa sobom na bazar, a poslije i u hamam. Nema tog roba koji se neće oteti ako ga ostaviš nasamo. Ali, ipak, tko bi računao? Ostavio ga je tek nakratko. A i kad se osvrnuo, jasno ga je vidio zabavljenog namirnicama. Sačuvaj me, Bože, koliko je malo potrebno da nestane sve uobičajeno. Rehmetli majka ga je dobro poučila, vidiš li dvije sjene, dušu koju ostavljaš zateći ćeš udvojenu, umnoženu, a stopljenu u jedno.

Što to budala govori, on joj je dao zavjet? Obećao joj se vratiti? Možda će sve malo potrajati jer bogatstvo se ne može u nekoliko dana prikupiti. Bogatstvo? O čemu on to govori? A ona mu je

vjerovala. Ma što mu je mogla povjerovati? Gdje će rob prikupiti bogatstvo? Još se hvali, nije ga zaustavljala. Niti ga je odvraćala. Molila ga je neka krene što prije, a kada su se naposljetku razdvojili i tijela im se udaljila tako da su se tek nazirala, iz daljine mu je doviknula: "Sretan budi, i… dušu mi ne zaboravi!"

E, ovo je prevršilo svaku mjeru. A opet, Ridvan ga je pustio neka govori. Što ćeš, takvi su "djelitelji"oni koji sebe poklanjaju bez ostatka, i životu i ljubavima. Dok se Jaša zaklinjao kako neće mirovati sve dok ne ispuni zavjet položen Nihadi, Ridvan je istodobno tugovao zbog Jašine slatke boli i radovao se spoznaji kako ova rijetka skupina ljudi ipak još uvijek postoji.



Kada su stigli u Gudžerat, Ridvan je pomislio, cilj putovanja nije bio cilj koji mu je Allah odredio. Pokazalo mu se jasnim da je cilj bilo putovanje samo po sebi, a mjesto na koje su došli moralo je postojati da bi se putovanje moglo dogoditi. Je li zažalio što su stigli? Tko će znati. On i njegov bivši rob prepustili su se događajima koji su ih sve više razdvajali. Mahmudbeg je Jašu uzeo u službu, a Ridvan je svoje trgovačke poslove premjestio u Gudžerat, bliže Jaši. Izmijenjene okolnosti promijenile su im i navike. Iako navike govore puno o čovjeku, neki njegovi dijelovi se nikada ne mijenjaju. Ono što je i kod Ridvana i kod Jaše ostalo neizmijenjeno bio je osjećaj uzajamne naklonosti koji ih je oduvijek povezivao – u trgovanju, razgovorima i prešutnom razumijevanju.

Godine su prolazile, a musafiri su Jašina i Nihadina pisma raznosili u oba smjera. Jedno od njih čuveno je i danas. Nekim čudnim okolnostima, prije negoli je dospjelo Jaši, obišlo je pola Perzije i dobar dio Indije. Naizust su ga učili oni koji nekoga svoga iščekuju, a takvih je oduvijek bilo poprilično. Govorenjem se zadržalo u predaji, danas ga i čak i oni koji nikoga ne čekaju znaju izgovoriti.

"Selam alejk, dragi. Pišem Ti pismo bez prstiju, kao što sam u sjeni vrata Lahore govorila s Tobom bez jezika. Otkako je među nama ono od čega nema krupnijega, otkako je moja duša Tvojom dušom vezana, oči mi više ne znaju za san, a misli mi ne napuštaju srce. Spasi me od ovoga što mi je prodrlo u meso, izgrizajući mi kosti, i razvezujući mi misli."

Pisma su letjela, s njima i riječi, a nad njima događaji. Jaša je imenovanje Mahmudbegovim vezirom primio ponosno i odgovorno.

On nije bio ni od onih koji uzmiču, ni od onih koji šire oči na lagodu. Zasukao je rukave i prionuo gradnji utvrde Diu. Iako mu je s dodijeljenim visokim položajem bogatstvo svakim danom bivalo sve veće, Jaša se prema njemu ponašao na svoj način. Vjerovao je da je jedino blago vrijedno stjecanja časno ime, a njega se ne može dostići preko noći niti drukčije doli djelima. Gradio je Diu i u svaki ugrađeni kamen utiskivao imena dviju čežnji – Nihade i svoga Dubrovnika.

Ridvan se veselio Jašinim uspjesima i neimarskim dostignućima. Promatrajući ga kako mu dani neumitno izmiču dok se pisma gomilaju, jednoga ga je dana pozvao k sebi.

"Hodi, sjedni uz mene."

"Zar na prag, Ridvane?"

"Baš na prag, Jašo."

"Onako kao nekada, dok smo putovali od praga do praga?"

"Tako, baš tako. Bilo je dobro ne misliti o bogatstvu? Ha, što kažeš?"

"E, da. Kad nemaš ništa, lako i sjedaš i ustaješ."

"Nego, vidim, lijepo napreduješ. Luka već i brodove prima."

"Još kada podignem i ova dva, zapadna bedema…"

"Kad ih već spominješ, odmah ću ti reći, pozvao sam te baš zbog njih, zbog tih bedema. Ti znaš, Zemlja pripada velikome Allahu, a On je daje onim svojim robovima kojima je želi dati."

"Hvala Mu. Mene je nagradio i s tobom i s ovim posjedima."

"Pusti mene, to je manje važno. Što jest jest, sve što si dobio na upravu, dobro si uredio. Samo…"

"Što? Negdje sam pogriješio?"

"Čekaj, opet srljaš. Još si mlad… ha-ha-ha… dobro je, nisi još ostario. Htjedoh ti reći, vrijeme je da se malo zamisliš nad sobom."

"Ali, ubih se od mišljenja, Ridvane. Povazdan crtam, računam, zbrajam…"

"Slušaj što ti govorim i ne brzaj. Zbog prevelikih želja glave obaraju i zaslužni ljudi."

"Želim li previše?"

"Previše ili premalo, dođe ti na isto. U oba slučaja, živi se loše."

"Hm, hoćeš mi reći da griješim?"

"Pišeš ta pisma kao da vježbaš za pisara."

"Misliš na Nihadu?"

"Ne mislim na Nihadu. Kada se tebi obraćam, mislim samo na tebe. Ode ti život u stjecanju…"

"Planiram je dovesti. Dovest ću je, sigurno. Ali nije spremno. Nisam dovršio…"

“A kada ćeš sve dovršiti?”

“Možda dogodine.”

“Kažeš, dogodine? A ja ti kažem – nikada. Život ne poznaje gotove poslove.”

“Sada si me ražalostio… Neka znaš. Baš si me ražalostio.”

“I trebaš se žalostiti. Bolje se žalosti sada, dok je vrijeme na tvojoj strani. Trgni se, brate! Pogledaj malo oko sebe, upitaj se gdje si i s kim si.”

“Gdje sam?! Do grla u zidanju, eto gdje sam.”

“Misliš li da će te, ako izgradiš još toliko, novi zidovi uzdići više? Ili će Nihadi pomoći da se do tebe spusti niže?”

“Ali što to govoriš, Ridvane. Zar me ne poznaješ?”

“Poznajem te, zato ti i govorim.”

“Što da uradim?”

“E, brate slatki, to ćeš lijepo sâm domisliti. Na meni je bilo izreći ti ovo što si čuo, a ti našilji olovku, prihvati se svoje matematike i vidi što ćeš učiniti. A do tada, evo malo betela. Uhvati još koju zraku sunca i prožvači nešto lišća. Kažeš, dobro je bilo od praga do praga? E, da. Lijepa su to bila vremena.”



Istoga je dana otposlano pismo, najkraće do sada. U njemu je pisala samo jedna rečenica: “Prestani kidati dušu, šaljem po tebe!”

Izgradnja bedema je obustavljena. Zidari su se izmjestili nedaleko luke, a Jaša im je naložio neka za Nihadu urede prostore okrenute moru, podignute na brojnim stupovima i izdignute iznad krovova. Želio je biti izdvojen od svijeta, vreve i oskudice. Za odaje je dopremio raznobojni mramor s Mrtvoga mora, a za stropove unajmio slikare koji će ih ispisati vitičastim šarama od zlata i lazura. Još je naručio svakojake rijetkosti, bogate zastore, blještave ukrase, iračku svilu i meke jastuke od medinskoga atlasa.

Ridvan je mislio, ovaj moj Jaša baš ništa ne može uraditi bez ludovanja. Gledajući ga kako se mijenja i kopni od nove pomame, za svadbeni mu je dar poslao Šabana, vrsnog i provjerenog liječnika. Ali, kako ne možeš magare naviklo na teret naučiti odmoru, jednako tako ni ljekarijama ni vradžbinama ne možeš zaustaviti onoga koji se ne osvrće ni na sebe, ni oko sebe.

Na sve Ridvanove upite, Šaban je danima donosio jednake odgovore.

“Što mu je? Što mu je? Niti čuje, niti vidi, niti govori, eto, to mu je.”

“Zaustavi ga nekako. Jesam li te poslao da ga ozdraviš ili da ga zajedničkim snagama što prije satrete?”

“Ma, taj ne govori, to je problem. Kako ću liječiti onoga do koga ne dopirem?”

“A ti probaj drukčije. Budi uz njega noću.”

“Noću? Ne govori ni danju, a kamoli noću. Cijeli se uvukao u sebe.”

“Ako šuti o javi, a ti mu uđi u snove.”

“Jadna li je takva medicina. Nema lijeka bez govorenja, govoriti treba, Ridvane.”

“Meni kažeš? Jesam li ja kupio tebe ili si ti kupio mene?”

Već sljedećih dana Šabana se nije moglo sresti na ulicama Diua. Jadnom mu se, sve pobrkalo, dan s noći, noć s danom, buncanje s razgovorom, razgovor s buncanjem. Sjedio je uz Jašinu postelju, pratio mu pokrete i osluškivao snove. Kada ga je Ridvan sljedeći put upitao kako liječenje napreduje, Šaban se doimao potpuno uvjerenim u dijagnozu.

“Urekli su ga džini, to ti je Ridvane.”

“Hajde!”

“Kažem ti, džini su ga urekli i snove mu razbrkali. Vidio sam mu jasan znak, crnu mrlju na koži.”

“Vidiš, vidiš…”

“Ima sve znakove, dobro sam ga motrio. Pretjerano zijeva, a oči mu se zalijevaju suzama. Muči ga i tjeskoba u prsima, neraspoloženje, bolovi u glavi, vratu i leđima. Nisi li me baš zbog ovog što sam nabrojao njemu darovao?”

“Dobro govoriš. To bi moglo biti. Džini su ga, dakle, urekli?”

“Ništa ne brini, već sam poduzeo korake.”

“Kakve, svega ti?”

“Kažem ti, ne brini. Prepisao sam mu pripravak od očišćena sezama.”

“Samo to?”

“Ma kakvi. To i petodnevni post. Znaš i sâm, kad razuman čovjek dopadne raznih rana, on mora liječiti najopasniju, a tu ponajbolje pomaže gladovanje. Ali ni to nije sve. Nego, nisam htio ništa dok se ne dogovorim s tobom.”

“Govori, slušam.”

“Njega bi valjalo očistiti od uroka.”

“Je li? A kako?”

“Evo, ovako. Treba nam posuda s vodom na koju ćemo proučiti sure El-Ihlas, El-Felek i En-Nas i onda tri puta izgovoriti: Allahumme

raben-nasi, ezhebil-be’sešfi enteša afi, la pifae illa šifauke šfaen la jugadiru sekamen.”

“Ne čini se teškim.”

“Da, taj dio bi nam mogao ići lagano. Ali ne znam kako ćemo ostalo.”

“Ostalo?”

“E, da, kad sve to izgovorimo, morali bismo mu isprazniti tu posudu s vodom na glavu, ali u jednom potezu i tako da mu voda dohvati čitavo tijelo. Allahovom voljom, nakon toga bi morao ozdraviti.”

“Nema nam druge nego poslu prionuti.”

“Evo vjedra. Pobrinuo sam se i za vodu. Penjao sam se, ne štedeći se, sve do vrela. Čista je i nezagađena ljudima i životinjama.”

“Odlično, Šabane. Znao sam da na tebe nisam uzalud novce rasipao.”



Na dan u kojemu je stigla Nihadina nosiljka iz grada Lahora u luci je proglašeno slavlje. Nosiljku su dočekali ugledni suci i svjedoci, a potom je sastavljen bračni zapis. Ratnici su odjenuli svečane odore, a luka je iskićena na razdoblje od sedam dana. Svadbena je svečanost krenula, mimo očekivanja, iz predgrađa Bandar dei Rumi. Jaša je, kao i onoga dana kod Mahmudbega, mjeru svoje sreće mogao odvagati samo u očima svojih zemljaka. Ulice je ispunio postavljenim stolovima, akrobatima i sviračima talambasa. Istekom sedmoga dana, svečanost je još uvijek trajala. Slavlju su se pridruživali uzvanici pristigli iz daleka, čak i emiri iz Egipta. Eh, da, uz njega su svetkovali i Ridvan i Šaban. Još su se poprijeko pogledavali, ono vjedro s vodom Jaša im je jedva oprostio. Ali Ridvan nije žalio. Otkako su s njega skinuli uroke džina, njegov se Jaša ipak pripitomio. Šaban mu se postelji više nije smio primicati, ali je doznao od slugu sve što je trebalo, nakon vjedra i vode Jaša je puno mirnije spavao.



Nihadina zagonetna priroda i moć koju je imala nad Jašom pojačavala je zainteresiranost svih stanovnika luke Diu za nju i sve ono što je odlikuje, ali rijetki su bili oni koji su imali prilike doznati nešto više. Zato se o Jašinoj zaluđenosti hanumom, posebno

otkako mu je darovala i potomke, pričalo s jedne na drugu stranu Indijskoga oceana.

U prve tri godine Nihada mu je podarila dvojicu sinova, Saku i Liasa. Iako se opirala, Jaša im je pod miškom obojici ubockao glagoljičko pismeno: Saki znak Ⰴ (dobrê – dobro), a Liasu Ⰶ (živêti – živjeti). Držao je, ako on, Jaša, zbog ubockanog križa nije zaboravio Dubrovnik, ni to da je potekao od kršćana, valjda će i njegovi sinovi pamtiti poruku s kojom ih je predao svijetu i sudbini.

Svatko ih je dočekao onako kako je najbolje znao i umio. Šaban im je, eto, proučio dovu: "U'izuke bi kelimatillăhit-tămme min kulli šejtănin ve hămme ve min kulli 'ajnin lămme – tražim zaštitu za tebe Allahovim savršenim riječima od svakog šejtana, otrovnih životinja i insekata i urokljiva oka", istu onu koju je Poslanik učio svojim unucima Hasanu i Husejnu, a Ibrahim svojim sinovima, Ismailu i Ishaku. Nadzirao je i sluge kako ih odijevaju te spaljivao svaku odjeću crvene boje, omiljene šejtanu, džinima i urokljivim očima. A tih je godina uroka, pogleda divljenja pomiješanih sa zavišću, bilo na sve strane. I nije ovo bilo sve što je Šaban činio, nije on bdio samo nad urocima, drhtao je on nad svakim pokretom njihovih sitnih tijela i svakim tonom ispuštenim iz glasnica. Srećom, znao je svakovrsne ljekarije. Kada su im nicali zubi, desni bi im masirao perunikinim korijenom; kada su gorjeli, na prsa bi im polagao list kupusa premazan mašću; kada nisu mogli disati, u nosnice bi im stavljao masla; a kada je sve bilo kako treba biti, nokte bi im sjekao danju i nikako petkom, da ih ne bi skupljali na onome svijetu – Ahiretu.

A Jaša? Jaša je puškama i topovima kitio izgrađene bedeme. U Bandar dei Rumi udomio je dva ljevača topova, Hrvata, koji su iz Cochina prvo prebjegli k Samorinu, a potom se trajno nastanili u ovom predgrađu. K njima je vodio sinove, oni su im pričali o Dubrovniku, gradu čiji je prizor on, Jaša, gradio za njih ovdje, u Gudžeratu. Gledao ih je kako u more bacaju kamenice i prvi puta zadovoljavaju potrebu da svojim malim rukama uzrokuju mreškanje nečeg tako velikog kao što je more. Gledao ih je i mislio – oni će moći bolje negoli sam ja mogao. Bit će slobodni ljudi, snažni u volji, hrabri u odluci. To je mislio, tako ih je i učio. Na Sakin deveti rođendan dogodilo se ono zbog čega je cijeli Gudžerat Diu prozvao "Nova Laka – Devet milijuna laka". Pričalo se, toga je dana mali Saka poželio dobiti lučki utržak. Bolestan od neimaštine, Jaša je iste večeri pred djetetove noge položio cijelih devet milijuna laka, a već sutra je novo ime luke obišlo Gudžerat i šire. Nihada je

zdvajala, Ridvan se ljutio, Šaban se klanjao Allahu, a Gudžerat se podrugivao. Gdje maloumnom djetetu dati tolike novce? Tko je tu lud? Ha-ha-ha, bit će zanimljivo gledati na što će to dijete izaći.

Jaša ih nije slušao, ali ih je čuo. Mislio je – ako je Sakina sudbina naopako izvrnuta, ovih devet milijuna laka neće je otkloniti. Ono što se mora dogoditi, dogodit će se prije ili kasnije. A ja sam jednom u ljubavi bio oprezan, i naudio sam svima pa i samome sebi. U strahu od onoga što bi mi se moglo dogoditi, kovao sam brižljive planove, a ipak, unatoč njima, događalo se upravo ono čega sam se bojao. Oprez mi nije pomogao izbjeći sudbini, pa neće ni Saki. Poželio je utržak i eto mu ga. Neka se bori s njegovim teretom. Ni oprezno, ni neoprezno stvorenje ne može umaći onome što mu je suđeno.



Ahmad se zaustavio u pripovijedanju. Misao mu je omelo Vascovo odlaganje pera i podizanje glave prema prozoru. Dan je poodmakao, osjećao je to i u leđima i u umoru. Posjedio je još malo u očekivanju nove Vascove naredbe, a kada uvidje kako je ovaj daleko i od svijeta i od sebe, ustao je i izveo Indijce. Činilo se, Vasco u sebi mjeri nešto duboko, nešto povezano s nesanicama i boljkama koje su mu se nalijepile po leđima kao da su za njega stvorene.

Prije negoli je zatvorio vrata i prepustio se odmoru, Ahmad je naložio posluzi neka emir-al-bahr efendiji ponudi objed.

"Daj mu, hanuma, nešto što će mu održati dušu u tijelu. I ne štedi na začinima, oni bi ga mogli prisjetiti da je živ."

Zamaknuvši iza ugla, još se jednom osvrnuo. Imao je što i vidjeti – nakon više mjeseci samovanja, Vasco se odijevao. Spremao se izići. Čak je posegnuo i za mirisnom vodom. Zar mu se od jedne priče mogla dogoditi takva promjena? Što mu je? Što bi mu bilo? Ono mu je što i svima kada ih obuzme nada. Pomisao da bi mu se mogla dogoditi harmonija. I da mu za nju nije potrebno tako puno, tek jedna žena. Dobro izabrana, ne srcem, nego razumom. Ujak Vincente je morao znati što je za njega dobar izbor. Dona Catarine de Ataíde. Dobro zvuči. Utjecajna obitelj, a i braća su joj, Álvaro i Tristão, blizu kralju. Nije li Vincente najavio kako bi se moglo urediti da se najmlađa od sestara da Gama, Theresa, da za Catarinina brata, Tristãa? To bi bio pravi posao! Budućnost bi mogla biti njihova. Ima li što snažnije od velike, složne obitelji? Još ako se Catarina pokaže plodnom… Potomaka treba. Potomaka i harmonije.

Vozimo se već dugo, a Danica je strpljiva. Je li to neuobičajeno za dijete njezina uzrasta? Tko će znati? Radije ću je pitati.

"Šutiš, mila? Želiš li mi nešto reći?"

Oborila je pogled. Ili je tužna, ili se duri.

Zaustavio sam *samohod*. Dotaknuo sam je. Nadao sam se, dodir će nas zbližiti u onim predjelima u kojima smo neizgovoreni.

"Reci što želiš. Tata se na tebe neće ljutiti, o čemu god se radilo."

Prihvatila je moju ruku. Igrala mi se s prstima. Okretala ih je, vrtjela. Konačno je i progovorila.

"Znaš onda, kada si otišao… jesi li tada išao u Indiju?"

Očekivao sam neugodno pitanje, na primjer, zašto nisam došao kada sam obećao, ili… zašto sam se odselio… ali ovo, pitanje o Indiji, to nisam očekivao. Zašto bi to njoj, djevojčici koja još ne poznaje ni sve ulice u gradu, bilo značajno? Indija ili Amerika, njoj je morala biti jednako daleka i jednako nevažna informacija.

Odgovor se činio važnim. Naslućivao sam, što god rekao, moje će riječi pamtiti.

Jesam li dobro odlučio? Ispričati joj priču o velikom odlasku, onom zbog kojega oni više nisu obitelj kakva joj je potrebna, ono što su bili prije njega, možda i nije bila dobra odluka. Ipak je to samo moja istina. Da, istina koja možda i nije istinita.

Osim toga, istinitost ove priče Danica će mjeriti svake godine drukčije. Njezinim dozrijevanjem dozrijevat će istinitost, nje, nas, priče o odlasku.

Kako djetetu objasniti da je cijeli život uzaludna potraga za srećom? Hm, ovo možda nije točno. Potraga nije uzaludna, ali su dodiri sreće toliko kratki i podložni zaboravu, da se napori potrage čine jedinim aktivnim dijelovima života.

Komplicirao sam i to me zbunjivalo. Malo toga sam joj mogao reći. Ta ona je dijete. Dijete koje razumije puno toga, ali ne i to da je sreća vezana uz individualni problem ekonomiziranja libidom. Ni da, poznajući bît sreće, još uvijek ne posjedujemo jamstvo njezina dostizanja. Ni da je za svakoga ona nešto posve drugo. Na kraju krajeva, Danicu je zanimalo nešto vrlo jednostavno – zašto sam otišao, zašto više nismo obitelj i jesam li je prestao voljeti. Ne vjeruje mi više. Ali to je dobro.

"Želiš čuti zašto sam otišao?"

"Da, ali nemoj mi lagati."

Nisam joj želio lagati. Pokušao sam joj ispričati sve čega sam se sjećao, polako i redom. Ali kako? Zaboravio sam gotovo sve. Nisam uspio prizvati ni ime broda kojim sam se uputio prema Indiji, ni imena mjesta na kojima sam se zaustavljao, a ono čega sam se dobro sjećao, mučnog stanja pred odlazak, ne, to joj nisam mogao objašnjavati.

"Neću ti lagati. Eto, otišao sam istraživati."

"Što ti to znači?"

"Vidjeti kako je bilo prije."

"Mene ne zanima kako je bilo prije."

"Da."

"Što da?"

"Sada te ne zanima, ali možda će te, kad narasteš, zanimati."

"Možda *prije* ne postoji kao što još uvijek ne postoji *poslije*?!"

"Možda."

"I, kako je bilo?"

"Što?"

"*Prije*."

"A, to. Bilo je…"

"… teško?"

"Ne znam, uvijek je teško. Kao u matematici. Teško dok ne ovladaš, a kada ovladaš želiš pronaći drugo *prije* ili *poslije* za novo ovladavanje."

Držala me za ruke i igrala mi se prstima. Plela ih je u pletenice, a ja sam govorio i govorio. Redom sam priznavao. Promašaje i pogreške. Počeo sam s gubitkom novca koji mi se dogodio već u Turskoj, nedaleko Antalije i brodu kojega sam morao napustiti. Govorio sam joj i o plantaži voća na kojoj sam radio sve dok nisam uspio nešto uštedjeti. Pokušao sam joj ispričati i pojedinosti ilegalnog prelaska granice Sirije, no ona je sve teže slijedila tu priču. Na kraju sam odustao. Zaključak je ionako bio trivijalan.

"Uglavnom, nisam uspio doći do Indije."

"A zašto bi se do nje moralo doći?"

"Ne mora se. Ali ja sam mislio da se mora. Slijedio sam neke tragove."

“Ne razumijem.”

“Slijedio sam tragove kojima je jedan čovjek, zvao se Melek Jaša, svojedobno prešao od Istanbula do Indije.”

“Ne razumijem.”

“Ne znam kako bih ti pojasnio. To se zove istraživanje.”

“Aha, ti si istražio da se do te Indije ne može doći.”

“Možda si u pravu.”

“I kada si to istražio, što si onda napravio?”

“Ništa. Sjeo sam i mislio što ću dalje.”

“Gdje si sjeo, pa kuća ti je bila daleko?”

“Gdje sam sjeo? Sjeo sam u sjenu jednih vrata.”

“U Indiji?”

“Pa kako u Indiji kad do nje nisam stigao. Sjeo sam, Bože, gdje je to bilo?… u Pakistanu.”

“Je li Pakistan nečija kuća?”

“Otkuda ti to?”

“Pa kada si sjeo u vrata valjda mora biti neka kuća čija su vrata!”

“Vrata za ulazak u grad, Danice, kao vrata u Tvrđi.”

“Znači, Pakistan je grad?”

“Ne, nego su vrata – vrata jednoga grada u Pakistanu, državi.”

“A, tako… A kako se zove grad?”

“Lahore.”

“I tu si sjeo, i onda?”

“I onda sam shvatio da do Indije neću stići.”

“Ti si toliko puno putovao, i otišao si, i nije te toliko dugo bilo, a na kraju nisi nikamo stigao?”

“Ne uspijeva se baš u svemu, to valjda znaš.”

“Ali, ti si otišao bez veze, tata.”

Dijete me gledalo s čuđenjem. Što sam joj trebao reći? Da sam otišao zbog fikcije? Poželio sam se obraniti. Teško podnosimo osudu! Trebao sam joj reći: “Kriv sam. I ne iščuđavaj se, pametnije ti je učiti podnositi krivicu. To, draga, ni tebe neće mimoići.” Ali, što me to spopalo? Tȁ ona je samo dijete. Dijete kojem se ne može objasniti da ponekad ne bježimo od drugih, nego od sebe. Na kraju krajeva, ipak sam ponešto i istražio. Da nisam dospio do Pakistana, nikada ne bih doznao kako je četiri stoljeća prije moga Melek Jaše

postojao još jedan Melek Jaša, Melek Ayaz, prijatelj i zamjenik sultana Mahmudbega. Samo, taj drugi Melek Jaša nije živio u Indiji, nego u Pakistanu, ondašnjoj Perziji, a njegov sultan nije bio Mahmudbeg Begra, nego Mahmudbeg Gaznavid. Doznao sam i potvrdio, povijest se ponavlja. Povijest se ponavlja, a i ja u njoj, eto to sam doznao. Nisam pronašao mog Jašu, ali sam naletio na djelo drugog Jaše, na vrata Lahora, u čijoj sjeni je, na svom putu preko Pakistana do Indije, sjedio i moj Jaša.

Danica je osjećala moje misli. Možda ne baš misli, ali udaljenost u koju su me vukle, to da. Povlačila me za kažiprst. Ruke su nam još uvijek bile isprepletene. Moji su se dlanovi znojili.

"Kako si rekao da su se zvala vrata?"

"Lahore."

"Jesi li onda barem vidio lahor?"

"Vjetar se ne može vidjeti."

"Zar nisi rekao da je Lahore grad?"

"Grad i vrata."

"Onda bi to mogao biti grad od vjetra."

"Mogao bi biti. Ne znam. Izgleda da je puno toga od vjetra, Danice."

"Kada si bio tamo, daleko, sigurno nisi uvijek bio sâm?"

Jesam li bio sâm? Ali, uvijek smo sami. Evo, i tada, dok je smišljao što joj reći, i tada je bio sâm. I ona je, u toj borbi koju je vodila s njim, protiv njega, za njega, i ona je sama. Svojeglava. Svojeglava i usamljena.

"Je li netko od njih govorio tvojim jezikom?"

Svojeglava i uporna. Natjerala ga je da se sjeti nekih lica. Jezika, govora, sporazumijevanja. Svejedno kojim jezikom govorimo. Ionako većinom ništa ne uspijevamo reći. Nijemo ili riječima. Mašemo, gestikuliramo i zazivamo podsmijeh nerazumijevanja.

"Ne sjećam se. Mislim da nije. Zašto?"

"Je li ti se tamo netko radovao, u tim gradovima u koje si dolazio?"

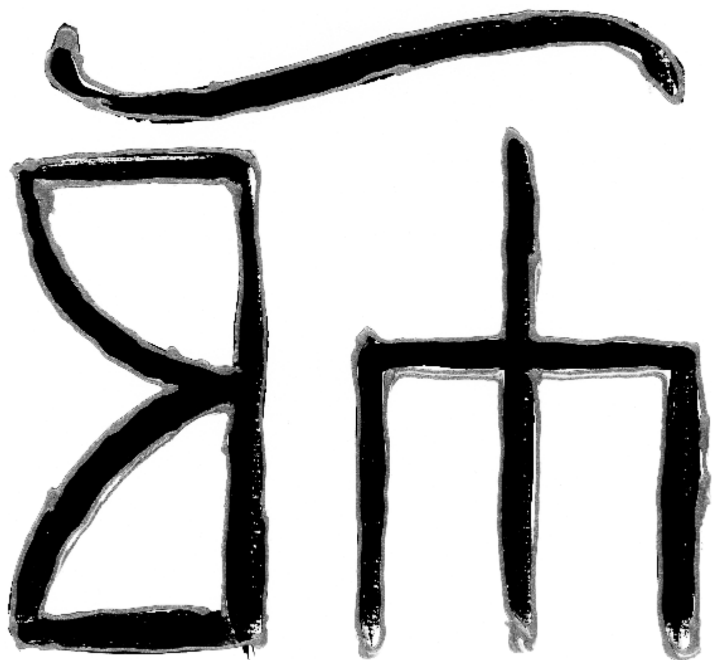
"Radovao? Ne, nitko mi se nije radovao."

"Nikoga nije bilo tko bi ti se radovao, nitko te nije očekivao, nitko nije o tebi pisao sastave… i, nikoga nisi ovako držao za ruku, a namjerno si otišao?"

81

Djela se prosuđuju po namjerama

naputak: 81 je djeljiv bez ostatka s brojevima 3, 9 i 27
te su brojevi 3, 9 i 27 *alikvoti* broja 81



·Ⱁ·Ⰰ·[m]

… o broju 81

Broj 81 je umnožak 9×9, a njemu obrnuti broj 18 rezultat je zbrajanja identičnih znamenki (18=9+9).

81 je ujedno i kvadratni i sedmerokutni broj.

81 je jedini broj (osim trivijalnih 0 i 1) kojemu je kvadratni korijen jednak sumi znamenki.

---

m Ⱁ – glagoljički znak (O – onъ), ima numeričku vrijednost broja 80.
Ⰰ – glagoljički znak (A – azь – ja), ima numeričku vrijednost broja 1.

Je li otišao s namjerom? Namjera, kakva čudna riječ. Je li nešto namjeravao? Ili se umorio od namjeravanja? Vrativši se nekoliko godina unazad, prisjetio se sadnice bršljana pod kuhinjskim prozorom, zatim i sebe kako kosi travu i dočekuje goste. Tih je godina skratio kosu i pribavio odijela, košulje, kravate. Koliko je imao godina? Nije se mogao sjetiti. Nije li onaj pisac rekao, imam godina koliko i svi ostali ljudi? Pametan čovjek. Tko uopće može posjedovati vrijeme? Godine? Ne, nemamo nikakve godine, samo različite oblike sputanosti. Možda je ponovno zahirio. Ona bi sigurno znala koliko je imao godina. Izvrsno se snalazila u poimanju vremena i onome što je primjereno za određene godine. Tada ga je gledala s ponosom. Valjda je bio primjeren godinama. Divila se muškarcu kojim je zamijenila njegov dotadašnji lik. Smiješno. Divila se utučenom uredskom činovniku. Tamnim podočnjacima i upalim očnim jabučicama koje su potvrđivale – još uvijek je živ. Živ, a beživotan. Obješen o kravatu, čuveni hrvatski suvenir. Suvenir? Da, kao kravata i on je postao suvenir. On, i sve njegove sklonosti, makete jedrenjaka, gravura luke Diu, olovka u obliku jedra, neki citati. *Sve što imam, to nisam ja. Biti iznad onog što imam čini tajnu slobode. Henri Boulad*

Je li odlaskom išta mogao namjeravati? Bouladovu slobodu? Ali sloboda se ne dostiže predumišljajem. Ona ga je vidjela slobodnim. Zar mu nije ostavljala dovoljno prostora za njegove karte svijeta, riječne brodove, igranje šaha s Lukom? Osim toga, još uvijek je volio tromost stola nakon jela, posuđe u neredu i kavu nakon deserta. Smetalo bi mu i kada Ona nije bila u kući, kad bi se posvećivala drugima ili kad ne bi sudjelovala u njegovim raspravama. Zanimalo ga je puno toga. Na primjer, je li postojala veza između bečkog

pejsažnog arhitekta, Alberta Escha i odluke osječke gradske uprave da se pristupi intenzivnom rušenju glasija, eskarpi, kontraeskarpi, spojnih bedema, kontragarada i revelina Tvrđe? I naivac bi vidio da njegov dolazak u Osijek dvadesetih godina prošlog stoljeća nije bio slučajan.

Da, zanimalo ga je svašta, a dokazao nije gotovo ništa. Čak ni to da su ta nečuvena rušenja imala vrlo praktičan cilj – otkrivanje riznice pukovnika Maksimilijana Eugena grofa Gosseaua de Heneffa, istog onog pukovnika prema čijem je planu izgrađena Tvrđa. Loveći blago pukovnika Maksimilijana uljepšali su se vrtovi i perivoji, tri su se gradske jezgre – Retfala, Donji i Gornji grad, spojile u homogenu cjelinu, a Dane Puljiz nikome nije dokazao ništa. Albert Esch bio je uspješniji. Uspio im je svima zamazati oči.

Svi su oni prevaranti. Prevaranti koji vuku konce i dan danas. A povijest se ponavlja, i on će to dokazati.



Nije podnosio otkucaje sata. Činilo mu se da leži u srcu tempirane bombe koja histeričnom zvonjavom eksplodira svakoga jutra, a potom nastavlja odbrojavati minute do sljedeće detonacije.

Ponekad je jutro čekao otvorenih očiju. Budilicu bi isključivao prije zvona, ali nije ustajao. Ležao bi i promatrao kruženje kazaljki. Pogledom kojim se nastoji proniknuti psiha protivnika. Gledao bi ih i mrzio. Ipak bi ustajao. Ustajao bi i nastavljao s odbrojavanjem: trideset dva poteza četkicom, sedam poteza češljom, četrnaest poteza žiletom pri dvostrukom i dvadeset tri pri trostrukom izbrijavanju, dvadeset osam sekundi pod tušem, četiri pokušaja vezivanja kravate te barem dva obuvanja i izuvanja rasparenih čarapa.

Prije izlaska bi provjerio je li ostavio ključeve *samohoda* ili ih je zaboravio u nekom od džepova. Ponekad bi ih tek u hodu čuo kako zveckaju. Tada bi opsovao i vratio se ostaviti ih na prozor. Trčećim korakom bi nastavljao put prema poslu i pokušavao izračunati zaostatak u vremenu. Ona je upravo tada ustajala. Vjerojatno je već odijevala Danicu, nedugo zatim i sebe, podgrijavala sinoć pripremljen

doručak i naravno, tražila ključeve od automobila koji su je umjesto na prozoru, čekali na barskom stolcu, ili nekom, kako je svake večeri dodavala, još manje logičnom mjestu.

Danina trka se nastavljala. Satovi su otkucavali iz svih stanova pored kojih je prolazio, iz tijela uličnih svjetiljaka, iz pregrijanih tramvaja i otvorenih prodavaonica. Nastojao ih je izbjeći, ne čuti. Jače bi se primao aktovke i ubrzavao korak, zatim bi ga usporavao i barem prividno razbijao simetriju vremena. Kucanja i odbrojavanja. Trebala mu je tišina. Tišina bez satova. Pred vratima ureda popravljao bi kravatu. Čvor bi bio podignut gotovo do Adamove jabučice. Jabučice? Kakva ironija. Njegova je Adamova jabučica bivala sve trulija i svakim danom sve manje rajska voćka.

Zatim bi uslijedilo beskrajno pozdravljanje, svega i svakoga, telefoniranje, nakon telefoniranja sastanak kolegija, provjeravanje pošte, odgovaranje na upite, ponude, narudžbenice, rukovanje, telefoniranje, ponovno rukovanje, množenje, dijeljenje, telefoniranje, rukovanje, rukovanje, rukovanje. U kratkim je zatišjima čitao novine i u njima tražio neku poruku upućenu samo njemu. Možda je poludio. Ili su za sve krivi mediji? Točno se sjećao, toga je jutra pročitao nešto što ga je nasmijalo. Novinska vijest, relativno kratka: *Beograđanin Abdulah Numan, nekada Ivan Trifunović, tražio je nirvanu u Indiji, bio uhićen, živio s budistima i postao musliman. U Melburnu predaje na islamskom sveučilištu i tvrdi da je sâm sa sobom uvijek u dobrom društvu.* Čitao je nevjerujući. *Vojsku je odslužio u Zagrebu gdje je probao prvu pizzu, potukao se zbog psovanja Boga i dao sašiti odijelo. U Beograd se iz Zagreba vratio u novim cipelama. Imao je 19 godina kad se zaputio u Indiju, za svojom istinom… Danas je u beogradskoj Bajrakli džamiji zamjenik reis-ul-uleme Hamdije Jusufspahića.*

Što je pomislio? Ništa određeno. Slatko se nasmijao. Osjetio je zadovoljstvo. Netko se usudio pobrkati uloge i podneblja. Otići u novim, zagrebačkim cipelama. Vlakom od Beograda do Istanbula, a od Istanbula autostopom preko Irana, sve do nepalskog Katmandua. Ondje, umjesto predaha, naletjeti na optužbe za krađu zlatnog Bude, policiju i sudove. Bježati od zatvora, a postavljati si nove ciljeve. U Budgaji tražiti drvo pod kojim je Buda spoznao nirvanu, u Meroli najveći minaret na svijetu, a u Radžastanu džamiju Adžmir i grob

islamskog sufijskog mistika od kojega je većina indijskih muslimana primila islam. Ondje mu se i dogodio obrat. Ne stići do New Delhija, a dostići cilj.

Zašto je izrezao i sačuvao članak? Možda se poželio još koji put razvedriti. Možda. Ali, zašto o njemu nije nikome govorio? Zašto je tu priču čuvao kao suučesnik? Nešto je u njoj odobravao. Vjerojatno odbijanje posluha. A smijao mu se! Slatko mu se smijao. Kako glup potez, otići nasumce, zatvorenih očiju. On to nikada ne bi učinio. Za sve je uvijek imao valjani razlog. Objašnjenje. Na kraju krajeva, oduvijek je bio savjestan. Da, ali zar savjest ne stvara kukavice od svih nas? Ne razvija li krivnju, podvrstu straha?

Kukavica sam, eto zašto. To zvuči istinito. Kradomice sam se vratio Mažuranićevoj raspravi *Melek Jaša Dubrovčanin u Indiji, godine 1480.-1528. (i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća)?* A jesam li imao namjeru? Čim sam o svemu šutio, valjda jesam. Možda je Ona bila ta koju sam morao zadiviti? Pokazati joj da mogu. Sâm. Bez ikoga. Možda je nikada nisam volio? Ili joj nisam mogao oprostiti što me izdala. Mrzio sam je. Često. Nije me voljela onako kako je obećala. Ipak, nikada nisam pomislio otići. Odlazak se dogodio bez predumišljaja. Za to nisam kriv, to sigurno ne. Kriv sam što sam ostavio Danicu. Ali nikada ne bih otišao da se nisam uvjerio kako se povijest ponavlja.

“Kamo, dona Catarina?” upitao je kočijaš uprežući konje.

“Što dalje od Sinesa. U Fatimu.”

Zvučala je staloženo. Nadala se da joj lice ne odaje uskomešanost. Posluzi je izdavala zaduženja koja trebaju obaviti za njezina izbivanja, a u sebi se čudila kako se tek noćas dosjetila što joj je činiti.

Dosta, mislila je. Dosta bi bilo. Ovo zlo treba prekinuti.

Zatvorila je vrata raskošne, za nju zidane kuće. A. D. 1503. Natpis s pročelja je podsjećao, dovršena je prošle godine. Treću godinu po udaji za Vasca, iz Lisabona su se preselili u Sines, nedaleko vile darovane mu za zasluge. Zvučalo je prestižno, a pokazalo se nedostižnim. U vili nisu proboravili ni dana. Eno je i sada zjapi svojim oknima na nju. Kao da podsjeća kako izgledaju prazna obećanja.

“Ne zaboravite prozračiti spavaonice. Zidovi su svježi i vlaže. Treba im zraka.”

Novoj, raskošnoj kući, treba zraka, ironizirala je u sebi. Kako i ne bi, kada je prokleta. Vasco i njegovi ujaci Sodré, navukli su prokletstvo i na kuću i na sve u njoj. Sinoć, u razgovorima na dvoru, sve je shvatila. Shvatila? Netočno. Doživljaj je bio jači od onoga koji stvara shvaćanje. Sinoć je osjetila. Jal, porugu, i osudu. Kralj se gnušao, dvorjani su se podsmjehivali. Dvorjani i ona nakaza, Gaspar da Gama. Kako je rekao? "Sodré su prokleti, razorili su sve što je Božji sud odredio."

Vascov pigmalionski otpadak usudio ih se procjenjivati. On, kojega ne bi bilo da ga Vasco na Azorima nije izmislio. Kao da ga je stvorio da bi nevolja bila veća, da bi ga mogao uništavati. Posebnim sredstvom, poznavanjem intime i slabosti tvorca. Ali, pigmalion je u pravu. Prokleti smo. Vasco, ja i naši potomci. Morala sam to znati čim sam mu vidjela jezik. Jezik i majku. Pomislivši to, osvrnula se u smjeru kuće. Prozori su bili zatvoreni. Spavaju. I Vasco, i brat mu Aires, i ta odvratna žena, dona Isabela da Gama, rođena Sodré.

"U Fatimu, dona?" pitao je kočijaš.

"U Fatimu."

"Posve ste sigurni? Trebat će nam više od pola dana."

"Tjeraj konje i ne pitaj."

Odvratna žena. Kako joj je ono rekla? "Mlada si i misliš da ćeš takva ostati? Sačuvana i čista. Ali plodna si. Bit će potomaka… Šuti i rađaj, rađaj i ne misli. Množi se. Nemoć ionako nećeš izbjeći. U kraljevoj smo nemilosti, pa što? Gorko je, ali dobro. Kao i gorke trave koje liječe želudac, tako su i gorki događaji dobri, draga. S njima će ti se ćud izboljšati."

Catarina se prekrižila. Samo da ne postanem takva. Osim toga, moja braća nisu dijabolici kakav je bio njen Vicente. Ja ću bdjeti nas svojim sinovima. Oni neće imati dlakave jezike, neće biti ni nakazni ni bešćutni. Sve ću učiniti drukčije. Bog će to znati prepoznati.

Bog. Jedino nas On može spasiti. Kako sporo putujemo! Možda je Fatima ipak predaleko? Neka, nije važno. Putovat ću koliko treba. Daleko od Sinesa, daleko od Lisabona. Ispovjediti se. Priznati. Kako ću početi? Kraljevom željom za osvajanjem Istoka? Ništa od ovoga ne bi se dogodilo da Emanuel I. nije poželio postati imperatorom. Kao da mu Mediteran nije bio dovoljan? S Venecijom ni ondje nije uspijevao izići na kraj. Trebao je graditi. Usavršavati ekstravagantna uvijanja "emanuelinskoga stila", okrete, spirale i pomorske teme u dekoraciji. Graditi, vladati Afrikom i opravdati naziv "sretni". Znala sam. Još prije tri-četiri godine,

kada je umjesto Vasca u Indiju otposlao Cabrala u pratnji one gnjide Gaspara, sve sam znala. Pedro Álvares Cabral nije mogao uspostaviti portugalsko namjesništvo. Bijednik. To nije mogao, ali je za portugalskog namjesnika u Cannannaru uspio postaviti Gasparova sina Baltazara. To je mogao, taj plačljivac Cabral. Vratio se iz Indije plačući. Zapomažući. I tražeći milost. Optužujući Samorina, Indijce, i sudbinu. Naricao je: "U Kalikutu su pobili na stotine naših." Svojim mi je suzama tjerao strah u kosti i kvario sreću. Tada, kada sam Bogu zahvaljivala na sinu i na Vascu koji ga je dočekao svojim rukama. Kako sam bila naivna. Željela sam vjerovati da je Vasco svoje oplovio i da je Indija zemlja koja više ne čeka na njega. Sve je to bila priprema za ovaj užas.

Stani, Catarina. Smiri se i ustroji. Misli što ćeš ispovijedati. Nadvladaj sebe. Gledaj kroz prozor. I misli. Misli, Catarina. Nađi odgovore. Skini krivicu s obiteljskoga imena. Ah, kreni još jednom. Otpočetka. Zašto je te veljače 1502. godine morao isploviti Vasco? On, koji je uhodao morski put do Indije. Nakon njegova prva odlaska, do nje je, s malo Božje pomoći i uz Vascove upute, mogao doploviti i slijepac! Hm, zašto?

Cabral kralju nije bio dobar izbor. Prije godinu dana vratio se iz Indije loše obavljena posla. Portugalu je navukao na vrat sukob s hindusima. Kako li ih je samo izazvao onako mekan? Cabral nije sklon ni pljački ni ratovanju. Hvalio se, doduše, kao i svi muškarci, ali gotovo skromno, svega dvjema osobinama, pomorstvom i trgovinom. Ipak, odbio je kraljevu zapovijed. Odbio je isploviti. Dakle, nije bio mekan. Što mu se dogodilo? Hrabrost? Tvrdoglavost? Ili strah? Strah! Odbio je zaploviti s Vicentom Sodréom, križarom i vragom, templarom Kristova reda. Bojao ga se. Da, to je bio razlog! Vicente je od sebe odbijao sve koji ljube Boga. A kralj je bio slab na Kristove vitezove i Vicenteovu moć među njima. Nije li i zemlju[n] *koju je otkrio taj isti Cabral, nazvao "zemljom svetoga križa"!? Da, tada je već bio potpuno zaluđen Kristovim vitezovima.*

U pravu sam. Vincente je sve skuhao. On je povlačio konce, a kralj je udvoljavao njegovim željama. A Vasco? Vascovim su se imenom zatvarala usta javnosti. Veliki Vasco, istraživač, otkrivatelj pomorskoga puta za Indiju, veliki je Vasco poslužio kao paravan za Vincenteovo gusarenje Indijom.

Jesmo li stigli? Žedna sam. Neka, nije važno. Žeđ mogu trpjeti. Sitna je to žrtva. Ne misli, Catarina, na tijelo, nego na ono što ćeš

n Misli se na današnji Brazil.

reći. Kako ću početi? Ispovjedit ću se iskreno. Počet ću posljednjim danom siječnja 1502. i Vascovim imenovanjem za admirala Indije. Da, to je dobro. I pred Boga valja iznositi istinu redom. Prvo ću mu nabrojati počasti kojima je kralj obasuo Vasca, oca mojih sinova.

Bio je lijep, toga dana, 30. siječnja 1502., lijep i dostojanstven. Zamjerili su mu protežiranje francuskoga stila, zlatni lanac oko vrata i grimiznu satensku pelerinu obrubljenu samurovinom, ali zbog toga se nisam brinula. Bože, oprosti, lažem. Bila sam ponosna. Mislila sam, zavist je bolja od milostinje. Jesam li pogriješila? Jesam li ikada išta dobro učinila? Greška je ono što me slijedi i proganja. Oprosti Bože, hulim na Tebe i dok Ti se obraćam. To me Vincetovi vragovi opsjedaju. Nema ga više, ubijen je kako i zaslužuje, ali nam je prokletstvo i vragove ostavio u naslijeđe. Prevario se! Ispovijed će ih otjerati. Ha, Vicente Sodré, na ispovijed nisi računao, zar ne?!

Dakle, kako ću početi? Veljačom 1502. godine. Isplovljavanjem brodova vođenih obiteljskim klanom Gama-Sodré. Već tada su brujali, sramota, sramota. Kako nisam čula glasine? Lisabonske ulice su odzvanjale: "Isplovljavaju gusari, Vasco i ujaci, Vicent i Brás Sodré", a ja sam bila gluha. Isplovili su kao armija. Vojska. Egzekutori. S četiri ratna broda predvođena Vincenteovom Esmeraldom, Para la amdar d armada.

U travnju su isplovili brodovi s namirnicama koje je prethodnica trebala susresti u Indiji, kod Kannura. Njima je navigirao, također, klan, ovaj put klan Gama-Átaide. Svi smo uprljani. I Vascovi i moji. Bože, ne daj da to osjete naši sinovi. Hm, možda bih u ispovijedi trebala prešutjeti svoje rođake po ocu, Átaide.

Álvaro nije mogao činiti zlodjela, ja bih to osjetila. Tȁ znam svoga brata. Pamtim ga otkako se rodio. Tako je, njega ću prešutjeti, ali ću navesti ostala imena, Vascova bratića Estêvãoa, budućeg mu šogora Lopo Mendes de Vasoncelosa, i jadnog mi rođaka Perô de Átaide, preminulog kod Mozambika. Što sam rekla? Preminulog? Ne, ne smijem ništa prešutjeti. Ako je Perô pred Božjim sudom, on će priznati grijehe i sve će se doznati. Oprosti Álvaro, brate, ali i tebe ću spomenuti.

Ili, radije ne. Álvaro je moj. Samo moj, kao i moji sinovi. Reći ću ovako: desetog su veljače 1502. godine, iz rijeke Tejo, a s dokova Belemske kule, isplovili Vasco i ujaci. Tako treba. Svečanim tonom. Prošli su Kanare gdje su se, za razliku od njih pripravnih položiti živote Kristu, neki odmarali.

Hoće li znati da mislim na Kolumba? Ne, to nije dobro. Vragovi me ponovno opsjedaju.

Catarina, ne stavljaj zlo u usta. Prešutjet ću i Cape Verde, susrete s besramnom golotinjom crnaca. Sve ću to prešutjeti. I nebo bez zvijezda, i leteće ribe, i snažan vjetar. Reći ću, u Mozambiku su sredinom srpnja trgovali zlatom, srebrom i biserima. Oprosti im, Bože, lakomost i pomamu. Oprosti im i ono što se dogodilo kod Kannura. Ništa nije trebalo biti tako. Vasco mi je prisegao da su, dok su posve mirno čekali na ostatak flote, zamijetili brod koji se iz Crvenog mora vraćao u Kalikut. Bilo je to 29. rujna, a brodu je bilo ime, kako ono, Mîrî ili Méérri, ne znam više, glavom mi vlada zbrka jezika. Prevozio je hadžije iz Meke, tristotinjak muškaraca i još toliko žena i djece.

Žedna sam. Žedna sam i teško dišem. Ipak, sve ću ispričati do kraja. Ništa neću preskočiti, Bog za ovaj veliki grijeh mora čuti. Iz mojih usta. Iz usta one čija će djeca okajavati.

Samo je vrag mogao učiniti Portugalce sebi sličnima. Čekajući, postali su nalik njemu, dokoni i okrutni. Da su plovili, sve bi se dogodilo drukčije. Jedra i more bi ih umorili. Ali ne, oni su čekali. Prvi su plotun ispalili kao upozorenje. Očekivali su odgovor Maura, uzvrat paljbe, bilo što. Odvratilo bi ih sve osim šutnje. A hadžije su se pritajile. Stali su kao ovce pred klanje. Što reći? Vicente je skovao plan. Pregovarajući, doznao je da je na brodu desetak najbogatijih muslimanskih trgovaca, među njima i Jauhar al Faqih, upravitelj Meke i vlasnik flote od pet brodova. Pohlepa. Zov krvi. Počeli su s pregovorima. Ne znam više za što su se mijenjali životi, valjda za zlato, začine, brodove… Što god bilo, strašno je, o, Bože. Moj je Vasco trgovao životima. O njima je pregovarao pola mjeseca. Kao gusar. Otimao im je nadu.

Možda bih trebala reći kočijašu neka stane. Umorna sam. Hvata me i mučnina. Ne, to me Vincente opsjeda. Samo je on mogao narediti da se na brod s djecom ispale plotuni. Moj Vasco to nije mogao učiniti. Osim toga, i prisegnuo mi je nad kolijevkom. Nad dječjim snom. Ne vjerujem mu. Ni njemu ni sebi. Bože, uzdam se samo u Tebe. Ipak si ga vratio. Pustio si ga pregovarati sa Samorinom. Uvjeravati ga da su hadžije podavljene zbog portugalskih žrtava u Kalikutu. Da su se njihovim životima izdaci na obje strane poravnali. Laž. Sve su to bile laži. Oko za oko, zub za zub! Zar je Krist zato morao biti razapet? Zato da bi Vasco zbrajao i oduzimao živote? Dijelio ih svojom pravdom? Svojom i Vicentovom? Vratio si ga meni, Bože, i oplodio me njegovim sjemenom. Sve prema Bibliji: “Kad Gospod vidje da Lea nije ljubljena, On je učini plodnom, a Rahela ostade nerotkinjom.”

Vratio si ga da bih pod srcem ponijela još jedan njegov plod? Morao si me učiniti takvom, zar ne, Bože? Nevoljenom, a plodnom. A slao si upozorenja. Protest pape Julija II., kritike dvora, Europe, čak i okrutne Venecije. Razdor s kraljem Emanuelom I. Porugu i podsmijeh. Sve uzalud. Znaš li da Te je Vasco čuo samo jednom? Tek kada si uzeo živote njegovim Sodréima. Čuo Te. O, da. Ipak Te dobro čuo. Onda kada si Maurima dao osvetu u ruke, na Khurian-Murian otoku, u posljednjoj Vicentevoj i Brasaovoj pljački. Znaš i kakav je doček priređen Vascu, slavlje s kojim su se istovarali papar, đumbir, cimet, klinčiće, muškatni oraščići rijetko kamenje.

Ispovijedat ću Ti redom, ovako, kao što govorim i sebi. Priznat ću Ti sve. Čak i grijeh o kojem se šuti. Ime novog Vascova boga. Ne priznaje ga, to je točno. Skriva ga. Pred svijetom ga ne spominje. Ali ja ga čujem kada mu se obraća. Zove ga Buda. Drukčije mu se moli negoli Tebi. Pali mu mirise i spominje nirvanu. Pred njegovim kipom sjedi nepomičan, kao da je otišao iz sebe. Što nalazi u njemu? Pomozi mi, Bože, razumjeti ga. Sama sam, nevoljena, a plodna i ništa, baš ništa ne razumijem.



Ahmad Ibn Majid prisloni uho uz vrata. Zadržao se i osluhnuo zvukove iz sobe novoimenovanog grofa od Vidigueira. Grofa koji je na sve pitanja odgovarao jedno te isto. “Noli me tangere!”

A lijepo sam mu savjetovao neka slijedi Proroka i njegove misli pune pravednosti. Tada bi znao da se djela prosuđuju po namjerama. Od mene tražiti oprost, to je ipak glupo. Dovoljno je bilo ono što sam vidio. Potopiti hadžije?! Valjda mu je jasno da mu to ni njegov kršćanski Bog neće oprostiti. Jasno mu je, jasno. Zato se uz njega obraća i Budi. Misli li se tako osigurati? Nema Boga koji bi mu oprostio što je od sebe stvorio zlikovca, nevjernika i lopova. Čudi se što sam još uvijek uz njega. I neka se čudi. Čuđenje je za budale i nevjernike. Ja dobro znam, sve je u volji Čistoga. Nije čuo zavjet koji sam položio pred sebe. Ubiti ga, to bi bilo malo. Mučiti ga, opralo bi krv tek jednog od pravednika s broda Mîrî. Allahovu sudu neće umaći, a ja ću umiriti dušu. Pričekat ću. Strpljivo. I prije ulaska na Vrata Onoga Koji Sve Vidi, dočekat ću njegov kraj. Pobrinut ću se za obojicu. Da poživimo što dulje. A onda, kada prijeđem s ovoga na onaj svijet, ostaje mi okupiti duše hadžija, zatučenih k’o marva, u gomili, i u vrtovima dženeta im pričati kako im je krvnik umirao. Za života i u smrti. Zato pamtim. Pamtim i bilježim. Molim se, neka ga Allah vrati

Indiji. Ja ću ga dopratiti do nje. Na mene se privikao. Ne vidi me, kao što ne vidi ni svoju sjenku. Sjena. Takav ću biti. Prisutan. Sve dok ne krene Vratima i ne pretvori se u mene. U sjenu.

Vasco je povikao Catarinino ime. Izišao je iz sobe i naletio na Ahmada.

"Ahmade, ti si. Zar ponovno nema Catarine?"

"Nema je."

"Nema je?"

"Od zore… Nego, efendija, ti baš nikako ne bi u kuću doveo još koju ženu?"

"Prestani, Ahmade."

"Kući bi dobro došla neka koja iz nje ne bi izlazila."

"Što je, želiš reći kako sam i Catarini dodijao?"

"Nije ona meni ništa kriva efendija, ti to dobro znaš. Zbog nje ti i govorim. Slaba je i tanahna. Mislim, možda bi se s tvojim teretom lakše izborilo još nekoliko žena? Ona, onako plava i mršava, može umrijeti prije reda."

"Ahmade, znam što čekaš i čemu se nadaš, ali neću umrijeti prije no što namirim račune sa sobom. A tako mi svega, neće umrijeti ni Catarina… Gdje li je?"

"Računi, računi… Više računanja, lošija matematika. Ili, jednaka račundžiji? Da, jednaka mu je, u greškama i stranputicama."

Vasco je zaustio odgovoriti, ali ga je zadržalo koprcanje jezika zapletenih dlaka. Sve je protiv mene, mislio je. Ahmad me iskušava i važe mi snagu. Više računanja, lošija matematika. A ne računa da bih ga mogao zatući? Zadaviti ga golim rukama. Je li mu to zakazala njegova briljantna matematika? Ah, što volimo biti pametni! Svi, Mauri, kršćani, Židovi i budisti, svi smo tašti i oholi. Ma, gdje li je Catarina? Što si ta žena umišlja? Razmeće se podrijetlom i vezama. Tako mi i treba. Vicente je nju birao sebi, a ne meni. Zar je i on umro? Postajem nemiran. Zašto Ahmad ne odlazi? Jezik mi se zauzlao, ne mogu ga ni otjerati. Neka ode, moram meditirati. Zaključati se i meditirati. Dobro je, nitko ne zna. Ne bi me razumjeli. Mislili bi, odrekao sam se Krista. Ja? Ja, koji se zbog njega tučem s vragovima! Neznalice. Svi su oni neznalice. Budu drže bogom, a on je bio tek čovjek. Ne vrijedi pojašnjavati. Nikome. I neću se ispovjediti, ma koliko Catarina navaljivala. Moj Bog zna sve o meni. Kriste, tu si, zar ne? Tu, u meni.

Ma gdje je ta žena? Otišla je u zoru. Danas, kada očekujem Lopa Soareza. Odlazi u Indiju. Tko mu je pokazao put? Ja. Ali za mene nema mjesta na brodu. Kralj za mene ne želi čuti. Za mene, koji sam otvorio vrata Kristovu redu. Templarima. Jesam grešan, ali

ni on, iako je kralj, nije bog. Je li to zaboravio? I Cezar je skončao kada je povjerovao da je postao bogom. Ne bojim te se, Emanule. Ha-ha-ha. Uvjeren je da strahujem, da ne vidim podsmijeh. Istupit ću iz Kristova reda. Prijeći ću Santiagovcima, ionako me snube već godinama. Emanuel I. osjetit će porugu. Smijat će mu se.

Ma, kako mi se opet jezik zapleo, a doći će Lopo. Jadan Lopo. Osjeća se snažnim. Neću mu reći što mislim o njemu. Bog se pobrinuo, neću ni moći. I danas mi je zauzlao jezik.



Tko bi računao da će ta, 1506. godina, početi tako naopako, pitao se Šaban. Premetao je značenja brojeva. Svaki harf (slovo) – jedan broj. Dvadeset i osam harfova, dvadeset i osam skrivenih, unutarnjih vrijednosti. Eto, na primjer, broj četiri. On je uzvišen. Ne sâm po sebi, nego po uzvišenim riječima – lâ ilâhe illâ Allâh. Računica je jasna. Treba se samo mudro pitati. Koliko je uzvišenih riječi? Četiri. Četiri su uzvišene riječi, dakle, i broj četiri je uzvišeni broj. Što nije danas 1504. godina? Bilo bi lakše. U njoj bi se nalazilo nešto uzvišeno. A ne ovako. Okruženi smo onima koji se ne klanjaju Allahu, jednako kao što bjeloočnica okružuje šarenicu oka. Kakva može biti godina koja započinje padom Ormuza? Loša. Loši neprijatelji, loša godina.

I Portugalci su samo ljudi… Smutljivci su oni. Zarobiti Mahmudbegov brod s osam stotina bačava i još četiri stotine jedara… Džini su, a ne ljudi. Hajde, neka je i u pravu, ako su i ljudi, nisu valjani. Naopaki su i izvrnuti na naličje. Oni su džini, a ja sam jadan. Sjedim u kući i gledam što nam rade. Jadan sam već i zbog toga što se ne mogu domisliti što bih, ovakav dotrajao, mogao protiv njih? Ništa. Ne mogu čak ni Jašu uvjeriti da su džini, a ne ljudi. Neka mu bude. Ja ću učiniti ono što je do mene. Okrenut ću se Allahu. Izučit ću suru An-Nas – Ljudi. Allah će me čuti. To će me umiriti.

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!
1. *Reci: “Tražim zaštitu Gospodara ljudi,*
2. *Vladara ljudi,*
3. *Boga ljudi,*
4. *od zla šejtana-napasnika,*
5. *koji zle misli unosi u srca ljudi –*
6. *i od džinova i od ljudi!”*

"Što radiš, Šabane?"

"O, vratio si se, Jašo. Pripremam Tokanu korijen perunike."

"Niču li mu zubi?"

"Tek jedan, malešan kao što je i on sâm. Jesi li vidio koliko je povukao na tebe?"

"Sliči mi, sliči. Nego, ima li čaja? Nešto sam se umorio."

"Čaja? Ima, kako ne bi bilo. Sjedi, odmori."

"Obišao sam luku i ljudikao s Rumima."

"Stigli su novi?"

"Da. Otišli su Bugari, a došli Hrvati."

"Hajde."

"Mhm. Planiraju se zadržati. Odredili smo gdje će podići crkvu."

"Dopustit ćeš im?"

"Ti ne bi? Koliko znam, bogovi međusobno ne ratuju."

"Možda si u pravu. Rat su izmislili i sebi prisvojili ljudi."

"Jesam li ti rekao da su moji, baš moji."

"Tko to?"

"Ti, novi. Hrvati."

"Iz Dubrovnika?"

"Da. Vele da mu Diu sliči. Bilo mi je drago čuti. Dobro sam ga, znači, upamtio."

"Neka si, kako i ne bi. Tko svoj grad ne bi upamtio?"

"Kod njih me zatekao Samorinov glasnik."

"Bit će onda nešto važno."

"U Cochinu je novi namjesnik, don Francisko D'Almeyda."

"Već?"

"Hmm, Lopo Soarez im se pokazao mekan."

"Mekan? Izmučio je narod u Kalikutu i Cochinu."

"I više. Zulumario je cijelom obalom, ali nije ništa postigao."

"E, da. Naš je Samorin čovjek od čelika. Čuo sam, majka ga je dugo dojila. Hvala Allahu… i Nihada ne štedi prsa."

"Ne štedi, ne štedi. Tako i treba… Mmmm, dobar ti je ovaj čaj."

"Spremio sam ga Nihadi za jačanje mlijeka… Što me tako gledaš? Pij, neće ti ništa biti. Nego, što si rekao, kad je ovaj novi stigao?"

"Ima tomu. U dvanaest teških brodova ukrcava robu. Kažu, čim utovari, vraća ih u Lisabon."

"Nikada im dosta."

"Kao da su željni svega, tovare bilje, sredstva za masiranje, praškove, meleme, vodice, skupocjenu robu, raskošne tkanine, jemenske ćilime, mirise, biber, indijske smokve, vrapčje masline, eterična ulja…"

"Jest to neki obijestan i lakom svijet."

"Mene ne brine njihova lakomost, nego krvoločnost."

"E, da."

"Dvanaest brodova tovari, a s deset manjih već pravi nerede po obali."

"Je li?"

"Grabe i robu i brodove. Ali ni to me ne brine."

"Nego?"

"Gradit će tvrđavu. Ma, krivo ti govorim, gradit će grad – tvrđavu, bazar i naselje."

"Negdje blizu?"

"Tu kod nas, u Gudžeratu. Taj D'Almeyda je izgleda odlučio učvrstiti Portugalce ili gradnjom i širenjem, ili ratovanjem."

"Taman se navikneš na jednog, a eto ti drugog."

"Novi čovjek, nova matematika."

"Dobro govoriš, svatko od nas ima svoju računicu."

"Da, ali kažu, ni njemu nije lako. Brige mu pravi sin."

"Kome? Ovom novom, D'Almeydi?"

"Njemu, njemu, nego kome."

"Djeca, što ćeš. Kako mu je ime?"

"Lourenço."

"Svega mi, glup neki narod. Kakva su im to imena? Kao da se kamenjem nabacuju."

"Ne voliš ih, Šabane, pa ti sve njihovo smeta. Mali je, kažu, cijeli kako ne treba."

"Je li kljast?"

"Nije na tu stranu ukrivo. Svojeglav je preko svake mjere."

"A tko nije bio takav u mladosti? Mene više brine otac. Tko zida, planira i ostajati."



Don Francisko D'Almeyda promatrao je izgrađenu utvrdu. Dobro je, za manje od dvije godine podigao je grad. Bazar se punio ljudima. Hoće li zaživjeti ove, 1507. godine? Prosinac zamiče, povoljno je za trgovinu.

Ah, da mu je omirisati Azore. Ili šume hrasta plutnjaka. Kod kuće, u Portugalu, i Lourenço bi bio sretniji. Je li to dijete ikada bilo normalno? Počeo me sahranjivati otkako se rodio.

Prestrog sam. Kod Cananora je ipak bio uspješan. Razbio je dvije stotine Samorinovih brodica na jedra. Heeej, time bi se ponosili i iskusni stratezi. Kažu, trebao sam ga pohvaliti. Kao da ja ne znam kako treba s mojim sinom razgovarati. Ne treba

ga kvariti pohvalama. Mogle bi ga učiniti neskromnim. Mlad je. Zelen, neiskusan i podložan utjecajima. A ljudi su zli, raduju se pogreškama. Kako su ga samo navukli na ono glasanje. On, zapovjednik broda, nije se smio preglasavati sa časnicima! Tko je za napad, a tko protiv? Više vas je protiv? Molim lijepo, tada ne napadamo. Dobro je što sam doznao o tome. Sâm mi je sve iznio. Jadan mali, još mi se i hvalisao kukavičlukom. "Vidiš tata, kako sam mudro postupio. Nisam prenaglio…"

Jesam li ga tako odgajao? Slušati druge, a ne sebe? Pa što ako sam ga ukorio i otpustio časnike? Govore da sam pretjerao. Balavac, meni je našao prijetiti. On će iz sljedeće bitke izići kao pobjednik ili će si sâm život oduzeti?! Bogohulnik. Kao da je sâm od sebe na ovom svijetu iznikao. Ja sam ga stvorio. Ako treba, svojim ću ga rukama sa svijeta i otpraviti…

Što govorim? Ništa on ne zna. Ne zna koliko ga volim. Trebao bih mu reći. Ali kako, kad ne sluša. Vrti onom glavurdom i topoće nogama. Nestrpljiv je. Mlad i nestrpljiv. Zato sam ja tu. Izvući ću iz njega vrline o kojima i ne sanja. Ne vidi za što ga pripremam. Za admirala. Da, to će biti moj sin. Admiral Indijskoga oceana. Što hoće ovi dosadni ljudi? U doba odmora plaze mi pred vratima. Boli me glava. Kako i ne bi, veća glava, više glavobolje.

"Naprijed."

Šapuću i ne ulaze. Pobit ću ih, sve do jednoga. Vidi ih samo kakvi su. Stisnuti jedan do drugoga. Boje me se. I treba. Gledaju me kao krivci. Konačno su shvatili, krivi su uvijek. A ja krivicu ne opraštam. Što to govore? Kakav pomor Portugalaca? Zar ih je Lourenço poveo? Ali, ništa nije najavio. Usidrio se pod Chaulom, na jugu Bombaja i sazvao vojno vijeće. Kakvo vojno vijeće? Tà, ono se saziva u izvanrednim okolnostima. Ahaa, dogodilo se nešto nepredviđeno… opkolili su ih Egipćani… Kapetani su ga savjetovali neka se s mornaricom što hitnije okrene put otvorenoga mora. Odbio je izdati naredbu o povlačenju? Barut je zacrnio Chaul. A Lourenço? Što je bilo s Lourençom? Moram se obuzdati. Namjerno ne govore. Misle, pokazat ću brigu… Četrdeset maurskih fušti pridružilo se Egipćanima? Lourença su napali u zoru. Njegov galijun se punio vodom… drugi brodovi su dočekali povoljan vjetar… Hoće li mi netko reći što je bilo s Lourençom?! Pogođen je samo njegov galijun. Valjda su ga ovi idioti spasili. Smiri se i slušaj. Topovska mu je kugla razderala lijevo bedro. Nije mogao napustiti brod? Ne, mogao je, ali nije htio! Idiot! Nije htio… Držao se za jarbol, izdavao naredbe i ispaljivao metke iz arkebuze… Egipćane je gledao u oči… izazivao ih je uzvicima…

Uspravio se uz jarbol… pozvao na juriš… i… što?… topovsko ga je tane pogodilo u prsa… Neki Jaša je ronio za njim? Tko je taj? Mahmudbegov zapovjednik obrane Chaula. On je ronio za Lourençom? Ne, on, njegovi ronioci. Po moru oko Chaula plutalo je stotine portugalskih tjelesa… Mauri su ronili…

Što me to pitaju? Jesam li dobro? Trebam li vode? Ne razumijem te ljude. Oni od mene nešto žele. Možda zato što sam živ. Što znači biti živ? Ne osjećati ništa? Nemam ruke. Nema me. Nema mi Lourença.



Nihadi se činilo da zvijezde stoje nepomično. Gledala je u Jašina leđa i osluškivala zvuk pomicanja pera. Najradije bi se upitala voli li ga, ali to su predjeli po kojima se ne šeta. Pisao je, kao i u svim onim noćima u kojima bi sudbina najavljivala iskušenja i okretala uzdu na suprotnu stranu. Povremeno bi se ispravljao i čitao napisano. Gdje mu je samo palo na um obratiti se portugalskom potkralju, don Francisku D'Almeydi? Nije ga se dalo odgovoriti. Ne miruje mu križ izbockan pod miškom. Evo ga, digao je glavu, opet će joj čitati. Allaha mi, ovo bi moglo potrajati do jutra.

"Slušaš?"

"Slušam, Jašo."

"Prvi dio znaš, to neću čitati."

"Znam. Sve si mu pojasnio."

"Je li bilo jasno?"

"Jasno kao dan. Tko je došao, tko je počeo, tko je zapucao… Kažem ti, sve si dobro pojasnio."

"Čitat ću ti što sam mu mislio napisati za kraj… Evo, ovako… Sada, kada sam izrekao ono što je ocu najteže čuti, domećem, okončao sam i potragu za Lourençovim tijelom."

"Jesi li ga pronašao?"

"Gdje ću ga u onolikom moru pronaći, što ti je, ženo?"

"Nemoj mu onda to ni spominjati. Samo ćeš mu ranu dosoliti."

"Kako da mu to preskočim?"

"Lijepo. Reci mu nešto što ne boli."

"Ne pada mi ništa na pamet. Što bi mu ti napisala?"

"Ne znam. Rekla bih mu da je Bog velik i da oduvijek, otkako je stvorio ovaj svijet, daje i nesreću i radost."

"Njemu je dao nesreću koja je svim Maurima radost. Eto, to bi mu ti napisala."

"Nije tako. Na nama je da ih primamo jednako smireno jer im je sveta svrha jednaka."

"Nije dobro."

"Onda ne znam, misli još malo. Mudar si, sjetit ćeš se već nečega."

Pati se s riječima, a one ga neće. Što ne napiše ono što misli? Ja bih mu rekla da imamo trojicu sinova i da nad njima strahujemo. Napisala bih mu da bi Saka trebao upravljati lukom Diu i gradom Jaketom, Lias gradom Vasaiom, a novorođeni Tokan Madrefabadom. To smo im poželjeli i za to ih odgajamo. Činimo što možemo, ne zamjeramo se i ne stvaramo dugove. A kada vidimo da dijete krene prema Vratima prije roditelja, kao što se dogodilo njemu, zadrhtimo, protrnemo i zanijemimo. Poželjela bih mu da pronađe nešto čime će skratiti noći i ispuniti dane. Pozvala bih ga pod svoj krov, spremila bih mu pogaču, uz nju slatkih uštipaka. Nije mu do jela, to znam, ali uz zalogaje bih mu možda razgovorom pomogla vidati rane. Pričala bih mu ono što viđam svakoga dana oko sebe. Rekla bih mu da sam neuka i neka moje riječi ne uzima s osudom. Napisala bih mu da sam danas sadila cvijeće. Od jedne rasade. U istoj zemlji. Pod jednakom sjenom. Pitala bih ga zna li zašto su dvije nikle, a treća je presahla. A sve im je bilo ponuđeno jednako. Dvije su nikle. Ako ne bi razumio, ponovila bih. Dvije su nikle, a jednoj nije bilo suđeno. Zna li itko do Velikog zašto? Neka se pusti Njegovoj volji. Njegovom dahu. Bez riječi. Bez borbe. Bez boli.

Pustio je Daničinu ruku, okrenuo ključ i upalio automobil. Je li se prevario? Ponavlja li se povijest? Ili laže. Malo je razloga za istinu, ali ih je bezbroj za laganje. Brojni su i premoćni. Nameću se i mislima dominiraju kao virusi krvotokom. Ipak, zašto bi lagao sebi? Sve je činio zbog želje za iskrenošću. E, da. Problem je što iskreno nije uvijek jednako istini. Ni sada ne zna tko je. Gdje se to nalazi? Od silnih odlazaka i dolazaka nije siguran je li se vratio ili je otišao. Nešto ne štima. Melek Jaša, njegova praslika, nije se vraćao. Ni Dubrovniku, ni Jadranu. Znači, ipak je nešto pobrkao. Sebe s Melek Jašom? Život s fikcijom? Nešto mu je u toj priči promaklo. Idealiziranje može značiti samo dvije stvari: ili je bio svetac, ili u priči nedostaju neke činjenice.

Ili je sve potpuno u redu? Evo, potpuno je svjestan svega. Bio je s Danicom, ručali su, zatim je svoju kćer vozio njezinoj kući. Dok je

vozio, upalio je radio. Oglasio se signal i na Radio Osijeku. Začuo se glas Sanje Račić.

“U zapadnoindijskoj pokrajini Goa početkom ožujka ove godine, pronađeno je tijelo tragično preminulog hrvatskog državljanina, D.Š.-a, starog 25 godina, pripadnika ljevičarskog anarhističkog okruženja i zaljubljenika u Indiju. Prema obavijesti MUP-a, zbog brojnih nejasnoća o okolnostima ovoga događaja, indijska je policija ponovno pokrenula istragu.”

Vijesti smo slušali oboje, svatko iz svojih razloga. Iako nas je Indija razdvajala, Danica je poželjela razgovarati o njoj.

“Kako je tamo stigao?”

“Kamo, u Indiju? Ne znam, valjda je bio dovoljno mlad.”

“Ja sam mlada. Znači, ja mogu u tu tvoju Indiju?”

“Danice, molim te, ne pričaj gluposti.”

“Ako si ti mogao ići u Indiju, mogu i ja.”

“Rekao sam ti, nisam stigao do nje.”

“Ja hoću.”

“Ne govori gluposti.”

“Nisi fer. Ako ti odeš, nije glupost; ako ja idem, onda je glupost.”

“Ne ideš ti nikamo.”

“Ići ću.”

“Nećeš.

“Hoću!”

“Danice, prestani!”

Rekao sam joj neka prestane, a u sebi sam se obuzdavao. Nikada nisam znao kako s njom. Zaboga, ona je dijete. Ljutnjom ću je natjerati da zapamti tu glupu Indiju. Gurnut ću je u sve ono što ni sâm nisam izbjegao. Već sada želi ispravljati moje pogreške. I tonuti na mjestima gdje sam stao. Lijepo samo joj pojašnjavao da je Indija bila pogreška. Nije me slušala. Prijetila je. Ona bi u Indiju. Pa, da, zanimljivo bi joj bilo potvrditi moju glupost. Već sada je upravo to poželjela. A ja se pitam po čemu sam drugačiji od ovog psa pod drvetom? Po moralu, Dane. Istom onom moralu zbog kojega osjećaš krivicu i sa strahom pomišljaš na budućnost. Samo po njemu. Freud bi rekao, i po tome što skrivaš svoje mirise kao bolesnik ispljuvak. Pereš se i sapunaš zbog krivice. Ispirem prošlost da me ne bi pronašla u budućnosti.

Kakva parodija! A Danica njuši oprane mirise. Oni je zanimaju. Ti oprani mirisi. Ono što je jasno moje, servirano za analizu i seciranje, to preskače. Ne zanima je. Kopala bi po pogreškama. Onim opranim. I upinjala se ponoviti ih. Dokazati da može bolje. Od koga? Od mene. Mene, koji sam je napravio tražeći ljubav. Dijeleći ili tražeći? Budi pošten, Dane. Priznaj. Tražio si ljubav i nisi mislio ništa. Drhtali ste, ti i tvoj testosteron, i mislili: "Ona će me zavoljeti." Što sada hoćeš? Zavoljela te, a ti si otišao. To što nije voljela tebe, nego ono što je zamislila da jesi, eeee, to je već nešto drugo. Trebao si ostati i okajavati laž koju si prodavao. Ali ne. Ti si se sprtio i pravac u Indiju. Melek Jaša ti je praslika, kažeš? Pričaj ti to nekom drugom, Dane. Da si manje maštovit, mogao si reći, odoh po izvijač. Vraćam se brzo. Skoknut ću tek do Indije. Čuo sam, ondje proizvode baš onakve kakvi nam trebaju. Što je najgore, priča o izvijaču bi se oprostila. Još kada bi izvijač trebao za ogradu, dovratak ili mikrovalnu, zvučalo bi potpuno probavljivo. Ovako, izmislio si, Dane, nešto što ni sâm ne uspijevaš progutati.

Štošta bi se moglo opravdati vrlo jednostavno, čak i običnim pijanstvom. Mogao si se, kao svaki normalan muškarac, naliti do daske. Ostati bez svijesti. Zaboraviti. Sutra ponovno krenuti, gurati koliko ide, stati, otvoriti vrata birtije i ljudski se zaliti. Ali ne, ti želiš biti svjestan. Eto ti sada svijesti. Danica bi u Indiju. Samo je razuvjeravaj. Počni, slobodno. Učinit ćeš krivo jer ona će upamtiti sve suprotno. Nisu li i tebi razuvjeravanja oduvijek bila ravna uvjeravanjima. To treba učiniti! To, od čega odgovaraju. Majku mu, sve je toliko jednostavno, a ne ide onako kako sam zamislio. Kao da sam u rukama sotone, onog koji se opire svemu Božjemu. I on je, kao i ja, posjedovao sva dobra. Stvoren je od Boga kao dobri anđeo da bi vlastitom krivnjom posrnuo, pao i postao vođom pobune.

Pitala me jesam li ljut na nju? Što joj reći? Bi li mogla shvatiti da se ne ljutim na nju, Danicu, moju zvijezdu, nego na sebe.

Jesam li ikada imao kakvu namjeru? Ne mogu čak ni pobrojati gradove iz kojih sam joj slao pisma. Ne sjećam se ni jedne pošte u kojoj sam joj pakirao paket. A bilo ih je… i pošta i gradova.

Ako ostane imalo normalna, Danica će misliti samo jedno – on je taj koji je povukao liniju razgraničenja između njih dvoje. Bez pravog razloga, bez ikakve namjere. Odrast će. Odrastanje će dodati nove granice. Teme o kojima se šuti. Greške učinjene bez namjere.

Danicu je vozio ljubičastoj kući, a zvuk radija je postajao sve glasniji. O čemu su govorili?

… Od jučer u 18 sati muška osoba stoji uz rubnik 9. kata nebodera *Drava*. Nalazi se u stanju psihičkog rastrojstva. Policajci su učinili sve potrebno, donijeli su zračni jastuk, pokušali pregovarati i sada čekaju.

Kako nije bilo pomaka u pregovorima, intervjuiraju okupljene. Glas tinejdžerice zvučao je uznemireno.

"Nije u redu. Umjesto da mu dovedu nekog psihijatra, oni ga fotografiraju. Slikaju ga i kamerama i mobitelima. To je strašno. Ljuta sam i plače mi se."

"Što kažete, Vi, gospođo? Znate li razloge ovakvog rastrojstva?"

"Ja poznajem gospođu, vlasnicu stana u kojem je boravio nesretni mladić. Divna žena. Nema ni dva-tri dana da je otišla na more. Znate, predsezona je puno povoljnija. E sad, je li i njezin sin otišao s njom ili je ostao čuvati psa, to Vam ne mogu reći. Možda je i on otputovao, a ostavio svog prijatelja voditi brigu o psu? Sve je moguće. Ali, da zbog običnog pekinezera hoće skočiti s 9. kata… to je stvarno glupo. Jadna žena, kakav strašan godišnji odmor."

"Gospodine, što biste Vi rekli?"

"Meni je sve jasno. Za sve su krivi Amerikanci. Oni kvare ovu mladost. Bolesni su kompletno, filmovi, knjige, reklame, sve im je bolesno… a ove naše budale, gutaju i gutaju te njihove besmislice. Mi im dajemo novce, a oni gutaju. Da sam ih ja tako gutao, i ja bih skočio. Ali ne s devetog. Otišao bih kod njih, u tu glupu Ameriku, i skočio bih sa stotog!… Što me gledate, sa stotog bih skočio."

Kakvi argumenti! Uznemirili su Danicu. Bili su u blizini njezinoga naselja, a ona se vrpoljila. Zvjerala je lijevo-desno. Nadala se da će ugledati nekog poznatog. Poznanstva su je počela određivati. Želio

sam znati vole li je. Želio sam vjerovati da će joj biti dobro, da će je voljeti i neki drugi ljudi, oni koje nazivamo prijatelji.

“Imaš puno prijatelja?”

“Aha.”

“Iz naselja?”

“Aha… samo…”

“Samo, što?”

“Mislim da me baš ne vole.”

“Zašto te ne bi voljeli?”

“Ne znam. Kažu da sam drukčija.”

“Ali ipak ih zoveš prijateljima.”

“Oni meni ne smetaju.”

“A ti njima smetaš?”

“Pa… zadirkuju me.”

“Rugaju ti se?”

“Rugamo se svima. Ipak, čini mi se, meni najviše.”

“I što onda radiš?”

“U sebi brojim brojalice.”

Počelo je odrastanje. “Rugamo se svima.” Udarci i njihova ublažavanja. Povlačenje granica, propitivanje izdržljivosti. Pomislio sam da bih joj trebao dati neki savjet. Na primjer, kada joj postane teško, neka se prihvati bilo čega. Neka počne nešto raditi. Bilo što. Trebao sam joj reći da dok radi, neće dospjeti istini pogledati u oči. Manje će boljeti. Ali, ona će biti žena. Moći će više toga istodobno. Moći će gledati TV i vrtjeti po loncu, čitati novine, pjevušiti i misliti o onomu što se dogodilo. Čak i planirati uzvratni udarac. Sve bez puno napora. Bez izgovorene nakane. Kako ono? Ako ženi dopustite misliti, propali ste. Ona je labirint, kula babilonska. Možda je dobro što joj ništa nisam savjetovao. I bez mene je pronašla svoj lijek. Brojalice. Kako li joj je to samo palo na pamet? I uostalom, kakve brojalice?

“Na primjer?”

“Što?”

“Na primjer, koju?”

“Misliš, koju brojalicu? Volim onu o mišu.

Iš, iš, iš
ti si mali miš
ja sam mala mica maca
bjež' u rupu miš!"

"Ha-ha-ha… Imaš još koju?"

"Onu o balonima. Nju mi mama govori prije spavanja.

Baloni, baloni
ti šareni bomboni
što suncu nose mene
i rukuju se s vjetrom…
Ali uto eto rode
kljuna oštrog poput igle
zajuri se prema dolje i
probuši sve balone…
Buuuuummm…
Ja padam, ja padam
i u krevetu sam opet svom
nema više strašne rode
koja s kljunom oštrim bode
i pjesmi je ovoj kraj
jer sve bješe kratki san…

Okruglasti,
pahuljasti,
bombonasti,
balonasti…"

Jesmo li dio sna? Mogao bih povjerovati. Djeca novoga doba vjerojatno prepoznaju kako se liječiti od stvarnosti. Oni su evoluirali korak dalje.

Gledao sam je dok je napuštala *samohod*. Vukla je školsku torbu, osvrtala se unaokolo, mahala mi, činila se vedrom. Ako su i dio sna, uloge su posve jasne. Danica je moja savjest. Zbog nje ne postajem bolji, to ne. Niti mudriji, promišljeniji. Ali znam, posve sigurno, da je moja savjest živa. Brani se brojalicama. Uspijeva otrpjeti udarce. Životna je bez nakane i predumišljaja. Dio je kozmosa. Sve(ne)mira. Uni-versa. Jednoga stiha.

49

Pogreška se nalazi u korijenu svijeta

naputak: 49 je bez ostatka djeljiv s brojem 7
te je broj 7 *alikvot* broja 49



· ⰽ · ⰸ · [o]

… o broju 49, broju dvaju kvadrata…

Razdvoje li mu se znamenke, dolazi se do dvaju kvadrata, parnog broja 4 (kvadrat broja 2) i neparnog broja 9 (kvadrat broja 3).

Kub broja 49 završava njegovim znamenkama: 49^3=1176**49**.

49 je trimorfan, ali nije i automorfan.

---

o ⰽ – glagoljički znak (K – kako), ima numeričku vrijednost broja 40.
ⰸ – glagoljički znak (Z – zemli – zemlji), ima numeričku vrijednost broja 9.

Kakva Eva?! Adam je zabrljao. Na samom početku, kad se prihvatio razvrstavanja Prirode po imenima. Tu je kvaka. Promatrajući, uočavao je i uočenom dijelio nazive. Lava je proglasio lavom, nebo – nebom, i na sve je strane ispodvlačio linije razgraničenja. Bojišnice. Svatko protiv svakog. Svi protiv svih, i sve to potvrđeno napismeno. U knjigama ratuju nepismeni protiv pismenih, pismeni protiv nepismenih, a na koncu i sami protiv sebe. Sam Bog zna što je u knjigama točno prepričano, a što je Titivilus propustio staviti u svoju vreću tiskarskih pogrešaka, u koju prikuplja pogreške pisanja još od srednjeg vijeka. Većinu prikupljenih pogrešaka Titivilus je već isporučio Vragu, a ovaj se priprema kako će ih naglas čitati na Sudnji dan i tako svjedočiti protiv onih koji su ih počinili.

Dane se vozio Frankopanskom. Izmijenila se. S obje strane ulice izgrađuju se kuće bez okućnica s povrtnjacima, voćnjacima i sjenicama. Urbaniziramo se… Kamo to vodi? Zna se kako se trebaju graditi kuće, s ulazom okrenutim dvorištu i udaljenim od ograde. Kućni se život oduvijek odvajao od uličnoga. Voćnjak je, ako nizašto drugo, dobro služio za intimu rastegnutog užeta za sušenje rublja. Povezanog između dva ili četiri drveta. Svejedno. Uže je, kao i svaka intima, zahtijevalo par. Parnost iz koje lako niče kvadrat i umnožavanje

Otvorio je drvena vrata dvorišta. Dolazak je najavio udarcima o ciglama popločanu stazu. Zaleđe kuće mirisalo je po svježem kreču, a obješeno rublje po deterdžentu. Nešto je zalepetalo. Dvije su se ptice uznemirile i prhnule.

Iz kuće se začuo uzvik.

“Drži se podalje od zidova!”

Luka je opet krečio?, pitao se Dane.

Uz okućnicu su se nalazila vjedra s bojom. Točnije, bojama. Žutom i narančastom. Na stolu, pomaknutom u sjenu bagrema, iz crvene se džezve izvijao miris turske kave.

"Čekao sam te…" rekao je glas iz kuće. "Ništa ne diraj, donosim orahovicu."

Stolci bez naslona stajali su uokolo. Zašto ga je taj detalj uznemirivao i činio ga nesigurnim kao da je dospio na neko nepoznato mjesto, a ne u dvorište u kojemu redovito igra svoju nedjeljnu partiju šaha?

Detalji su ono uz što se vežemo, pomislio je Dane.

Prišao je stolcima i rasporedio ih oko stola. Sjedajući, primijetio je crnoga mačka. Pozvao ga je po imenu.

"Takuma…"

Mačak ga je ignorirao.

"Luka?"

"Reci."

"Je li ime upalilo?"

"Kakvo ime?"

"Takuma Sato… Je li mačak dostajan imena?"

"Vješt je. U lovu brz i precizan, kao pravi Japanac."

S kućnih su se vrata začuli teški koraci pojačani drvenim potplatima bojom išpricanih natikača.

"Danas kasniš. Pomislio sam da si se uplašio poraza koji sam ti obećao prošli tjedan. Što je, nisi još ni kavu rastočio?"

Dane se prihvatio žlice. S vrha džezve skupio je pjenu i razdijelio je po šalicama. Dalje je bilo lako, valjalo je umiriti ruku i naglim pokretima izliti kavu u šalice. Ovim pokretom vladao je *um potpunog djelovanja* ili, točnije, *um bez ostatka*. Japanci ga nazivaju *zanshin* i pronalaze ga u trenutku nakon nakon što se otpusti strijela, u završnom potezu kistom dok ruka i kist spojeni u jedno odlaze s papira, u prenošenju težine s jedne noge na drugu pri započinjanju sljedećeg koraka, u potpunom udisaju, ali i u potpunom izdisaju.

"Zadržao sam se s Danicom. Pozdravlja te… Pred rastanak me pitala što je za mene šah. Pojma nisam imao što bih joj odgovorio."

Luka je slagao šahovske figure.

"Što je šah? Dobro pitanje."

"Što si joj odgovorio?"

“Za znanstvenike je igra, a velikim igračima, kao što je bio Fischer, šah je znanost.”

“Stvarno? Fischer je zaista mislio da je šah znanost?”

“Čuj, manje je bitno je li znanost ili nešto drugo. Davao mu je značaj. Kao, uostalom i Aljehin.”

“Dobro, za njega je šah bio umjetnost.”

“Nisu li znanost i umjetnost dvije različite pojave? Jedna uljepšava sakrivanjem, druga užasava otkrivanjem? Ha…?”

“Otkud znam. Meni je težak.”

“A ipak je razonoda.”

“Velikanima sigurno… možda veličanstvenom Morphyu.”

“Ili Duchampu.”

“Tko ti je taj?”

“Marcel Duchamp?! Francuz, otac dadaizma i oulipovac.”

“Nisam znao.”

“Njemu je šah bio igra. Što misliš, kako to?”

“Pojma nemam.”

“Zato što je i umjetnost igra, Dane. Ljudi su se igrali.”

“Kao ti s krečenjem? Koji put krečiš ove godine?”

“Svaki put kad pomislim koliko je svijet prljav.”

Dane je očekivao početak jednog od Lukinih monologa zbog kojih je prije desetak godina zaradio dijagnozu. PTSP, posttraumatski stresni poremećaj, tako nešto. Požurio se prekinuti ga.

“U pravu si, Luka.”

“Naravno da sam u pravu.”

“Ne mislim za krečenje, nego to, za igru.”

…

“Što kažeš na onu da poslije kiše dolazi sunce?”

“Ako tražiš sunce, najsigurniji način da ga nađeš je da odeš na more, sjedneš u čamac i umjesto kišobrana otvoriš suncobran.”

…

Luka je srkao kavu.

“Mhmmm… dobra je… ali nemoj mi, molim te, soliti pamet o šahu.”

“Ja?”

“Ti, ja, bilo tko… O šahu nitko nema pravo govoriti.”

“A, znam, sada si se sjetio Byrona.”

“Da. Život je prekratak da bi se šah spoznao u cijelosti.”

“Zašto mi onda gubimo vrijeme. Gledamo se i ne igramo?”

“Zato što te čekam, Dane. Ha-ha-ha… Zadovoljno te čekam na onom mjestu koje je suština šaha.”

“Opaaa, to je nešto novo. Gdje je to mjesto? Možda pod ovim bagremom za kojim sjedimo i dangubimo?”

“Čekam te na pogrešci, majstore.”

“Istoj onoj bez koje bi šah izumro?”

“Bez koje bi igra umrla.”

“U pravu si. Smrt šaha, igre nad igrama, dogodit će se kada se zaigra bez pogreške.”

Luka je ustao, odmaknuo se od stola i šaku sa stisnutom figurom ispružio ispred sebe. Okrenuo se prema Dani, zabavljenom kavom i cigaretom. Luka je u šaci čvrsto stezao crnoga pijuna. Teatralno je otvorio dlan i pokazao na pijuna..

“Ne gubi se zbog velikih grešaka. U pravilu je kriv…”

Dane je otpuhnuo dim tek zapaljene cigarete i nastavio Lukinu misao.

“… pijun, obični pješak…”

“Kao i u ratu!”

“Da nazdravimo, ratniče! Uzdravlje!”

“Kažeš, pijuni su oduvijek podmetali noge velikima?”

“Pa, naravno. Podmetali su svima, preko Cezara, Napoleona, do Hitlera i ovih naših, domovinskih generala… Ti ne misliš tako?”

“Mislim da svatko od nas ima svoja *ograničenja*.”

“E, jesi mudar?!”

“Ili, točnije. Mi smo kao priče koje bi se pričale tako da se neprestance podsjećamo na zadana *ograničenja*.”

“Misliš da su nam rođenjem dobivena *ograničenja* nešto kao prirodom uvjetovane pogreške?”

“Priroda ne priznaje ni granice ni pogreške. Ako ih i prepoznaje, ne ispričava se.”

Luka je podignuo čašu. Nazdravili su orahovicom i naglo je ispili. Dane se pitao treba li spomenuti Adama, krivca za postojanje granica. On ih je zametnuo i rasijao svijetom. Odlučio je šutjeti. Koga briga za Adama, Prirodu i Univerzum? Hm, da, Luka mu je dao misliti…

Univerzum ne poznaje granice. Ni suprotnosti razbijanja cjelina na parove: zlo-dobro, minus-plus, sreća-nesreća. Univerzum je veliko Jedno. Caruje li njime nepar? Izgleda da caruje. Kako ono? Jedan je neparan, dva je paran. Par, dišpar. Univerzum je veliko Jedno kojim vlada harmonija gibanja. Harmonija bez granica. Linije razgraničenja su Adamova umotvorina, namijenjena nama, pijunima, pješacima koji ne vide prst pred nosom. Luka je povukao potez i prekinuo šutnju.

"Svi smo mi budale."

"Tko mi?"

"Mi, pijuni. Prepuni grešaka."

"A Kolumbo?"

"Što s njim?"

"Nije li i on, iako moreplovac, bio pješak? Pijun. Običan artiljerac."

"Ma svi mi ratujemo. Gurnu te na nečiju granicu, a ti se izvoli snaći."

"Greška do greške."

"Ha-ha-ha. Zamisli Kolumba. Krenuo za Indiju, a stigao u Ameriku!"

"Ili, Marie Cúrie, dvostruku nobelovku… Ozračila je sebe i sve oko sebe."

"Dobro, ona je ipak pronašla što je tražila."

"Radij, misliš? Ma, daj. Sve su to bile pogreške."

"Nećeš valjda reći da je i Gallileo, osnivač moderne fizike, pogriješio kada je vikao: Epur si muove!"

"On je tek brljao. Dva puta priznao, tri puta porekao. Te Zemlja se kreće, te šalio sam se, Zemlja se ne kreće."

"A ti ne bi poricao? Čovječe, glava mu je bila u pitanju!"

"Pa što? Kada glava nije u pitanju? I dok krečim, zatvoren u ovoj kućerini, glava mi je u pitanju. U svakom trenutku mogu otresti s ljestava i polomiti se."

"Aaaa, to da."

"Ratovi su se vodili i gubili zbog pijuna."

"Ma nisu baš svi."

"Većina."

Luka se nagnuo nad šahovsku ploču. Pomaknuo je lovca i ugasio cigaretu.

"Osim u šahu, kada se približavam matu koristeći se..."

"... mojom damom..."

"Tako je. Evo, mat ti se smiješi. I to ponovno govori o tebi, Dane."

"Što?"

"Kod tebe su dame – žrtve."

"Ti si, Luka, i klinički lud. Daj popij neku tabletu pa se smiri."

"Boli. Istina boli. Ha-ha-ha."

"Ili griješiš. Pogreška. Nisi li maloprije rekao, pogreška je u korijenu svega?!"

Danu je Lukina primjedba podsjetila na izdvojenu završnicu šahovske partije, poznatu kao *Mat dobrog srca*, *Djevojački zadatak* ili *Mat Dilaram*. Koliko se sjećao, za tu je mansubu bila vezana legenda o Dilaram, tek vjenčanoj ženi nekoga vezira. Partija se igrala na dan njihova vjenčanja, a vezir je gubio sve što posjeduje, naposljetku i cijelo imanje. Kao posljednji ulog, založio je i Dilaram. Šahovska je ploča pred njim naprosto podivljala. Činilo se da mu kralja u mat gura neka viša sila. Protivnici su se počinjali radovati. Točili su pića i nazdravljali. Tada se uključila Dilaram. Veziru je došapnula svega nekoliko riječi. Recept se kasnije činio jednostavnim. Stao je u svega četiri riječi: *Umjesto kralja žrtvuj kule*. Što bî jadnoj Dilaram da pomogne ovoj budaletini? Savjetujući mu sljedeći potez, doživotno se učahurila u vezirovim rukama. Spasila mu je ugled. Kreten je partiju riješio u sljedećih šest poteza, a ona je dobila doživotno. Nakon te četiri riječi trpjela ga je i podnosila do kraja života. Morala ga je, htjela ne htjela, gledati drugim očima. Bez igračkog poštovanja. Jesam li to izazivao kod žena? Jeftino prodane partije i igru bez poštovanja? Eto, kad sam odlazio iz ljubičaste kuće, Ona se nije uključivala. Nije me pitala čak ni: "Zašto?" Zar to ne bi bilo prirodno? Bilo bi, kako ne bi bilo. Ali u meni nije vidjela igrača dostojnog igračkog poštovanja. Luka je zabubnjao po stolu.

"Hej! Nećemo tako! Čekam na tvoj genijalni potez, a ti si odsutan."

"Što si toliko razdražljiv?"

"Gubiš partiju za partijom..."

"Pa kad griješim."

"Ne gubiš ti zbog grešaka, Dane."

"Nego?"

"Zbog nesudjelovanja, blesane."

"Misliš?"

"Popij orahovice. Živjeli!"

"Uh, jaka je..."

Što to Luka govori? Nema pojma, a sudi. Moj je problem prejako uključivanje, nikako nesudjelovanje. Što uopće drži nesudjelovanjem? Možda misli na odlaske i Indiju. Ali, uvijek sam se vraćao. Kakvim me očima vidi? Priča gluposti. Nemam mu razloga vjerovati. A vjerujem mu. Nekako, predosjećam da je iskren. Od mene ništa ne očekuje. Ne traži me. Ne treba me. Ja dolazim k njemu, u njegovo dvorište. Ne mora biti ljubazan. Sa mnom ne dobiva. Pa dobro, ako ne dobiva, ni ne gubi. Kakvim me vidi? Vidi li me uopće itko? Postojim li izvan sebe? Moram ga pitati što točno misli.

"Slušaj, stvarno misliš da ne sudjelujem?"

"Ne mislim ništa."

"Lažeš."

"Naravno, ponešto i mislim."

"Na primjer?"

"Dok ti filozofiraš, ja na primjer, mislim kako matirati tvog kralja. Ovoga trenutka, u ovom dvorištu."

"Daj, prestani s tom filozofijom *života dan po dan*. Sve su to gluposti. Prošlost je u svakome od nas."

"Samo što ja igru vidim i u šahu i u prošlosti."

"Vidiš igru? Izvrsno. Onda se oprosti s lovcem. Bye-Bye... smazao ga je karcinom, rakonja koji će jednom smazati i sve nas."

"Ohoo, to je nešto novo! Radio si na novim potezima, Dane? Bravo, majstore, sada si mi puno zanimljiviji."

Lud je, mislio je Dane. Zaista se obradovao gubitku. Kako može? Ruga mi se. Prema meni se ponaša kao prema pubertetliji. Izaziva. Neću uspjeti obuzdati bijes. Moram ga povrijediti. Reći ću mu ono što je neupitno. Ono što ne može pobiti. On je na dnu ovoga svijeta. Marginalac. Umirovljeni branitelj. Odbačen od svih. Nepotreban.

"Ti, marginalac, ti ćeš mi reći što je zanimljivo?!"

"Budalo, mama ti je marginalac. Granice su u tvojoj glavi. Odbij!"

Granice? Kako je ono rekao Wilber? Adam je povukao prve granice. Nazvao nas je imenima i začeo sukobe. Sve mi se izmiješalo.

Ne znam više tko je u pravu. Ja koji ludujem obilazeći planet ili Luka koji se zatvorio u ovo dvorište? Izdvojio se. Kojeg vraga dolazim u to njegovo dvorište? Samo mu pokazujem da mi je nedostižno. On i njegova krečenja. Možeš misliti izazova, svakih par dana maljati nešto u kućerini!? Ali, sve što kaže, pogađa me. Ravno u glavu. Što on to priča? Prošlost mu je igra? Nije važno što će misliti, pitat ću ga. Baš ću ga pitati. Neću se osvrtati na njegovu zajedljivost. Pravit ću se da me ne pogađa.

"I?"

"Što i?"

"U kakvoj igri vidiš prošlost?"

"Glup si, Dane, ali si mi baš zbog toga drag. U kakovoj igri? Na primjer, prošlost vidim baš sada, u ovoj igri koju igramo."

"U šahu?"

"Čitao si Cassela?"

"Ni čuo ni mirisao."

"Nisi čuo da Cassel uspoređuje šah s kazarskom vlasti?"

"O Kazarima ponešto znam. Sjećaš se, pričao sam ti, Vasco da Gama…"

"… aha, onaj koji je jurišao na tvog dvojnika, Melek Jašu…"

"Da. Vasco je na krštenju kumovao Gasparu. A, taj Gaspar, on je bio prevratnik. Nije se razjasnilo je li prihvatio židovstvo, islam ili kršćanstvo. Čini se, po potrebi je koketirao sa svakom od vjera."

"I?"

"I taj je Gaspar bio Kazar."

"Baš Kazar?"

"Baš, baš! Rođen u Aleksandriji, ali kazarskog podrijetla."

"Eto, igra se nastavlja. U nju se uključuje i Kazar Gaspar da Gama."

"Mislim da on nije igrao šah."

"Stvarno si doslovan. Kao da je važno koju je igru igrao Gaspar."

Doslovan? Možda je to moj problem, mislio je Dane. Doslovan sam i tvrdoglav. Pogrešna kombinacija. A vidi ovoga Luku! Kako samo uspijeva? Drži se kao predsjednik države. Da ne kreči svaka dva dana, mislio bih – nije mu ništa. Ipak ga nešto grize. Ponosan je. Šuti. Ja sam taj koji je traljav. Tašt sam i gnjio. Razgovarati treba. Igrati se,

riječima i figurama. Živo mi se fućka za tog njegovog Cassela, ali… neću mu to reći. Želi razgovarati o njemu, nudi mi temu, pruža ruku. Sve su to nadigravanja. Dekodiranja neizrečenih poruka.

"Kažeš, Cassel je u kazarskoj podjeli vlasti prepoznao pravila šaha?"

"Da. Casselova je poveznica poprilično suvisla."

"Kakvo je kraljevanje u šahu?"

Ne sačekavši Danin odgovor, Luka je nastavio.

"Dvostruko."

"Misliš, jedan bijeli i jedan crni kralj? Dva kralja. Dakle, par. Dvostruko kraljevanje."

"Što ti je? Par su, koliko znam, jedan kralj i jedna kraljica."

"Ha-ha-ha… stvarno sam bez mozga…"

"Kužiš? Muškarac i žena, kralj i kraljica. To je par!"

Luka je srknuo kavu i ustajući sa stolca učinio nekoliko koraka. Leđa i kosti su ga počele boljeti već u prvim godinama povlačenja po rovovima. Istegnuvši križa, uživljeno je nastavljao priču o kazarskoj podjeli vlasti. Ukazivao je na sličnost kagana sa šahovskim kraljem, a kaganice s kraljicom. Kagan je živio izolirano, gotovo kao Bog, ali s neznatnom svjetovnom moći. Njemu je bio dopušten mali korak, šahovskim pomakom mjerljiv svega jednim poljem.

"Figure ga štite, a kralj se uglavnom dosađuje."

"Pokopčao si, Dane. Ona dominira."

"Kazarska kaganica je kraljica, faca koja dominira!"

"Ne zaboravi, bez kagana je ipak bezvrijedna."

"Naravno, s njom ili bez nje, igra se nastavlja…"

"Ali je bez kagana zabavi kraj."

"Od nje strahuju, a njega…"

"… obožavaju…"

Logično, mislio je Dane. Izolirani kralj predmet je obožavanja. Da bi se obožavalo, mora ga se odvojiti od života. Učiniti ga nedostupnim. Luka je donio olovku. Iscrtavao je kaganov grad na obje obale rijeke Itil, današnje Volge, raspored njegovih raskošnih odaja, veličinu šatora za uzvanike i načine na koje se obraćao bogovima. Svakom posebno i u zasebnim ritualima. Rituali, ponovio je Dane. Ne koristimo li ih kada riječi gube značaj? Ritualno ispijamo kavu, palimo cigarete,

igramo šah ili ratujemo. Rituali su nadigrali Adama. Jači su od riječi. Što to govori Luka? Nabraja kazarske bogove. Pogledaj ga samo, sav se uživio. Izgleda kao onda, prije rata. Jednak sebi u mladosti.

"Slušaš li me? Za svaki životni detalj bio im je zadužen jedan bog."

"Slušam te, slušam. Znači, kagan nije mogao donijeti lošu odluku, učiniti pogrešku. Bogovi su bili iznad njega."

"Da. On je bio posrednik. Transmiter zamolbi i odgovora. Svakom od bogova posebno."

Važno mu je slušam li ga. Zašto? Zato što ne podnosimo ignoriranje. Danica je na svako moje zanemarivanje skidala cipele s nogu i gađala me njima. Neću zapamtiti te kazarske bogove, ali ga ne smijem ignorirati. Ignoriranje je oblik ubojstva. Toliko često umiremo na različite načine i u različitim očima. Ignoriranje je trenutna smrt.

"Što kažeš? Dvanaest bogova?"

"Pa da. To ti govorim. Kagan se posebno obraćao bogu zime, posebno bogu ljeta, kiše, vjetra, drveća, ljudi, konja, vode, dana, noći, zemlje ili smrti!"

"Izgleda lako. I ja bih mogao tako vladati. Prenositi poruke za koje su krivi bogovi."

"Bogovi i rituali. Bogovima se trebalo pravilno obraćati."

"Ali postojali su. Za razliku od današnjice kojom vlada jedan jedini bog."

"Misliš na Krista?"

"Mislim na kapital, Luka. Oni su imali dvanaest bogova i u njima alibi."

"Alibi? Za što?"

"Za sve. Za tumačenje reziduala, odstupanja od očekivanog, za promašene želje. Jednostavno, ali i za sve pogreške."

"Ne znam. Mnogima nije bilo jednostavno. Divlja su to bila vremena."

"A koje doba nije divlje?"

"Čuj, ipak su vješali bez reda i rasporeda, i one koji su znali previše i one koji su glumili preskromne."

"Trebalo je imati mjeru. Pravilan omjer znanja i skromnosti.

"Ma kakvi, to je uvijek bilo jednako. Vlast nikada nije donosila dobro. Osim toga, kaganu je bilo mudrije umrijeti na vrijeme."

"Kakvo vrijeme?"

"Vladao bi četrdeset godina i niti dana dulje."

"Ništa mirovina? Ništa krečenje dvorišta?"

"Stvarno si budala, Dane."

"Šalio sam se… Daj, reci, zar za kagana nije bila predviđena mirovina?"

"To je namijenjeno nama, pijunima. Njega su skraćivali za glavu."

"Ja bih ipak radije bio pijun."

"Ne moraš se brinuti, ti i onako ne bi mogao biti kagan."

"Ma nemoj!"

"Ne znaš sa ženama. Kagan ih je imao dvadeset i pet."

"Opa."

"Nego kako. Svaka žena je kći nekog kralja kojega je potčinio."

"I što, one mu dođu milom?"

"Milom ili silom. Kada si vidio da se u politici nešto dobiva milom?"

"Tako bih i ja mogao sa ženama."

"A još šezdeset konkubina? I svakoj njezino vlastito mjesto, poslužitelji i eunuh!"

"Nije moguće! Ukupno osamdeset i pet čavki? Taj nije mogao vladati četrdeset godina."

"Ha-ha-ha… Misliš, morao je zakazati i ranije."

"Čovječe, s jednom nisam mogao izaći na kraj, a ne s njih osamdeset i pet."

"Ti si se, mladiću, baš uživio u priču. Vidiš se, ni manje ni više, nego na kaganom mjestu?!"

"Prisjelo mi je zamišljati se kaganom. Četrdeset godina vlasti i cap…"

"Bar se ne bi morao pitati kad ćeš i kako umrijeti. Znaš onu stvar: *zar je stvarno svanuo taj dan…*"

"Nemaš sluha, Luka."

Zašto volimo raditi ono za što nemamo dara? Raspjevao se, a reve kao magare. Još u pjesmi i uživa. Smučilo mi se od priče o ovom kaganu. Želudac me boli od pomisli na umiranje. Dobro, ima dana kada te teme podnosim i ponešto bolje, ali danas bi bilo dosta mraka. Koja je budala kaganici dala tolike ovlasti? Sve je ona nadzirala, vojsku, trgovinu, pokope, slavlja… On, jadničak, glumatao je neku

božansku vlast, a ona je vedrila i oblačila. Zašto uopće spominjemo te Kazare?… Ah, da, zbog šaha… zapravo, u pravu je bio Cassel… analogija je potpuna… Gdje počinje život, gdje prestaje igra?

"I tako, Luka, kagan je predstavnik božanske vlasti, a kraljica narodne?"

"Kao u šahu."

"Kažeš, kagan umre, a kaganica priredi svečanost?"

"Ma, da. Svetkuje, iako je i njenoj igri došao kraj."

"Novi kagan, nova kaganica?"

"Novo doba, novi ljudi."

"I, kažeš, riješe ga se lako?"

"Za početak mu sagrade zgradu s dvadesetak prostorija i u svakoj iskopaju grob."

"Jednom kaganu iskopaju dvadeset grobova? S njim sahranjuju i žene, ili…?"

"Ne, svi su za kagana. Ali, zameću trag u kojem je, kako ne razumiješ. I nije tu kraj. Na kraju ceremonije na grobnicu natjeraju rijeku."

"Potope ga, želiš reći? I njega i grobnicu…"

"Do kagana više ne može doći, kako oni kažu, nikakav vrag, nikakav čovjek, nikakav crv."

"I nikom ne puste krv? Nevjerojatno…"

"Samo kopačima grobnice. Ali vrlo sofisticirano, vrlo čistim odrubljivanjima glave."

"Krasno… Onda je i taj Gaspar da Gama morao biti divljak."

"Ma, nemoj? Divlji narod, divlji običaji, i odmah su svi pripadnici naroda – divljaci."

"Čovječe, ti se vrijeđaš na sve."

"Ja? Ne vidiš problem u sebi? 'Odi malo Švabama i predstavi im se kao Hrvat. Uživat ću dok se budeš ispričavao što si naš…"

"Ja se ne stidim."

"Ni vijetnamskog sindroma? PTSP-a? Okidača koji pogađa nakon rova! Onog koji udara tek kada shvatiš da se pola planeta ludo zabavljalo i prežderavalo dok si ti krvario…"

"Ponavljam ti, ja se ne stidim."

"Ti si, Dane, budala. Ja se stidim. Sebe, granica, ratova, divljaka i civilizacije. Želiš čuti kako mi je?"

"…"

"Pun mi je…"

"I meni je pa nisam na tabletama."

Obojica su se uhvatila cigareta. Dane ih je pripaljivao, Lukinu pa svoju.

"Devedeset druge i tebe je udarilo. Priznaj, Dane."

"Je, a koga nije? Udarilo me i pomagao sam si kako sam znao."

"Nisi izlazio iz teretane. Trenirao si, a treniranje te napucavalo serotoninom, neurotransmiterskom kemikalijom zadovoljstva."

"Kemija, brate, sve je kemija. Trenirao sam tri puta dnevno! Znoj me uništavao i spašavao. Onaj koji se prepoznaje nadaleko. Moj vlastiti."

Zašutjeli su. Dane je pred sobom slagao figure pojedene Luki. Njih sam osvojio legitimno. Držeći se pravila igre. Znam li bez pravila? Rušim ih i ništa ne dokazujem. Svjesno griješim i ništa ne postižem. Bole me leđa. Ostario sam. Vjerovao sam, izbjeći ću godinama, starenju, bolesti, umiranju. Sve što je loše, mislio sam, namijenjeno je drugima. Ne meni. Ako i jest, nadigrat ću zamke. Vraga… Nisam nadigrao ni zamke ni sebe… Kako me to Luka gleda? Podsjeća me na Kasparova koji je navijao za svog suparnika Viktora Korčnoja. Luka me želi pobijediti. Znači, mora me držati jakim. Možda i jesam jak. Luka bi to morao znati. Protivnika moraš poznavati. Nepoznanicu još nije svladao nitko, osim čudom ili omaškom. Ozbiljnom i promišljenom. Kozmičkom pogreškom.

"Možda si u pravu."

"U vezi s čim?"

"U vezi sa mnom, s čim drugim."

"Misliš na nesudjelovanje?"

"Pa, da."

"Dramatiziraš bez veze. I drugima je tako."

"Ne bih rekao."

"Ne umišljaj si. Svi gubimo kada odustajemo."

Govori li to Luka da se spotičem o samoga sebe? Podmećem si noge. Vrline su mi istodobno najveći nedostaci. Kaže, i drugima

je tako. Ali nije u pravu. Ima onih kojima je kompromis prirodno stanje. Političari se uspijevaju dogovoriti. Ponose se sobom i barjakom kapitala pod kojim stoje. Oduvijek je bilo tako. Među onima koji se bune, ali šute, oduvijek je bilo onih koji koriste i grabe. Gaspar da Gama nije griješio. Grabio je, odbacivao i nije se osvrtao. Moral ga nije mučio. Ne znam kako je podnosio premoć Prirode i trošnost tijela, ali nesavršenost društva ga nije zabrinjavala. Nju je koristio kao prednost. Prednost zbog koje je bio prihvaćen i priznat. Gaspar nije pubertetski trčao za slobodom. A i zašto bi? Težnja za slobodom usmjerena je protiv civilizacije, protiv bliskih i dalekih, protiv svih ostalih. Odbija, stvara neprijatelje, a ionako se ne dostiže.

Gaspar se zadovoljno protegnuo. Promotrio je svoje tijelo, koljeno, dio potkoljenice i lijevu ruku. Još uvijek je bio snažan i sokovi su mu kolali žilama. Pitao se je li pravi trenutak za ustajanje. Hoće li pomicanjem udova narušiti ugodu vlastita tijela? Protegnuo se i započeo monolog sa samim sobom.

Dobro je ovako, ali… gladan sam. Ustat ću i jesti. Dugo. Bez ometanja. Samo, morao bih se odjenuti i izići iz ove sobe. Kakav nered! Noćas je bilo sve kako treba. Opojni porto i žene snažnih bokova. Zašto bi me smetao nered? Što je uopće red? Puko oponašanje prirode. Ignorirat ću ga. Odbijam oponašati. Ne podnosim pogreške, a u oponašanju su neizbježne. Ne, ja ću po svom.

Podignuo je ruku i pomirisao se ispod pazuha. Volio je miris svoga znoja, oporog dokaza jedinstvenosti.

Nisam više mlad, a uspio sam se vratiti u Portugal. Posljednjih osam godina provedenih u Indiji, dosadile bi i isposnicima. Čekaj, je li to bilo osam ili više godina. Koliko je točno proteklo od 1505. do 1512. godine? Točno, osam godina. Izdržao si, Gaspare. Učvrstio si Baltazarov položaj u Kannuru, mudro trgovao dragim kamenjem, čak i opijumom. Toliko si bio veličanstven da ti se s ramena obrisalo prezime Vasca da Game. Čak bez puno truda. Sami od sebe prozvali su te – Gaspar da India. Zvuči bolje, puno bolje nego Gaspar da Gama.

Misle, poznaju me. Ma, sve su to budale. Drže me Emanuelovim robom, a ja ne priznajem nikoga. Ni čovjeka, ni Boga. Kažu, moral nas razlikuje od životinja. Možda njih, mekušce. Ali, ja sam Kazar, naviknuo na ritualna smaknuća. Ona su me naučila životu. I druge bi. Svakoga tko bi vidio kaganovu odrubljenu glava. Bio sam dijete,

a još uvijek pamtim kako su se razletjele kaganove pletenice! Kao nemoćni bičevi, munje bez grmljavine… Gdje su tada bili bogovi koji su ga savjetovali? Gdje bi bili? Pregovarali su s Europljanima. Udruženim snagama razbili su nas truli Europljani i potkupljivi bogovi. Pretvorili su nas u kršćane, Židove i muslimane. Hoćete me takvog? Evo, stojim na usluzi. Samo, možete li odgonetnuti braćo, koji sam? Koristim sve vaše uloge. Zemlja vam treba? Koja, samo recite… Ključni tjesnac – Derbent, Darband klanac, "vrata koja se okreću", Bab al Abwab ili ako hoćeš, "Kapija kapija", naš prolaz između Kavkaza i Crnog mora, to vam treba? Što se mene tiče, evo vam ga. Pa ja sam Kazar, nomad, srkač krvi! "Gaz" još uvijek znači lutanje, a ja sam upravo to – gazar, Kazar, nomad, skitnica, lutač! Meni je zemlja u nogama, idioti!

Kazari ne trebaju odmora. U hodu brijemo brade i jedemo uši što plaze u njima. Pokazujemo vam golotinju svojih žena. Neka se skidaju pred vama. Morate vidjeti draži pred kojima ćete se obuzdavati. Usudite ih se dotaknuti. Hajde, Europljani, dotaknite ih! Žive ćemo vas razderati. Čuvate svoje djevice pod ključevima kao da Gaspar ne zna što treba tražiti. Ha-ha-ha… I noćas je bilo slatko… Gaspar da India bio je pijetao u don Emanuelovu jatu…

Što to govorim? Neka je on meni zadovoljan, ha-ha-ha, kralj mora biti zadovoljan. Napisao je njemu njegov Gaspar opširno izvješće. Jest, znam puno, ali kralj vjeruje da znam i vrijedim puno više. Tako i treba, naivčinama treba pomoći da budu to što jesu – budale i naivčine.

Pomislivši na izvješće, Gaspar je odgurnuo pokrivač i skočio iz postelje. Odlučio je još sinoć, spalit će dnevnik i bilješke. Kazari za sobom ne ostavljaju dokaze. Gdje li su samo? Jučer ih je vidio u drvenom kovčegu.

Aaa, evo… Krenimo redom.

Kako je to bilo davno!… Gotovo sam zaboravio dan kada je poginuo Lourenço. Mali nije imao sreće… A njegov otac, don Francisko D'Almeyda, taj je na kraju zamračio. Zavidio je svima sa živom djecom… I onda ga je Melek Jaša svojim pismima podsjetio na trojicu svojih sinova… Tko je još čuo da se suparnici tješe? To je neka kršćanska novotarija…

Evo i pisma iz 1507. Dobro sam ga napisao. Njime sam olakšao don Emanuelovu odluku o smjeni indijskih namjesnika. Nakon što ga je primio, kralj je poslao zamjenu za don Franciska D'Almeydu. E, sad, je li Alfonso bio dobar izbor, o tome bi se već moglo raspravljati. Ali za njegov dolazak nisam bio odgovoran. Žurilo

mu se u Indiju. Doplovio je već krajem studenog 1508. Doplovio i zatekao don Franciska D'Almeydu kojemu nije padalo na pamet predati mu vlast. Jadnik, um mu se potpuno pomračio. Alfonso je dobro postupio. Povukao se u Cochin i razvijao svoje poslove. I ja bih postupio jednako da sam bio na njegovu mjestu. Protiv svega možeš, ali ako želiš savladati ludilo, moraš i sam poludjeti.

Don Francisko D'Almeyda je za to vrijeme ujedao kao bijesno pseto. Je li morao spaliti Dabul? Nije to mala stvar, dirnuti Maurima u zjenicu. Trebala mu je hrana, to razumijem. Bio je žedan krvi. I to razumijem. Ali, gdje ćeš protiv sebe, magarče? Provaliti u grad, opljačkati ga, razoriti i zapaliti, moglo je značiti samo jedno – svima će nam na leđa navući Arape.

A i onaj Melek Jaša, baš je bio uporan s tim svojim pismima i pjesmama utješnicama. Te razumije ovo, te mu je žao zbog onog… kao da razjarenom biku maše pred nosom. Evo još jednog njegovog pisma. Ne razumijem tog čovjeka. On se povjerava don Francisku D'Almeydi? Tko mu je umro? Neki Ridvan… spominje očeve i sinove, robove i gospodare… nekog liječnika, Šabana… budala… Svi smo sami. Ako i nismo, bit ćemo.

Kako mu je don Francisko D'Almeyda odgovorio?

Ratom! Lijepo mu je, u veljači 1509. dojedrio u Gou i usidrio se pred luku Diu. Brzopleto i neupućeno, ali žestoko i snažno. Pokazalo se da je don Francisku D'Almeydi promaknuo jedan detalj, da nije znao kako su Jašine snage oslabljene borbama s gorštacima iz radžaputskog zaleđa. Gubio je vrijeme na beskrajnim pregovorima s nekim Seid Alijom, Jašinim izaslanikom. On, don Francisko D'Almeyda, pristao je razgovarati s izaslanikom? Melek Jaša mu se nije obratio izravno? Ja bih to protumačio uvredom. Ili upozorenjem. Pomislio bih da Jaša nastoji dobiti na vremenu. Navalio bih na Diu svim snagama. A ta se portugalska luda pobojala da je Jaša bahat s razlogom… Greška!

Točnije, dio greške. Jaša je zaista dobivao na vremenu. Ali ne onako kako je D'Almeyda očekivao. Pretpostavke su temelji velikih grešaka. Dakle, čime se zabavljao Melek Jaša? Nije okupljao pomoć, niti je dovlačio naoružanje. Pripremao je varku, privid, opsjenu. Što je učinio? Pristup luci spriječio je "morskim čudovištem", teretnim brodom čije je trupo razdijelio brojnim pregradama. Dobra umotvorina! Dok je D'Almeyda dangubio sa Seid Alijom, Jaša je nadgledao oblaganje trupa "morskog čudovišta" kožama svježe zaklanih volova. Iznenađenje je bilo na Jašinoj strani. Brod se pokazao nedodirljiv i topovskoj tanadi i ljudstvu. Portugalci su s krvavih volovskih koža klizili ravno u more, a otvori od topovskih pogodaka punili su se vodom tek djelomice, do prvih pregrada. I to

nije bilo sve. Iza "morskog čudovišta" Jaša je postrojio svoju flotu. Portugalcima je demonstrirao njezinu brojnost i raznovrsnost. Sve da su i savladali "morsko čudovište", na njih bi čekale Jašine fušte, Samorinove brodice i egipatske hitrolovke.

Kao i uvijek kad sila zakaže, sutradan su otpočeli pregovori. Cjenkanja, odmjeravanja, popuštanja i zahtijevanja. Naposljetku, D'Almeyda je Jaši izdao propusnicu za slobodno prometovanje u gudžeratskim lukama. Zauzvrat je ishodio poslanicu prema kojoj će se naoružani Egipćani izmjestiti iz svih gradova pod Jašinom upravom.

D'Almeydi je bilo dosta svega. Odjedrio je u Cochin, predao vlast novom namjesniku, Alfonsu d'Alboquerqueu i put Portugala isplovio 19. prosinca. 1509. godine.

Je li čudno što nije uspio ni u povratku? Umro je kako je i živio, glupo i sumanuto, sjeverno od Rta dobre nade, u slučajnom sukobu zapodjenutom s urođenicima. Kada sam čuo kako je uz njega izginulo stotinu pedeset mornara i dvanaest kapetana, pomislio sam – jadni, i njih je povukla D'Almeydine zla kob. Možda. Otkako sam ostario, sve mi se čini moguće. D'Almeyda je poginuo pod vrućim afričkim suncem, a ja se pitam je li mu se pogled zamaglio zbog onih srcedrapajućih Jašinih piskarija. Bol se može podnijeti, samilost je ta koja uništava. Da, to sam naučio gledajući smaknuće kazarskog kagana, milost ne postoji, a samilost uništava.



1510. mi je išla u prilog. Vukla se polako, kao da je novim interesima svakom ponaosob zauzlala stopala. Emanuel I. napredovao je, Melek Jaša utvrđivao je Diu, Mahmudbeg je bolovao, a Alfonso se razmetao nadimkom Veliki. Nikada nisam podnosio narcise. Oni su, zapravo, posebna vrsta jadnika. Otužno je bilo gledati Velikog Alfonsa, čovjeka u dobi od šezdeset godina, kako sanja o širenju portugalskog imperija sve do Japana. Veliki Alfonso, veliki snovi. Pomahnitalo je ratovao pod Kalikutom i Ormuzom, osvajao na Malaki i palio po Indiji. Zajurišao je i na samog Samorina, no on ga je zaustavio. Spletom nespretnih okolnosti Veliki je Alfonso ranjen pred Samorinovom palačom. Dok je lizao rane nepromišljenosti, ja sam se posvetio sinu Baltazaru. Ponovno sam ga upoznavao i razočarano konstatirao: promijenio se. Posljednjih sedam godina vođenja faktorije u Kannuru učinile su ga vrlo prizemnim i mlakim. On, koji je svojedobno gorio za jedinstvo kazarskoga naroda, satima je sjedio nad trgovačkim knjigama zbrajajući dobit od trgovine

začinima. Moj je sin postao koncentratom mojih suprotnosti. Odvratno poslušan i administrativan. On, kojega sam odgajao za divljaštvo i neobuzdanost! Tko ga je mogao prizvati k svijesti? Ja i nitko drugi. Zasukao sam rukave i pritegnuo uzde Baltazarova klimavog života. Kakva ironija. Ja sam zdvajao, a drugima smo izgledali idilično. Vjerojatno smo ostavljali utisak bliskosti. Govorili su, Gaspar je brižan otac, promišlja budućnost svog potomka, priprema ga za visoko mjesto na portugalskom dvoru.

Budale. Kakav dvor, kakav Portugal?! Baltazar je morao postati kagan, ujediniti Kazare i zavladati stepama. Još sam ga u Kannuru podučio glagoljici, pismu kojim piše onaj problematični Melek Jaša. Govorio sam mu: "Jezike, sine, jezike trebaš znati. Šutjeti, slušati i iz svega korist izvlačiti."

Moram priznati, u glagoljici i jezicima, nema mu ravnog. Ali je zato, brate, trapav da ne može trapaviji biti. Ne mogu, a ne pitati se na koga je takav? Dao sam sve od sebe. Sve. Baš sve… Odvlačio sam ga do Itila, pojio ga kobiljim mlijekom, hranio sirovim mesom i tjerao da osjeti izazov Kapije Kapija. Uzalud. Od sunarodnjaka je glavu okretao s dosadom, a lagati nije naučio ni na kazarskom, a ne na nekom od svjetskih jezika. Mlakonja. Od svih mogućih riječi on se služio svega dvjema: dosadno i odvratno…

Majku li mu njegovu! Da mu nisam otac, razapeo bih ga između stabala i odapeo nebu pod oblake. Ovako, nisam učinio ništa. Trpio sam ga, a u sebi se izjedao. Sve dok nisam odlučio… Zbrojio sam se i u zbrajanju gotovo oduzeo. Baltazar neće biti kagan. Neću ni ja, ali meni je vrijeme odbrojano. Ja sam Baltazaru put krčio i imetak namicao. Što mi je činiti? Baltazara, krv svoje krvi, ne mogu promijeniti. Iako bih trebao, neću ga pljunuti. I njega ću iskoristiti. Negdje će već poslužiti. Sve mi je bilo jasno, valjalo je prionuti poslu. Napraviti još sinova. U životu je matematika vrlo jednostavna – slabići se prepuštaju slučaju, jaki se ne obaziru. Dobro sam učinio. Namnožio sam se. Osam dječaka u roku od pet godina! Svi od različitih majki i iz različitih gradova. Ovaj put znao sam što mi je činiti. Odvojiti ih i očvrsnuti. Majkama sam ih otimao kao lopov. Ja, tvorac, a tat. Hoće li ih moji Kazari dobro odgojiti? Nije na meni o tome misliti. O tome će se pitati oni koji upoznaju jednoga od njih. Kagana. Jednog od mojih sinova.



Gladan sam, pomislio je. Gladan sam svega, žena, hrane i opija. Počinjem se znojiti. Soba je puna insekata. Sićušnih nakaza koje

zuje, zuje, zuje i zuje… Gladan sam. Trebam mir i opijum. Upozorili su me na taj opijat, čudesni "sok biljke". Tko bi pomislio da bez njega neću moći?! Postajem nervozan, papiri su razbacani, dostupni svima, a ja sam nemiran.

Dlan sam obrisao o košulju, i otvorio bilješke iz 1511. godine. Papiri su mi se lijepili za ruku. Što sam ovdje zapisao? "Alfonso je osvojio Melaku. Na povratku u Cochin zahvatila ga je oluja usred otvorena mora. Od svih osamnaest portugalskih brodova, oluji je podlegla baš njegova karavela. Alfonso je odlučio spašavati samo ljude."

Kakva budala. Ha-ha-ha… Slabić je bio i glupi Alfonso. Veliki Alfonso pokazao se velikim u slabosti. To bih mogao sačuvati i pokazati Emanuelu. Neka vidi kako bira svoje osvajače. Da, to ću mu pokazati.

"Nakon što je brod ostao bez ljudstva, Alfonso se stao moliti. Oluja ga je ljuljala, more zalijevalo, a munje osvjetljavale. Kažu, onako star i naboran, i sam je djelovao avetinjski. Dok je usta otvarao u molitvi, rukama je mahao kao da tjera vragove, demone, što li… Tada su ga posljednji put vidjeli da u rukama drži brodski dnevnik. U jednom trenutku izgubio se iz vidokruga. Ispario je poput duha. Ja mislim da su sve te tlapnje oko opraštanja s brodom čista izmišljotina. Tražio je lisac nešto što bi mogao ugrabiti. Možda zlato ili svjetlucavo kamenje. Bisere je mogao staviti oko vrata, nitko ne bi ni primijetio. No, dobro, nije razjašnjeno što je Veliki tražio po umirućem brodskom truplu.

S broda je uspio izbjeći. Činilo se, bez dnevnika i bez dragocjenosti. U naručju je držao neko dijete, valjda djevojčicu, ispostavilo se, kćer svoje robinje. Mala je urlala i drhtala, a Alfonso je njezino uznemireno podrhtavanje do jutra smirivao svojim naručjem.

Lud da luđi ne može biti. Za malu se pogađao s Vragom. Voda je nadirala, a on se cjenkao. Vragu je darovao dnevnik i otkrio mu gdje je sakrio vrijednosti, a Vrag je obećao da će ga iskupiti od žrtava koje je posijao po Melaki. U toj trgovini, iskupljenje je bilo pokvarljiva roba i vrijedilo je samo ako malu vrati majci… Meni je to zvučalo neuvjerljivo. Ako je ostalo i točno, ovo je izmislio… Mora da mu je mala uši probila drekom. Majku je, naravno, našao već sutradan i osobno joj predao dijete. Prizor su pratile stotine očiju mornara sa svih osamnaest brodova. Lisac je on, Alfonso. Stari je patetik uvjerio cijelu flotu da čini dobro djelo stavljajući život na kocku i da time čini Bogu ugodu… A sebe? Je li i sebe uvjerio? Zar je Veliki Alfonso povjerovao da je Bog trgovac, da zbraja i oduzima? I da ne vidi kako, kada i kome dajemo. Ako Ga i ima,

On priznaje jedino davanja u kojima se od sebe otkida. Davati iz moći i obilja, eeee… to Bog ne priznaje. Žrtva! Žrtva je potrebna!”

Hm, jesam li se raspisao. Ovo ću ipak morati prepraviti za Emanuela. Ma, neću ništa uređivati. Spalit ću i zaključiti s pisanim tragovima. Dnevnici su ionako obmane, i za one kojima dopadnu šaka, ali i za nas same. Kakve veze ima to što sam tada mislio? Ja sam danas drugi, drugačiji Gaspar. Imat ću potomaka. Oni će učiniti ono što ja nisam dospio. Možda i ubijem Baltazara. Zapravo, samo mi smeta…

Kad se sjetim, dok sam se ja natezao s Baltazarom, Jaša se šepurio s onim svojim sinovima. Kako li je uspio petljavog Saku oženiti za kćer najmoćnijeg kneza Radžaputa?! Na vjenčanje je dovukao Mahmudbega, klimavog i trulog. Takav mu je baš i trebao. Da je Mahmudbeg bio boljeg zdravlja, ne bi se razbacivao ni darovima ni počastima. Ne, ne… ne bi tako olako podijelio nazive “melek” svoj trojici Jašinih sinova.

Samo, ni ti se Jašo nisi osigurao. I tebi je vrijeme na izmaku, vučeš šezdeset i neku, a s njom i onu trojicu mekušaca. Pomažu ti, znam da ti pomažu… Melek Lias i Melek Tokan utvrđuju luku, vješti su i u topništvu… znam to… Nego, budimo pošteni, s kim si ih ikada izmjerio?

Nisu ti se od kuće maknuli ni na pola dana, kao ni ona moja budaletina Baltazar. Mislio sam da ga osiguravam od svega, držao sam ga blizu sebi i nadzirao sve dok ga nisam poslao u Indiju. I? Što se pokazalo? Pokazale su mu se ćud i priroda. Sve je povukao na mater. Na mater i na obijest. On bi plandovao!

Koliko vidim, i tvom se Saki osladilo živjeti život s radžaputskom princezom… ne izlazi iz ljetnjikovca u Novanagori. Umjesto da ti, Jašo, odmaraš stare koščurine, ne… Saka ti se mora odmarati. Budala si ti kao i ja… Ali, vrijeme je na mojoj strani. Mlađi sam od tebe, još sam u snazi. I osigurao sam se. Posijao sam samoga sebe, a oživjelo mi sjeme odgajaju Kazari!

Dosta mi je svega. Dosta mi je i djece i vlasti i imetka i… Opijum mi treba. Pa što ako ga sutra budem trebao jače nego što ga trebam danas? Treba mi i života pa mi izmiče. Treba mi života, ali ga je, kao i mene samoga, svakim danom sve manje i manje…



“Umro je i Mahmudbeg.”

“Umro je, Šabane.”

“Umro je i Ridvan.”

"Umro je."

"Umrijet ću i ja."

"Šuti, Šabane."

"Šuti, Šabane, šuti, Šabane…"

"Šuti i guraj. Guram i ja, gurali su i oni prije nas."

"Mrtvaci na sve strane. Živi i mrtvi. A ja se upinjem, liječim, loše ozdravljam, slabo popravljam… džini su se namnožili… možda i zbog mojih grešaka?"

"Je li na tebi da sudiš?"

"Nije."

"Onda, šuti. Šutimo svi pa šuti i ti."

"Evo, šutim… Nego, što ti je u amanet ostavio Mahmudbeg?"

"Što bi mi ostavio? Ostavio nam je svima isto, sina Mozafara."

"Ne valja."

"Ne valja, znam i ja. Mlad je i neiskusan."

"A Alfonso se približava."

"Ali ni on nije što je bio. Nakupilo mu se čudo neuspjeha. Čuo si i sâm, umorili su ga porazi kod Crvenog mora."

"Cijelu je zimu lizao rane… Gdje ono?"

"Na Karamangu se zavukao."

Ne mogu više, mislio je Jaša. Dosta mi je strepnji, ratova i obrana. Straha od izdaje. Svi nešto računaju, svakome nešto treba. Glave se prodaju, cijene životu sve više padaju. A ja sumnjam. Sumnjam u sve, čak i u sebe.

Eto jučer, dok sam sa Seid Alijom igrao šatarandžu, ponovno sam sumnjao. Ali zašto? Isti nam je interes. Padne li Diu, neće se sačuvati nitko, pa ni Seid Alija. Ipak, čudan je. Jučer, dok smo igrali šatarandžu, s dolaskom glasnika na vrata oborio je pogled i lice uklonio sjeni. To se ne radi bez razloga. Kada lažemo, gledamo dolje, kada ne znamo odgovor, očima lutamo prema gore. A Seid Alija je oborio glavu. Možda bih ga trebao upitati: "Bi li me izdao?"

Nitko normalan ne bi mi odgovorio. A meni je dosta. Dosta mi je svega. I zidanja i ratovanja. Misilio sam da se nikada neću umoriti. Kad ono, došla je starost i ja sam se ukopao kao magare. Neće mi se. Ništa mi se neće…

Nije baš tako. Neće mi se ništa osim igre. A i što bih trebao? Namakao sam svega i djecu sam podigao.

Eh, da, djecu. Sinove. Dobre i odmjerene, ali nekako… kako bih to rekao, nekako mlake. Lijene? Jest, to je točno. Lijeni su. Danima razbijam glavu, na koga li su se umetnuli? Možda sam ih takvima ja napravio. Mislio sam, ja sam se patio, oni neće. Neka leže. Neka se odmaraju. Neka rade što im je volja. I što sam

napravio? Nisam ih ni do Dubrovnika odveo! A trebao sam. Baš sam trebao. Tamo bi im se razjasnilo kako se živi.

Bi li im se razjasnilo? Ne znam. Ne bi. Ni meni nije bilo bistro sve dok nisam ostario. Sada se pitam jesam li baš sve morao ovako? Mogao sam leći pod drvo i ležati, ostario bih jednako. Ali, ako ćemo iskreno, baš mi je i postalo svejedno. Jesam li mlad ili star, tko dolazi, a tko odlazi, hoće li obraniti Diu ili neće, vala, meni je već svejedno. Ipak, ne mogu tako govoriti. Zbog svijeta. Što će reći? Vidi onog Jaše, pustio je uzde i gleda kako se osipa sve što je stjecao godinama? Pamtit će me po onome kakav sam otišao, a ne po onome kakav sam bio. Baš mi je i to svejedno. Pamtili, ne pamtili, i oni će za mnom. Što bi bilo dobro kada bi se ondje, na drugome svijetu, moglo zaigrati šatarandže. Ne bih časa časio. Odmah bih se fino prebacio. Sjeo bih na neki oblak, pogledao bih na Dubrovnik, pa na Diu, i onda bih se mirno igrao.

A ne ovako, uvijek na oprezu, uvijek u nemiru. Ni šatarandžu ne možeš zaigrati bez ometanja. Eto, kad mi je jučer Seid Alija otimao lovca, ja sve mislim, znak je, izdao me pa mi na izdaju uvijeno ukazuje.

Dosta mi je tog opreza. Kako sokol može biti neoprezan? I tigar, i slon… i buha… skaču kako im se prohtije. Samo mi, jadovi jadni, neprekidno nešto čuvamo i osiguravamo. Stišćemo, a u dlanu ništa ne ostaje.

Što mi je ono rekla mati? Jučer sam je jasno čuo. Sve mi se vratilo. I mirisno jutro, i jadransko plavetnilo i njezin dlan na mome obrazu. Vukli su me prema konjima, a ona me dozivala. Imenom koje nisam čuo godinama. Jakove… Jakove… Pokazivala je na pazuh. Valjda je mislila na ubockani križ… ili na ono mjesto u unutrašnjosti Hrvatske gdje me rodila i učila glagoljati… ili na srce pod kojim me nosila… tko će ga znati. Čuo sam je samo još jednom. Onda, kada su me na konja postavljali i odvodili iz Dubrovnika. Čuo sam je. Dvije riječi. Ne zaboravi.



Muhamed Aga poslao je po Seid Aliju. Alfonsovi bojni brodovi su sedmi dan stajali ukotvljeni uz prilaz diuskoj luci. Ne, ne vara se, jedna je karavela svakim danom stajala sve bliže.

Mislio je, eto kakva je sreća, tek što sam postao desna ruka Seid Alije, Jašina zamjenika, Franci su se okomili. Popeo sam se do samoga vrha. I neka sam. Bolji sam od drugih… Bolji sam u

svemu, u brzini i u oprezu. Neću brzati ni poduzimati korake na svoju ruku.

U razmišljanju su ga prekinuli Seid Alijini žustri koraci.

"Jesi li im poslao nove darove, Muhamede?"

"Nisam, Seid Alija, na tebe sam čekao."

"Čekao, čekao… svi samo čekaju…"

"Aman. Nisam htio učiniti pogrešku."

"Pogreška je ponekad i to tvoje čekanje."

"E, da. Ali čekao sam zbog opreza."

Seid Alija domahnuo je nosačima. Razmahao se i uspuhao. Dovikivao je ovo i ono, a lice mu se sve više crvenjelo. Eto, ni njemu nije lako, mislio je Muhamed Aga. Na mene se izvikao, a sâm sa sobom nije načisto što ćemo i kako ćemo. Teško mu je slušati Melek Jašu. Kakve su to naredbe?! Neprijatelju slati darove! Da je do mene, raspalio bih po njima i ne bi ih žalio. Ali ne. Melek Jaša ih podmićuje. Kao da kupuje milost. Šalje im pozdrave i pohvale. Još ih je i u posjet pozvao. Krvoloke! Takvu glupost svijet još nije čuo, a ni vidio. Što to tovari na hitroplovke? Same vrijednosti gudžeratskog kraja, najbolje od najboljeg. A oni, Franci, onako iskićeni križevima i teškim naoružanjem, ni ptici ne daju prhnuti iz luke.

Vidim li ja to dobro? Seid Alija pregovara s franačkim glasnikom. Klima glavom. Poslao je i po Jašu? Oooo, sprema se nešto veliko. Što to govore? Jaši nije dobro i ne može se pridići iz postelje? Ali lažu! Jutros sam ga gledao u lovu na sokole. Opet neka varka, to je. E, jesam i ja naivčina. Kako ću se nadmetati s Francima kad ne poznajem ni svoje? Nastupila su neka druga vremena, Muhamede. Eto, to ti je. Ti si onakav kakav treba biti, ali je doba naopako. Ljudima je promijenilo lice i navuklo im stotine obrazina. Tko je od nas onakav kakvim se predstavlja? Nitko. Baš nitko. Ni ja sâm sa sobom više nisam iskren.

Muhamed Aga uhvatio se za glavu. Jagodicama prstiju prelazio je po čelu, nosu i bradi, sve kao da se upoznaje sa samim sobom. Za leđima mu se oglasio Seid Alija.

"Na noge, Muhamede."

"Što je? Nije li otišao franački glasnik?"

"Otišao da dovede druge."

"Znači, vrijeme je za oružje?"

"Jok. Znaš Jašu, ne da ni čuti. Primit će Alfonsa i njegovu stražu, a nas dvojica ćemo im pokazati sve što imamo."

"Ti i ja? A Jaša?"

“Jaša oteže. Računa da im se neće militi ratovanje kad ugledaju oružje koje imamo.”

“I spremište topova?”

“Što s njim?”

“I njega ćemo im pokazati?”

“Topove, streljivo, puške, samostrijele… sve, Muhamede.”

“Ogolit ćemo se do kosti?”

“Do kosti.”

“Dobro, ali nećemo ih pustiti, zar ne? Onog bi Alfonsa mogao meni prepustiti. Čupao bih mu nokat po nokat… u mučenju mi nema ravnog…”

“Ne slušaš što ti govorim. Pokazat ćemo im Diu, nahranit ćemo ih i vratiti. A Jaša će im sutra uzvratiti posjetu.”

“Oprosti, Seide, ali to je glupo. Orao ne pušta vrapca ako ga se dočepao…”

“Ti ćeš mi o orlu i vrapcu… Rekao sam ti da ćemo im pokazati sve, ali ne i našu flotu. Kad Jaša sutra isplovi prema njima, povest će stotinu hitroplovki i još toliko teglećih i ratnih brodova.”

“I, misliš, Franci će se okrenuti i otići?”

“Ti bi ostao?”

“Ja bih.”

“Lažeš, Muhamede. Ostao bi, a danas, zbog opreza, ni naredbu nisi izrekao. Mene si čekao…”

“Rekao sam ti, nisam želio pogriješiti. Ovo je nešto drugo. U borbi sam jak.”

“U kakvoj borbi, Muhamede? Alfonsova flota je već mogla biti na dnu mora. Ali…”

“Ali?”

“Treba li nam njihova osveta?”

“Tebi i Jaši sve je šatarandža…”

“Takav je i život.”

“Pa, i nije, Seid Alija. Orao vreba vrapca, vrabac lovi crva. Svi smo mi ili lovci ili lovina.”

“Da, i?”

“Jasno mi je, Jaša će ih i ovaj put nadigrati, ali nećemo ih se riješiti. Neće za svoja tri meleka kupiti ni milost ni sreću.”

“Šuti, Muhamede.”

“Sada se ljutiš. Nitko ne voli istinu. A znaš i sam, kada ga ne bude, po njihovim će se leđima osuti njegove figure iz šatarandže.”

“Šutjet ću. Ipak, sve će ostati onako kako mora biti. Poplašit ćemo Franke, odgodit ćemo sukob, a ono što se mora dogoditi, svejedno će se dogoditi.”

“Šuti, Muhamede.”



Pogled sa zidina utvrde Diu.



Melek je Jaša sjedio nad šatarandžom. Promatrao je figure i u njima prepoznavao sebe, Alfonsa, Seid Aliju, svoje sinove. Gledao ih je i vagao poteze. Ponešto je dobro procijenio. Ipak, unatoč godinama, još uvijek je znao zaigrati srcem, a ne razumom. Događaji su mu postajali jasnima tek kad bi se od njih dovoljno udaljio. Onda, kada su sve pogreške bile učinjene, a njihove posljedice prepoznatljive.

Čudan je bio Alfonso Veliki. Častohlepiv, ali nismo li svi takvi? Ipak, zašto ga je 1515. godine don Emanuel I. zamijenio novim namjesnikom, Lopom Soarezom? Jest, Alfonso je bio nagao i svojeglav, ali svejedno… Točno da je kanio osnovati i svoju vlastitu državu u Indiji. Ipak je dobro služio Portugalu. Zapravo, smiješno. Kakvu je državu mogao osnovati Alfonso, onako star i derutan? Da je sve to bila istina, ne bi ga ni srce izdalo. Moralo mu je biti gadno. Gledao je dvanaest Soarezovih brodova kako se šepire pred Goom, a srce mu se otimalo. Puklo bi i mlađemu, a ne njemu, potrošenom Velikom Alfonsu, u šezdeset i trećoj godini. Eto, koliko je potrebno da nestanemo.

I tko ga je zamijenio? Gusar. Pljačkaš. Slabić i spletkaroš. Kao da ne znam što sprema. Već je prije tri godine, u rujnu 1518., zatražio od Mozafara da se unutar diuskih zidina izgrade portugalske faktorije. Što sam mu rekao? Samo jednu riječ. Riječ moga djetinjstva: "Libertas!"

Potapa mi brodove, osiromašuje mi zalihe. Budala. Misli da Jaša ne zna izaći na kraj s neimaštinom. Oteo mi je brod. I što je postigao? Ništa! Posada se raznijela barutom. Umakao mu je plijen, i brod, i tovar, i ljudi. Libertas! Flota od 48 portugalskih brodova nije uspjela savladati jedan trgovački brod. Ne zna Soarez kako je slatko ginuti zbog ponosa. Što ti je, Jašo? Postaješ mekan i nemiran. Žao ti je ljudi. Strahuješ nad sinovima. Misli na nešto drugo. Poigraj se. Drži se figura na ploči. Udalji se od života i jasnije ćeš ga vidjeti. Izučavaj mansube, postavljaj tabije. Evo, šesnaestu tabiju već si gotovo zaboravio. A vidi kako su u njoj lijepo postavljene figure!

Ovaj skakač, baš me podsjeća na njega, na gusara Soareza. Jest, baš je takav, kao skakač. Lopo Soarez bi preskakao polja. Ne zna, budala, da i prečica košta. On bi na brzinu stigao do cilja. Opkolio nas je. Ništa mu nije vrijedilo, ni njegovih četrdeset osam jedrenjaka, ni tri tisuće i osam stotina ratnika.

Ako i jest brz, ja sam podmukao. Varka je moje oružje. Iluzija je moja snaga. Cijeli život varam. Varam da sam jak, snažan i mudar. A slab sam. Povraćam na prolivenu krv. Od kad sam sve ovo stekao, postao sam kukavica. Dijelio bih slobodu. Davao bih milost. Što si umišljam? Pa nisam Bog koji smije i može popravljati svijet. Nisam ni dobar, ni loš. Ali znam što vidim. Ne valja taj svijet što se namnožio. Ne valja, a ja ne mogu protiv njega. Osim varkom. Iluzijom i opsjenom.

Lopo Soarez je povjerovao da sam mu iza leđa dovukao Mozafarovu mornaricu. Još jednom sam varao. Prije negoli nas je opkolio, iz luke sam izjedrio s ratnim fuštama. Razglasio sam da me nema i zapovjednicima diuske obrane imenovao Seid Aliju, Muhamed Agu i Sufo Turka.

Dobro me poučio Ridvan: suparniku najavi što ćeš koristiti protiv njega. Uradi sve kao što si mu rekao, sjedni i čekaj. Vidjet ćeš, rijetki će povjerovati. Istina je posljednja misao kojoj se okrećemo.

Lopo Soarez me očekivao unutar diuskih zidova, a ja sam mu prišao s leđa. Istina je moja opsjena. Ni sâm više ne znam što činim. Ja, Jakov iz Dubrovnika, živim po muslimanskim zakonima. Gledam ove svoje kršćane kako dolaze krv prolijevati i pitam se jesu li zaboravili poruku Krista? Ako i jesu, ne čudim se, Bože.

Teško je ljubiti druge onako kako nas Isus ljubi… Može li se uopće ljubiti druge kao sebe samoga? Može li se to, Bože? Eto što sam učinio pokušavajući ljubiti svoje neprijatelje. Da, pokušavajući. Zbog ljubavi prema sebi ili prema njima? Koga sam varao? Tebe, Bože? Portugalce? Njih, moje kršćane? Mahmudbega i Mozafara? Sinove? Nihadu? Onog drugog Jakova – Melek Jašu, muslimana?

Oćoravio sam. I šatarandžu primičem nosu. Figure su mi u magli, kao da ih i nema. Ne čudim se svojoj ćoravosti. Znam što mi poručuješ, Bože. Što će mi oči kad se nisam služio njima onda kada je trebalo, dok sam "dijelio" – i sebe i od sebe, pravdu i nepravdu. Shvatio sam Tvoju poruku. Progledao sam oćoravivši, tek kad sam se od života odmakao. Ovakav ćorav jasnije vidim no ikada. Treba se igrati.

Iz unutrašnjosti kuće odbilo je pet puta. U sedamnaestom satu *praznoga* dana, Danina je igra postala spora. Trebalo je uravnotežiti napad i obranu. Ili osmisliti nešto dobro. Neočekivani obrat kojim bi se uzdrmala kraljica.

Ali, kako, kad igram po navici?, pitao se. Bojim se prepuštanja potpunoj koncentraciji i sublimiranom libidu[p]. Predvidiv sam. Povlačim osrednje poteze. Čudno. Neurotičan sam, a loš igrač. Poznato je, neurotičari su rođeni borci. Takvi su bili i Kasparov i Shirov. Brinuli su o svemu i svačemu, neprekidno im je nešto smetalo. Opsjedali su se brigom. Da, i ja se brinem, ali ne poduzimam gotovo ništa. Mislim za sebe da sam idealan. Osim što sam osjetljiv na zimu, slavonsko blato i osamsatno radno vrijeme. Zapravo, nisam neurotik. Bliži sam Fisheru. On je radio ono što je želio, a ne ono što se od njega zahtijevalo. Bohem. Je li bio sujevjeran? De Groot je držao da za šah moraš biti "skeptičan i relativist do kraja, nikako sklon dogmi ili sujevjeran. U protivnom, ništa od *efektivnog mišljenja*." Kakav sam? Pojma nemam. Igra me neće. Možda je to pravi odgovor? Nemam ideja. Gledam u te figure kao mutavo tele. Premirno je u ovom dvorištu. Sve stoji i miruje. Tišina kaplje kao iz dotrajale slavine. Ideje se ne rađaju iz dokolice, nego iz nužde. Iz potrebe za nadvladavanjem

---

p Čovjek subliminiranog libida onaj je koji nagone i energiju preusmjerava iz polja tjelesnih zadovoljstava u polje zadovoljenja vrlo konkretnog, često racionalnog cilja.

prethodnih stanja. A meni je u ovom dvorištu dobro. Nisam sâm, a šutim i mislim u sebi o svemu kao da sam najsamiji na svijetu.

Luka se promeškoljio.

“Čuješ ih?”

“Koga?”

“Pčele.”

“Aha, oblijeću voćke.”

“Pun sam domaćih životinja. Čuješ i ostale?”

“Misliš na Takumu?”

“Mislim na sve svoje drakule, nindža kornjače, buba švabe i pauke.”

Dane se nalaktio na stol. Nije bio siguran šali li se Luka ili je izrekao jednu od svojih istina. Podigao je glavu i uhvatio Lukin pogled posvećen šahovskoj ploči. Jesmo li istiniti? Čega se igramo? Pobjeda i poraza? Podnošenja udaraca. Možda treniramo za buduće gluposti, a možda smo samo pijuni nečije igre. Možda se Bog igra s nama. Ne vjerujem. Njemu, Bogu, to bi morala biti dosadna igra. Zabavni Mu sigurno nismo. Prebrzo smo dotrajali i postali gnjili.

Luka je pomaknuo figuru pješaka.

“Odakle ti to da se povijest ponavlja?”

“Pročitao sam kod Wilbera.”

“A on je…?”

“Američki filozof, sociolog… Tako nešto.”

“*New age*, znači?! I što je Amer smislio?”

“Da su sva naša zbivanja dio jednog jedinog kozmičkog vala. Točnije, inicijalnog vala Kozmosa.”

“I? Loše surfamo pa smo nesretni?”

“Istraumatizirani smo napretkom.”

“Hajde!”

“Tako piše. Ova se trauma odvija od prosvjetiteljstva, unazad tristotinjak godina.”

“Zato što su nas prosvijetlili? Meni ne smeta biti *ljak-se*.”

“Zato što smo krenuli u trku za uspjehom, odbacujući negativna iskustva kao pogubna.”

“A što bi Amer? Razmetao bi se minusima?”

“Ne bi od njih zazirao. Ima logike, ako val ima vrh i dol, a ti si na primjer stalno na vrhu, više ne prepoznaješ dol.”

"To sam već čuo negdje..."

"Naravno da si čuo, budizam vrvi sličnim recepturama."

"Što je tu onda novo?"

"Ne moramo uspjeti pod svaku cijenu."

"Nego?"

"Primati iskustva, prepoznavati ih i složiti."

"Čekaj, da nije i Amer u mirovini?"

"Naporan si, Luka..."

"Ja ili oni koji su na vrhu? Tko je naporan, reci iskreno."

"Njih izbjegavam. Grozim se onih što se guraju po prvim redovima."

"Ha, ha, ha... Dane, oprosti, ali ti si tako trivijalan."

"Trivijalan?"

"Da si ih željan, ne bi danas sjedio u ovom mom otužnom dvorištu."

"Ne razumijem te."

"Pričekaj trenutak."

Luka je zalupao drvenim klompama i zamakao pod okućnicu.

Kako je to moguće, pitao se Dane. Dok šutimo, potpuno se razumijemo. Progovorimo li, ni jedna rečenica više ne zvuči suvislo. Pogrešno biram riječi. Ili zaista ne razumijem. Niti ono što me pita, ni ono što bih želio reći. Naopako je izvrnuta latinica, od prvog pa do posljednjeg slova. *A* je glava bika postavljena na rogove. Oblik i raspored slova u abecedi uspomena je, i to izvrnuta na glavu, na kretskog boga *Minotaura*, polučovjeka-polubika. Priča o Minotauru zapisana je prije četiri tisuće godina, na hebrejskom jeziku, s dvadeset i dva crteža-simbola. Prvi znak imao je glavu bika i predstavljao je boga-bika. Čitao se *alef* jer se na hebrejskom bik kaže *alef*. Kako *alef* živi u svojoj kući (*beth*), palači s bezbroj hodnika, drugi znak je bio *beth*, a kako kao gospodar Svijeta nosi vladarsku palicu (*gimmel*), treći znak nosio je ime palice (*gimmel*), četvrti mjernog trokuta *daleth* (bog-bik je i Graditelj svijeta), a peti (*he*) rascvjetale grane koja govori kako bog-bik osigurava život i rast prirode. Prvih dvanaest znakova bilježilo je bikove vladarske osobine, a od trinaestog znaka počinju se nabrajati njegovi neprijatelji – sile mraka, podzemlja i smrti, dok je sama smrt označena znakom ukriženih crta (*tau*) kojima je izražena prastara ideja presijecanja *životne niti*. I sve je bilo jasno dok se u

ovo pismo nije uplela pogreška. *Alef* je predstavljalo trokutastu glavu bika s dva roga, sve dok Feničani nisu pojednostavili znak, a zatim ga Grci preokrenuli naglavačke i počeli pisati *naopako*, izvrnutog naglavce, onako kako ga pišemo i danas.

Luka je sjeo i prelistao nekoliko stranica bilježnice. U njoj su se nalazili dijelovi tekstova prepisani rukom i koncem zašiveni izresci novinskih članaka.

"Vežeš ih koncem?"

"Tek odnedavno. Otkako mi je ponestalo ljepila."

"Zašto ne kažeš da ti treba. Donijet ću ti sljedeći put…"

"Dane, ne gnjavi. Nije poanta u ljepilu, nego u ideji. Posve sam zadovoljan s mojim koncem. Prestani s glupostima i slušaj što je zapisao Galton."

"Galton?"

"Rođak Charlesa Darwina… Dakle, evo kako je sažeo prirodu natjecanja, ili ako hoćeš, življenja: *Nekontrolirana se priroda, vođena nasljednim stimulansima, uspinje putem koji vodi ka slavi i koja ima snagu dostići sâm vrh. Pitanje je kako će se ona, priroda, ponašati kad je ometana… Ta će se ista priroda, kad je ometana, otimati i boriti sve dok se prepreke ne savladaju i dok ponovno ne postane slobodna pratiti svoj stvaralački instinkt*."

"To bi značilo, svima nam je potreban vrh? Slava?"

"Čovjek ti je lijepo rekao, do nje najbrže stižu oni koji su nekontrolirani. Često poprijeko, ne birajući sredstva."

"Kako misliš nekontrolirani?"

"Bilo kako. Kontrola dolazi iz nas samih. Valjda je mislio na moral, obzire, odgoj… Što ja znam… Sve ono što nas je kultiviralo…"

"Da, i?"

"I pitanje je što se događa kad se slomiš, kad te gurnu u stranu i javno ti obznane da vrh nije za tebe."

"Stvarno, pitanje je… što se događa?"

"Događa se to da ćeš, ako nisi genetski škart, isplivati ponovno."

"Unatoč pogreškama?"

"Zahvaljujući njima. Izbjegavat ćeš prve redove. Slavu, guranja, laktarenja, utrku *poprijeko*."

"Ali?"

"Ali nećeš stati. Grabit ćeš u neke druge svjetove. One u kojima ne vlada hijerarhija."

"Nego?"

"Što ja znam kako se to drugo zove, valjda kreacija."

Luka bi mogao biti u pravu. Iskustvo prodora, uspinjanja na vrh, samo po sebi nije dovoljno. Geniji su također greška prirode! Treba se igrati. Činiti pogreške, podizati se i popravljati vlastite kodove. Ako ne popravljati, onda ih barem prihvaćati. Rasti iznutra. Smjestiti se u *svoj* prvi red. Unutarnji. I u svaki koji slijedi iza njega."

"A intuicija?"

"Ne znam, Galton je ne spominje. Valjda i nju treba slijediti."

"Ne razumiješ me. Što ako je intuicija stvarna, a interpretacija iskrivljena? Kako mogu znati jesam li zaista slušao sebe?"

"Ako to ne znaš, Dane, onda si u klincu, u psihozi."

"Aaaa?"

"Ne zijevaj! Stvarnost je takva kakva jest svima osim psihotičnim budalama."

Dane je zamislio sve moguće drakule, nindža kornjače, buba švabe i pauke, kao i sebe samog, pod utjecajem kofeina. Prisjetio se i posljednjeg eksperimenta s paucima, u kojemu su Ameri upozoravali na nesuvislost paukove mreže nakon što bi pauke napojili kofeinom. Za razliku od onih pod utjecajem marihuane, LSD, ekstazija ili drugih opijata, mreža koju bi izgrađivali kavom napojeni pauci niti je spajala bez imalo smisla ili plana.

"I ja sam, Luka, po tebi, psihotičan?"

"Nisi po meni, nego po onom svom Melek Jaši."

"Ali on mi je samo lakši način bijega od stvarnosti."

"Pričaj ti to nekom drugom. Zapucao si u Indiju…"

"Pa što? Rekao sam, idem ga potražiti. Nisam rekao da ću naći."

"To ti i govorim. Normalan čovjek bi kod kuće iscijepao naramak drva i došao k sebi."

"Znaš što, Luka?"

"Što?"

"Nisi ti lud. Ti si zaguljen."

63

Gledati, vidjeti i misliti

naputak: 63 je bez ostatka djeljiv s brojevima 7 i 9
te su brojevi 7 i 9 *alikvoti* broja 63



· Ⰿ · Ⰲ ·[q]

… o broju 63

Kaperkaov postupak za dvoznamenkaste brojeve vodi do ciklusa: 63-27-45-9-81-63.

Počevši od 5 i 3 (53-35=18) ulazi se u ciklus (81-18=63).

Brojevima ciklusa 63-27-45-9-81-63 numerirano je pet poglavlja Alikvota.

---

q Ⰿ – glagoljički znak (M – myslite – misliti), ima numeričku vrijednost broja 60.
Ⰲ – glagoljički znak (V – vêdêti – znati), ima numeričku vrijednost broja 3.

Takvim me vidi? Bolesnim psihopatom? Ja, Dane Puljiz, psihopat? Zvuči grozno. Nemam pojma što govori. Želi me uznemiriti. Kao i Danica. Nema ni punih jedanaest godina, a vodi blog na internetu. Povjerava se svima, a preda mnom šuti. Ne smeta mi što šuti, nego što laže. Skriva ocjene. Možda me i ona vidi psihopatom?

Dobivam želju pocijepati tu njegovu bilježnicu, prevrnuti stol, zalupiti vratima. Otići i nikada se ne vratiti. Daj, priberi se, Dane. Misli o nečem drugom. Ali o čemu? Mogu misliti samo o kukuruzima. Oni su mi bili utočište. U kratkovidnoj, ravnoj Slavoniji, nemaš se u što sakriti osim u kukuruze. A te, devedeset i prve, i kukuruzi su podbacili. Nevjerojatno. Podbacili su istodobno kada i ljudskost.

"Luka, jesi čuo ono za kukuruze?"

"Koje? Znam da su prošle godine izrasli u Dravi, čini mi se, u Zimskoj luci."

"Ha-ha-ha… Nisam mislio na *vodene* kukuruze."

"Zar ih nisi vidio?"

"Kako ih ne bi vidio? Znaš da dane provodim na šlepu u Luci. Vidio sam ih… I njih i ribolovce koji su ih posijali. Vodostaj je bio nizak pa su mamci, kukuruzi, nikli kao što bi u Kini nikla riža. Ne, nisam mislio na *vodene* kukuruze."

"Nego?"

"Sjetio sam se *vukovarskog zubana.* Početkom rata potpuno je podbacio."

"Je li? Meni se činilo da su pred rat kukuruzišta bila visoka kao da su posijali jablanove."

"Čuj njega. Kako ne bi izrasli u visinu kad nije bilo klipa. Stabljike su izrastale nebu pod oblake."

"Kažeš, neplodne?"

"Ni zrna."

"Osjetio je, taj zuban, majku mu."

"A ja, budala, tog ljeta nisam ni izišao na lenije. Napamet mi nije padalo pogledati u kukuruze."

"Naravno, kad si ti zabavljen ponavljanjem povijesti."

"Provociraš? Tebi se ne čini da postoji pravilnost u događanju?"

Luka je ugasio zaboravljenu cigaretu i opuškom prošarao mjedenom pepeljarom. Ustao je, prohodao do grma jasmina i prignuo se podižući mačka. Dok je Dane rastakao preostalu kavu, Luka se približio stolu, pogledao prema suncu i pomaknuo stolac iz sjene bagrema.

"Zebu mi kosti, sve od vlažnih rovova."

"Ti i tvoj Takuma imate jednake simptome."

"Kostobolju?"

"Da, kostobolju i lov na devet života."

Luka je rukom gladio mačkov povijeni hrbat. Položio ga je na natkoljenicu i pomirljivo pogledao Danu.

"Nisi posve zviznuo."

"Zviznuo?"

"Mislim na tu tvoju teoriju o ponavljanju… Neke su godine ipak posebne."

"Pa to ti, prijatelju, cijelo vrijeme i govorim."

"Osamdeset četvrta je bila drukčija."

"Orwel je imao dobar njuh."

"Kako je ono napisao?… *Onaj tko kontrolira sadašnjost, kontrolira i prošlost. Tko kontrolira prošlost, kontrolira i budućnost*, tako nekako…"

"I sada, reci, nije li bio u pravu?"

"Ne znam, Dane, nastojim ne biti isključiv."

"Isključiv? Evo pogledaj, na primjer, 969. godinu."

"Eto gledam. I?"

"Danas sam bio s Danicom. Znaš da se viđamo nedjeljom."

"Znam."

"Prelistao sam joj knjige. Što da ti kažem, ta djeca bubaju svašta, a ne razumiju gotovo ništa."

"To je uvijek bilo tako."

"Ne znam. Ja se ne sjećam te 969. godine."

"Ne sjećam je se ni ja."

"Ali moja mala, recitira o njoj kao papiga… Kako ono? Krešimira II. naslijedio je njegov sin Stjepan Držislav."

"Kakve to veze ima s kukuruzima?"

"Nema veze s kukuruzima, nego s preklapanjem."

"Svega ti? I što se preklopilo 969. godine?"

"Iste je godine Dalmata Džauhar otpočeo izgradnju Kaira. Na drugoj strani Mediterana. Na sjeveru Afrike."

"Zanimljivo. Opsjednut si ciglama i izgradnjom, a sam ne razlikuješ cement od pudinga."

"Ma, nema veze… To sam zapamtio onako, usput. Nego, kad već igramo taj šah, učinilo mi se čudnim da je te, 969. godine, mlađahnog Stjepana Držislava udarila zamisao o šahovnici…"

"Ma daj… Šahovnici na našem grbu?"

"Čuj, ako laže povijest, lažem i ja…"

"Nije valjda i on igrao šah?"

"Nećeš vjerovati, ali jest… Ne ovako kao mi, pod bagremom i u dokolici."

"Naravno. Kraljevi su valjda i tada imali poseban tretman."

"Držislav ga je igrao pod prisilom… Legendarnu partiju je odigrao nakon jednog od hrvatsko-mletačkih ratova."

"To mi je nešto poznato. Rat je izgubio i završio u lancima… Čekaj, tko ga je ono zarobio?"

"Petar II. Orseolo."

"I što? Orseolo ga je zarobio radi igre? Ha-ha-ha… Ma daj, izmišljaš, Dane… Ha-ha-ha, što je i u redu s obzirom na tvoje psihotično stanje."

"Ozbiljno ti govorim. Igrali su pred svjedocima. Na tri dobivene!"

"Svega ti?! Igrali na bezveze? Baš se Mletku nadigravalo s gubitnikom…"

"Ali, igrali su za glavu."

"Orseolovu?"

"Držislavovu. Glava ili sloboda."

"Ohoo, dobar ulog!"

"Kao da je Držislav mogao birati."

“Bar je imao razloga misliti. Vjerojatno se pitao što mu je sve to trebalo.”

“Ti si, Luka, trivijalan. I ja se pitam što mi treba da me ti pod ovim bagremom masiraš svojim glupostima, a svejedno gubim.”

“E, da, Kozarac je rekao, čovjek se upoznaje kada ga lome.”

“Ne citiraš točno. *Čovjek je svjetlo, koje mora biti prelomljeno da pokaže sve svoje boje…* Tako nekako…”

“Hoćeš reći, ti bi bolje igrao kad bih izvukao kalašnjikov i pripucao?”

“Hoću reći, slijetanje na dno inspirira.”

“Ma, za što inspirira, svega ti.”

“Na borbu, budalo!”

“A tebi borbe nisu dosadile, ha, majstore?”

“Dosadilo mi je slušati gluposti.”

“Kome nije?”

“Nego, reci, kad bi te netko pitao što voliš, što bi odgovorio?”

“Nitko me to ne pita, Dane.”

“Svejedno. Kad bi te pitao, što bi mu odgovorio?”

“…”

“… Reci…”

“Rekao bih mu da volim snijeg.”

Dane je zaškiljio prema suncu. Nebo je presjekla bijela, oštra crta. Avion iznad Osijeka? Nemoguće! Tko bi iznad nas prelijetao? Mlatim bez veze. Klasični sam luzer koji lupa veslima oko svoje olupine i ne pomiče se. Eto, tako živim, tako igram, tako se provlačim kroz tjedne i godine. Odbijam jeftine provode, a nisam spreman za skupe uloge. Kako bih ja odgovorio. Što volim? Samo kontraste. Da, intenzivno uživam u kontrastima. Preskakivanjem iz jednog stanja u drugo, vruće – hladno, resko – patetično, nježno – grubo, mučno – zanosno. Kao i ovaj nespašeni avijatičar što nadlijeće Osijek, izdižem se ne bih li nešto vidio, a stvarnost mi se udaljuje i postaje sitna. Tuđa. Udaljena. Na nebu je još jedna linija. Možda su ih dvojica? Možda se nadmeću? Piloti. Hm, kakvo je to zanimanje? Kao da se školuješ za profesionalnog samoubojicu. Ipak, ostvario je san iz djetinjstva. Nisam čuo za pilote koji se srame svoga poziva. Dovoljno su mladi

krenuli za željom. Da, velike su želje rezultat infantilne, nedorasle prirode.

"Čuj, Dane, možda imaš pravo."

"Ja?"

"Mislim na tog Držislava. Stvarno je imao motiva biti zainteresiran za igru."

"Dobio je tri partije zaredom."

"Što misliš, bi li ti mogao?"

"Ja? Sto posto sam siguran da bih izgubio."

"Tebe spašavanje ne bi motiviralo?"

"Ma, ne mislim na to… Motiviralo bi me. Ali bi me vjerojatno dekoncentriralo. Pretpostavljam, mislio bih o tome zašto ne uspijevam misliti na igru… tako nešto…"

"I što je bilo dalje?"

"Nakon treće dobivene, Držislav je pušten."

"Aaaha… Dužd je bio tvoj čovjek."

"Moj?"

"Ako su svi uvjeti bili na Orseolovoj strani, a ipak je gubio, vjerojatno je imao problema s koncentracijom. O čemu li je razmišljao?"

"Otkud znam? Mene bi sigurno mučila probava ili bi mi se non-stop vraćao neki song…"

"Dobio, izgubio, ja bih Držislavu otfikario glavu. Hajde, reci pošteno, zašto bi dužd priznavao poraz ako mu je vojska čuvala leđa i… Uostalom, sve je bilo na njegovoj strani?"

"Ne znam, možda mu je kodeks časti nešto značio… uglavnom, oslobodio ga je…"

"Svašta. Što je ovaj učinio? Vjerojatno se dobro napio."

"Držislav?"

"Tko drugi, ne valjda dužd?"

"Držislav nam je osmislio barjak. Crveno-bijelu šahovnicu."

"Nije imao pametnija posla? Sebe je iščupao, a nama je zabiberio."

"Danas sam pomislio, možda su zbog njegove šahovnice podbacili vukovarski zubani."

"Misliš, nanjušili su da će nam se glave kotrljati?"

"Nanjušili su."

"Kukuruzi ispadoše pametniji od nas?"

"Ispadoše."
"Barem su na vrijeme podbacili."

Dane se prignuo šahovskoj ploči. Srknuo je ohlađenu kavu i pomislio kako je vrijeme da se vrati igri. Razgovor s Lukom počeo ga je umarati. Sve što kažem, krivo razumije. Kako mi uspijeva? Tako je bilo od prvoga dana, od prve podijeljene ratne tišine i prividnog smiraja. Samo, tada nije mirisao bagrem. Dominirao je mulj. To pamtim, mulj i vlagu koja probija odjeću tražeći kosti. Ipak, ne znam bih li preživio devedeset i prvu da nije bilo ovog našeg natezanja. Šahovski turniri i natjecanja… Kakva besmislica. No, zaboravljali bismo. Gotovo sve. Mjesto i vrijeme radnje, smrad močvare. Zaboravljali bismo da smo pijuni. Ma što si umišljam? Ni pijuni nismo bili. Bili smo obične mete. Izvješene, označene i preporučene za odstrel. Mete poslagane po dnu močvare. Tada sam shvatio da um i mozak nisu jedno te isto. Jedno sam mislio, drugo govorio, treće želio, o četvrtom šutio… Jesam li si tada obećao da ću otići? Ne sjećam se jasno. Jesam li rekao, otići ću ako preživim? Svima ću okrenuti leđa. Njima i njihovim granicama. Ne, mislim da nisam. Tada nisam mislio o odlasku. Znao sam poželjeti neka me već jednom pogode. Dosadi to sakrivanje. Dosadi biti ono što nisi, čak i kad nisi posve siguran što jesi. Dosadi nadati se opstanku.

Kada sam odlučio otići u Indiju? Ne onda kad je bilo logično. Ne u doba rata. Tek kad je sve stalo, kad sam gotovo zaboravio. Rekao sam – *gotovo zaboravio*. Koji me vrag tjerao kopati i doznavati – što je bilo, što je bilo?… Kako je u Bosni? Što je u Sarajevu?

Da sam mirovao, ne bih doznao da je već 1992. godine na zidu improviziranog zatvora za žene i bivšeg sarajevskog restorana *Kod Sonje* netko dopisao riječi one pjesme. Koje pjesme? One pjesme zbog koje sam odlučio ostati budala.

Poželjet će drumovi budala
al' budala više biti neće.
I dugo će plakati za njima
ojađena zemlja i drveće.

Neće biti onoga tko će smjeti
posumnjati u sve k'o do sada.
Poput teške omorine ljeti
svijetom će vladati dosada.

Svi cvjetovi ostat će bez glava
da bi bili s travom u skladu.
Poželjet će drumovi budala
al' budala više biti neće.

Ahmad Ibn Majid otvorio je vrata. Vascova je soba bila prazna. Nema ga, noć je, a još uvijek se nije vratio. Otkako je prije dvije godine, u prosincu 1521. preminuo Emanuel I., Vasco ne napušta dvor.

E, da, otišao je Emanuel Sretni, "O Rei Venturoso", kao da ga nikada i nije bilo. Sretni kralj je umro. Umro je, a s njim je umrla i tlapnja o Azijskom Carstvu, snovi o osvojenoj Indiji, Melaki i Japanu. Umro je Emanuel I., a umrlo je i tvoje vrijeme, Vasco. Ma koliko odbijao povjerovati u istinu, prošlo je tvoje doba. Gledam te kako kao zunzara oblijećeš oko Emanuelova nasljednika, Joãoa III. Mlad je, ponešto ti od laskanja i vjeruje. Ali, dosadan si, brate. Možda te i pošalje u Indiju, možda ti udijeli i koji posjed ili plemićki naslov… Sve je to moguće, a istina je ipak samo jedna. Indija Joãoa ne zanima. Mladi infant, João III., gleda u potpuno drugom pravcu. Mame ga Amerika, nove zemlje, svježa krv. Mladost… Oduvijek je bila takva, svojeglava i željna promjena.

Ni ti, ni mladi João III. niste čuli što zvijezde najavljuju nama astrolozima. Otomansko se Carstvo širi. Iste godine kad je umro Emanul, Sulejman I. Kanuni, Zakonodavac, Veličanstveni, u tri je tjedna osvojio Beograd. I nije ondje stao. Što je Sulejmanu Veličanstvenom jedan Beograd? Ni za zub mu ne stane. On osvaja i osvajat će nadalje. Učinit će mnogo toga, premostit će dravske močvare kod Osijeka, izgradit će most u Mostaru, uništit će ugarsku državu, osvojit će dio Dalmacije, predjele sjeverne Afrike, Mezopotamiju s Bagdadom i ojačati islamske snage u zapadnoj Indiji. I umrijet će osvajajući. Za drugog pohoda na Beč, pod zidinama Sigeta. Zvijezde i to znaju da do Beča neće dospjeti. Sedamdesetdvogodišnje srce zaustavit će mu običan anonimac. Doduše, zapovjednik obrane Sigeta, ali anonimac, nitko i ništa, neki tvrdoglavi hrvatski ban. Čuj, ban?! E, jest mi i to neka titula. Ban

države Hrvatske, kraljevine, banovine, što li je, zemlje koja jedva da postoji. I naći će se taj Nitko i Ništa, taj Nikola Šubić Zrinski, baš u Sigetu. Neće mu biti mrsko ispriječiti se Sulejmanu. Ono što nisu učinili mnogi slavni, uspjet će ovom anonimcu, izdanom od svojih i prepuštenom sporom umiranju. Kako će ono govoriti dok bude pomoć uzalud dozivao? "Bog je visoko, a kralj je daleko."

E, da, Zrinski, bit ćeš u pravu… Oduvijek je bilo tako. Izdat će te tvoji, a ti ćeš u svom očaju biti snažniji od jakih. Zaustavit ćeš svijetlu zvijezdu otomanskoga neba, našeg Veličanstvenog Sulejmana, i vjerovat ćeš da si dobro učinio… Dobro ili loše, tko zna? Računi će se podnositi ondje gdje ljudskom oku nema pristupa. Ondje će se doznati tko je za što umirao. A možda je baš i svejedno… Otići će glave i jednima i drugima… Otići će glave, pa što? Otišla je i Emanuelova, iako je u Lisabonu bila brižljivo čuvana. Emanuel je krojio, a drugi su osvajali… Osvajali i mislili da se uspinju prema vrhu. Kao i ti, Vasco. E, alaj si se natrčao oko dvora. Život ti je gotovo na izmaku, a nisi postigao ni upola što si naumio. Misliš, sinovi će nastaviti. Jest, figu. Čak nisi imao sreće ni umrijeti dovoljno rano. Pamtit će te onakvim kakav si bio, gladnim slave. Ti bi bio plemić! Kao da je plemstvo Božja umotvorina?!

Čudno kako smo skloni ljudskim glupostima. Posjedujemo razum da bi nam pomagao, ali ga ne koristimo. Ne vjerujemo mu… A jesam se s tobom, Vasco, naselio po Portugalu, gore od nomada po pustinjskim dinama. Život u Sinesu bio je podnošljiv sve do 1506. i do vijesti o Kolumbovoj smrti. Pitao sam se zašto bi divljao zbog smrti običnog namjesnika španjolskoga dvora? Kasnije sam doznao, Kolumbo je umirao i tvrdoglavo zahtijevao povrat svojih prava i povlastica, a Vasco se poistovjetio. U Kolumbovoj smrti vidio je da Bog ne otklanja nepravde po čovjekovoj molbi nego prema svojoj volji. Sjećam se, pisao je studiju u kojoj se žestio nad ovim našim novim dobom za koje je tvrdio da je ubojica Krista i kršćanstva. Studiju je započeo rečenicom iz Evanđelja: "Jao vama, slijepe vođe… koji ste se odrekli religije skrivajući se upravo iza nje." Danima me proganjao nagađanjima o korijenima Kolumbova zaokreta k misticizmu i razlozima predsmrtne mu tlapnje o odlasku u Jeruzalem. A jest me namučio. Sve naprazno i u vjetar. Tek što sam pomislio da je zaboravio na Kolumba, dojurio bi s novim ludilom. Odlučio je, vrijeme je za selidbu, što dalje od dvora, u Evoru. Mislio sam, neka ti bude, Vasco, proći će i selidba i ružna 1507. godina. Nismo se u Evori posve ni raspremili, kad, sedam godina poslije, opet put pod noge. Gdje nam je bilo ići? U regiju Portalegre, tik do španjolske granice. Zašto smo se selili? Da bi se

ti, Vasco, rasipao u koketeriji sa Španjolcima, sve zbog ucjenjivanja Emanuela I., te bio bi grof, te trebalo bi ti posjeda… Kada si se i tu i tamo dokopao koječega, taman sam se ponadao da te ova politička trgovina ponešto smirila, kad, avaj, i to se pokazalo pogrešnim. Udarilo te novo ludilo. Čežnja za Lisabonom i bratom Airesom. Lagao si i to, kao i mnogo toga drugog. Ispostavilo se da su i Airesu i tebi u glavi bile samo petljancije i malverzacije.



Nisi se promijenio, ali ni za zrno papra. Što te gonilo prije, goni te i danas. Gladan si titula, počasti, dvora i sjaja. Neki dan sam se upitao nisi li se vratio u Lisabon gledati Emanuela I. na izdisaju? Iskoristiti mu slabost i zakačiti mu se za nasljednika. Slušao sam te i gledao dok si opsjedao mladog infanta. Jadno je to bilo, Vasco. Jadno i okrutno. Starost te nije nimalo omekšala. Suprotno, stareći si postao tvrđi nego što si bio. Postao si prazan i star kao što je i ova tvoja prazna soba.

Nema ga. Što li toliko dugo radi kod mladoga kralja? Neće li ga nagovoriti na neku glupost? Ne bih se čudio. Osjeća kao zvijer, više mu nije preostalo puno vremena. A jest se razbacivao životom!

Slijedeći ga, potucao sam se Portugalom kao stara mazga. Koliko je tome godina? Čekaj, da sračunam… Ma ima ih podosta… Više od dvadeset…

Sve se izmijenilo. Ni Portugalcima nije više kako je bilo. Španjolci su se proširili Melakom i obalama Indije. Kako i ne bi? Brate slatki, toliko ih je, da bi cijeli Portugal potopili ako bi u isti čas pljunuli. Osim toga, Allah se pobrinuo i za našu stvar. Od novog turskog sultana, Sulejmana Veličanstvenog, drhte i Europa i Azija. Osilio je Allah i Egipćane. Mašala! Bilo je krajnje vrijeme da se Mediteranom pronese duh islama.

A ovaj Vasco navaljuje, on bi u Indiju, on bi u Indiju. Po čemu li je drugačiji od Gaspara, poludjelog od sifilisa? Čujem, neku djecu po svijetu otima i skuplja? Kaže, to su mu nasljednici… Vijaju ga redom svi, prosjaci i državnici, zaratio je s rodom i s porodom, i u jednom dahu pobrisao sve što je godinama stvarao. Neki kažu, uspeo se na planinu, uvukao se u šator i raspustio pletenice. Sâm je sebe imenovao kaganom, a od podanika ima svega nekoliko magaradi i dvije ostarjele kobile. Jest da njegovog naroda odavno više nema, ali što se to budale tiče?! E, da. I Gaspar je pokušao, ali se poskliznuo. Kao da nije čuo da svijet još nije upoznao onoga koji je naskočio na svoju sjenu.

Ali ni Vasco nije odmakao puno dalje. Ne odvaja se od ogledala, a ne vidi na što sliči. Podbuhao je i natekao. Trbuh mu se napuhao kao leđa kornjačina. Kažem mu, smanji Vasco, jedi manje… Aman, ni da čuje. Trpa u sebe kao da od hrane vrline izrastaju. A nakitio se i godinama, prevalio je šezdesetu.

E, da, prevalio i premro od straha za sebe. Nema dana da me ne pita, koliko ću još, Ahmade? Što ne pogleda u šaku? U dlanu mu sve lijepo piše. Smrti su, kao i dlanovi, svima jednake, a opet, svaka drukčija, svaka za sebe. Od nje ne umiču ni velike ni male glave. Dosadan je. Znam, i danas će me pitati bi li mogao od života oteti barem još desetak godina?

Što ću mu reći? Ništa. Gledat ću ga i šutjeti. Nije istina za lakome. Ali nije on ni tako loš. Nije me Allah njemu uputio uzalud. Vasco mi je dao misliti. O njemu i o sebi. Nisam valjda kao on?! Ne molim za milost, ne tražim ništa osim onoga što mi Allah pošalje. Ipak, tko će znati kakav sam? Nitko sebi u potiljak ne zagleda.

Uh, što zaudara u ovoj zemlji Franaka. Razgrnut ću vatru. Dodat ću joj dobrih trava, neka na zdravo isparava. Meni ova Europa uopće nije jasna, ali Allah sigurno zna zbog čega im je zimi dodijelio tako malo topline. Danas Sunca nije bilo ni u tragovima.

Neka, sve je to dobro, a najbolje od svega je što Suncem ne upravlja čovjek. Kad bi ga se dočepao, i njega bi čovjek pokvario, grijao bi i hladio bez reda i pameti, sve prema trenutnoj potrebi.

Što sam dulje kod Franaka, jasnije mi je, Allah se na ovome dijelu svijeta poigrava. Čas ih grije, čas ih hladi. Nevjernike oblikuje i u nevjerovanju. Prekaljuje ih jarom i studeni onako kako čovjek metal kuje.

Samo, što im je udijelio toliko smrada? Ljeti ih hara kolerom i malarijom, a zimi ih pobija hladnoćom. Smrdi po toj Europi, kako god da okreneš. Od nje su mi se i pluća smanjila. Čekajući Vascov konac, još ću otići prije njega.

Ma gdje li je taj Vasco? Dugo se ne vraća. Oko čega li se pogađa s infantom? Kad toliko traje, mora da nije bezazleno ono što dogovara. Večer je postala gusta, zrak ustajao, a smrad uskisnuo.

Pomolit ću se Allahu. Prijat će mi proučiti suru Jasin. O, da, ona će prijati. Čitat ću Kur'an i promisliti o onome što uči. Vratit ću se omiljenim mi surama – O kravi, Imranova obitelj, Iskrenost, i O opasnostima. Tako ću učiniti. Nadjačat ću sebe i nejake mi misli. Odvratit ću ih od Vasca, njegova horoskopa i ružne mreže madeža iscrtanih mu po dlanovima. Znam ja, Kapetan Astrolog, znam dobro što mi se sprema. A, evo ga, stiže i on. Ohol i obijestan, okićen zlatnim lancem i peruškama. Nada se, iznenadit će me viješću o odlasku u Indiju… E, Vasco moj, zvijezde govore i kada mi šutimo. Govorile su mi danas, kao i onda kad si dojedrio do mog Malindija.

"Na noge, Ahmade."

"Es selamu alejkum… Dobra večer, efendijo."

"Ne pitaš me ništa."

"Dobru sam ti večer poželio."

"Ma što je meni jedna dobra večer? To mi je malo… Poželi mi dobro more, sretan put, mirne oceane…"

Ahmad je žaračem prošarao vatrom. Pomislio je, kad bi cjepanice posuo jabukovom korom, možda bi i zamirisalo.

"Čuješ što ti govorim?"

"Čujem."

"Od danas sam vođa nove ekspedicije."

"Ajde?!"

"Ironičan si? Zavidiš mi? Neka… Neka… Zavideći mi pokazuješ koliko vrijedim…"

Vasco se rukom hvatao unutarnjeg džepa pelerine. Nervozno je pokušavajući skinuti s leđa, okretao se kao pas za svojim repom.

"Ma, gdje li je rukav… Evo, daj, pomozi, oslobodi me ove odjeće… Tu u džepu, tu je dokument, tu sve piše… Daj, Ahmade, oslobodi me ovih rukava… Čuješ li me?"

"Čujem… Pruži ruku… Okreni se lijevo… Evo, gotovo je. Nego, jesi li promislio?"

"Ja? Promislio? O čemu, glupane?"

"O ugledu."

"Pa što radim cijeli život, negoli vodim brigu o ugledu?"

"Ostario si. Bijele vlasi lakše je uprljati."

"Lupetaš, Ahmade… Sad sam pravi… Nitko mi nije ravan, ni medvjed, ni lisica, ni morski pas, ni kit, ni sokol… Gdje je ono ogledalo?… Daj, dodaj ga… Pogledaj me, vidi koliko sam snažan. Stani bliže. Slušaj, čitat ću ti sve što piše…"

"Neka, efendija… Nemoj, vjerujem ti i bez čitanja…"

"A, ne.. Slušat ćeš… Nisam se uzalud natezao s pisarima… Dakle, admiralu Vascu da Gami dodjeljuje se 14 brodova… Od toga tri karavele i dvije galije… kapetani po njegovu izboru… Slušaj imena brodova… Prava smo armada… São Jorge, São Sebastio, São Roque, Santo Êspírito, Santa Elena, Espadarte, Santa Clara… I naravno, moja galija… Znaš kako sam je nazvao?… Slušaš li me… Santa Catarina do Monte Sinai…"

"Doni Catarini bit će drago…"

"Žene nisu nikada zadovoljne… Još kada čuje da vodim i Estêvãoa…"

"Sina?"

"Muškarca, kapetana…"

"Ajoj, efendija, neće biti dobro… Dona Catarina će…"

"Što će? Šutjet će. Eto, to će! Napravit ću reda u toj Indiji. Prvo ću kralju poslati brodove s tovarima klinčića i cimeta, a onda ću se pozabaviti uvođenjem reda… Sve se otelo nadzoru i kontroli, tamo svatko svoju politiku vodi dok se svojim džepovima zaokuplja i bavi…"

"Treba li ti to, efendija?"

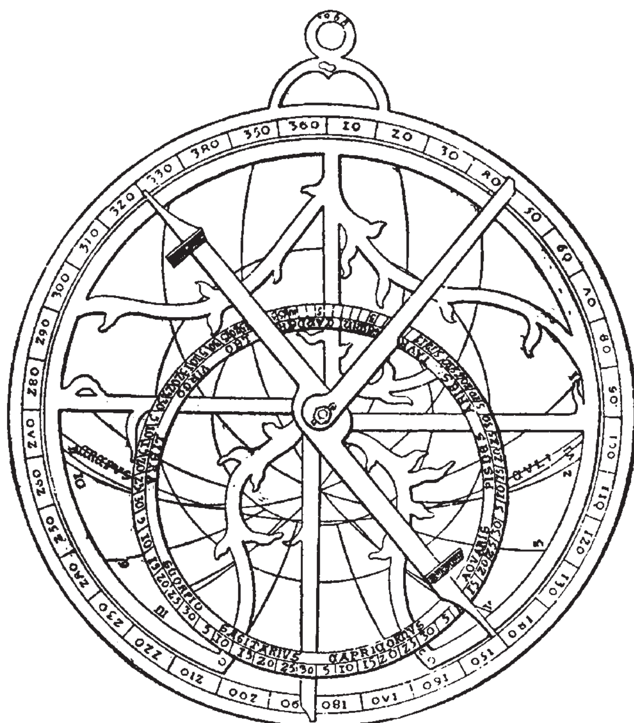
"Poda mnom će biti preko 2500 tisuće ljudi… Eheeej, znaš li ti što je to? Moć! Osjećam je već u svojoj ruci… Svi će me poštovati… Vojnici i trgovci… Samo, najavio sam kralju… Žene samice neće nogom ni na jedan od mojih brodova…"

"Što ti smetaju, efendija? Možda bi neka majka otišla posjetiti sina, sestra brata?"

“Ni čuti! I Eva je bila sama kad je Adama u grijeh utjerala. Vragovi su ti one… Ostavi me s mirom, Ahmade. Ti ne znaš kako je teško politiku voditi… Nego, što je tebi? Jesi li poludio? Ovdje se ne može disati… Zrak si presušio… Sve si usmrdio s tim travama…”

“Ostavi se prozora, efendija, kosti su mi se od vlage utanjile!”

Vasco je zaškiljio. Na podu su u neredu ležale natalne karte. Pomislio je, valjalo bi od Ahmada doznati što je iščitao u zvijezdama. Znao je, vrag maurski, predskazati sve točno u sat. Razastro je karturine s planetima i ispisao po njima nerazumljive znakove. Mag je on, to je od prvoga dana bilo jasno. Vradžbinama je cijelu kuću zasmrdio.



Astrolab.

“Daj, reci, što kažu zvijezde?”

“Najavljuju neke nove ljude.”

“Nove? Zar ima novih?”

“Ne misliš valjda da će svijet s tobom stati?”

“Ti u svemu vidiš moje umiranje, Ahmade. Pitam te, što govore zvijezde.”

“Što govore, što govore? Govore o najuspješnijem pomorcu otomanske mornarice.”

“Uh, ostavi ih s mirom. Oštri su i kad ne ratuju.”

“Ne pitaj me onda.”

“Ma, ne, reci dalje. Kažeš, imaju boljeg od najboljeg?”

“Barbaros Hayreddin. Pravog imena – Yakupoglu Hizir, u prijevodu, Hizir, sin Yakupov.”

“Čuo sam već nešto o njemu. Barbarosa se počeo uspinjati za Selima I.”

“Da, ali je osnažio prije desetak godina, kad mu je Sulejman Veličanstveni dao odriješene ruke i učinio ga gospodarom Sredozemlja.”

“Vražju bi mater bio gospodar Sredozemlja da se ja nisam bavio Indijom. Kad bih se zainatio, Barbarosa bi trčao uokolo i molio za milost. Nego, o smrti te pitam. Vidiš li je?”

“Vidim sve, i život i smrt. Ako me za smrt pitaš, Barbarosa će umrijeti prirodno i mirno, u Istanbulu, 1546. godine, u svojoj palači na Bosporu.”

“Ma, budaletino, za sebe te pitam. Svejedno mi je što će biti s Barbarosom. Imam li još deset godina?”

“Zvijezde kažu da ćeš umrijeti prirodno.”

“Prirodno, kažeš? Hoću li te prije toga prirodno i zadaviti? Ahmade, daj otvori prozore! Presušio si zrak. Muka mi je i od tebe i od njega i od zvijezda i od umiranja.”

Vasco se uhvatio za grlo i posegnuo prema vrču vode. Žedno se prepustio ispijanju. Kao i uvijek, dlakavi mu se jezik natapao, bubrio i usporavao. Postajao mu je trom i mlohav jednako kao i misli. Ponovno mu je hučalo u uhu. Eho. Kao i more, nikada ne miruje.

Prišao je prozoru, širom ga otvorio i snažno udahnuo. Zagledao se u smjeru morske pučine, a zatim prema zvijezdama. One će mu reći kako će skončati? Trice i kučine. Da išta znaju, ne bi svjetlucale takvim slabašnim sjajem. Istina, nebo ih je puno, ali svaka pojedinačno nije nizašto. Tanane su i u sjaju slabe, dotrajale kao sirotinjske svijeće. One će mi reći… Nitko ne zna što mi se sprema. Osim mene. Ja znam. Poštovat će me! Divit će mi se! I Indija i Portugal i Venecija i Europa. Još ja mogu, još u meni ima snage. Zapamtit će me, htjeli ne htjeli! Mene, Don Vasca da Gamu, grofa de Vidigueira i admirala Indijskoga oceana!



Ahmad je sjedio uz prednju katarku. Iako je bilo toplo, ogrnuo se grubim jutarnjim suknom. Srce mu je još uvijek aritmično bubnjalo. Indijski ocean vratio im je udarac na koji je čekao dvadeset i četiri godine. Znao je on, Ahmad, što će se i kojim redoslijedom zbivati, pa ipak, najnoviji su ga događaji potresli i uznemirili.

Da, zvijezde su mu rekle ono što je bilo jasno i bez njih: Vasco je strastven i nepromišljen. I ovaj put pojurišat će u Indiju bez pravoga plana. Žurit će, srljati, spoticati sebe i sve uokolo sebe o vlastite korake. Zašto se onda čudim? Eh, zašto, zašto? Takvi smo mi, ljudi. Zatvaramo oči i onda Boga zazivamo. A On nam šalje znakove i upozorava nas na promjene. Nevjernik bi rekao, ne čujem ga i ne vidim, ali vjernik u svemu prepoznaje Allaha.

Evo, na primjer, prije bolesti, Allah nam šalje upozorenje. Sitne znakove koji se pojavljuju na tijelu, posjedu za koji smo samo mi odgovorni. Naravno, Allah šalje znakove, ali mi se ne osvrćemo. Nadamo se, sve što je loše, namijenjeno je drugima. Zirkamo pogledom i ulijevo i udesno, a kad se boleština dogodi, onda se u čudu ogledamo. Ja, bolestan? Aman, kako? Zar se takva boleština ipak dogodila meni? Čudimo se i iščuđavamo. Kako i ne bi, kad se cijeloga života ili zabavljamo ili čudimo? Ne smeta nam što ništa od ovoga svijeta ne razumijemo. Baš suprotno. Onaj koji ništa ne misli, brže grabi naprijed. Ne smetaju njemu ni planine ni ljudi. Eto, i ja ispadoh takav. Zvijezde su mi jasno najavile što nas čeka, a ja se danas čudim. Tresem se od groze, sunce me ne uspijeva ugrijati, drhturim, zebem i uvijam se u sukno. Allah mi nije poslao bolest, ali mi je dodijelio stanje koje joj je nalik. Mračno, nesretno i loše.

Znakovi upozorenja došli su i prije isplovljavanja iz Portugala, već pod zidovima Belema. Četrnaest je brodova stajalo podignutih sidara i razapetih jedara, ni manje ni više nego sedam dana. Što je puno, puno je… Sedam dana, heeej… Od devetog do šesnaestog travnja 1524. godine, četrnaest je brodova čekalo, čekalo i čekalo.

Takvu glupost Lisabon još nije vidio. Bilo je jasno da nam nije suđeno krenuti za Indiju. Ali, ne! Grofovski kreten od Vidigueira odlučio je isploviti. Odmah. Istoga časa čim vjetar jenja. Kao da nije znao kakav je Atlantski ocean početkom travnja. Nemiran, nepredvidiv i neraspoložen za jedrenja.

Isplovili smo s istekom sedmoga dana. Noću, kao krivci. Već umorni od putovanja koje je trajalo, a nije ni otpočelo. Kasnije,

kad smo se otisnuli do sredine Atlantika, napredovali smo brzo. Bez pristajanja. S dobrim vjetrom sve do Malindija. I baš kad sam se ponadao da ću se bosih nogu izdovoljiti malindijskoga pijeska i ljubljena mi tla, nasukao se jedan od galijuna portugalske flote. Zavladalo je nezadovoljstvo, gotovo rasulo. Normalni bi admiral zastao, potražio brodove i ljude, ali ovaj luđak, Vasco, nije se ni osvrnuo. Čak ni kad je flota izgubila još četiri broda. Napeo je jedra i punom snagom pojurio dalje. Pokušavao sam ga zadržati, podsjetiti na obećanje koje mi je dao. Prva točka pristajanja svakako je trebao biti moj ljubljeni Malindi.

Ali, ne. Vicekralj Indije i admiral Indijskih mora napuhao je onu svoju trbušinu i za njom se otisnuo.

"Ne stajem nigdje. Indija me zove. Što ako smo ostali bez nekoliko brodova? Kakvi kapetani, takvi i brodovi… Ne stajem nigdje… Ostavi me na miru. A ti, Ahmade, ako ti se hoće u Malindi, skoči i otplivaj. Pitaj svoje zvijezde zašto smo ga ostavili za leđima… Ili nemoj, svejedno mi je. Žuri mi se. Brzo… Brzo… Glasovi mi govore da treba iskoristiti povoljne vjetrove. Toliko toga moram učiniti… Eho mi govori o greškama iz mladosti, a ja se osjećam jačim no ikada. Popravit ću svoje tragove…"

Što bi mudar čovjek učinio? Pustio bi ga. Okrenuo bi se sebi, moru i zaboravio na Vasca. Glavu bi zaokupio nekim drugim mislima, nekim boljim temama. Allah mi je svjedok, pokušavao sam svašta. Slučajno sam birao slova, a onda bih se domišljao riječi koje njima započinju. U nabrajanjima nisam bio loš. Sreća mi u ovoj igri pratila sve do slova "S". Dobar je to bio ulov, na slovo "R" sam nabrojao čak stotinu dvadeset i tri riječi. Tko bi pomislio da ću se spotaknuti u običnoj igri? Sa slovom "S" nabrajanje me nije išlo, aman, baš nikako. Izmucao sam svega trinaest riječi i ni jedne više. Nikako, ma ni da me ubiješ. Kad ne ide, ne samo da ne ide… Stane, kao gluho magare. Ukopa se i ni makac dalje.

A do slova "S" baš me htjelo. Do sita sam se sâm sa sobom razgovarao. Sve do trenutka kada sam se stao diviti nad sobom. Čak sam se pobojao da sam otupavio. Trajno. Ne bih li se provjerio, svaku sam od trinaest riječi promislio u njezinu značenju. To me već htjelo. Ponadao sam se da nije tako strašno, glupavoća me izgleda udarila onako usput, samo kratkotrajno. Svega mi, osjetio sam kako mi se mozak razgibavao, kako da kažem, baš mi se ubrzavao. Slogove sam lijepo izgovarao, onako, dajući svakoj riječi njezin značaj: ***sabur*** *– strpljivost,* ***sadaka*** *– milostinja,* ***sahibija*** *– vlasnik,* ***salla*** *– učenje s minareta povodom smrti,* ***sehara*** *– ukrašen*

sanduk, ***sehur*** *– ramazanski ručak prije zore,* ***sejriti*** *– promatrati,* ***selam*** *– pozdrav,* ***selamet*** *– spas, pravi put,* ***serdžada*** *– tkani mali sag za klanjanje,* ***sevab*** *– dobro djelo,* ***sura*** *– poglavlje Kur'ana,* ***suret*** *– oblik, izgled…*

Ipak, nije pomoglo. Misao mi je bila troma, stara i umorna.

Sabur*. Strpljivost. Što mi govori ta riječ? Ništa. Vraga, ništa. Govori mi da sam život ulupao u strpljivost, a u njoj me, na moju nesreću, dresirao onaj koji je imao najmanje prava, Vasco da Gama. Eto što mi je govorila prva riječ na slovo "S" koje sam se prisjetio.*

Jadna li mi majka, strpljivosti me naučio hajvan, isti onaj zbog kojega sam život okrenuo naglavačke. Još bih mu možda trebao biti zahvalan?! Strpljivost nije šala, njome je ipak prekriven dženet. Da, naučio me strpljivosti, ali ne kao čovjek čovjeka, nego kao gospodar roba. On je meni bio ***sahibija****, vlasnik;* ***sadaku*** *mi je davao dok me puštao na njega sejriti…*

Riječi su mi se slagale u svom skrivenom značenju. Kada sam hladne glave pogledao na trinaest riječi kojih sam se s mukom prisjetio, nisam imao što drugo pomisliti, nego da su one izabrale mene, a ne ja njih. U životu ništa nisam birao, niti mi se išta događalo slučajno. Poredak tih trinaest riječi bio je baš takav, poslan od Allaha, kao i moj život. Namijenjen meni, sa svim svojim punoćama i prazninama.

Izabralo me trinaest riječi dok sam ih se pokušavao prisjetiti. A ja mislio da sam ih se dosjetio… E, jesam lakovjeran…

Nisam ja stvoren zbog njih. One su mi poslane. Zbog mene je sve ovako kako je, kao što sam i ja ovdje da upriličim svjetove onima koje svojim djelima okružujem…

Misli su mi se poredale i posložile kao vojnici. Shvatio sam koliko malo čovjeku treba pa da krene na one Gasparove livade pomračena uma.

Jest, i on je nabrajao prije negoli je prozviždukao. Kakva slova, kakva nabrajanja?! Nije to za mene. Nije to za Ahmada. Njegova je duša zaposlena važnijim stvarima.

Odavna sam dušu predao izginulim hadžijama s broda Mîrîn, a duši kao duši, ne treba joj puno pa da počne razgovarati s njima, s onima kojima je predana. Jest, hadžije su na drugome svijetu, ali šalju mi riječi i poruke, sve zbog ***sevaba*** *koji im činim. Oni kroz moje oči gledaju mijenjanje* ***sureta*** *onoga koji ih je pobio, njegovo srljanje u nakaznost i propast.*

Tada, kada sam dušu posložio i uredio, tada sam pomislio, najpametnije mi je pisati. Ruka je sporija od jezika i neće joj se otimati

besmislice. Pisanjem ću obuzdati misli, a i glasovi hadžija će se umoriti. Uspavat ću ih pisanjem i malo mozak omekšati. Omekšat ću mozak, ruku i dušu koja će i sama ubrzo na put, k mojim hadžijama. Na vrh glave mi se popeo ovaj svijet i sve slabosti dunjaluka[r].

Ipak, valjalo je promisliti o onome što dolazi. Kada prođe moje doba, malo tko će znati za Ahmada. Dunjaluk će se napučiti onima koji mi ne poznaju glas i o meni ništa ne znaju. Ma, i to mi je baš svejedno, ali dođe mi teško kada pomislim da bi me neke buduće hadžije mogle zatrebati. Mene ili ono u što sam ulupao sve svoje godine. Sve što imam, sve se može strpati u riječi, rečenice i brojeve.

Da, tako sam pomislio, neće o meni ništa znati, a mogli bi me trebati. Njima ću ostaviti znanje. Zapisat ću im sve što sam doznao. Neću im olakšati postojanje, to mi je jasno, ali bih im misli mogao zaposliti i usmjeriti prema korisnostima. Jer, što nas drugo uništava osim vlastite misli?

Odlučio sam, moj trag će biti koristan.

Pisat ću onima koje ne poznajem onako kako bi roditelj pisao djeci. Odlučio sam i prionuo.

Na vrhu sam se lista potpisao punim imenom, a pri dnu sam stavio datum, 6. rujna 1524., opis vremenskih prilika i mog duhovnog stanja. Neka znaju kada me je Allah prosvijetlio! Sve je ukazivalo na to da sam donio dobru odluku – i zvijezde, i zvukovi i mirisi… Noćni me zrak učinio svježijim. Njegova me reskost nadahnula i otrijeznila, kao da sam iskočio iz nekog bunila.

Brzo sam odlučio i o čemu ću pisati. Počet ću s korisnim svojstvima kamenja i raslinja, dobrim stranama gradova i naselja, hamajlijama i kemijskim spojevima zlata i srebra. Hm, oni koji budu čitali mogli bi pomisliti da sam neuk, da mi nedostaje vrijednih spoznaja. Ali, iznenadit ću ih sljedećim zapisima. Zna Ahmad podosta o mnogočemu, kako o svjetlu, tako i o tami. Poučit ću ih o otrovima. O tome kako ih načiniti. I jedne i druge. Otrove i protuotrove. Ovaj svijet je svijet zrcala i sve nam daje upareno. Ponekad ne umijemo razlikovati koji dio para je pred nama, ali i o tome će Ahmad nešto zapisati. Sve na primjeru otrova. Kako ih prepoznati, kako im pojačati svojstva, kako ih načiniti bezopasnima. Eto, to je moje blago. I njega će netko otkopavati onoga dana kada me ne bude. Otkrivajući ga, otkrivat će i moju etersku srž, moju zraku svjetla koja nikada ne umire. Dokučit će mnogo toga – što sam za života poštivao, čemu sam se priklanjao,

r Ovozemaljskoga svijeta.

o čemu sam čitao. Iz mojih će se rečenica začuti glasovi svijetlih arapskih mislilaca – al-Farabija, ibn Sine (Avicenne), al-Gazzalija i ibn Rušdija, kod Franaka nazivanog Averrooëse. Čut će se i glas Ksenokrata iz Afrodizije! Njegove su bilješke u svojoj ruci držala svega trojica mudraca, a Ahmad ih je iščitao u cijelosti… Ma što iščitao, Ahmad ih je probavio. Tjerajući loše misli od sebe, Ksenokratove bilješke ću lijepo urediti, prepisati i pripremiti za one koji dolaze. Uputit ću ih u ljekovite snage životinjskih i ljudskih organa, ali i izlučevina. Tako je. To je prvo o čemu smo dužni znati. Zatim ću pojasniti važnost redovitog korištenja krvi šišmiša, mesa nosoroga i obloga od sprešanih puževa.

Pomislio sam, mogao bih prevesti Sadržaje i Kiatab al Mansuri bagdadskog liječnika Abu Bekri Muhamed ibn Zakarija al Rasija. Svi bismo morali poznavati sadržaje koji nas ispunjavaju. Možda ću pretjerati? Za tolike stranice ne bi mi dostajala ni tri života. Ipak, mogao bih se pozabaviti najvažnijim. Prevest ću im i zapisati sve o liječenju boginja i ospica.

Tako ću učiniti. Iz Avicennina Kanuna neću ništa izostaviti. Dobro je promatrao, logično je rasuđivao. Jest, živio je neuredno. Čak je samoga sebe greškom smakao napitkom koji je krivo pripravio. Liječio je želudac, a zaustavio srce. Ma, Avicennu ću preskočiti. Tko će mu takvom šeprtljastom povjerovati?

Radije ću se posvetiti Abul-Kasimovoj enciklopediji zdravlja Al Tasrif. Izdvojit ću najvažnije, a ostalo neka istraže sami. Samo, što ako ih lijenost zaustavi? Što ako pomisle da o tijelu nije potrebno toliko toga znati?

Vala, neka. Onda su glupi i daleki od islama. Uzvišeni nam svima u suri Et-Tarik razgovijetno poručuje što nam je i kako gledati.

“Neka čovjek pogleda od čega je stvoren!
Stvoren je od tekućine koja se izbaci,
koja između kičme i grudi izlazi!” (86, 5-7)

Čekaj, Ahmade. Ne ljuti se na budućnost unaprijed. Razmisli kako ćeš im biti od koristi. O, da, svima koji ljeti posjećuju Italiju nužno će trebati lijek protiv malarije. Njega ću im podrobno opisati. Protiv malarije, oboljelom oko vrata objesiti zečje srce. Tako. Dobro će im doći. Uz njega im neizostavno treba i lijek protiv grčeva. Sami bi se teško domislili da će im pomoći skuhano tijelo novorođena psa. Nije najukusnije, ali je djelotvorno.

Srećom, oduvijek sam slušao i bilježio. Allah je znao koliko će mi dobar sluh značiti u prikupljanju vrijednih savjeta. Hvala mu,

Njemu, Svijetlom, Dragom, Dobrostivom! On mi je riznicu tajni napunio najdragocjenijim umotvorinama. Evo, na primjer, ovom, o korisnosti lava. O tome valja misliti. To ima smisla. Lav je kralj životinja pa njegova krv ima moć nad svim bolestima, čak i nad demonima. Lavljom masti mogu se otjerati svakojaki bolovi, od uhobolje do ujeda zmije, a zubima i pandžama sitne boleštine kao što su prehlade. Trebam li im napisati i kako se žena, uz pomoć mlijeka lavice, može zaštititi od trudnoće? Hm… bolje ne. Žene bi mogle zlorabiti taj savjet. Njima, kao i Francima, nije za vjerovati. Otkada je svijeta, sklone su izvrtati svoje prednosti.

Tako sam umovao i zapisivao, a nakon što sam osjetio prvu slast pisanja, slatki su me srhovi u nju posve i uvukli. Pišući, zaboravio sam na Vasca, na hadžije, na dunjaluk s morima i kopnima. Neosjetno, prelazio sam u neke druge svjetove, a u rečenicama koje su se nizale stvarale su se neke samo moje livade. Povremeno sam morao zastati, ali nakratko, tek koliko je potrebno za protegnuti udove. Ustajući, osjetio bih umor i bolove u leđima, ali već prvi pogled na Portugalce bol bi učinio neznatnom i vratio me mojim bilješkama i papirima.

U danu među danima dogodilo mi se da me jedan od zatomljenih bolova u leđima ponukao na pisanje o temelju svake medicine. Bilješke sam započeo otprilike ovako: "Slatki moji, dobro vam je znati sljedeće, ako vam je suđen dugačak život, ne može vam nauditi niti mala, niti velika štetnost. Međutim, ako vam je suđeno obratno, ne dajte se prevariti. Liječnici će vas navoditi na svašta, a na vama je samo jedno, prepustiti se Allahovoj sigurnoj ruci, primiti je i za njom poći lakim korakom meleka."

Tada, baš tada kad sam pomislio na Allahovu ruku, osjetio sam i njezin dodir. Svega mi, toplina mi je ugrijala obraze, a ja sam se ponadao i pomislio: evo ih, meleki su se spustili, dolaze po mene. Kada su me dotakli svojim krilima, more se razmaknulo, a brod zaljuljao. Sljedeće što sam čuo bila je škripa dasaka i katarki, povici, jauci i ustrčali koraci.

"Uzbuna! Bibavica!"

"Oluja bez vjetra!"

"Vragovi su nas okružili!"

Rukama sam prekrio bilješke. Pokušao sam ih spasiti. One su već tada, takve nedovršene, predstavljale sve blago mojega života. Slagao sam ih u drveni kovčeg zajedno sa svojim knjigama

i astrološkim zemljovidima. Toga se trenutka nisam brinuo za sebe. Ne, moje je tijelo ionako na izmaku. Želio sam sačuvati svoje bilješke, svoje zemaljsko blago. Podrhtavao sam kao leptir, a usta su mi se otvarala i sama od sebe birala riječi koje su izgovarala. Ne znam kako, ali progovorio sam suru Zemljotres. Ja, koji se nisam mogao domisliti više od trinaest riječi slova "S", izgovarao sam naizust suru devedeset i devet.

1. *Kad se zatrese Zemlja potresom svojim,*
2. *izbaci Zemlja terete svoje,*
3. *i reče čovjek: "Što joj je?"*
4. *Toga dana kazivat će vijesti svoje,*
5. *jer će joj Gospodar tvoj objaviti.*
6. *Toga dana pojavit će se ljudi odvojeni, da im se pokažu djela njihova.*
7. *Pa tko je uradio dobroga za težinu atoma, vidjet će ga,*
8. *a tko je zla za težinu atoma, vidjet će ga.*

Koliko su je puta moja usta izgovorila, ne sjećam se. Što se zbivalo na palubi, ne sjećam se. Dakle, o onome što se dogodilo ne mogu valjano svjedočiti, ali ako ću vjerovati mornarima, nad nama se prostrla Božja obznana u obliku morskog zemljotresa. Franci su se kotrljali palubom kao krumpiri bačeni nizbrdo. Allah ih je redom protresao. Dok su se brodovi vrtjeli između neba i mora, neki su se Franci zaklinjali na vječno poštenje i milost prema drugima. Drugi su pokušavali ispjevati portugalsku himnu ili izmoliti krunicu, a bilo je i onih koji su se predali nesvjestici i buncanju. Još jednom se potvrdilo, Bog je samo Jedan, ali ga ljudi vide različitim očima i osjećaju različitim osjetilima. U suri El-Bekara lijepo su nabrojani dokazi za one koji imaju pameti.

"Stvaranje nebesa i Zemlje, smjena noći i dana, lađa koja morem plovi s korisnim tovarom za ljude, kiša koju Allah spušta s neba pa tako u život vraća zemlju nakon mrtvila njezina – po kojoj je rasijao svakojaka živa bića, promjena vjetrova, oblaci koji između neba i zemlje lebde – doista su dokazi za one koji imaju pameti!" (2, 164)

Vasco se pojavio nakon što se more smirilo. Činio se miran, gotovo pribran. Ali, znao je njega Ahmad, iza mirnoće skrivao je drhtaj. Jezik mu se zapetljao. Slina ga je natopila i dlake su mu podivljale.

Nemiran je, iako je bibavica minula. Zašto? Tȁ brodovi su mu ostali neoštećeni, a mornari neozlijeđeni. Ono što drugima nije bilo jasno, znali su meleki, znao je Vasco, a znao sam i ja: bibavica se podignula i smirila na mjestu potopljenog hadžijskoga broda Mîrî i pobijenih šest stotina vjernika. Gutao je dlake, kako i ne bi. Mislio sam, shvatio je. Allah mu je poslao bibavicu, upozorenje i podsjećanje. Ali njegovom glavom samo jedan vjetar puše, a pod jednim vjetrom i borovi rastu krivo.

Što je budala napravila? Ni tri dana nisu prošla kako treba, Franci su se oporavljali od morskoga potresa, a na obzoru su se pojavili Sabajini brodovi, na povratku iz Adena. Gaz im je bio dubok, prevozili su dobra u robi i vrijednosti u zlatu. Gledao sam Vasca. Promatrao sam ga kao i onda. Jezik mu se upletao, ali je naredbe izgovarao poprilično jasno. Glupi Vasco. Imao je priliku spasiti dušu, istrgnuti se sudbini i dokazati da je čovjek. Što je napravio? Evo mi se utroba još uvijek trese. Grčevi me razdiru, a daleko smo od kopna. Ni novorođena psa ne mogu skuhati i umiriti uznemirena crijeva. Gledao me i govorio pogledom.

“Što je? Pustio sam ih s glavama na ramenima. Oteo sam im novce, pa što? Ostavio sam ih živima, nije li im to dovoljno?”

Što on umišlja? Tko je on da bi životima upravljao? Nad plijenom je i na bibavicu zaboravio. Brojio je i prebrojavao. Naslađivao se ulovom i hvalio um koji je izmislio brojenje. Brojeći, jezik mu se nije uplitao. Zadovoljno je zbrajao. Nakupio je dovoljno, 60.000 cruzadosa u zlatu i 200.000 cruzadosa u robi, začinima i drugim vrijednostima. E, da, Vasco, potvrdio si ono što su moji stari odvajkada znali, tko jedno učini prvi puta, možda je slučaj ili sudbina, ali tko isto učini dva puta, posegnut će za tim, ma što bilo, uvijek kada mu se ukaže prilika. Nisi im uzeo živote, kažeš? A i zašto bi? Tko te ovlastio? Po čemu si drugačiji? I ti si, budaletino, samo jedan od nas, običnih smrtnika.

Čučim sada uz katarku i obračunavam se s bijesom. Obuzdavam se i prekaljujem u strpljenju. Sunce je jako, a ne grije me. Hladno mi je. Teško mi je. Najradije bih ga izazvao. Pitao bih ga zašto zamahuje ako se boji udariti. Mi možemo podnijeti. Naučeni smo na udarce, naučeni smo i bez glava ostajati. Jesi li čuo, Vasco? Izdržljivi smo kao korov, nemoj zaboraviti. Gledaš me trulog i iznemoglog, misliš da ti ne mogu ništa… A ja ću te, sa zvijezdama ili bez njih, ja ću te Vasco, s ovoga svijeta ispratiti.



Kada su 12. rujna 1524. uplovili u Chaulsku luku s novoizgrađenom portugalskom utvrdom, Vasco se nije brinuo zbog dojma koji je ostavljao. Sve na njemu, uključujući način hoda, kretnje i osmijehe, predstavljalo je čovjeka zadovoljna sobom i misijom koja mu je namijenjena. Iako se razmetao titulom vicekralja Indije, činilo se da je tu titulu nosio pun dobrih namjera i težnje za dostizanjem pravednosti. Unutarnja radost mu se zrcalila iz oka i koraka i s njom je postizao mnogo. Godila je i njemu i drugima.

Uvjerio se, a za zadovoljstvo je imao i valjane razloge. Ipak je njegovo otkriće morskoga puta za Indiju utrlo put portugalskom imperiju. Bez njega, ovi Portugalci koji mu danas kliču, ne bi bili tu gdje jesu. Dosadni su, to da, žele ga izvijestiti o svemu, pričaju makar što, nadajući se kako on, Vasco da Gama, ne zna za njihove sitne i krupne prijestupe. Eh, umorili su ga ljudi i njihova kratka pamet. Odlučio je da će ih pustiti govoriti. Neće ih prekidati. A oni će postati iskreni ako zaborave na strahopoštovanje koje im ulijeva. Eto, kako je sve u životu označeno naličjem. Poštovanje prema njemu priječi ih izreći mu istinu. Gledao ih je i mislio: ipak, dobar je to osjećaj biti poštovan. Lijepo je kada ime ide ispred vlasnika tako kao što njegovo ide ispred njega. Samo, dosadni su… Teško ih je slušati. A i zašto bi ih slušao? Ima i mlađih od njega. Evo, na primjer, ovaj Jorge de Menezes. Čini se sposoban. On bi bio prava osoba za slušanje naklapanja i besmislica. Hm, i Estêvão bi mu se mogao priključiti.

Ali, s djecom čovjek nikada nije siguran. Dok ih stvara, pun je nade da će s njihovim rođenjem umnožiti sve njegove vrline. S izrastanjem prvih trajnih zuba postaje jasnije da se vrline nisu umnožile. Kako odrastaju, postaje jasnije da su se u njima izmiješale svakojake, nepredvidive osobine.

Zato će svoga sina Estêvãa pustiti malo pričekati. Neka sluša kako de Menezes postavlja pitanja i na gluposti mudro odgovara. Znam, ponizit ću Estêvãa, ali valjda će ga žudnja za vlašću trgnuti. Čekanje na vlast trebalo bi mu otvoriti uši i oči. Kad mene ne sluša, slušat će de Menezesa. Gotovo su vršnjaci. To će ga kosnuti. Morat će se upitati zašto sam mu nadredio nekog bezveznjakovića, žutokljunca kakav je i sâm. Valjda će shvatiti. De Menezes je životan. Žustar i okretan. Brzo misli i jasno govori.

Da, de Menezes će uvesti reda. Neće mu biti jednostavno, imat će ruke pune posla. Nakotilo se činovnika, vojska se opustila, a ni moja posada nije ništa bolja. Dvije sam im žene samice ulovio na brodovima. De Menezes će se i time pozabaviti. Izreći će kazne brodskim prijestupnicima, stajaćoj će vojsci smanjiti plaće, ovlasti i snabdijevanje u namirnicama. Hej, ovdje se živi na visokoj nozi! A mi u Portugalu jedva podmirujemo obveze. Zaboravit će na to ovi indijski Portugalci. Korupcija i mito cvjetaju, Otomanci i Španjolci sa svih strana nadiru, a Samorin se i dan danas razmeće po onoj Goi. Čujem, Melek Jaša gradi brodove nalik našima. Nije ga stid?! Okuplja sve do kojih stigne, i muslimane i one svoje Rume, kršćane. Trguje, i to dobro, trgovina mu cvjeta. A luka mu je ostala portugalskom rukom nedodirnuta! Diu još nije naša. Trebalo bi je slomiti i razbiti sramotu s kojom nas godinama izaziva. Diu je postao muslimanskim odmorištem za teretne brodove na putu prema Crvenom Moru, Ormuzu i arapskom dijelu Indijskoga oceana. Sve ću to dovesti u red. Ali polako. I Bog je svijet stvarao promišljeno, redom. Prvo ću se pobrinuti za začine. Dva ću broda što žurnije poslati Joãu III. Želim da osjeti moju zahvalnost. Jest dijete, ali me rehabilitirao. Vratio je sjaj mome imenu.

Tako je. Začinima ću se baviti. Oni barem šute. Ljude će u red dovoditi de Menezes, a ja ću izdavati naredbe i tovariti začine. A sada ću malo sjesti i predahnuti. Kiselo mi je u ustima. Valjalo bi založiti.

"Ahmade, ima li nečega?"

Vidi ga, po cijeli dan nešto zapisuje. Ne govori, ne čuje me i ne primjećuje. Najradije bih mu te njegove papire istrgao u sitne komadiće, sve do jednoga.

"Ahmade!"

"O, efendija, vratio si se?"

"Što to piskaraš?"

"Raspravu o prilikama."

"Kažeš, raspravu? Ma, s kim raspravljaš, tako ti svega?"

"Sa sobom, efendija."

"Je li? Baš sa sobom?"

"Procijenio sam samoga sebe dobrim sugovornikom."

"Boljim i od mene?"

"To ne, ali ti si zaokupljen državničkim poslovima pa sve nekako mislim, nije prilično da te ometam."

"Hajde, probaj. Baš me zanima kako to sâm sa sobom raspravljaš. O čemu si ono rekao? O čemu ti je rasprava?"

"O prilikama."

"Kakvim prilikama?"

"Onima koje nam Bog daje. Pitao sam se je li nam dano prilike prihvaćati prema slobodnoj volji."

"Hm. Pitanje zvuči prihvatljivo za raspravljanje. Samo, kako ćemo raspravljati nas dvojica, kad pripadamo različitim vjerama. Koja je ono tvoja, uvijek zaboravim?"

"Zaboravljaš je zato što ti je nevažna. Rekao sam ti već, ja sam derviš."

"A ima ih podosta, tih derviša."

"Kao i vas kršćana."

"Ne huli, Ahmade."

"Ne hulim. Nije li se vaše jedinstveno halkedonsko kršćanstvo raskolilo tisuću godina nakon Krista? Ali to sada nije važno."

"A nije ni na tebi da o tome sudiš. Što si me ono pitao?"

"Pitao sam te je li nam od Boga dano prilike prihvaćati prema slobodnoj volji?"

"Jest, dano nam je."

"Ne znam, meni se ne čini tako. Jer, ako su prilike prepuštene našoj volji, kako to da ih tako često izazivamo postupcima?"

"Pa i postupci su nam dani od Boga!"

"Jesu, osim kad ga ne slušamo. A, oprostit ćeš, to i nije neka rijetkost, efendija."

"Zato nas je Bog upozorio, doći će Sudnji dan i sve će se doznati."

"Stani, efendija. Prije Sudnjeg dana moramo proživjeti jedan cijeli ovozemaljski život. Zašto? Što bi rekla tvoja vjera?"

"Ovozemaljski život put je vječnom, budućem životu."

"Ali kako ćemo do njega ako ne vjerujemo?"

"Ja vjerujem!"

"Dobro, vjeruješ. Pitam te, kako vjeruješ?"

"Kako najbolje znam i umijem. Svakoga dana ponavljam molitve, razmišljam o vjeri onako kako ju je opisao Pierre Abélard: Vjerujem da je Sin Božji postao sin čovječji i da jedinstvo njegove osobe leži u dvjema osobama i u dvjema prirodama. Vjerujem da je On, navršivši dane svog ljudskog života, podnio muku, da je umro, da je uskrsnuo i da će doći suditi živima i mrtvima."

"A što si učinio za svoju vjeru?"

"Ja? Što sam učinio? Pred Boga sam položio više od jednoga života. Čuješ? Ž i v o t e! Svoj, svoje braće, sinova, čak i tvoj, Ahmade."

"Dobro, položio si živote. Ali, je li to odluka od Božje ili tvoje volje?"

"Otkuda znam, Ahmade?"

"Eto, o tome raspravljam, efendija."

"Sam sa sobom? I bolje ti je, meni tek sada ništa nije jasno. Jesi li bilo što odgonetnuo?"

"Ovozemaljski život živimo da bismo dospjeli do vjere."

"Hm, možda."

"No, unaprijed nam je dano sve što u sebi nosimo."

"A prilike?"

"Njih smo također dobili unaprijed, ali zavezane u velikoj vreći."

"Zavezane?"

"Zavezane, efendija."

"Ako su zavezane, kako dospijevamo do njih?"

"Vreća se sama otvara i iz nje prilike izlijeću ovisno o našim postupcima."

"Znaš što Ahmade? Ja sam strašno ogladnio."



Ništa ne razumije taj Vasco. Otisnuo se u Gou, a potom u Cochin i svu vlast ostavio u rukama onog balavca, Henriquea de Menezesa. A ovaj ga tužaka kralju. Piše pismo za pismom i blati svaki admiralov potez. Te "gubi vrijeme", te "igra se začinima", te "otisnuo se u Gou umjesto da se posveti poslovima na pravome mjestu, u Ormuzu".

Dosta mi je tih Portugalaca. Jest, uz njih mi je vjera očvrsnula, ali mi je ovozemaljski život prisjeo. Umirem od želje da odem na hadžiluk u sveti Allahov dom pa da se okupam u svjetlu Prorokova groba, neka Mu je slava i hvala za sva dobročinstva kojima nas je podario!

Vrijeme me pritisnulo i preša me kao maslinu. S jedne sam se strane naslonio na prošlost, a s druge na budućnost. I što mi je ostalo? Dok me tlači preša prošlosti i budućnosti, cijedim se, nestaje me i ruke su mi pune svega osim sadašnjosti. Nije mi žao, Allah je tako htio, a ipak, čudim se, kako sam uspio poživjeti toliko dugo, sve bez ijednog dana sadašnjosti. Ili su me proganjale slike hadžija s Mîrîja ili sam sanjao o posljednjem danu Vascova života. Sanjao i sanjao, a sada, kad sam ga dočekao, mučno mi je i zagušljivo.

Ni Vascu nije dobro. Teško diše. A ja ne znam čime bih ga ozdravio. I večeras ću mu pripremiti okrepljujući napitak. Sve ću učiniti da poživi što dulje. Pogotovo sada, kada mu se želje gase, a noge i ruke trnu. Gdje li sam zametnuo tamjan? Ni jučer ga nisam pronašao… Nije važno… Tamjan ionako dolazi na samome kraju. Evo, prvo ću izmiješati dvije žlice rumskog mukarara s prstohvatom kitajske kubebe i tajnim omjerima cimeta, karanfila,

gronice, džumbira, bijeloga bibera i usitnjenim tijelom planinskoga guštera. Miješat ću ih ne štedeći zglobova. Vješt sam. Zaista, tek sada uviđam, vješt sam. Allah me je obdario mnogim darovima. Mjerim slobodnom rukom, sve otprilike, a mjere pogađam kao da sam stopljen s nekim nevidljivim kantarom.

Sastojci su se usitnili, sve se pretvorilo u fini prah. Tako ćemo i mi, e moj Vasco. Prah, to smo bili, to ćemo i biti… Ne budali, Ahmade, miješaj dalje. Prokuhaj ulje i dodaj mu samljevene sastojke. Ne smije vriti. Treba kratko prokuhati, tek toliko da se jedno s drugim prožme. Dosta bi bilo. Čekaj, da probam. Dobro je. Još samo grumenčić tamjana i šalica gare… To će ga ozdraviti. Malo mi je pregusto. Razrijedit ću s nešto vode. E, da. Žitkije je, lakše će progutati. Još četiri žlice rumskoga meda i Vasco će živnuti.

Što radi? Prišunjat ću se. Možda se pridigao.

Nije dobro. Leži i ne mrda. Ne čuje me. Inače bi već odavno podviknuo. Nije dobro. Nije dobro.

Vrijeme je pogledati što budućnost predskazuje. Nemam pijeska, a nemam ni volje. Poslužit će i brašno. Njega je, na sreću, još uvijek u izobilju. Koliko da razaspem? Četvrt vreće mora dostajati. Aman, neću na Vascu biti tvrdica. Rasut ću cijelu vreću. Još samo da načinim četiri reda jamica…

O, ne… Nije dobro. Kraj mu se posve primakao. Brašno kaže da ga je napala bedrenica. A i ovo brašno, leti na sve strane. Zaprašio sam i podove i stropove. Eh, od panike čovjeku nema goreg neprijatelja.

Vasco šuti i ne mrda. Je li on to živ? Ni kosa mu se ne pomiče.

“Efendija.”

Ne odgovara. Vjeđe mu se trzaju, nemirnije i od poremećenih izdisaja.

“Digni glavu, emir-al-bahr efendija!”

Hropće. Vruć je. Svega mi, morat ću se pomučiti ako ga želim poživjeti i u njega utjerati nešto od ovoga lijeka.

“Hajde, uzmi malo, efendija…”

“Gdje su ljudi?”

“Aman, koji ljudi? Pusti sada ljude. Zini.”

“Ostavi me s mirom… Odvratno je… Jesu li na ulici?”

“Petlja ti se jezik, ništa ne razumijem. Zini još jednom.”

Što ga briga za ljude? Jesu, na ulici su. Slave rođenje Kristovo. Slave njegovi kršćani, a on umire. Kako je ono nazvao onu zemlju? Natal! Sve mu se zapisalo oko Božića. Možda ga to brine. Upliću mu se dlake, strah ga je. Petlja svejednako jedno te isto: “Mors ultima ratio.”

Traži pero i tintarnicu. Potpuno je poludio. Kako ću ga smiriti, jadan ne bio? Šišti, imenuje zamjenika, raspodjeljuje dužnosti, a dlake mu s jezika same otpadaju. Hoće li se smiriti?

"Dobro, pišem… Ma, pišem sve što govoriš, efendija. Neka se vlasti prihvati zapovjednik Cochina… Indija mora ostati portugalska…"

Kakve su mu to oči? Krvave, mutne i daleke. U što se zagledao? Ajoj, brašno je ugledao. Hoće da mu gatam. Jadan ne bio, kako ću ga sada odbiti? Nema mi druge negoli mu na pitanja odgovoriti. Mrzim laž, a već vidim, večeras mi ne gine.

"Kažeš, Estêvão te brine… Evo, pričekaj, neka vidim što brašno za njega kaže… Oooo, ma dobro je. On će ti biti guverner Indije. Dvije godine, od 1540. do 1542. Razbit će flotu egipatskog paše… Ne ovdje, ne u Indiji… Na Crvenom moru…"

Traži vode. Ovo ga je iscrpilo. Ipak, zadovoljan je. Loše mu je, a zadovoljan je. Nada se, sin će mu nastaviti ondje gdje sâm nije mogao dalje. Dobro da sam se izvještio u šutnji. Jest, i ona je oblik laži, ali pravilniji. U što sam se pretvorio? U lažljivca bez riječi. Ipak, bih li bio bolji kad bih mu rekao da ni Estêvão neće učiniti ništa veliko? Neće zauzeti Suez i to će ga slomiti. Dobro ga je Vasco procijenio, nije taj u stanju učiniti ništa veliko. Ali, ne slomimo li se svi na nečemu? Neki na zlu, neki na dobru. Dokači nas taman kad se opustimo.

Što sada hoće? Zanima ga… Tko? Četvrti sin, Christóvão?

"Smiri se, efendija. Ni brašno ne govori pod prisilom."

Hajde, Ahmade, ti to možeš. Ne misli o Vascu, ne misli o smrti. Gledaj ravno pred sebe. Brašno je bijelo. Površina mu je glatka. Ono je, kao i sudbina, daleko od uma, daleko od vremena.

"Što radim, efendija? Gledam kako će se rasporediti nove jamice. Eto, sve je jasno. Christóvão će putovati, osvajat će, bit će snažan i odlučan… U pomoć će ga pozvati Abesinci… 1541. godine… Priskočit će ne štedeći se. Isprriječit će se i zaustaviti šeika Zeilija i saveznika mu, Turke… Dobro je… Pobijedit će ih u dva navrata… Hajde, popij malo lijeka pa ću ti govoriti i dalje."

Vraga ću ti govoriti. Iz mene nećeš više iscijediti niti slova. Jest, pobio si hadžije, ali gdje ću ti na samrti trovati dušu? Ionako će sve biti onako kako će biti i nikako drukčije. Christóvãovi su dani odmjereni rukom Pravednika. On mu je namijenio smrt od turske ruke. Ne mogu govoriti o mučenju koje će ga u Abesiniji snaći i odrubljenoj mu glavi koja će se prašinom kotrljati. Ne mogu mu to reći… A ne mogu ni lagati… Eto, tako mi i treba… Tko me tjerao došaptavati se sa sudbinom?



Ahmad je navukao zastore. Primakao se Vascovoj postelji i oslušnuo mu disanje. Činilo se da mu se dah primirio. Ipak, i nadalje je izgledao kao jedna od tužnih slika koje kršćani vješaju po zidovima; s ugla usana cijedilo mu se ostatak neprogutanog lijeka, a koža mu se osipala crnim prištevima. Da, izgledao je baš tako, kao ružna slika. Ipak, barem je šutio. Šuti, a usta mu se pomiču kao da govori.

"Ahmade, ti si?"

"Ja sam. Tko bi bio?"

"Čujem te."

"Što kažeš, efendija?"

"Ponovno čujem. Sve, čak i najmanje šumove."

"Pa, čuo si i prije."

"Čuo sam, ali me ometao eho."

"Ah, da. Spominjao si ga, taj eho."

"Nestao je. Mozak mi se očistio od njega. Što to znači?"

"Znači da si ga se oslobodio. Eho se vratio u vreću prilika i neprilika."

"Možda se nekom vratio sluh."

"Možda."

"Možda moj dvojnik po imenu ponovno čuje."

"Misliš na polubrata? Vasca da Gamu?"

"Na njega, na koga drugog. Oduvijek sam mislio da je baš zbog mene oglušio."

"Hajde, efendija, nismo mi ljudi baš toliko snažni da bi nekome sluh davali ili oduzimali."

"Vasco je zbog mene oglušio."

"Zašto, efendija? Zašto bi netko zbog tebe oglušio?"

"Nije me mogao dostići, a ja sam se razmetao svojom veličinom."

"Ali, braća ste, efendija?! Gdje bi, jadan ne bio, brat oglušio zbog tvoga uspjeha?"

"Isto ime, isti otac, a drukčija sudbina…"

"E, vidiš, sve to što si pobrojao, sve to ne biramo."

"Ne biramo, ali boli. Nije me mogao dostići pa me gluhoćom pokušao zaobići."

"Kud si se njega domislio sada kada je puno toga konačno i gotovo?"

"Molio sam se, a Bog mi je poslao misao o njemu."

"Eh, moj emir-al-bahr efendija, napali su te i vrijeme i sudbina."

"Nisu me napali. Vidiš da su me eha oslobodili."

Iscrpljuje se. Sada bi popravljao. Sada, kada je i bez dlaka na jeziku ostao. E, Vasco moj, kasno je. Dodat ću mu malo vode, možda mu ona grlo ispere.

“Je li mi oprostio?”

“Tko, efendija?”

“Kako tko? Polubrat, Vasco!”

“Nije na nama ljudima da opraštamo…”

“Ništa ne razumiješ, Ahmade.”

“Hajde, šuti! Čuvaj snagu!”

“Kakvu snagu, Ahmade? Moram govoriti.”

“Aman, o čemu ćeš sada govoriti?”

“Svećenika mi zovi.”

“Sada?”

“Zovi ga, Ahmade.”

“Ne govori, ostavi se riječi.”

“Zovi ga. Moram se olakšati.”

“Bolje zini i progutaj malo ovoga lijeka.”

“Što se to čuje na ulici?”

“Pucaju lumbarde.”

“Ah, da, Kristovo rođenje slave. Zovi ga, Ahmade.”



Gdje sam to? Svijetlo je i zračno. Čujem božićne napjeve, vidim ulice, ljude i razapete barjake. Ne osjećam ni radost ni bol. Lagan sam i kao bez tijela. Što ovaj ludi starac čini? Silom pokušava rastvoriti nečija usta i ugurati među njih neku tvar smećkaste boje. Govori o napitku koji ozdravlja. Svojom željom me vuče dolje, u mračnu i zagušljivu sobu, u dotrajalo i podbuhlo tijelo. Kakvo tijelo? Moje tijelo.

Jesam li umro? Umro sam. Smiješno. Umro sam, a slobodniji sam negoli ikad. Riješio sam se tijela, svoje olupine. Sada, kad konačno plivam po oceanu u kojemu je sve dijelom velikog Jednog, Ahmad me doziva i privlači dolje. Pusti me, Ahmade, pusti me plivati. Ne čuje što mu govorim. Svega mi, baš je uporan. A ja sam tek na rubu svjetlosti. Oko mene se na sve strane prostiru zračne poljane. Ahmad me drži. On i Catarina. Sjedi u Lisabonu i nariče. Možda zna da sam umro? Kako bi znala kad to jedva znam i sâm? Nariče nad sobom i mene spominje. Ostavite me, ljudi, s mirom. Pustite me zaploviti svjetlom.

U sobu je ušao Estêvão. Ahmad mu pokazuje moje tijelo. Gle, tko bi rekao? Taj me dječak volio? Ljuti se, bjesni, tuguje. Boji se.

Čekaj, čekaj. Boji se za sebe. Zaziva me i proklinje. Proklinje? Nisam mu na vrijeme dao vlast… Ah, mijenjaju se boje. Svjetlost mi izmiče. Kakva je to sada žena? Što ona hoće? Pamti smrt hadžija na brodu Mîrî. Danas ih se sjetila. Drži ih u ustima, izgovara rečenice o njima, a oko mene je sve tamnije. Pustite me, ljudi. Jeste li poludjeli? Govorite o nekom drugom, bavite se nečim, radite, jedite, pijte, pustite me svjetlosti.

O, Ahmade, što si sada naumio? Stavlja mi povez preko očiju, zaštitu od pogleda smrti. Promatra me i razodijeva. On? Zar od svih ljudi na svijetu baš Ahmad mora razodijevati moje napušteno tijelo? Pere ga i suši. Premazat će ga eteričnim uljima. Bira mirise. Lotos ili jasmin? Jasmina je malo. Izabrao je lotos. Cijeloga me premazao. Nateže mi ruke i noge, a one beživotno padaju. Sada bira odoru. Hm, dobro je odlučio, svečanu je izabrao. Teško me odijeva. Ipak, uspijeva. Uz bok mi polaže oružje i raspelo. Stoji iznad mene i dugo me gleda. Je li moguće? Čini se kao da mu je žao? Najradije bih ga upitao nad čim žali… Ali, ne, na mjestu sam gdje nema ni jezika ni pokreta. Okrenuo se. Možda će otići i konačno me ostaviti u miru. Otvara ormar, uzima škrinju. Drago ga kamenje ne zanima. Sjeo je i čita moje zapise. Razdvaja ih na tri hrpe, za Catarinu, za kralja i za vatru. Je li moguće? Jest, moguće je. Pali sve što sam zapisao, a nisam tako mislio. Pobrinut će se da me ne pamte kukavnim i slabim. Sklanja Budin kip. On je znao, oduvijek je znao da sam tražio spas u okrilju dvaju bogova. Znao je i šutio.

Okrenuo se i još jednom me pogledao. Na vatru je stavio dvije cjepanice i listove jasmina. Valjda mi tijelo već i zaudara. Izlazi. Zatvorio je vrata. Nosi nešto u rukama. Moj kompas i zemljovid koji smo zajedno iscrtali. Ne osvrće se. Ne zastajkuje. Korak mu je ujednačen, ali su mu leđa povijena. Kapetan Astrolog je stigao do pristaništa. Gužva je. Upravo su pristali brodovi s darovima Melek Jaše. Seid Alija traži nekoga tko bi ga doveo do mene, admirala Indije, Vasca da Game. Nema me. Zar je moguće? Moguće je, nema me. Ahmad iz vrećice za pojasom vadi drago kamenje. Cjenka se i pregovara. Kupuje brod, ni velik ni mal, čvrstih bokova i hitra gaza. Ni sa kim se ne oprašta. Razvija jedra i isplovljava. Kljun broda je usmjerio na zapad. Kamo će? Čujem ga. Čujem ga što misli. Jedri prema Meki. Vraća se sebi i svojima. Blago njemu, on nikada nije sumnjao. Oduvijek sam mislio da je sirov i okrutan, a on je znao svoje znanje i u njega je vjerovao.

Još me veže za zemlju. Spominje me. Prisjeća se nekih prošlih godina, Lisabona, Evore i jedrenja. Pusti me, Ahmade. Pusti me u duhu. Zaboravite me i vi drugi. Pustite me izdići se dalje od zemlje, prema svjetlu.

Dane je zamijetio da je postalo mračno. Svjetlost je dolazila još samo sa zapada na kojemu se Sunce natjerivalo s ljubičastosivim četvorinama. Upitao se je li moguće da je Tvorac svijeta imao na umu i neku dublju, značajniju poruku odredivši Istok za polazišnu točku svanuća? Jednako kao i Sunce, na Zapadu se ustrajno gase i civilizacijski tijekovi začeti na Istoku. Može se raspravljati o tome je li nam civilizacija začeta u Indiji ili na Bliskom Istoku, ali bez ikakve dvojbe, ono što je začeto na Istoku, gasi se na Zapadu.

"Znaš li kako je vrijeme kataklizme opisano u indijskim svetim knjigama?"

"Kako, Dane?"

"Čuj, oni kažu da svaki ciklus ima svoj kraj, a ovaj civilizacijski ciklus će doživjeti kraj nakon što se ispremiješaju kaste i nestanu obitelji."

"Ops. Zvuči mi poznato. Ja barem nisam osnivao obitelj."

"Za razliku od mene… Ja sam i obitelj iznevjerio…"

"Nego, ne čini li ti ova prognoza poprilično mračnom?"

"Mrak je nužan. Prijelaz iz jednog ciklusa u drugi samo je promjena stanja. Nešto kao rađanje i smrt."

"Za danas mi je dosta priča o smrti… Iako… sve dok se razmišlja o znanjima življenja i umiranja sudjeluješ. U fazi si umiranja tek kada prestaneš raščlanjivati život i smrt."

"…"

"…"

"Samo sam htio reći da se rubna stanja događaju u mraku… Vjeruješ li u priče o svjetlu nakon smrti?"

"Ja vjerujem samo u evoluciju."

"Oprosti, Luka, ali evolucija je čista izmišljotina. Zašto bi snažniji imali veće pravo na život? Nije li zavist jedini pravi proizvod evolucije?"

"Zavist?"

“Zavist prema svakome koji je bolji. Fućkaš budalu kojoj je palo na pamet uspoređivati neusporedivo. Evo, reci, možemo li se ti i ja uspoređivati?”

“Reci ti!”

“Luka, zašto mislim da me sada izazivaš?”

René Guénon je bio u pravu. Moderni je svijet upao u krizu pojavom renesanse, individualizma i izumom sveprisutnog *laicizma*. Želeći svijet svesti na mjeru čovjeka, renesansa je učinila nekoliko kardinalnih pogrešaka – ubila je značenje moralnosti i principa, a zatim je zaljuljala i devastirala kršćanstvo. Osim što je sahranila srednji vijek, renesansa je sahranila i uspomenu na njega. Sažegla je sve pod sobom, misticizam, znanje i prirodnost. Glagoljica je morala biti rezultat principijelnijeg doba, a nikako renesanse. Naravno, renesansa se pobrinula pobrisati tragove srednjovjekovlja, a prosvjetiteljstvo joj je, kao prava sotonska nadgradnja, pomoglo. Zar se i Luka zakvačio za nemoralni karakter modernog? Ne, samo me iskušava. Znam da ga smetaju evolucijski izdanci poput zavisti i suvremenog meteža.

“Čuj, što misliš koga je Guénon provocirao?”

“Tko?”

“Hamvasov učitelj, Rene Guénon. I on je, čim je obrkatio i postao punoljetan, prešao na islam. Meni to miriši na provokaciju.”

“I on? A tko je još prešao na islam?”

“Ivan Trifunović.”

“Molim?”

“Ma, nema veze… To je neka druga priča.”

“A taj Guénon, tko ti je taj?”

“Francuz. Filozof i matematičar. Na islam je prešao u dobi od dvadesetak godina.”

“Što ti je tu čudno? Danas smo svi sve i nitko nije ništa.”

“Ali on je to učinio početkom prošlog stoljeća. Još dok je živio u Francuskoj. Kada mu je umrla žena, čak se i preselio. Čini mi se u Kairo. Pristupio je jednom od sufijskih redova.”

“I postao derviš?”

“Ne znam. Vjerojatno. Ako je živio u tarikatu, morao je postati derviš.”

"Čuj, možda je čovjek bio lud? Osim toga, koga bi mogao provocirati? Mene, na primjer, uopće ne tangira je li Guénon ostao, postao ili prestao biti sufija."

Luki sam dosadio. Ne želi ni čuti za Guénona, a ja o njemu razmišljam danima. Razmišljam i šutim, a kada progovorim, shvatim da sam dosadan. Luka nije neupućen, zna da su sufijski redovi asketski, mistički pokreti unutar islama. Osim toga, još uvijek se viđa s Enesom iz Bosanskog Broda, a Enes nam je obojici pričao o svojim iskustvima doživljenim u tarikatu Hadži Sinanove tekije, škole ezoterične islamske filozofije.

"A Enes, je li i Enes bio lud?"

"Enes, čovječe, nije mijenjao vjeru."

"Ipak, svojom je voljom izabrao derviški red kadirije."

"Kaderije."

"Kadirije ili kaderije… Znaš da govorim o najstarijem sufijskom tarikatu."

"Ne znam… Ja sam oduvijek zazirao od njih."

"Kao i od svega što je nepoznato."

"Što ti hoćeš, Dane?"

"Hoću konačno znati bi li mi mistično iskustvo svijeta bilo što rasvijetlilo?"

"Čuj, najpametnije ti je oprobati se… Samo, znaš da evolucija nema vremena za žaljenje."

Oprezan je. Oprezan je i suzdržan. S druge strane, to je možda i mudro. Istraživanje spiritualne istine nikada nije bila jednostavna, sigurna tema razgovora. Barem ne nama, laicima. Da, svi smo laici. To nam je renesansa učinila. Oduzela nam je vjeru i učinila nas laicima. Mistično iskustvo svijeta? Kako mi samo padaju na pamet takve budalaštine? I što bih s istinom, sve kada bih je i doznao? Da, i s istinom i bez nje bio bih tamo gdje sam bio.

"Dobro, Dane, a što ti misliš?"

"Mislim da ubrzano nestaje znanje iskonskog doba. Granice su povučene."

"Kakve granice? Međudržavne?"

“Ne. Prva ozbiljna granica je bila granica između Istoka i Zapada.”

“Idealiziraš, Dane.”

“Nije točno. Istok i danas označuje prostor kontemplacije, a Zapad prostor akcije.”

“Lupetaš. Danas je kapital pobrisao sve granice. Svi smo u jednakim rovovima.”

“Da, u rovovima smo, a granice su jače no ikada. Povučene su između svih nas, između tebe i mene, između pojedinaca.”

“Sranje. Napredak je, dakle, stigao i do tvog bajkovitog Istoka.”

“Mog? Još su stari Egipćani Istok nazivali svijetom živih, a Zapad svijetom mrtvih.”

“I ti si zato bježao na onu stranu?”

“Pa, između ostalog i zato.”

“Jadni moj, Dane. I gdje ćeš sada bježati?”

“Ne znam. Ali sigurno neću dopustiti da mi Zapad nametne zaokupljenost materijom, neživim i…”

“I izobiljem.”

“I izobiljem, ako hoćeš. Izobiljem bez samopoštovanja.”

“Ali Zapad je zato razvio teorije.”

“Posebno one koje akciju postavljaju iznad svih drugih vrijednosti.”

“Pa što hoćeš, Dane? Zar i ti ne popunjavaš vrijeme aktivnostima?”

“Da, ali se borim protiv jeftine zabave i sklonosti trenutnome.”

“Zašto? Ne razumijem te.”

“Zato što izbjegavam stanje neravnoteže. Neravnoteže su kataklizmičke, a ja ne opraštam sebi kad sam kriv.”

“Kriv za što?”

“Za nerede, Luka. Meni je još uvijek važno Evanđelje.”

“Da?”

“Da. A u njemu stoji upozorenje: *Sablazni moraju postojati, ali jao onome po kome dolaze.*”

“Dakle, majstore, ti ćeš ponovno giljati samo zato da ne bi uprljao ručice?”

“Ne znam što ću, Luka. Što ćeš ti?”

“Dat ću oglas u novine. Izdajem sobu, ploče, knjige, tajne, prijatelje, rodbinu i državu… Tako nešto… Zajebavat ću se.”

“Krečit ćeš svaka dva dana.”

“Krečit ću i sigurno neću glavu razbijati *idejom napretka*, laičkom dogmom osamnaestog stoljeća.”

“I tako ćeš životariti?”

“Nietzsche je rekao: *Možda je samo predrasuda da živim*.”

“Znaš što?”

“Što?”

“Tebe kao da je netko podijelio s nulom.”

“Je li?”

“Kvocijent ti ide u beskonačnost, a baza, nazivnik, toliko ti je prazan da ne može biti prazniji.”

Dok se večer hvatala za vrhove grana, zrak je otežavala vlaga polegla po travi i voćkama. Šahovska se ploča presvlačila sitnim kapljicama rosulje i novim sjajem. Luka je počeo zapisivati položaje figura. Zagledan u njihova beživotna tijela, Dane je pomislio – i pješaci su se umorili od nadmetanja. I oni su stigli do točke na kojoj prestaje slobodna volja, a počinje sudbina.

“Evo, i tebi sam prepisao položaje, kralj, E7…”

“Ostavi to zapisivanje, Luka. Dosadilo mi je planirati poteze. Umorio sam se i od gubljenja i od pobjeđivanja.”

“Što je, majstore, ne bi više bio budala?”

“Želio bih znati jesam li u pravu.”

“U vezi s čim?”

“Kako u vezi s čim? U vezi sa svim, Luka. Nemam više puno vremena. Ako nešto radim krivo, krajnje je vrijeme da toga postanem svjestan.”

“Što? Popravljao bi se?”

“Pokušao bih.”

“Odustaješ od toga da budeš budala?”

“Ne znam, možda.”

“Postalo ti je svejedno što će ih nestati?”

“Koga?”

“Kako koga? Tebe, mene… drugih *budala*?”

“Misliš na onu *stvar*?”

“Da, mislim na onu *stvar*. Kako je ono išla?”

Luka je zatvarao šahovsku ploču i recitirao.

Svi cvjetovi ostat će bez glava
da bi bili s travom u skladu.
Poželjet će drumovi budala
al' budala više biti neće.

"Neće ih biti, pa što? Preživjela je civilizacija i bez mnogih drugih budala. Preživjet će i bez nas."

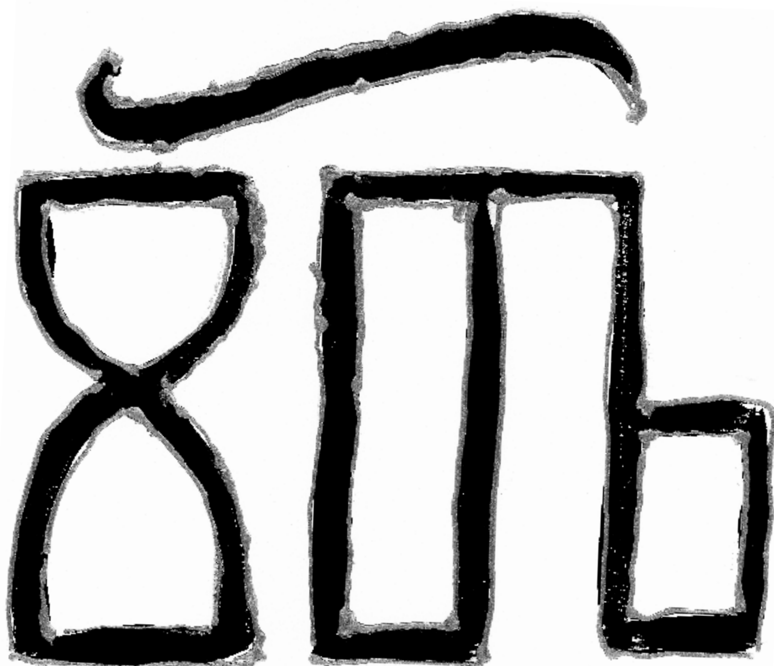
Luka se pravio naivnim. Pokušavao me oraspoložiti. Trebao bih mu reći da nema potrebe za utjehama. Niti za obmanama. Jednostavno, želim znati što mi je činiti i u što mi je vjerovati. Za sada znam tek toliko da postoji ono što nadilazi razum. Ako takvo što postoji, tada ima i određenu svrhu. Eto, to bih želio dokučiti. Svrhu. Svrhu života samog po sebi. Misliti o onome što vidim. Znati ono što mislim, i obratno… Sve stane u jedan glagoljski broj: šezdeset i tri sastavljen od dva znaka: ⰿ (60, M – myslite – misliti) i ⰲ (3, V – vêdê – znati).

Neću mu to reći. Pozdravit ćemo se, onako kako to činimo svake nedjeljne večeri. Nakon što se rastanemo, obojica ćemo osjetiti gubitak. Sa žaljenjem ćemo pomisliti na neizgovoreno, s ironijom ćemo se prisjećati izgovorenog. Znat ćemo da smo bliski. Različiti u umorima. Različiti u nadanjima. Jednaki u prešućivanjima.

25

Želja mi je za tobom ne zažaliti

naputak: 25 je bez ostatka djeljiv s brojem 5
te je broj 5 *alikvot* broja 25



·Ⰹ·Ⰴ·[s]

… o broju 25

Kvadrat je, ali i zbroj dvaju kvadrata (25=32+42=52).

Broj je *jak* ako se svaki od njegovih prostih djelitelja pojavljuje barem kvadriran.

Brojevi 25 i 27 jedini su poznati par uzastopnih neparnih jakih brojeva.

---

s Ⰹ – glagoljički znak (I – i), ima numeričku vrijednost broja 20.
Ⰴ – glagoljički znak (D – dobrê – dobro), ima numeričku vrijednost broja 5.

Nisam jak. Slab sam i nasađen naopako. Otišao sam od Luke bez pozdrava, kao što sam i došao, bez poziva. Razumijemo se, u to ne sumnjam, ali se u razumijevanjima potiremo. Možda zato što bih ja njega silom ispravljao. Jasno mi je što bi Luka trebao učiniti da bi mu život izgledao *bolje*, pametnije i opravdanije. A, opet, dolazim u njegovo dvorište baš zato što je takvo kakvo je. Racionalno, sporo, staro i sklono običajima. Ja sam drugačiji. Ja sam alternativan, suprotan običajima. Da, odbijam živjeti po običajima. Jedinstven sam i moj život ima pravo slijediti mene. Vraga sam jedinstven. Odbijam običaje, a nisam sposoban osmisliti njihove nadomjeske. Kada su sahranjivali naše veterane, Luka je odlazio na karmine, a ja sam se opijao po birtijama. Mislio sam, Luka ne razumije, primitivnost karmina treba nadići. Jesam li to uspijevao? Nalijevao sam se u mračnim podrumima i vjerovao da sam izbjegao provincijskim porivima. Inicijacije. Sve do jednog snažnog iskustva, sve su to različite inicijacije. I onda, pred odlazak, počinjem mu dosađivati sa sufijskim redovima, Indijom i budistima. Što hoću? Jednoznačan odgovor. Ponašam se priglupo, ljutim se na sve, počevši od religije do avijacije. Da, stvarno, kako mi samo uspijeva pronalaziti krivce bez imena! Katoličanstvo je počelo odumirati s renesansom, a uništila ga je avijacija. Zrakoplovi su mi izravno iz oka odstranili vizije vjerskih iluminacija. Izbjegavam pozerstvo i time potvrđujem kako sve shvaćam preozbiljno.

Dobro me Luka uopće trpi. Ja bih sebe otjerao. Rekao bih si: “Marš iz moga dvorišta!”

A možda i ne bih. Ipak, on me očekuje. Kao pauk muhu. Pušta me lupetati, a onda, kad izvalim dovoljno toga, počinje s razmetanjem. Te

ovo nije ovako, te ono nije onako. Svjestan da smo obojica na njegovu terenu. Sve su to pravila. Tradicija je jača od pojedinaca.

A nije ravnodušan. Dobiva me u šahu jer cijeli tjedan smišlja poteze. Želi me pobijediti. Pokazati mi da može. Šuti i udara. A ne kao ja. Zaista, ponašam se kao neka babetina. Sve izlaprdam. I ono što mislim, i ono što ne mislim.

Ružica bi rekla da sam infantilan. A ja samo bolje mislim kada nisam sâm. Ljudi me motiviraju na mišljenje. Gledajući ih u oči lakše izgovaram i sumnje i dvojbe. Možda me inspiriraju? Ne, Ružica bi rekla da sam infantilan. Još bi mi se i nasmijala u lice, a ja bih se raznježio. Raznježio bih se nad onim zbog čega bih bio u stanju ubiti. Zašto joj tako slijepo vjerujem? Njezine su mi uvrede balzami za dušu… Glupo bi bilo pomisliti da sam se zaljubio. Srećom, u dvadeset i prvom stoljeću više ne postoji čežnja. Za čežnju nije ostavljeno dovoljno slobodnog vremena. I bolje. Zbog čežnje još nitko nije učinio nešto zbog čega ne bi zažalio. Ipak, za Ružicom čeznem. Čekam je pod prozorima kao tinejdžer. Dežurstvo joj je završilo prije dva sata. Možda se odvezla do Ipercoopa. Da, vjerojatno kupuje. Vrijeme joj neprimjetno teče, a ona čita deklaracije na sirevima, namazima. Je li češnjak domaći ili je iz Kine… Čudno. Cijeli je život proživjela bez selidbe, u deseterokatnici uz prugu. Hm, da. Tvrdi da smo se poznavali i prije. Nisam je primjećivao. Djevojčicu kojoj je mama umrla u sedmom razredu. Niti nju, niti druge. Zapravo, nikoga nisam primjećivao. Egoistično ili ne, ali oduvijek sam bio zaokupljen sobom.

Izmaknut ću se sa svjetla. Mogla bi me uočiti i optužiti me da je uhodim. Kako žive svi ti ljudi, u toj deseterokatnici? Slušaju vijesti i kuhaju ručkove za sutra. Ponedjeljak je postao simbolom kolektivne neuroze.

Evo, čuje se i najava sportskih večernjih vijesti, a nje još nema. Što to govori komentator?

“U Senju, pod ugodnom sjenom utvrde Nehaj, danas je poražen hrvatski prvoligaš…”

Nehaj! To bi bilo dobro rješenje. Valjalo bi postići upravo takvo, nehajno stanje duha i tijela. Ali, nemoguće je, sve dok me dodiruju.

Dodirujem te, dodiruješ me, dodiruju ih… Nekada sam znao sklanjati i sprezati i na latinskom. Čak i fraze… *Noli me tangere*.

Nije li se i Isus tako obratio Mariji Magdaleni? Jest, Isus je zamolio Magdalenu neka ga *ne dodiruje*, a ona je čeznula. Čežnja. Za nekim tko je jak, jači od naših slabosti.

Što radim ovdje, pod tuđim prozorima? Uhodim? Skrivam se? Privlačim njezino sažaljenje? Odbijam prihvatiti da je ravnodušna. Ne pristajem na pogled kojim mi kaže: "Ti me ne tangiraš, Dane. Noli me tangere."

Stvarno, glupo je ovako stajati pod balkonima. Sjest ću u auto. Slušat ću radio. Zapalit ću cigaretu.

Kakvim me pamti? Kada je pitam kakvim me pamti, samo se osmjehuje. Jednom je nešto natuknula. Počela je s pričom o sebi i ekscentričnosti koja joj nije bila dopuštena. Dovoljno je bila izdvojena odrastanjem bez mame i ranom prepuštenosti samoj sebi. Bilo kakav eksces samo bi pojačao sumnju da s njom *nešto nije u redu*.

Što to znači? Je li mislila da sam ekscentričan? Pomaknut? Nemoguće. Ta ja se samoga sebe ni ne sjećam. Posebno ne u toj dobi. Početak adolescencije. Prve inicijacije. Vjerojatno sam bio kao i svi ostali. Ipak, čudno se smješka kad me promatra. Odmjerena je. To mi se sviđa. Sviđa mi se i taj njezin doktorski miris. Poznavanje medicine joj daje vrijednost neprikosnovene sveznalice. Ovo nije dobro, ovo je dobro, zdravo, nezdravo, potrebno, nepotrebno. Odmara me kad misli umjesto mene.

Evo je. Parkirala je auto. Telefonira. Smije se. Razgovor joj je ugodan. Nije bila u kupnji? A, ne. Varam se. Otvara prtljažnik i vadi vrećice. Možda bih joj trebao pomoći. Ne, to nikako, doznala bi da je uhodim. Još uvijek telefonira. Mobitel je prislonila između brade i ramena, nogom zatvara vrata *samohoda*, okreće se, pritišće dugme i *samohod* se zaključava. Pričekat ću još neko vrijeme. Sada je u liftu. Do desetog joj je kata potrebno manje od minute, naravno, ako se lift ne zaustavi na nekom od međukatova. Stigla je. Otključala je vrata stana i upalila svjetlo. Pričekat ću. Znam da je smeta kada je promatram za raspremanja vrećica.

Zapalit ću cigaretu. Tako ću potrošiti još sedam, možda i osam minuta.

Tko bi pomislio da ću tada, po povratku iz Pakistana, naletjeti na Ružicu. Stvarno sam idiot, prikazao sam joj se u najgorem mogućem svjetlu. Pa, kako i ne bih. Tada nisam ništa očekivao. Osim toga, nisam je se ni sjećao. Uopće je nisam uspijevao nekamo svrstati, a ona je bila susretljiva i ljubazna. Ipak, pričati joj o Melek Jaši dok mi je spašavala ligamente desnog koljena i petu na lijevoj nozi! Ahilova peta. Ružica je upravo to postala, moja Ahilova peta. Osjeća da sam slab i da sam se vezao uz nju. Kada sam je počeo tražiti u svemu? Nemam pojma. Jednog dana sam shvatio da je vidim posvuda. Uz nju sam uspijevao fantazirati o onome što želim i tako postajati više nalik onomu što jesam. Upravo tako, bivao sam ono što jesam tek ako me gledala. Ne govori puno. Zato me i tjera na pokret. S njom se osjećam kao na putovanju. Želje mi postaju stvarnost. Stvarnost se pretvara u igru. Baš sam patetičan. Pa što? I patetika je, kao i šund, legitimna forma. Kičast sam i to mi prija.

Ugasila je svjetlo u predsoblju. Mogao bih krenuti. Ali ne liftom. Liftovi. Nikada im nisam vjerovao. Ubrzano katapultiranje prema gore. Kao pijanstvo. Ne volim ostajati bez svijesti. Kontrol-frik. Isprepadani kontrol-frik, to sam ja. Je li mi pametnije krenuti pješice? Ali… Deset katova… Što je puno, puno je. Nema veze. Poslat ću joj SMS i najaviti svoj dolazak. Dok se uspnem, imat će dojam da se nisam žurio.

Tek sam na trećem? Nevjerojatno. Srce mi panično udara. Cigarete. Morat ću ih ostaviti. Bit ću u trendu generalne hajke na pušače. Pušenje ubija! Možeš misliti. A život ne ubija? Njegujemo se kako bismo što elegantnije venuli. Kažu, pogubni su pušenje, debljina i stres… Ma, jok. Ovo penjanje, to je ono što ubija. Na kojem sam katu? Tek petom… Uh. Otpuhat ću. Predahnuti. Što je ovo? Ružičin SMS. Pita gdje sam. Što ću joj odgovoriti? “Vozim. Stigao sam do podvožnjaka.”

Volim je i lažem. Lažem i bjesnim. Zar ništa ne mogu raditi kako treba? Zašto joj jednostavno ne priznam: draga, penjem se i izdišem, stigao sam do šestog kata, ne usudim se ući u lift, klaustrofobičan sam, trese me paranoja i razmišljam o suicidalnom pokušaju ostavljanja cigareta… Zašto joj to ne kažem? Zato što bi se prestala pitati ima li posla s budalom. Sve bi joj postalo jasno.

Osmi. Još samo dva kata. Nevjerojatno, već osjećam miris njezinog stana. Haluciniram. Vidim je u svemu, a ne bih je mogao opisati. Zašto bih je opisivao? Ionako je svatko od nas odraz u očima drugih, odraz koji se mijenja ovisno o zrcalu u kojemu se ogleda. Vjerojatno je drugi ne vide mojim očima. Kao što sam i ja drugačiji pod njezinim pogledom. Stvarno, kakvim me vidi? Ponekad mi se čini da je privlači najgori dio mene. Onaj o kojemu je maštala, a nije ga se usudila živjeti. Ona je ipak cijeli život provela na jednom mjestu. Nevjerojatno! Nikada se nije pakirala onako kako se pakira pred selidbu. Stotinu puta me ispitivala o trenutku odlaska u Indiju. Kako si se odlučio? Što si ponio? Jesi li se planirao vratiti? Jesi li bio nesretan što nisi dospio dalje od Pakistana? Ondje su česti potresi? Zbog linije rasjeda posred Pakistana? Jesi li se bojao potresa?

Čudi je, to sam siguran, kako sam uspio opstati. Pokušavam joj odgovoriti, a ona ima dojam da nešto prešućujem. Što bih joj trebao reći? Uspio sam jer sam se potpuno otkačio? Čak sam i zaradio, poprilično. Malo sam investirao, ulagao, ponešto sam izgubio, bilo je i sreće, izgubljeno sam vratio, uloženo se umnožilo. Ne razumije. Naravno. Kada bi razumjela, ne bi robovala bolnici, radnom vremenu i kadrovskoj hijerarhiji. Niti bi se ljutila što se smijem uvijek kada spomene ravnatelja. A opet, zavidim joj na disciplini i samokontroli. Ja bih na njezinom mjestu prije ili kasnije nekoga ubio, ili pacijenta ili ravnatelja.

Uh. Evo, gotovo sam stigao. Još nekoliko koraka. Daj, priberi se, Dane. Ako me vidi ovako uspuhanog, posumnjat će. Ma, što posumnjati, vještica je ona, znat će, odmah će me pitati: "Zar nešto nije u redu?"

Što se događa sa stubištem? Pred njezinim se vratima pali svjetlo? Ona izlazi?"

"Dane? Ti si?"

"Da. Nekamo si krenula?"

"Baciti smeće. Što radiš pored smećarnika, u mraku? Nije ti dobro?"

"Ma, ne. Upravo sam…"

"Hajde, uđi. Dolazim za čas, samo da se riješim ove vrećice."

Vještica. Prava, originalna, autohtona vještica. Namirisala me još u prizemlju. Što ću joj reći? Novu laž, eto što ću joj reći. Na primjer, odgovarao sam na SMS koji sam primio po izlasku iz lifta. Ali, zašto bih pisao u potpunom mraku? Zato da bolje vidim zaslon mobitela. Muka mi je od laganja, pretvaranja i izmišljanja. Sjest ću u kuhinju. Gledat ću ravno pred sebe pa neka bude što mora biti.

Ulazi. Pere ruke. Vedra je. Ne ispituje me. Čini se radosnom što me vidi. Govori, imali su čudan slučaj poremećene bakice. Prema rekonstruiranoj priči, pospremajući unukovu sobu, pronašla je tri dotrajala kolačića. Progutala ih je iz čisto praktičnih razloga, ali prije svega zbog štedljivosti. Naučila je poštivati parolu *nek-se-ne-baci*. Kolačiće nije bacila, ali je ubrzo zahalucinirala i zatekla se okružena vojskama demona predvođenih Sotonom osobno. Pokušavala se boriti, a kada je porazbijala pokućstvo, dokopala se telefona i alarmirala sve javne službe, od vatrogasaca do pogrebne pomoći.

"Ne razumijem. Bakicu je nešto spopalo?"

"Spopali su je kolačići. Unuk ih je premazao visoko koncentriranim uljem marihaune."

"Ajoj. A ona ih je smazala, pretpostavljam… Koliko?"

"Tri, odjednom. To bi i medvjeda bacilo u paranoju."

"I? Kako je priča s bakicom završila?"

"Nije završila. Još traje. Kada sam se vraćala kući, nazvali su me s odjela. Kažu, luduje i nadalje. Skrivajući se i divljajući po odjelima, naletjela je na ravnatelja i pomislila da je sâm nečastivi stigao po nju. Prekrižila je ruke i urlala: *Odstupi đavle od crkvenih vrata! Odstupi od mene i svakoga moga!*"

"Mudra neka bakica."

"Sjedni. Večerat ćemo. Jesi li gladan?"

"Ne znam, izgleda da sam danas zaboravio na jelo. Ti si bila u trgovini?"

"Ne, nisam stigla. Dulje sam se zadržala u bolnici."

Nevjerojatno, Ružica laže. Laže, a ja je ne smijem pitati zašto. Nešto mi ne želi priznati. Čak je bacila i smeće, dokazni materijal. Jasno sam vidio, nosila je vrećice Ipercoopove samoposluge. Možda mi ne želi priznati da me očekivala? Kupovanje namirnica za ovu večeru moglo bi se činiti kao njezin predumišljaj. Svjesno kapituliranje?

Želja za razvijanjem dubljih odnosa? Odstupanje od principa emancipiranosti? Tko će razumjeti te žene? Pustit ću je. Toliko živaca još uvijek imam. Baš me zanima gdje će nas njezina laž odvesti.

"Zapravo, osjećam glad."

"Divno, imamo sve same finoće: paški sir, masline, pršut i dobro vino, plavac mali, to voliš..."

"Ništa od zdrave prehrane?"

"Nakon bljutavog dana svatko normalan sanja o masnoći, soli i začinima."

"Hm, masline s bademima..."

"Fino?"

"Fino, fino. Nego, vidim, otvaraš nove konzerve? Nisi bila u trgovini?"

"Ne, rekla sam ti, zadržala sam se u bolnici. Što se tiče konzervansa, prestala sam ih izbjegavati."

"Kako to? Zar nisi ti glasnogovornica *zdravog života*?"

"Mhm... ali više nikome ne vjerujem. Prestala sam koristiti sve što preporučuju – kreme za sunčanje, sokove bez šećera, hranu bez konzervansa..."

"Zašto?"

"Lažu. Svi do jednoga. Poznate konzervanse zamijenili su teškim metalima, titanom i drugim novotarijama."

"Da, i? U čemu je fora?"

"Fora je u tome što ne znamo kako će ove novotarije reagirati, kakve će nove kemizme proizvesti u ljudskom tijelu."

"Očekuješ loše posljedice?"

"Nove, Dane. Ma kakve bile, tijelu će biti nove, a našem genetskom kodu treba dugo vremena za prilagođavanje. Posljedice uglavnom vide oni koji dolaze, generacijama poslije."

"Misliš, vidjet će ih oni koji se u evoluciji pokažu jačima?"

"Sretnijima! Slavni je genetičar Mitoo Kimura rekao da je *evolucija preživljavanje najsretnijeg, a ne najjačeg*."

"Aha. Kao u laboratoriju s kontroliranim uvjetima."

"Tako nekako. Živimo pod više-manje jednakim uvjetima, a efekti reakcija ovise o tome koliko smo sretni."

Efekti reakcija ovise o tome koliko smo sretni. Je li svjesna da moja sreća ovisi o njoj? Hrani me, gleda me u oči i laže. Stavila je kosu iza uha. Uho. Gledam u njezino uho. Na što li me podsjeća?

"Hm, da. Zaboravila sam ti reći."

Dobro je. Ipak ima savjesti. Sada će mi priznati da je bila u trgovini. Ispovjedit će mi se, razotkrit će sve, zašto je lagala, što je bilo u vrećici koju je bacala, sve ću doznati. Ipak je ona Hipatija, čistunica, znanstvenica.

"Da?"

"Pitao si me o kavi?"

"Molim?"

"Prošli put, zar se ne sjećaš? Obećala sam pronaći ti što je medicina mislila o kavi."

"Da?"

"Da. Dala sam si malo truda i na simpoziju u Rijeci sam doznala. Pogledaj, molim te, pribavila sam kopiju *Rasprave o uporabi kave, čaja i čokolade* napisanu u Lyonu 1671. godine."

"Mhm."

"Pročitaj. Zvuči zgodno. *Kava jača jetru, olakšava tegobe oboljelih od vodene bolesti, posjeduje snažnu sposobnost pročišćavanja, pouzdana je protiv izraslina, poremećenja krvi, protiv glista i kao čudesno olakšanje poslije preobilnog jela i pića. Većina liječnika je drži anafrodizijakom, napitkom uškopljenika*."

"Uškopljenika?"

"Ne budi tašt. Ha-ha-ha… To što si kavopija, ne znači da si uškopljenik. Ne brini, ako bude nužno, spremna sam posvjedočiti pred javnošću."

Jednom me rukom hrani i umiruje, drugom me udara. Gdje je ono doba kada mi se povjeravala? Jesu li nestale bliskosti kad bi mi glavu polagala na rame i priznavala razloge zbog kojih se osjeća udaljenom? Ja sam je razumijevao. Upijao sam svako njezino slovo i svega mi, baš sam je razumijevao. Njezine sam udaljenosti doživljavao svojima. Sve do posljednje, sve su bile i moje, čak i one u kojima je priznavala da se osjeća udaljena i od mene. Vjerovao sam joj i kada je tvrdila da razloge pojavljivanja osjećaja *udaljenosti* primjećuje u pojačanoj

čežnji za mirisima Hercegovine, snažnim suncem i redovima nanizanoga duhana. Pratio sam je u takvim raspoloženjima koja su znala potrajati i mjesecima. Pratio sam je i slijedio. Potpuno, bezrezervno. Ropski predano. Vozio sam je u tu njezinu Hercegovinu u kojoj kamen pršti pod nogama i trava cvrči od pregrijanosti. Vozio sam je tamo i natrag, puštao je njezinoj zatvorenosti, šutnji i razgovorima bez prave poruke. Meni nije morala reći ono što je bilo jasno. Ja sam znao prepoznati njezin strah od sreće, taj *antihedonizam* koji je opsjedao, uznemirivao i progonio. Oprez. Životom se izvještila na oprez. Nikome vjerovati, nikome se predavati. Literatura bi je svrstala u emancipiranu i osviještenu liječnicu, a ja sam u njoj prepoznao izvještenost u porazima. Raskomadanu Hipatiju. Hipatiju u reinkarniranom gardu. Hipatiju s rukama ispruženim na obranu. Opreznu. *Noli me tangere*.

Što bih joj trebao reći? Ne dotičem te, Ružice. Gledam u tvoje uho. Ne uspijevam se prisjetiti na što me podsjeća. Šutim o tome. Šutim o svemu. Evo, puštam te. Laži mi kao što i ja lažem tebi. Ni ti ni ja ne činimo ništa novo. Uloge su nam ponešto prilagođene ovom vremenu, ali bît priče onakva je kakva je bila oduvijek. Misliš li da je Melek Jaši bilo jednostavnije negoli meni danas? Jest, ja sam se jedva uspeo na tvoj deseti kat, to je sigurno drukčije, ali sam te ipak prepoznao. Prepoznao sam te i označio svojom onako kako se to oduvijek činilo. Medicinu poznaješ, ali si sebi ipak ostala nejasnom. Potreban sam ti da bih te dekodirao. Neka. Pristajem. Prepustit ću ti dominaciju. Ali tek u ovoj bitci. Priroda ne poznaje jednake. Ti i ja smo različiti. Različiti i iz različitosti jedno drugom potrebni.

Kao što ni noć nije vječna, tako ni ovo moje bdijenje neće dovijeka. Budna sam, a opet me je prevarilo jutro. Prevarilo me je. Živa sam, prisutna sam, a željela bih da me nema. Noć me nije odnijela. Ostavila me kao što me ostavio i život. Malo po malo, ostajala sam bez svega, bez snage, bez mladosti, bez želja, bez snova i bez sna. Dugo sam vjerovala da ću se ugasiti odjednom, da ću otići onakva kakva sam bila. Krivo. Sve sam krivo mislila, ali sam ispravno živjela, ne štedeći ni sebe, ni godine. Kraj nam je oboma, Jašo, pred vratima. Ne zna se tko će prije, ali ja bdijem i čuvam te od odlaska. Ne bi bio red, priznaj, da me ponovno ostaviš i odeš.

Eh, kada bi se odlazilo kada tko poželi, moja bi duša, Jašo, tvoju dočekala u dženetu, u društvu s melekima. Priredila bih ti postelju, kao što sam ti je priređivala i ovdje, u ovoj našoj sobi.

Svjetlosti je sve više i kao da sve postaje lakše. Ja sam posve mirna, sklopila sam ruke, utanjila sam disanje, nešuškam ni haljinama. Svjetlost prodire, dotiče moga Jašu i stvari koje je stvorio. Dotiče ih i uživa u njima. Ljeska se po škrinjama optočenim rubinima, smaragdima i tirkizima, prevrće se po kovčezima od bjelokosti, prolazi kroz boce s ružinom vodom i posude za izgaranje mirisa. Svjetlost. Bez nje stvari nemaju vrijednosti. Bez svjetlosti ničemu ne vrijede ni sve Jašine knjige tiskane na Zapadu, bez nje su nevrijedni njihovi kaligrafski hrbati, ali i srebrni svijećnjaci, kineski porculan, vrčevi od ahata, sablje s britkim oštricama, tigrove kože, raznobojni sagovi i konjsko sedlo ukrašeno rezbarijama.

Ti spavaš, Jašo, kao što spavaju svi umorni i izrađeni. Naletio si se… Naletio si se više i od sokola. Znala sam da si takav već od našeg prvog susreta. Govorio si mi da utvaram, preuveličavam i izmišljam. Ali ne. Ja sam samo dobro vidjela. Znala sam te prepoznati. I u tami i na svjetlu. Prepoznala sam te u sjeni vrata Lahora. Zbog tebe sam ponavljala i onu pjesmu. Pjesmu koja mi se javila sama, jednako kao što si mi se i ti obznanio. Ušetala mi je u misli, u njima se nastanila i evo je netaknute u meni sve do današnjih dana. Volio si se buditi uz nju. I sada ću ti je izgovoriti, u mislima i tiho, da te ne probudi.

"Jedna je ptica kružila nad svijetom leteći i k istoku i k zapadu. Drugoj se letjeti nije dalo. Život je proćulila u gnijezdu provodeći ga u izobilju…"

Okrećeš se, Jašo. Mrštiš se i vrpoljiš, ali oči ne otvaraš. Sjest ću bliže tebi, uz uzglavlja. Naučila sam čekati. Gledat ću u ruke i u sebi ću pjevati pjesmu o dvije ptice. Pazit ću da te ništa ne uznemiri. A kada se probudiš, bit ću uz tebe, onakva kakvom si me volio. Znam, ukrašavanje kanom nije za moje godine. Ipak, sinoć sam u crveno obojala kosu, stopala i ruke. Žene su takve, vuku i tegle, svoje tijelo daju i muževima i potomcima, a nakon svih napora, u njima još uvijek gori potreba za ljepotom. Takva sam ti i ja, Jašo. Čekala sam te i čekajući te, brinulo me samo jedno, jesam li ti okopnjela. Govorio si mi da sam lijepa. Govorio si mi da sam tvoja. Govorio si mi da sam pjesma.

Govorio si mi, a ja sam živjela za noć u kojoj žene znaju ono što se govori bez jezika. Jest, gladovao si za mnom cijeloga života. Na tvoju sam lakomost odgovarala svojom krotkošću. Željela

sam ti biti meka i podatna, glađa od svile i nježnija od lahora. A sada smo stari. Gladni smo još samo smiraja. Naš je svijet nestao, umanjio se i presahnuo. Smiješna sam pod ovom kanom. Smiješna i tužna. Ali ti me nećeš vidjeti takvu, tužnu i rastrganu. Ustat ću i udahnuti srk jutarnjega zraka.

Jutro je. S tvoje se luke cijede tragovi noći. Začuo se ćuk. Čuo se i noćas dok smo razgovarali o zvijezdama. Kako si mi ono rekao?

“Zvijezde ne donose Božju objavu, niti su istinita božanstva. Njihova se tijela gase i umiru, a Bog nikada ne umire. Kažeš, ženo, lijepe su. Ama, što je ljepota prema savršenosti, koja je drugo ime Boga?”

Kao i uvijek, i noćas si me poučio. Ljepota nije ništa prema savršenosti Boga. Ipak, vidiš li ih? Vidiš li koliko je zvijezda razastrto nebom, Jašo? Možeš li prebrojati koliko ih je? Znam što bi rekao. Kada bi me čuo, rekao bi mi, ne traži u zvijezdama svojstva koja nemaju. Zvijezde nisu božanstva, one se ne nadmeću, ne ratuju, među njima nema ni poraženih ni pobjednika. U pravu si, Jašo. Zvijezde nisu božanstva. Zvijezde ništa ne stvaraju, nego su i same stvorene od Allaha, Boga jedinoga.

Eto, već sam posve mirna, kako i priliči svakom onom koji klanja i Božje ime veliča.

Slušao si me dok sam ti o zvijezdama mudrovala, Jašo. Nisi me u potpunosti razumio, ali si me slušao. Rekla sam ti, Allah ih je stvorio ponajprije da bi bile ukras prvog neba, potom i zato da bi uništavale šejtane koji se na nebo penju, i naposljetku, po nebu ih je razasuo i zato da bi musafiri lakše odredili put do odredišta. Zvijezde su ukrasile nebo da bi nama bilo ljepše pogledati ga i da bismo tamu podnosili jednako lako kao i danju svjetlost. Tako sam ti govorila, a ipak se nisam umirila. Kako bih i mogla biti mirna kada mi je kôb udijelila sposobnost čitanja poruka iz rasporeda zvjezdanih tijela, a u njima, jadna ne bila, danas vidim same prijetnje i nevolje.

Gledam te nepomičnog i grozim se najgoreg. Što ako odeš prije mene i ostaviš me samu na ovome dunjaluku. Kada bi me čuo, pokušao bi me utješiti. Tješio bi me onako kao što tješe kršćani i od tvoje utjehe nikome od nas ne bi bilo bolje, ni meni koja strahujem, ni tebi koji se zbog svega, čak i zbog onoga što se ne može izbjeći, osjećaš krivim. Ali ja ne želim utjehu, Jašo. Predat ću se Allahovoj volji onako kako sam se predavala tebi. Tà kako bih bila tužna? Iza nas je ostao cijeli jedan život u kojemu nas je Allah nagradio dobrim prilikama.

Pitaš se, možda, dok me gledaš ovakvu izbojanu, volim li te još uvijek onako kako sam te voljela u gradu Lahoru? Eh, Jašo, svaka ljubav je lijepa. Ali sada znam da je mijenjaju razlozi. Jest, mijenjaju je razlozi zbog kojih volimo. U mladosti sam te voljela drukčije. U tvojoj sam snazi nalazila svoju vodenicu. Mljeo si me kao što žrvanj upokoruje žito, a ja sam pod tvojim rukama postajala brašno. Svileno, meko, podatno i hranjivo. Da, od svoje sam volje bila tvoje žito. Orosio si me dobrom i osvježio milošću, kao što kišni oblak osvježava sparušenu zemlju. Upoznala sam miris svakog tvog znoja, i onog od rada i onog od straha. Upoznala sam te i počela te voljeti drukčije. Povjerovala sam da osim brašnom, mogu postati i tvojim melemom. Željela sam zacjeljivati tvoje pukotine i biti jača od tvoga straha. A ti si se bojao jedino Boga. Znam i još nešto. Jesi me volio, jesi mi i djecu podario, jesi ih odgojio onako kako su običaji Gudžerata nalagali, ali nikada se nisi od svoga Boga odvojio. Ponekad si me uspijevao prevariti. Gledala bih te kako klanjaš i mislila, vidi moga muslimana. Ali krivo. Ti nikada nisi ostavio svog razapetog Boga. Stišćeš i sada pod miškom križ što su ti ga ubockali. Je li te on, ubockani križ, začarao uz Krista?

Krista, Isusa, Mesiju, Poslanika… Kako li Ga nazivate? Jednom si mi pričao o Njegovim brojnim imenima, sažecima Njegova poslanja. Rekao si, Isus je bio navješten konjunkcijom zvijezda, a jedno od Njegovih imena navijestio je anđeo Gabrijel. Božji je sin bio predodređen, predodređeno mu je bilo značenje imena – Isus – "Jahve spašava" i nije mu ga birala majka, kao što si ti, Nihado, birala imena našim sinovima. Shvatila sam, Jašo. Tvoj se Bog utjelovio da bi ljude približio Istini. Snažan u Duhu, pobijedio je samoga sebe. Odolio je zemaljskim iskušenjima, tijelu, bolima i ugodama. Slušala sam te dok si govorio o Njegovim djelima, čudotvornim izlječenjima, pretvaranju vode u vino i drugim čudesima. Dobro sam te čula i kada si mi ponovio Isusove riječi u kojima si vidio i sebe: "Nema proroka koji bi bio dobro primljen u vlastitoj domovini."

Jesi li se zato uplašio svoga Dubrovnika? Nosio si ga u srcu, ali mu se nikada nisi vratio. Misliš, Jašo, da nisam čula tvoju čežnju? Vjerovao si da ne znam za bočicu koju držiš uz uzglavlje. U njoj si čuvao ulje ljubavi, smirnu, ulja od mirte kojom su premazali zemaljsko tijelo tvojega Boga. Smirna ti je bila više od običnog ulja. U njoj si pronalazio miris vjere. Smirna ti je bila mirisni podsjetnik na vrijeme u kojem ćeš krenuti s dunjaluka i uputiti se prema gore ili prema dolje. Živio si, a mislio si na smrt. Sâm si vagao svoja djela i grizao se zbog drugih i zbog sebe. Da, uvijek si se osjećao

krivim. Je li i to bilo zbog križa pod miškom? Čula sam te kada si potajice ponavljao: "Moj grijeh, moj grijeh, moj preveliki grijeh…"

Ne razumijem te i nikada te nisam razumjela. Nije li tvoj Bog razapet da bi spasio i tebe i mene? Ne živi li on još uvijek u nama svima?

Budiš se, Jašo. Lice ti se mršti kao da mi nešto želiš reći. Dočekat ću te s osmijehom i blistavih očiju. Obrisat ću obraze, zagladit ću obrve i kosu, a kapke ću premazati surmom. Bit ću smiješna, ovako uređena, pitat ćeš se jesam li štogod naumila, a oboje ćemo znati što nam se sprema i o tome ćemo šutjeti kao što smo uvijek šutjeli o rastancima. Rastat ćemo se od svega, od budućnosti, sadašnjosti i prošlosti. Evo, odložit ću sumerdan i provjerit ću nabore na odjeći. Sjest ću ti bliže, skroz pod noge, na ovaj jastuk od perzijske svile s ukrasima od ahata. Bit ću uz tebe dok se budeš budio i pripremao za još jedan dan koji ćeš darovati Gudžeratu.

Sjedit ću uz tebe i čitat ću ti. Čitat ću ti o noćnom putovanju Poslanika Muhameda na nebo, Kitāb al-mi'rādž. Izabrat ću ti nešto lijepo, nešto o mjestu na kojem ćemo se ponovno sresti. Čitat ću ti poglavlje trideseti i četvrto. U njemu se kazuje o svim dženetima, njihovim imenima i o mnogim drugim stvarima.

"Vidjevši sve ovo o čemu sam dosad kazivao, ja, Muhamed, pođoh u sve dženete. I dok njima, gledajući sad tamo, sad ovamo, prohodih, najednom vidjeh da su dženeti načinjeni na načine različite i da je svaki bolji od ostalih."

Jesi li čuo, Jašo? Više ih je i svi su dobri.

"Tako ih je Allah načinio da bi udijelio više milosti i počasti onima koji su mu više mili. Pa sam naučio i imena dženeta, te ću vam kazati kako se koji zove."

Čuješ li me, Jašo? Čuješ li me, mili? Pamti imena, slušaj me što ti govorim, a ja ću gledati na mig tvoga lica. Čitat ću ti i gledati znak kojim ćeš me uputiti u dženet u kojem ćemo se opet susresti.

"Znajte da se prvi dženet, onaj u kojemu je stvoren Adem, zove Aden, drugi je Dar al-dželal, treći je Dar as salam, četvrti je dženet Mahva, peti je dženet Huld, šesti je dženet Firdaus, a sedmi je dženet Na'im. Ovaj posljednji je kao utvrda dženeta, a zaista je i viši od ostalih. I s njega bi čovjek mogao vidjeti sve druge dženete. I Allah dođe u njega kad poželi vidjeti sve dženete. On je, kad u njega Allah dođe, zapravo kuća njegova."

Ne mičeš se, Jašo, i ne odaješ mi znakove. Spavaš još uvijek ili se nisi odlučio, mili? Neka, samo spavaj, tebi će ih tvoja Nihada još jednom predstaviti. Sve ću ti ponoviti, a ti ćeš prema svojoj robinji

biti milostiv. Migom ćeš joj odati u kojem ćemo se dženetu, kao nekad u Lahoru, sastajati.



“Jesi li se naspavao?”

“Kosti su se odmorile, ali mi um ni trena nije mirovao.”

Nije se odmorio. Eto, došlo je na isto, njegov san bez mira i moje bdijenje bez snova. Jučerašnji mu je dan donio veliku pomutnju. Nikada prije Jaša nije gubio mir u rasuđivanju, niti je pred svijetom pokazivao zdvojnost. No, posljednjih je mjeseci samomu sebi govorio u bradu: Gdje ti je, Jašo, misao, gdje ti nestadoše volja i raspored?

Svi smo mu se sklanjali s puta, a njega su salijetale sve čudnije umotvorine, jedna s drugom nevezane i za dnevni život posve beskorisne. Ogrnuo se sumnjom kao oklopom. Da, mijenja se moj Jaša, ovakvog ga nisam poznavala. Čak je i na Seid Aliju posumnjao. Zbog čega? Zbog gaza Alijine fušte. Stajao je na doku i gledao kako se u luku vraća fušta dubokoga gaza, teška i nakrcana teretom. Gaz mu je jasno rekao da se fušta vraća s neisporučenim darovima Vascu da Gami.

Darivao si, Jašo, i kupovao mir. Naučio si na ljudsku lakomost. Računao si, nećeš žaliti na dragocjenostima, Vasco će primiti darove i u svojim osvajanjima ponovno zaobići naš dom, tvoju luku Diu.

Tvoj plan je narušen i obuzima te bijes. Ruke ti se tresu. Razum te napušta. Dobro, nisi li mogao pomisliti, ako Seid Alija i nije ostavio darove da Gami, valjda je za to imao neki razlog. Ali ne. Ti si, mili, prionuo sumnji kao dijete majčinom naručju. Ne opraštaš pogreške. Ti, koji si cijeli život trčao za srcem, ti si zaboravio da je i greška Allahova pouka. Mrštiš se i otpuhuješ. Mrštiš se, a osjećaš da te promatram.

“Reci, ženo, kako mi se dogodio Seid Alija?”

“Dogodio? Nije ti se dogodio, ti si ga od svoje volje imenovao prvim pomoćnikom.”

“Da, ali kako? Što više napinjem sjećanje, to su mi slike bljeđe i nestalnije.”

“Prije se to ne bi pitao.”

“Prije… Prije ništa nisam znao. Nisam znao da su brige kao i tuđe žene, nevolje prekrivene velom koji skriva.”

“Kakve brige imaš zbog Seid Alije? U svemu te slijedi, odan ti je i gleda te s razumijevanjem.”

“Ali, ja se ne mogu sjetiti ničega što bih morao znati o njemu. Ne znam čak ni tko je koga izabrao.”

"Tko je koga izabrao? Što to govoriš, Jašo? Jesi li ti njega ili je on tebe imenovao?"

"Imenovanje je posljedica želje, njegove ili moje."

"Govoriš kao da želje čuče uz dvorište i zalijeću se po nama."

"Zalijeću se, zalijeću. Jača se ostvaruje. Uspijeva ona koja sruši suparnika. Ako je Seid Alija dovoljno jako zaželio postati mojim suradnikom, ja sam njegovu želju poslušao, a da se razumu nisam obratio."

"Što je u svemu tome loše?"

"Loše je što ne znam čiji je razum čiju želju nadjačao. Ako je Alija izabrao mene, dobro je birao. Visoko se uspeo, dokazao se, ime je stvorio. No, ako sam ja izabrao Aliju, a ne znam zašto sam to učinio, valjalo bi me izbatinati."

"Jadan nebio, što to govoriš?"

"Govorim da sam bio slijep i gluh, eto što govorim. A sve zato što me Seid Alija određuje više negoli su me odredili domovina i podrijetlo."

"Određuje li te više i od mene?"

"Više. Nego kako, nego više."

"Jadna ti sam."

"Nisi jadna, nego ne misliš o onome što ti govorim. Tebe sam birao srcem, a njega sam trebao izabrati razumom. Kada griješiš srcem, takve te pogreške dženetu približuju…"

"Ja sam ti greška, dušo?"

"Ti si mi sve na svijetu i ne tjeraj me da ti to govorim kad odavno znaš."

"Nego? Što želiš reći, Jašo?"

"Želim ti reći da sam sebe vidio krivo. Dičio sam se mudrošću, mislio sam da sam dobar strateg."

"I jesi."

"Nisam. Ja sam ti prava bena. Pustio sam da Seid Alijina želja trči ispred moga razuma."

"Zar nisi zadovoljan s njim?"

"S njim sam zadovoljan, ženo."

"Ali?"

"Nezadovoljan sam sa sobom. Pustio sam da me svojim željama i voljom vodi mudriji od mene."

"Ako je i tako, pa neka je. I tebe je Mahmudbeg pustio da potrčiš za sokolom."

"Jest, pustio me. Ali ja sam mu do kraja bio odan."

"Pa odan je i Seid Alija."

"Odan? Ne vidiš li da se vraća neobavljena posla? Fušta mu je dubokog gaza. Ili nije dospio do Vasca da Game, ili je dospio, ali ga iz škrtosti nije obdario mojim darovima…"

"Čekaj, Jašo. Čut ćeš što se dogodilo i tko je za što odgovoran. Neka te je Alija i izabrao, dobro je učinio."

"Sumnjam u sve, ženo."

"Sumnjamo, Jašo, oboje. Stari smo i ljudi su nam po duši ostavili žuljeve."

"Nije mi drago što je tako. Svijet se žuri, a ja ga više ne sustižem."

"Ne žali, Jašo."

"Ostavlja me sjećanje. Ne vjerujem u sebe. Želje su mi ispale kao što su mi poispadale i vlasi s glave."

Stari smo i želje su nam se rasule. Rekao je što ga je tištalo i sada će mu biti lakše. Sjest će uz prozor, zagledat će se u daljinu i tražit će ono svoje, onu svoju biklu. Ja ću mu izmiješati vino i kozje mlijeko, peći ću mu svježe pogačice, a on će ih umakati u biklu. Sjećat će se okusa koji je zapamtio u djetinjstvu i pomislit će da se nalazi u starome kraju. Nepce će mu biti mag, s njim će odjedriti pod zidine Dubrovnika, mljackat će i činit će mu se da se vratio svome moru, svome Mare Adriaticu. Bikla će mu vinom dozvati oca, a mlijekom majku, Mediteran i mladost. Zaboravit će ratove i strategije, krivice i grijehove. Osjetit će se mirnim i sigurnim. Eh, Jašo, sva mora i sve livade koje vidimo nisu od razuma. Njihove su nam slike odvajkada zapisane u srcima. U srcima i osjetilima. Znam, sjećanje te napušta, možda ostaješ i bez razuma, ali tvoje tijelo pamti. Pamte ti nagoni, pamte ti snovi, pamte ti osjetila.



Eto, bila sam u pravu. Seid Alija je iskočio iz fušte i pojurio u Jašinom smjeru. Nisu se ni poselamili, a ovaj mu je dovikivao:

"Umro je… Umro je Vasco."

Dobar je Alija insan. Nije odugovlačio, nije mi Jašu izmučio. Izvalio je istinu jednako kao što kokoš izvali jaje iz sebe. Znala sam da je Alija dobar izbor. Previše se moj Jaša izjeda i zbog malih stvari da bi griješio na velikima. Osim toga, Vasco da Gama ne bi odbio Jašine poklone. To bi mogao učiniti neki usijani mladac, ali ne i lukavac da Gama.

Gledam te muškarce, baš su čudni. Okupili su se oko Jaše, kao što su se okupljali uvijek za nemira. Što li misle dok u njemu traže snagu? Je li Vascova smrt dobar ili zlokoban znak? Ne znam. Nikada se nisam razumjela u muška posla, a svejedno su me dostizala. Za

ženu su druga znanja, ali ovo novo doba nema milosti, tjera te biti dijelom ženom, dijelom muškaračom. Što to govore?

"Umro je da Gama. Ispunio mu se zapis s čela."

"Kada si mu ga vidio, Muhamed Ago?"

"Koga, zapis ili čelo?"

Jadan, Muhamed Aga. Godinama se borio uz Jašu i Seid Aliju, ali mu je mozak ostao prazan kao prazno vjedro. Ipak, takav glupav i trom, predviđa sudbinu točnije od vračare. Tko će znati kako mu je Allah misli rasporedio. Oduzeo mu je u računici, a dao mu u točnosti.

"Kažeš, Muhamed Ago, pisalo mu je na čelu?"

"Pisalo mu je, Jašo, pisalo."

"I ti si vidio?"

"Vidio sam, i to na daljinu."

"'Ajde?!"

"Svega mi. Gledao sam ga durbinom, a na čelu mu se iscrtalo, jasno da ne može biti jasnije…"

"Je li pisalo u slovima?"

"A ne… Kad na čelu stoji zapis, on je u linijama."

"I ti si ih vidio?"

"Vidio i pročitao."

"I, što si to pročitao?"

"Pročitao sam da se neće smiriti ni u grobu. Vidjelo se jasno, umrijet će daleko od Portugala, mrtvo će mu tijelo prevoziti po morima sve do Lisabona… I, kad ga gotovo zaborave, sahranit će ga u Belemskoj crkvi, odmah uz ulazna vrata. Isklesat će dva sarkofaga od bijeloga mramora. Jedan za njega, Vasca, drugi za nekog pjesnika, Camoesa."

Jadan Muhamed Aga. Nitko mu ne vjeruje. Sve pogađa, ali mu zbog smušenosti umanjuju točnost proricanja. Seid Alija poskakuje. Lomi prste i ništa nedokučuje. Taština ga peče. Poznat je po brzoj misli, računa pravo i precizno, ali je slijep za nadnaravno. Što mu je? Ne poznaje slova duše, eto, to mu je.

"Pa kako ja to nisam vidio?"

"Ti, Seid Alija, ne možeš vidjeti takve zapise."

"Svega ti, a zašto ne bih mogao, Muhamede?"

"A, ne… To ti je Allah ostavio za nas koji ne računamo povazdan. Tebi su se oči pretvorile u brojeve, a moje su ostale odmorne… I uvijek kada sam bio onakav kakvi ste vi, ljudi od računice, zamutio bi mi se ovaj pogled… Ne može to svatko…"

"Kažeš, tebe hoće čitanje s čela jer ne računaš?"

"Tako mi je rekla nana."

"Ne budali, Muhamede."

"Eto, a ti vidi. Ako Vasco ne bude sahranjen u Lisabonu, uz nekog pjesnika, u istoj crkvi u kojoj je sahranjen i onaj njegov kralj, Emanuel, eto, a ti me onda išibaj."

"Kako ću to, budaletino, vidjeti? Znaš li ti gdje je Portugal?"

"E, to ne znam. To ćeš morati Jašu pitati."



Ne sluša ih Jaša. Umaraju ga oni, umaram ga i ja. Povukao se i zasjeo uz ploču šatarandže. Pomiče figure, planira poteze, igra se. Poželio je biklu, a u kući je ponestalo mlijeka. Pripremila sam mu ono drugo "njegovo jelo". Izmiješala sam vino s uljem od masline, ispekla sam mu svježu pogaču. Uzalud. Jaša niti ne haje. Odbija hranu. Kaže, igra ga smiruje. Igra se sâm samcat, sam protiv svih, sâm protiv sebe. Udaljuje se od svega što ga sužuje. Igrajući, odlazi od nas i postaje bliži sebi.

Ali život ne miruje. Evo mu i Seid Alije. Ušao je bez selama, privukao mu se bez glasa. Ipak ga poštuje. Sjeo mu je do nogu. I njega je šatarandža prikovala. Gleda Jašu. Prati mu poteze. Uči se. Mudar je taj Seid Alija. Uči, pamti i ne zapitkuje. Života je gladan. Prihvatio se i pogače. Iako mu vjera brani, umače je u Jašino vino i ulje. Hvali mu ovo jelo. Eh, života je u njemu za trojicu. Dobro je. Svojim je životom zarazio i Jašu. Jedu i igraju. Jaša se smirio. Sluša ga. Ponovno je s nama. Žvače betelovo lišće i uživa u njegovu okusu. Hvala ti, Alija. Hvala ti što si svojom željom, svojom strasti za životom, povratio Jašu.

"Kažeš, Alija, uplovio si nakon Božića?"

"Tako je Allah htio."

"Dočekao te de Menezes?"

"Jest, tako mi svega. Dočekao me de Menezes, novi namjesnik Goe."

"Je li te saslušao?"

"Slušao me s pola uha."

"Kako znaš?"

"Slušao me i kovao svoje planove. Rečenice su mu bile krnje i ohole. Osim toga, i prije negoli me čuo, zabranio mi je isplovljavanje. Držao me u luci danima."

"Je li pretražio brod?"

"Ne. Veće je on imao planove. Nakon sedam dana, isplovili smo zajedno. Namjerio se na one naše dvije fušte s trupcima za gradnju brodova i galijuna."

"One dvije što sam poslao u Džidu na Crvenom moru?"

"Jest. Baš na te."

"I ti si mu umakao?"

"Umakao, nego kako. Kod Batikale me pokrio crni mrak. Jedra sam usmjerio prema vjetru i izdvojio se iz portugalske flote."

"Vješto."

"Vješto, ali kukavno."

"Neće to na dobro, Seide. Već neko vrijeme osjećam kako se sudbina u drugu stranu okreće."

"Što ćemo? Vasca si poznavao, a ovaj de Menezes je kao prazna šatarandžina ploča."

"Čovjek je."

"Znam da je čovjek, ali nam je nepoznat."

"Kažem ti, Alija, čovjek je. A čovjek je tašt i blesav stvor. Izradit ću mu prijestolje."

"Prijestolje?"

"Kićeno srebrom i sedefom."

"To će potrajati.

"Neka. Vrijeme će ga otupjeti. Ostavit ćemo ga na miru do jeseni."

"Možda do tada navali."

"Neće. Ako mu trebaju trupci za brodove, trebat će mu i vrijeme za popravke."

"Misliš, slaba mu je flota? Ako je slaba, mogli bismo je razbiti… Pričekati ih u zasjedi… Navaliti…"

"Nećemo, Alija."

"Nećemo?"

"Nećemo. Igrat ćemo. Do jeseni će nam šatarandža pročistiti misli od nemira."

"Velik si, Jašo. Ne želiš krv. Znaš, ja ti se divim."

"Nitko nije velik, Alija."

"Ti jesi, Jašo."

"Čovjek sam. Svi mi nosimo anđele na ramenima. Na svakom ramenu po jednoga. Oni nam bilježe djela, riječi i misli kako bi ih na Sudnji dan obznanili."

"Doznat će se, kažeš."

"Sve će se doznati, Alija. Izgovorene će se riječi iščitati, obznanit će se namjere koje su nas vodile, izgovorit će se najtanje misli o kojima smo šutjeli. Tek tada, nakon procjene, znat će se tko je kako i koliko živio."

"Ipak, već se zna koji su među nama dostojni."

"Ne znamo mi, Alija, baš ništa."

"Zašto mi onda govoriš da tvoja svijeća dogorijeva?"

"Dogorijeva, kako i ne bi. Dogorijeva sve brže s odlaskom mojih protivnika."

"Drugi bi slavili. Hej, Vasco da Gama je umro sâm od sebe! Umro je i sjašio nam s vrata."

"E, Alija, za druge duše možda i nisam odgovoran, ali se zbog duša svojih protivnika izjedam… Izjedam se i utanjujem žar koji me pokreće."



Je li to otišao Seid Alija? Neka je, bilo je i vrijeme. Pristavit ću vodu za čaj. Zdravo je sve što potiče životne porive, a smiruje osjećaj izdvojenosti. Jašin će se um primiriti od bijeloga gloga. Dodat ću mu i čudotvornu biljku neem, njezino lišće i samljevenu koru. Lijepo miriši. Dostići ću te u lutanjima. Vratit ću te sebi. Da, mirisima ću te omekšati, Jašo. Ti nećeš znati što ti činim, mislit ćeš da si nekim slučajem ponovno blizak sebi, blizak nama, blizak meni. Nad vodom ću izgovoriti i čarobne riječi. Redom. Nježnim glasom.

Laf, laf, laf,
Daf, daf, daf,
Jabiš, dibiš,
Galbiš, galbiš,
Dauđ, dauđ,
Arak saruh
Hah, hah.

Evo, na mene već djeluju. Mirisi i riječi. Grudi mi se otimaju kao da me ponovno preplavljuje hem, stara boljka ljubavi. Uh, kako me ispatio u Lahoru. Bila sam mlada i nisam znala čime me to hem zauzlava. Eh, da. Sretan je onaj koji zna što ga muči. Izrečenoj je muci lako iznaći ljekara i pribaviti joj lijeka. Zato ću čaju dodati perunikinog korijena.

Prišunjat ću se tijestu, razviti ga i ispeći. Vidiš kako ulje tiho prijanja uz njega? Cijela je buka našega svijeta sačinjena od tišina. Volim tvoje tišine. Riječima si izbjegavao nevolje. Čitao si mi Kai Ka'nsa od Gurgana. Učio si me njegovim mudrostima. Kako ono? Čovjek koji je previše sklon govoru, ma koliko mudar bio, ubraja se u budale. Ja ću ti govoriti mirisom. Razgaram ti žeravicu i prinosim

joj posudu za pečenje hljepčića. Osjećaš li kako te obuzima miris doma? Odvlačim te od igre. Otimam te mašti, staništu duhova i dobrih i loših.

Prišao si mi jer me čuješ. Prilaziš vatri, a pozvala sam te bez izgovorene riječi. Znaš što ti poručujem. Darovao si mi, Jašo, život čiji je miris bio ljepši od mirisa jasmina.

Odmahuješ kao da se buniš. Napisao si mi glagoljički znak Ⰴ (5, D – dobrê – dobro). Znam da je dobro, Jašo. Nikada se ni na što nisi požalio. Poželio si mi nešto reći. Možda da smo svi u ljubavi jednaki? Šuti, Jašo, šuti. Pusti me pomoliti se i Allahu i tvome Bogu, neka me ne odijele od tebe. Gledaš me. Pogled ti je dubok.

"Ne brini se, ženo. Dobro je."

"Zašto bih se brinula? Što ti je?"

"Poznajem te. Čujem tvoju tišinu."

"Glasna sam, Jašo, to mirisi govore."

"Kažem ti, ne brini se. Neću krenuti dok se ne pripremim za odlazak."

"Uš, šu, šu… Ne spominji odlazak! Ne čuli te oni koji ne trebaju!"

Trgam pogačice i donosim ih pred tebe. Vruće su i mirišu po obilju. Plakala bih, a gledam te s osmijehom. Ne dotičem te, a cijela sam polegla po tvom umornom, ostarjelom tijelu.

"Jedi malo. Svježe je i namirisano mirisima iz tvoje Dalmacije."

"Osjetim ih, ženo."

"Posula sam ti i mirte."

"Dobra je."

"Pomislila sam, možda ti je žao…"

"Žao? Ne žalim ni za čim, ženo."

"Uh, a ja sam strahovala…"

"Ne strahuj. Nisam zažalio ni za čim pa se nemam od čega ni dijeliti. Neću ti još skoro otići."

"Sigurno?"

"Moji su stari govorili, duša ne napušta čovjeka prije negoli ovaj zažali."

"Zbog čega, Jašo?"

"Ah, kako tko. Netko zbog toga što se nije koristio prikupljenim, netko zato što nije postigao ono čemu se nadao, netko zato što nije spremio dovoljno hrane za put na koji polazi."

"Šuti i jedi."

"Pa jedem, zar ne vidiš?"

"Jedi i ne žali. Ne žali, molim te, ma što se dogodilo… Ne žali, bar ne zbog mene."



Kuća je prazna, ulica je pusta, tiho je. Gledam u svoje ruke sklopljene na krilu i čini mi se da ne znam tko sam. Tko je žena koja se skriva iza imena Catarina da Gama? O sebi mogu reći vrlo malo. Volim Lisabon. Volim njegovo pristanište i četvrt Alfama naslonjenu na podnožje brežuljka s utvrdom tvrđave Svetoga Jurja, jednog od prvih mučenika Dioklecijanovog progona kršćana. Alfama me čini nostalgičnom. Valjda zbog njezine atmosfere koju su za sobom oduvijek ostavljali saraceni, Mauri. Uske, zavojite uličice i azzulejosi. U Alfami sam nostalgična i svečana. Svečanom me čini katedrala Se Velha i crkva svetog Ante Padovanskog, sagrađena na mjestu kuće njegova rođenja. A Mauri? Oni su bili moj prozor u svijet. Nedostaje mi Ahmad. Otkako je isplovio s Vascom, ne razgovaram, šutim, ne vidim. Ahmad je znao da sam se umorila od poslušnosti. Ahmad je znao i da gubim vid. Znao je i za moju tajnu. Sifilis.

Neću misliti o tome. Mislit ću o vremenima dok smo bili na okupu. Jest, Vasco je nedostajao, uvijek drukčije, uvijek iz drugih razloga. Čekala sam ga. Čekala sam ga i pjevala. A zašto i ne bih pjevala? Pjesme imaju riječi, a o riječima se mora misliti. Mudrije mi je bilo misliti o riječima u pjesmama negoli o pitanjima na koje nije bilo odgovora. Je li Vasco u dosluhu s vragom, kada mu je jezik tako obrastao dlakama? Je li eho na koji se tuži obznana kazne darovane mu za života? Jesam li učinila krivo? Jesam li s budalom izrodila šestoricu sinova? Jesam li kriva što me ostavlja? Jesu li njegova izbivanja bijeg od mene ili pohota za avanturama? Je li me i mogao željeti? Tȁ ja sam bila njegovo vlasništvo. Ništa drukčija od odjeće i obuće koju je hirovito i u neredu, svlačio i odbacivao.

Nisam kriva. Tražila sam odgovore i čitala ih u svemu što nam se događalo. Ako bih čula pjev lastavice, znala sam, Vasco se sprema u Afriku. Ako bi za ručak poželio vongole, svinjetinu sa školjkama, bilo je jasno, opet će se otisnuti, otet će mi ga more. Čitala sam znakove i gledala u onaj njegov životinjski jezik obrastao dlakama.

Gledala sam i čekala. Čekala i gledala, sve do jedne od selidaba. Našavši se u novoj kući na kraju svijeta (jer portugalska granica sa Španjolskom i nije ništa drugo doli kraj svijeta), pomislila sam, poludjet ću. Vasco je nestajao, izbivao je mjesecima, a ja sam odgovore tražila po knjigama. U svakoj je bilo ponešto od onoga što me doticalo. Moram li reći kako me potpuno uznemirio slučajan pristup knjizi De abditis morborum causis, čuvenog talijanskog

liječnika Antonia Beniviena? Njegova upućenost u različite oblike maljavosti budila mi je nadu. Pronađem li tog liječnika, konačno ću doznati jesam li sinove doista izrodila s vragom. Nisam dugo dvojila. Tajno sam unajmila kočiju i uputila se u Italiju. Putovanje je bilo naporno, ali po mnogo čemu i dopadljivo. Sjećam se svog ushita kada sam, stupivši na crveno tlo, pomislila da je Portugal svoje ime dobio po ovoj čudesnoj zemlji. Je li mogao značiti bilo što drugo doli "porto – galija", vrata Galije, vrata Italije?

Italija. Italija me naučila. Pokazala mi je širinu razbludnosti i uzbudljivost razvrata. Maštovitost nije moja vrlina, ali u Italiji… Eh, da… Ondje je sve bilo drukčije. Unatoč manijakalnoj destrukciji Cesara Borgije, Firenca me je očarala. Očarala me Firenca i radovi Leonarda da Vincija, čudaka koji se prema svojim djelima odnosio kao njegov otac prema njemu – nebrižno i sa zanemarivanjem. Gledajući njegove slike, doživjela sam osjećaj oceanskog jedinstva. Moje sićušno Ja izgubilo je granicu prema ostatku svijeta. Neko vrijeme hranila sam se tim nadahnućem, potom sam krenula dalje.

Mjesec dana sam obilazila talijanske gradove, upoznavala se s aristokratskim uglednicima (predstavljajući im se najrazličitijim i nikada istim imenima), sve dok naposljetku nisam doznala obitavalište doktora Benivienia. Venecija. Grad na lagunama ispunjen Ticijanovim slikama i moćima svetoga Marka. Kako sam se osjećala? Kao dio velikog gradilišta. Venecija je još uvijek u bila u povojima, ali su joj upravo oni davali svježinu, optimizam i nadu. Dok su majstori, ovješeni po skelama i ljestvama, ukrašavali taj biser Mediterana, ja sam posjećivala zabave i prikupljala hrabrost za posjet misterioznom doktoru Benivieni. Ponekad bih i zapjevala. Od sreće ili očaja, teško je reći. Melankolija je boljka u kojoj su prisutni obrisi svih čuvstava, ali izmiješani i neprepoznatljivi.

Doktor Benivienia primio me vrlo srdačno. Kritično me promotrio i zaključio da mi je potreban lijek od demonskoga uroka. Za svaki mi je slučaj provjerio bilo i potvrdio.

"Inchino, moj naklon, signora. Vama je potrebna misa na blagdane, redovito škropljenje rubenine svetom vodom, blago uživanje posvećene soli, paljenje svijeća, okađivanje tamjanom i pjevanja psalama, molitava i Očenaša."

"Doktore, stvar je puno ozbiljnija."

"U tom slučaju sjednite i pišite. Pisati, naravno, znate? Po Vašoj bih odjeći rekao da ste plemenitog roda. Sve na Vama je lussuosso, kako bih rekao, luksuzno."

"Ja sam, znate, inkognito."

"Tražite discretione? Oprostite. Nastavljam bez pitanja. Sjednite. Slušajte me pozorno i zapisujte što brže. Ove riječi ne trpe česta ponavljanja."

Gurno me prema prozoru, posjeo me na stolac i, ni sama ne znam kako, uhvatila sam se kako zapisujem.

"Načiniti smjesu od voska crkvenih svijeća, uskrsnog tamjana, cvijeća ubranog na dan Velike Gospe, hostija povećenih na Veliki Petak, grobljanske zemlje, svete vode i soli. Moleći Vjerovanje i Očenaš, smjesu dobro izmiješati, samljeti je u prah i izmijesiti je s toplom vodom i voskom. Još dok je smjesa topla, načiniti dva križa. Jednog valja postaviti iznad vratnice ulaznih vrata, a drugi, eh, drugi mora doticati Vaše tijelo. Najbolje bi ga bilo nositi oko vrata."

Pokušala sam mu pojasniti razlog moga dolaska, no doktor Benivienia je bio nestrpljiv. Iz ruku mi je istrgnuo ispisanu recepturu i odložio je na rub stola.

"Čini Vam se jednostavno? Evo, draga signora, evo drugog savjeta. Kupelj će Vam otkloniti uroke. Attenzione! To je vrlo moćno sredstvo. Kupkom ćete istjerati nečisti duh iz sebe. Kako ćete je pripraviti? Pišite, signora. Pišite. Na dan Svetoga Trojstva, poslije ispovijedi i pričesti, pribavit ćete čistu riječnu vodu u koju ćete dodati… Pišete?… Dakle, dodat ćete svetu vodu, vosak, sol, pepeo, grobljansku zemlju i ovaj prstohvat posvećenih trava… Njih ću Vam ustupiti vrlo povoljno, za svega pola zlatnika… Ne zaboravite, duh treba curare, njegovati…"

Izvadila sam zlatnik i položila ga na stol. Nadala sam se da će sjaj zlata umanjiti doktorovu retoriku. Naravno, krivo. Zlato je i ovaj put pokazalo svoju nepredvidivu moć. Doktor Benivienia ga je zgrabio, provrtio među prstima, zagrizao i nastavio govoriti s još većim žarom.

"Magnifico! Scusa, signora, šteta ga je razdijeliti na dvoje. Za cijeli zlatnik dobit ćete još podosta toga. Trenutak samo, ovdje negdje sam imao izop, miomirisni lijek iz Smirne. Čuli ste da su s njim, s čudotvornim izopom, stari Heleni liječili svakovrsna duševna oboljenja? O, da, Vi upravo izop zaslužujete."

Poletio je prema skrivenim vratima, otvorio ih uz ponešto psovki i upinjanja, a zatim je pobjedonosno dotrčao i uručio mi tamnozelenu bočicu.

"Izop mi je donio reputazione. U povjerenju, mnogi mi ga žele oteti. Na sve strane su se izlegle uccello rapace, ptice grabežljivice. No, signora, izop će Vas spasiti. Nakon čudotvorne kupke nanijet

ćete ga na bolna mjesta i popit ćete posvećeno vino. Taj će Vas recept stajati još samo pola zlatnika.”

Pred nosom mi je zasvijetlio novi papir. Doktor Benivienia me rukom lagano udario po leđima i ja sam, ni sama ne znajući kako, nastavljala pisati. Pisala sam i uzdisala, a zatim sam zastala, okrenula se prema doktoru htijući ga upitati koliko će me još mučiti. Okrenuvši se, iza njegovih sam leđa ugledala stol za seciranje i… svijest me je napustila.

Sljedeće čega se sjećam je rezak miris soli. Doktor je zdvajao, ispričavao se, a moje su oči pogledom pretraživale stol za seciranje. Na njemu je još uvijek stajala staklenka. Sada sam je pozornije promotrila. Unatoč prljavim stjenkama, jasno sam vidjela njezinu vodenastu utrobu i primjerak dlakavog srca.

“A, signora, to Vas zanima. Cuore, srce!”

“Peloso cuore…”

“Dlakavo srce! Benvenuto, signora. Na pravom ste mjestu.”

“Čije je?”

“Glas Vam je, kako bih rekao, nemiran, isterico? Smirite se, signora… Ovaj razbojnik više nikoga neće disturbare…”

“Ime!”

“Njegovo ime? Pelo Sparire.”

“Nije Vasco?”

“Vasco? Scusa, koji Vasco?”

“Mio marito. Njegov je jezik dlakav. Od rođenja. K Vama sam se uputila po diagnosi.”

“Diagnosi? Signora, zašto ne kažete? Dlakavi jezik je, kao i dlakavo srce, medicini poznat odavno. S njim se rađaju junaci.”

“Ali, ovaj Vaš… Ovaj čije dlakavo srce gledamo…”

“Pelo Sparire?”

“Da, on. Zar on nije bio razbojnik?”

“Razbojnik ili junak? U čemu je razlika, signora? I u jednom i u drugom slučaju ljudi gube razum.”

“Bilo ih je, dakle, još?”

“Niste čuli? Čudno. Mislio sam da spoznaje brže putuju… Bilo ih je, kako ne. Imao ih je Juda, Jakobov sin, ali i poneki životinjski primjerak, kao što je bio pas Aleksandra Velikog.”

“Ipak su rijetki.”

“Rijetki i teški ljudi. To, da. Evo, na primjer, ovog su Pela Sparirea, bezuspješno dva puta pokušavali vješati… Vama je loše?”

Koliko sam se zadržala kod doktora Benivienia? Činilo mi se, cijelu vječnost. Je li me začarao? Ili sam mu se podala svojom

voljom? Opijao me riječima, travama i magijom. Govorio mi je o imenima kao odrazima božanske volje, nutkao me ambrozijom, eliksirom besmrtnosti, i pripremao me na nadahnuće koje ću osjetiti. Dogodila nam se glosolalija. Razumjeli smo se premda smo govorili različitim jezicima. Po mom je tijelu iscrtao labirint, s dvanaest trijemova opasanih jednim zidom. Kožu mi je nazivao svilenom barijerom, trbuh kotačem života, srce osovinom svijeta. Bio je mag. Mag, kojega sam svojevoljno potražila. Mag koji me zarazio larvom. Mag koji mi je darovao magično ogledalo i sifilis.



Tada to još nisam znala. Kada su me prestale opsjedati njegove čini, preostalo mi je samo jedno. Bijeg i povratak u Portugal. Dolazak kući. Sukobi, svađe, selidbe, sramota. Vasco i njegov dlakavi jezik, sinovi, sobe i ručkovi, more i nebo, ptice i usamljenost. Jesam li zažalila?

Ne žalim već dugo. Bolest mi se pogoršava, ali me, Bogu hvala, razum još uvijek ne ostavlja. Glava mi je teška. Otpit ću gutljaj čaja. Otrpjet ću peckanje otvorenih rana u ustima. Proći će. Proći će, kao što prolazi i sve ostalo. Za ovu bolest nastupa teško doba, konjunkcija Saturna i Marsa. Zglobovi su mi ružno otekli, koža mi se išarala pjegama. Neću misliti o tome. Odjenut ću se i prohodati.

Obići ću Alfamu, pomolit ću se u katedrali Se. Obratit ću se Isusu, Bogu izopćenika. Čudila sam mu se. Zašto je okupljao sirotinju, gubave i beznadne? Sada, kada sam i sama posrnula, sada znam. Bila sam zla jer je zlo čisto neznanje. Spoznaja je više od vjere. Vjera je sažeta spoznaja najvažnijih istina prilagođenih ljudima kojima se žuri. Tako nekako je zapisao Sveti Klement. Držeći se njegovih riječi, doživjela sam pročišćenje. No, ono me ne uznosi. Pročišćenje je tek jedan oblik niječnog stanja. Osjećam, nalazim se na rubu spoznaje, na rubu velikog Isusovog čuda – čuda odricanja. Svjesno se odričem. Sebe. Snova. Ugode. Odričem se čak i riječi, omotača misli. Upalit ću svijeću, a ona će užgati moju krivicu. Željet ću se prisjetiti Venecije. Svega, do posljednjeg detalja. Bogu će biti ugodna moja žrtva. Pojačat ću je odlaskom u Bairo Alto (Gornji grad), veliko gradilište Lisabona. Uspet ću se na njegovu najvišu točku i pogledom ću obuhvatiti grad. Što je ono prorekao Ahmad? Potres će poharati Lisabon 1755. godine, na blagdan Svih svetih. Ruševine će natjerati bogataše iz Alfame da se presele u Bairo Alto. Do tada će proći još podosta vremena, više od dvije stotine godina. Nestat će svega što su namicali Vasco, Emanuel i João. Smiješno. Smijala bih se do suza. Skupljali su

i otimali, pretvorili su se u eškije, razbojnike, hvalili su se svojim dostignućima, a potres će ih demantirati. Razrušit će Lisabon, razorit će vile i palače, stradat će 40000 ljudi. Zatim će se dogoditi poduzetni Marques de Pombal, koji će izgraditi sve ponovno, onako kako je u svijetu vidio. Njegova će ruka podizati, zidati i graditi "po uzoru". Izgradit će Avenidu de Liberdade po uzoru na parišku Champs-Elysées… Perivoje po uzoru na francusku vrtnu arhitekturu… Ništa neće biti ovako kako je danas…

Samo će moja Alfama, arapska četvrt, biti nalik sebi. Dobro je rekao Ahmad. Otporni smo mi, Mauri. Jeste nas protjerali iz Španjolske i Portugala, ali mi ćemo uvijek biti blizu vas. Hodat ćemo za vama kao sjene.

Volim Alfamu. Ako se dogodi pukotina u oblaku, kao što se dogodila sada, u njoj se vrijeme, barem nakratko, pretvori u ljetno, sunčano.

Gdje li je Ahmad? Jesu li on i Vasco, dospjeli do Indije? Vasco. Bio je moj, a ja sam bila nevoljena. Ahmad nas je pokušavao približiti. Došaptavao bi mi neka uperim prstenjak na Vasca. Očekivao je, snaga prstenjaka morala bi u Vascu probuditi dobre osjećaje. U tome su, "sunčanom" prstu, usredotočene tajne časti, snage, moći i prijateljstva. Upirala sam ga, Ahmade, vidio si i sâm. I ništa. Kao da i nisam. Vasco me nije vidio. Ni mene cijelu, ni oba moja prstenjaka.

Domišljao si se, Ahmade, što bi ovome mogao biti uzrok. Pomislio si, napao nas je ljubavni sihr. Učinilo mi se mogućim. Mjesecima smo tražili džina koji me opsjeo i tjerali ga prokuhanim peršinom. Uzalud. Mene nisu napuštali nesanica i glavobolja, a Vasca napadi u snu. Nije pomoglo. Umjesto da otjeramo džina, Vasco je dobio nove madeže, paklena mjesta na ljudskome tijelu, a ja sam se slomila, uplašila od tvojih i mojih pokušaja i pobjegla u Italiju.

Lažem, Ahmade.

Lažem.

Nisam se uplašila vradžbina. Iz tvoje sam ruke progutala toliko toga da bih mogla nadvladati horde džina i armadu sotona. Uplašila sam se onoga što nam se moglo dogoditi. Tebi i meni. Našoj bliskosti. Zastrašujućem privlačenju različitosti.

Isplovili ste za Indiju, a ti si mi najavio da se nećete vratiti. Ni ti, ni Vasco. Izjedrili ste i odnijeli dvadeset godina našeg traljavog suživota. Otišli ste, pa što? Odlazili ste toliko puta. Ali kada bi bio malo bliže, postavila bih ti tisuću pitanja. Je li Vasco dobro? Je li se prizvao k svijesti? Imate li svega dovoljno? Je li vam postelja meka?…

Lažem. Ponovno. Pitala bih te jedno jedino pitanje.
"Jesi li zažalio, Ahmade?"

Voli me. To je tako i ne može biti drukčije. Kuha mi, za mene se uljepšava, dočekuje me s dosjetkama. Ljubav je možda razlog našeg postojanja. Kad samo pomislim koliko mi Ružica znači, čini mi se, mogao bih skočiti s desetog kata. Ili još nešto drastičnije. Mogao bih liftom i gore i dolje. Večerat ćemo, opustit ćemo se i ona će prigušiti svjetlo. Spomenut će kako kuhano sjemenje bagrema može biti nadomjestak za grah, a prženo za kavu. Samo da se ne sjeti onog CD-a s Marijom Callas. Možda će zaboraviti.

Ja ću joj se približiti i pravit ću se posve nepomičnim. Obožavam njezin nemir. Ona će se uznemiriti. Strahovat će da sam u mislima zaokupljen nečim drugim, a neće se usuditi pitati me. Samo da ne pusti Mariju Callas.

Valjda neće. Ljubav je najvrjednije osjećanje života. Normalno. Tu smo da se oplodimo i razmnožimo. Ljubav je samo posrednik u tom procesu. A, ipak, svemu daje neki viši smisao. Osim ako se o njoj ne počne misliti. Evo, ako se počnem pitati o motivima zbog kojih me Ružica voli, mogao bih se smjesta ustati i otići. Liftom ili bez njega. Što vidi u meni? Luzera? Slobodnjaka? Facu iz škole? Nečiju tuđu simpatiju koju bi bilo zgodno upoznati, doznati što se toj *nekoj* nekad sviđalo na meni? Polugu za bijeg?

Bolje mi je stati. Svaki motiv za ljubav je dovoljno odvratan da bih zbog njega mogao istodobno zamrziti. Nju i sebe.

Ljubomoran sam na njezine *prijateljice iz razreda*. Sastaju se redovito i onda o tome što se zbivalo telefoniraju satima. Sve ih zove deminutivima – Škevice, Mašice, Melice, Oljice… Nedavno je Maša doputovala iz Italije i Ružica je bila nedostupna. Pokušavala mi je objasniti da je Maša razredna ljepotica i da ta uloga za sve njih ima posebnu važnost i težinu. Pokazivala mi je njihove fotografije i govorila o razlikama koje ih odlikuju u stilu. Za nju, sve su ostale onakve kakve su bile i s njima je onakva kakva meni više ne može biti. Sada joj se čini, oduvijek je znala da će Maša živjeti izvan Osijeka. Željela

bi doznati je li to uvjerenje još jedna od samoobmana. Zanima je kakva bi bila da je ona živjela Mašinu ulogu i možemo li se do kraja poistovjetiti s onima o kojima smo maštali.

Na stolcu su razbacane novine. Čudna je večeras. Sve mi je sumnjivo. Smiri se, Dane. Tako ti i treba kada razmišljaš o motivima zaljubljivanja. Pokušaj stvari vidjeti pozitivno. Pršut mi prija, sir miriši na Mediteran, kruh je svjež, a ipak, pažnja mi je rasuta, zalijepljena po požutjelim novinama. Zanima me što je u njima čitala. I ne samo čitala. Ako dobro vidim, ponešto je zaokruživala. O ovoj svojoj sklonosti nije mi se povjerila. Vjerojatno postoji razlog za takav način čitanja. Što je ovdje zaokružila?

ŠIBENIK, 20. 11. 2004.

Kradljivac telefonom javio gdje je ostavio aureolu sv. Marka

Nakon gotovo 25 godina, jučer točno u podne, vraćena je na glavu kipa sv. Marka na južnom transeptu katedrale Sv. Jakova u Šibeniku kamena aureola koju je nepoznati kradljivac skinuo prije 25 godina i nakon vratolomnog veranja katedralom ostavio je na sjevernom vijencu katedrale. Kamena aureola bila je preteška pa je nije uspio spustiti na tlo.

Iako se krađa dogodila osamdesetih godina prošlog stoljeća, za sve to vrijeme ni Šibenčani ni stručnjaci nisu primijetili da kipu svetoga Marka, isklesanom renesansnom rukom znamenitog Nikole Firentinca, nedostaje aureola.

Kada je počela obnova katedrale, kradljivac je osobno nazvao restauratore i vrlo precizno pojasnio probleme koje je imao u krađi zbog težine sporne aureole te točno mjesto na koje je aureolu svetoga Marka odložio, s obzirom da je zbog njezine težine nije uspio spustiti na tlo i trajno otuđiti. Kako doznajemo, na temelju ovog događaja nastaje (post)oulipovski roman radnog naziva *Auron*.

Hm, ne znam što bi joj u ovom članku moglo biti zanimljivo. Možda poznaje kradljivca? Autora romana *Auron*? Ili nekog od restauratora? Ako je pitam, ponovno će me optužiti za sputavanje njezine autonomije. Najpametnije bi mi bilo praviti se da ništa nisam primijetio. Uzet ću još sira. Natočit ću joj vina. Što bi moglo biti neuobičajeno u skupljanju starih novina? Ali, njezina suština nije kolekcionarske prirode. Konačno, je li zločin ako me zanima što će joj zaokruženi izresci, čemu će joj stare novine? Ipak je neću pitati. Prepričat ću joj kako je bilo kod Luke, to uvijek voli slušati. Ili ne. Pitat ću je.

"Čitaš stare novine?"

Evo, bio sam u pravu. S tim novinama nešto nije u redu. Trgnula se. Pogledala me podozrivo. Vrti vilicom po tanjuru. Smišlja što bi mi odgovorila.

"Skupljam izreske. Ne uvijek. Ponekad."

"Biraš ih vezano uz neku određenu temu?"

Prestala je jesti. Ustala je od stola, ruke obrisala o kuhinjsku krpu i žvačući neprogutani zalogaj, polako prišla štednjaku. Istodobno pojačava vatru kuhala i lonac puni vodom iz slavine. Oduvijek se ponašala tako. Kada bi se osjećala nesigurnom ili usamljenom, kuhanjem bi postizala ravnotežu. Znači, uznemirio sam je. Otvorila je hladnjak. Praznim pogledom prelazi po namirnicama. Ne zna što će staviti u lonac. Smišlja kako smiriti tenzije. Trebao bih je pustiti na miru. Imala je težak dan, umorna je od puta, njezin poslovični oprez večeras je izbrušen do krajnjih granica. Raduje mi se, očekivala me, ali me se i pribojava. Ne, to nije prava riječ. Ne pribojava me se, nego me odmjerava. Svako moje pitanje moglo bi biti i posljednje. Znamo to oboje. Nešto je stavila u lonac. Kuha. Hm, da. Kuhamo sve troje, Ružica, lonac i ja.

Neću šutjeti. Zašto bi se tenzije morale smirivati? Novine se, uostalom, ne nalaze u ormaru ili na nekom skrivenom mjestu. Dočekale su me na kuhinjskom stolcu, a to je gotovo jednako kao da su mi i ponuđene. Prelistat ću ih. Neću skrivati da me zanimaju i da ih čitam. Listat ću ih i citirati označeno crvenim.

NEW DELHI, 5. 12. 2004.

Veleposlanstvo Republike Hrvatske u posjetu Panajitiju i Staroj Goi

Od 2. do 5. prosinca 2004. veleposlanik Republike Hrvatske je boravio u posjetu Panajitiju i staroj Goi (savezna država Goa). Tom prigodom, veleposlanik je posjetio i crkvu Svetog Vlaha u staroj Goi – u malom mjestu Gandaulim Brassa Paula Silveiru. Vezano uz buduća istraživanja povijesti crkve Sao Blaz i provjeru navoda o njezinoj izgradnji u 16. stoljeću od strane Dubrovčana, veleposlanik je uspostavio suradnju s biskupskim uredom u Panajitiju.

Bilježi zapise o Goi, o Indiji? Nevjerojatno. Kako trebam protumačiti ovakvu zainteresiranost? Kao potvrdu brige o meni ili kao provjeravanje moje fikcije? Možda zaključujem prenagljeno. Ružica

je religiozna. Oduvijek. O svojoj vjeri ne govori. Čak ni meni. Za nju razgovor o vjeri umanjuje vjerovanje. Ono u što se vjeruje ne podliježe sumnji, samim tim ni raspravama. Neko vrijeme živjela je u samostanu. Ondje je postala bogata: *bog-ata*, Bogom darovana. Iako filozofiju i religiju drži jedinim učiteljima; svijetu, medicini i ljudima vratila se kao svojevrsnim amortizerima straha. Za filozofijom poseže potajice i danas, ali umjesto religije spominje njezina tri elementa: pouku, utjehu i zahtjev izražen kroz propise. Da, svijetu su je vratili religijski propisi.

Ružica je religiozna, ali neposlušna. O svojoj vjeri šuti, ali se neposluhom razmeće. Neposluhom i inatom. Navikama pokazuje inat spram svijeta, medicinom inat spram Boga, a ovim novinskim isječcima inat spram mene i mojih istina.

Zagreb, 13. 3. 2005.

Specijalno iz Goe, Nikola Severšeni

Do Guandaulima, sela na obali rijeke Mandovi, 20 kilometara udaljenog od Panajia, glavnog grada indijske pokrajine Goa, vodi uska krivudava cesta. Selo je to kakvih u indijskoj pokrajini Goi ima na tisuće. No Guandaulim se od ostalih razlikuje po svojim osnivačima, Hrvatima. Prema predaji i rijetkim sačuvanim zapisima, u selo s pet kuća i malenom kapelicom, posvećenom svetom Vlahu, u 16. stoljeću doselilo se petnaestak Hrvata, pretpostavlja se iz okolice Dubrovnika. Kako kaže pater Moreno Souse, Hrvate su doveli Portugalci kako bi Indijce poučili brodogradnji.

ZAGREB, 18. 3. 2005.

Marulićev *Evanđelistar*, predziđe katoličanstva

Nove toerije pojašnjavaju razloge zbog kojih je 1529. godine u Kölnu, užurbano i uzastopno tiskan Marulićev *Evanđelistar*, Kako su Hrvati svojedobno bili brana protiv prodiranja Turaka u Europu – *antemurale Christianitatis* (predziđe kršćanstva), tako je, igrom sudbine, Marulićeva knjiga *Evanđelistar* imala sličnu ulogu u borbi protiv širenja Lutherove vjere, kao *antemurale Catholicum* (predziđe katoličanstva).

Evanđelistar je dobio i posebno značenje u širenju Kristove vjere na poganski Istok. Slabljenje portugalske moći u kolonijalnoj Indiji portugalski je infant João III. pokušao spriječiti zahtijevanjem slanja katoličke misije u Gou. Papa mu je izišao u susret te je 15. ožujka 1540. odobrio misiju u koju je imenovan i sv. Franjo Ksaverski.

Da se Ksaverski držao Marulićevih riječi iz poglavlja *De paupertate servanda* (*O održavanju siromaštva*) svjedoči njegov dolazak u grad Goa, gdje je 6. svibnja 1542. prvi put stupio na tlo Indije, iznuren i u iscijepanoj odjeći. Nastanio se u bolnici, a prvo što je učinio bilo je prepuštanje svoga kreveta bolesnicima. On je ostao dosljedan sebi i Kristovoj vjeri. Spavao je na podu, skroman i uvijek jednako predan širenju kršćanskoga milosrđa.

Na put prema Dalekom istoku krenuo je u rujnu 1542., opremljen onim što je držao potrebnim – vjerom, Marulićevim *Evanđelistarom* i obrednim priborom za svetu misu.

ZAGREB, 7. 3. 2005.

Nerazjašnjena smrt u Goi

Nakon što je napustio klub na plaži Anjuna, jednoj od pješčanih plaža Goe u Indiji, u rijeci Nerul, desetak kilometara udaljenoj od kluba, 26. veljače 2005. godine pronađeno tijelo 25-ogodišnjeg Hrvata (D.Š.), alternativnim krugovima poznatom pod nadimkom D.J. Kobayagi, Na put u Indiju, D.Š. je sa skupinom prijatelja krenuo krajem 2004. godine, posebno opremljenim autobusom sa sound sustavom. Stigavši u Indiju, prva dva mjeseca su boravili u planinama ispod Himalaje, a na poluotok Gou su dospjeli početkom 2005. godine gdje su se nastanili u malom ribarskom mjestu Chapori, unajmivši prostranu kuću nedaleko crkve svetog Ante.

Zašto me ove novinske zabilješke pogađaju? Ružica me promatra, a ja ne uspijevam obuzdati podrhtavanje mišića lica. Ponovno je sjela, između zalogaja prepričava događaje sa seminara, opisuje mirise mora, svijest o potpunom zaboravu kontinentalne klime i nadu lakoće s kojom će dočekati ljeto. Iako je noć provela u vlaku, danas joj je sve polazilo za rukom. Spomenula je pismo koje mi je jutros ostavila u poštanskom sandučiću. Kod nje, sve mora imati opravdanje, lakoća dana, večerašnji susret, pisanje pisama. I piše opravdano. Naravno, zbog medicinskih i terapeutskih razloga. Pisma su dio vječnosti. Pišući ih, oživljava sjećanje na prošlost, stanje kojega se odričemo i time činimo ustupak tranziciji, nadolazećem kapitalizmu, globalizaciji, jednom riječju – utrci, ma kakvim god se imenima ta utrka nazivala. Pišući oblikuje prošlost i takvu, popravljenu i oblikovanu, pohranjuje u pamćenju onoga koji će čitati. Ispričava se. Da, na žalost pišući ponešto izmijeni, ali i nanovo još jednom proživi. Proživi i promisli proživljeno. Preko ramena gleda prema štednjaku. Ustaje, otklapa lonac i gasi kuhalo.

"Hoćeš?"

"Što?"

"Nešto protiv nakupljenih otrova svakodnevice. U vinu sam skuhala suhi korijen perunike."

"Skuhala si najrazbludniji cvijet secesije?"

“Naravno. Ponekad zaboravljaš da sam liječnica. Dijelom žena, dijelom vještica.”

“Nije mi smiješno. Osim toga, nije li perunika protiv glavobolje?”

“Mhm. Liječi migrenu, ali naravno, kuhana u vodi, a ne u vinu.”

“Možda si je trebala tako skuhati. Kao da me hvata glavobolja.”

“Ali, Dane, pobrkao si uloge. Glavobolja je klasični ženski izgovor.”

“Za što?”

“Za sve.”

“Stvarno me počela boljeti glava. Maloprije. Čim sam pročitao o onom malom.”

“D.J. Kobayagi?”

“Da. Zašto si sačuvala tu vijest?”

“Zato što sam ga poznavala.”

“Molim?”

“Stanovao je u ovoj zgradi, na sedmom katu. Sve do rata. Otac mu je često bivao politički osuđivan. Znala sam ih viđati u liftu. Igrali bi nogomet pred zgradom. Uvijek sami i nekako izdvojeni.”

“Razgovarali ste?”

“To ne. Ako i jesmo, zaboravila sam. Znaš da mi žene pamtimo u slikama.”

“Imala si nešto s njegovim ocem?”

“Ti si lud. Zbog ovakvih pitanja ubijam.”

“Prijetiš?”

“Samo te upozoravam da pokušavaš prijeći granicu bez poziva. Bez putovnice.”

“A ti lažeš.”

“Lažem?”

“Lažeš. Ne vjeruješ da mi je Melek Jaša dvojnik. Prikupljaš dokaze o Goi. Tražiš potvrdu moje priče.”

“Ne tražim.”

“Tražiš.”

“Ako i tražim, to je zato što me zanima sve vezano uz tebe. A u tvoju glupu fikciju vjerujem.”

“Ne vjeruješ.”

“Vjerujem. To ću ti i potvrditi. Pričekaj sekundu.”

“Kamo si krenula?”

“Vraćam se odmah. Idem po dokazni materijal, Jungovo *Tumačenje prirode i psihe*.”

Ponovno sam bio brzoplet. Lud, brzoplet i usamljen. Oduvijek sam znao svoje šupljine i napukline. Valjda sam zato i želio biti netko drugi. Bilo tko, pilot, ložač na ciglani, Melek Jaša. Bilo tko. Malo toga je nepodnošljivo, a ono što je uistinu nepodnošljivo toliko je trivijalno, da je nepopravljivo. Zašto joj sve ne priznam? Bojim se svojih istina kao uroka. Bojim se priznati svoje šupljine i izmišljam neke druge istine. Postavljen sam ukrivo. Ali, ne samo ja. Cijeli svijet je jedno potpuno nelogično selo. Zašto se ne rađamo istodobno? Zašto ne odlazimo istodobno? Ako se već moramo rastajati, zašto se tako jako vežemo?

“Evo. Slušaj što je rekao Jung: kad govorim o sinkronicitetu, smislenom podudaranju u vremenu, tada govorim o podudaranju koje može poprimiti tri oblika.”

“Ipak si me provjeravala.”

“Šuti i slušaj. Prvi oblik sinkroniciteta istodobno je podudaranje izvjesnog duševnog sadržaja s odgovarajućim vanjskim zbivanjem.”

“To nije moj slučaj.”

“Djelomice i jest. Odlaziš u Indiju i pronalaziš dokaze o postojanju Melek Jaše. Ne prekidaj me. Slušaj dalje. Drugi oblik sinkroniciteta podudaranje je osobnog psihičkog stanja s utvarom, snom ili priviđenjem, koja se kasnije pokazuje više ili manje vjernim odrazom *sinkronicističkog*, vanjskog događaja s određene udaljenosti.”

“To bi mogao biti moj slučaj. Samo, kod mene se sve odvija u vremenskoj udaljenosti.”

“Hoćeš prestati? Slušaj kako je Jung definirao treći oblik. Slučaj je jednak prethodnom, samo što se zapaženi događaj odvija u budućnosti, a u sadašnjosti ga predstavlja utvara koja ga ponavlja.”

“Ne vjerujem.”

“Što ne vjeruješ?”

“Ne vjerujem da to piše.”

“Evo ti knjiga.”

Stvarno sam poludio. Poludio sam ja, poludjela je Ružica, poludio je Jung. Da, sve stoji točno kako je pročitala. Znači, ne pucam zbog shizofrenije nego zbog sinkroniciteta. Kada bih joj barem mogao

povjerovati… Ali više ne vjerujem nikome, ni Ružici, ni Jungu, ni sebi. Ipak,

liječnica je, morala bi znati. Treba mi njezina sigurnost. Ovisan sam o njezinu uvjerenju u sebe i u mene. U tu glupu medicinu. Kako je ono rekao Gauss? *Bog računa*.

Sa mnom se preračunao. Negdje je u matematici kiksao. Ili me to udarilo ovo vino s perunikom.

Neka misli da mi je otkrila nešto novo. Zar nije posumnjala da sam odavno upućen u ideju sinkroniciteta i samotvornog smisla? Tȁ, na sinkronicitetu je izgrađena klasična kineska misao. Kineska misao, kao i prostodušni nazori srednjega vijeka. U mene ne sumnja nitko osim mene samog. Na meni je zakazala i ženska intuicija. E, jesam luzer.

Gledam me i šuti. Ponovno nešto kuha. Što stavlja u vodu? Jaja! Majko mila, simbol života. To je previše, čak i za moj morbidni želudac.

Danas me nadjačala. Još uvijek gledam u njezino uho i ne znam na što me podsjeća. Osjećam se gubitnikom. Ne dominiram. Povlačim se i napadam iz zasjede, a ona odolijeva. Ponaša se kao da me tješi. Vjerojatno bi mi željela reći da prianjam za sinkronicitet i tuđe prošlosti i nastojim biti nezavisan od sudbine. Svatko od nas je u nekom obliku paranoik. To znam. Znam i da paranoidnim halucinacijama nastojimo ispravljati neku nepodnošljivu osobinu svijeta. Svoju sumanutost ubacujemo u realnost, a zatim mjerimo dostizanje sreće. Sreće? Što bi to bilo? Iznenadno zadovoljenje jako nagomilanih potreba? Možda. U svakom slučaju, sreća je fenomen kratkih epizoda, kontrasta i nepostojanosti.

Zanimam je jer sam prije trideset godina zaboravio doći na spoj. Osvojio sam je zaboravljanjem. Destrukcijom. Da, destrukcijom, jer zaboravljanje nije ništa drugo doli razaranje tragova. Najpametnije bi mi bilo da je ponovno zaboravim. Ali, to sada više nije tako jednostavno. A potpuno smo različiti.

Kažu, suprotnosti se privlače. Bez veze. Smisao života nam ipak određuje način na koji postižemo zadovoljstvo. Što radim ovdje, u njezinoj kuhinji? Pokušavam vidjeti je li sretna pored mene. Uspijevam li je ushititi svojim običnim, svakodnevnim postojanjem?

Oljuštila je jaja, složila ih uz kruh, na tanjurić istresla sol.

“Zapalio bih.”
“Pušiš za vrijeme jela?”
“Pušim.”
“Zar na cigaretama ne piše da su štetne za zdravlje?”
“Da, piše…”
“Ali?”
“Ali to je jedno od rijetkih upozorenja pa računam da mi ga je možda pametnije ignorirati.”
“Ne razumijem.”
“Eto, upozorenje *ubija* nije pisalo na licima sudaca trgovačkog suda, a zbog njih je neki dan umro Spajić.”
“Neke stvari se ne mogu izbjeći.”
“Dobro. Onda ćemo potražiti drugi primjer. Kažu, treba izbjegavati šećer.”
“I sol.”
“A piše li na njima da ubijaju?
“Ne piše.”
“Piše li na licima uzornih muževa da su svoje žene ostavili bez hormona i volje.”
“Ne piše.”
“Eto… A na cigaretama piše, zato mi se upozorenje čini naivnim. Glupo mi je u njega povjerovati.”
“Ti si nešto ljut?”
“Ljut? Ni najmanje.”

Nisam ljut. Ja sam, Ružice, nesiguran. Nesiguran sam i u tebe i u sebe. U tanjuriću je sol. Uz tanjurić je i papar u zrnu. Igra. Ona se igra sa mnom. Igra se, i to je dobro. Jedan od znakova da joj je stalo do mene. To što se teško obuzdavam nije zbog nje. Moralno je ocjenjujem, a to me umara. Osim toga, vidim je krivo. Moralno rasuđivanje niječe očitosti. Sve što vidim i što utvrđujem razumom, prestaje biti istina sama po sebi. Istinu o Ružici zamagljuju moje moralne ocjene. A zašto bih je ocjenjivao? Zato što ne uspijevam pronaći pravilan omjer nagona i razuma.

Pogled joj je tužan. Razočarana je. Večeras je od mene očekivala puno više. Najbolje će biti da ustanem i odem. Izmislit ću nešto.

Neku obavezu. Danica me čeka, moram joj nešto odnijeti. Ustajem. Ona ne diše.

“Ideš?”

“Moram.”

“Kako si to složio papar?”

Zaista. Nesvjesno sam posložio zrna u obliku slova Ⰴ, *dobro*. Možda se tješim? Ili ipak znam? Da. Znam. Dobro je. Otići ću i to je dobro. Predahnut ćemo oboje, posložit ćemo se u lažima i istinama. Dobro je. A zašto i ne bi bilo dobro?

Ne zadržava me.

Izgubila se negdje. Klapa ladicama. Pali i gasi svjetla.

Uh, dobro je.

Kao da su stvari postale podnošljivije. Vidi, stvarno. Napisao sam slovo Ⰴ. Dobro je što nisam otišao. Na kraju krajeva, bilo bi glupo.

Pustila je Mariju Callas? Ostat ću još malo. Samo malo. Neću joj pokazati da mi je stalo. Pojest ću jedno jaje. Hm, baš mi prija. I vino je nekako bolje nego prije.

Što li radi? Ne pojavljuje se. Dobro je. Nadvladao sam sebe. Ipak, dakle, starim. Eh, Dane, jest, luzer si, ali napreduješ. Ne prenagljuješ. Dobro je. Dobra je i ta Callasica.

9

Eratostenovo sito

naputak: 9 je bez ostatka djeljiv s brojem 3 i sa samim sobom, brojem 9 te je broj 3 *alikvot* broja 9



 [t]

… o broju 9…

Četvrti sretni broj i prvi kvadratni sretni broj, izuzme li se broj 1.

Sretni brojevi pronalaze se Eratostenovim sitom, dijele mnoga svojstva prostih brojeva, premda tvore niz nešto kraći od niza prostih brojeva: 1, 3, 7, 9, 13, 15, 21, 25, 31, 33, 37, 43, 49…

t ⴸ – glagoljički znak (Z – zemli – zemlji), ima numeričku vrijednost broja 9.

Grad držim pod nogama. Tutnji mi pod stopalima, a Ružica je zaspala.

Neko sam je vrijeme promatrao. Potom sam se osjetio suvišnim. San ne podnosi očevice. Sanjala je. Pratio sam joj brze pokrete očnih jabučica pod vjeđama. Je li tako izgledala i čarobna aleksandrijska Hipatija?

Ustao sam, odjenuo se i otišao. Svjetlo u predsoblju ostavio sam gorjeti. Spustio sam se liftom. Bilo mi je svejedno hoće li me progutati klaustrofobija. Smirio sam se. Postao sam netko drugi. Mijenjam se. Oduvijek. Kao bez volje. Kao bez svijesti. Izašao sam na ulicu. Oglasio se ćuk.

Grad mi je pod nogama. Uspavan i trom. Kiša udara ravnomjerno, otapa neonsku rasvjetu i žmiganje prometne signalizacije. Ćuk i kiša ove godine se javljaju samo noću.

Grad mi je pod nogama. Kako je ono rekao Vidal de la Blanche? Ljudi se nekoć nisu rasprostirali zemljom kao mrlja ulja. Skupljali su se u gradovima, koraljno. Svojim su životima činili nakupine uzastopnih slojeva.

Jesmo li kao koralji? Okamenjeni, a živi?

U gradu sam. Unaokolo su ljudi, a ipak, osjećam se posve sam. Ne znam pogađa li me *ljubav* ili *otuđenje*. Možda prije otuđenje, paradoksalno osjećanje izraslo iz dviju oprečnosti – nekontrolirane potrebe za životom u gomili i nesposobnosti prepoznavanja srodnih duša. Neparan sam. Neparan sam, a ovisan o parnosti.

Jesu li neparni bili i renesansni *savršeni građani*? Kako je tada, za renesanse, odlučeno u Firenci? Savršeni građani posvećeni su dostizanju *sreće, pustolovine, pravednosti, mudrosti i ljepote*. Utopija!

Fortuna, ventura, ragione, prudenza, bellezza… Čista utopija, kao i svaki drugi zahtjev postavljen bez plana. Evo, na primjer, Osijek. Izgrađen je bez reda i rasporeda. U srcu Slavonije, a prepun nekih oštrih zavoja. Volan mi izmiče iz ruke i sada, pred zoru, u uspavanom gradu, na praznim ulicama… Kao da nije bilo uvjeta za okuke pod manjim nagibom. U Osijeku se oduvijek živjelo bez plana. Plansku izgradnju Tvrđe remetilo je neplanirano izrastanje Gornjeg i Donjeg grada. Okrenuli smo i ravnicu onako kako nama odgovara. Čak i Dravu. Prilagodili smo je sebi. Ugnijezdili smo se u njezine meandre onako kako se htjelo nama, a ne njoj, rijeci. Pecamo u pola grada, sadimo kukuruze u Zimskoj luci, sjedimo po bentovima kao da smo izrasli u bistroj vodi, a ne u slavonskom blatu i ilovači.

Kakav bih bio da sam, kojim slučajem, predodređen za život u Aleksandriji, *planskoj* metropoli? Aleksandrija je izgrađena po principima geometrije. Njezine ulice pratile su oblik klamisa, kratkog ogrtača makedonskih konjanika. Pravilan, rešetkasti raspored imao je viši smisao. Kao i cijeli grad.

Aleksandrija je temeljena na ljudskom umu. Ona i sve u njoj. Njezina knjižnica, sveučilište, naklonjenost filozofiji i matematici. Rodni grad Zapada izgrađen je planski. On, i njegova knjižnica, hraniteljica umova i raspaljivačica mašte. Epicentar ljudske misaonosti. Čuvano i nadzirano žarište ideja.

Dvije stotine godina prije Krista, aleksandrijsku je knjižnicu nadzirao Eratosten. Sjedio je nad znanjima, čuvao ih i drhtao nad njima, u predahu računajući (i pogađajući) opseg Zemlje, plavog planeta. Znanja su mu bila nadohvat ruke, a on je znao birati. Od svih raspoloživih znanja izdvojio je teorem iz Euklidovih *Elemenata* i dužinu sjene u Aleksandriji, točno u podne, na dan ljetnog solsticija. Izmjerio je Zemlju, a da se nije ni pomaknuo iz Aleksandrije, grada spoznaje.

Ipak je sjever Afrike prostor čuda. Ondje se događalo sve: Egipćani, piramide, Aleksandrija, Isus… Čak i Pitagora. Mistična duša koju su kasnije uspoređivali s njegovim suvremenikom Siddhartom Gautamom Budhom, a nešto kasnije i s Isusom. Pet stotina godina

prije Krista, Pitagora i Buda, propovijedaju gotovo istodobno, i šalju istovjetne poruke: treba voljeti neprijatelje, osloboditi se posjedovanja, kočnica na putu dostizanja božanskih istina, biti blagonaklon prema svakom obliku života…

Svaki od njih imao je svoja iskušenja, čeličenja i otvrdnuća. Pitagora je sebe spoznao na sjeveru Afrike, u svojim zrelim godinama. Nakon trinaest godina morao je napustiti Egipat. Njegova okultna izobrazba prekinuta je osvajanjem Perzijanaca i izgonom u Babilon, grad poznat po svojoj osebujnoj matematici. Pitagora je ondje, protjeran i zasužnjen, još jednom ojačao. Uz egipatske hijeroglife i esenske tajne obrede, uputio se i u babilonske spoznaje.

Naučio je gospodariti svojim astralnim bićem. Istodobno se pojavljivao na različitim mjestima, hodao nad vodom, zauzdavao vjetar i more. U pedesetoj, vratio se na Samos. Odlučio je progovoriti i poučiti izabrane kako je broj sve, a matematika religija. On je taj koji joj je skovao naziv. Prvi je posegnuo za riječi *matema*, i osvijetlio njezinu pozadinu, privlačnu zbog mnoštva brojevnih odnosa. Pojašnjavao je tu privlačnost i tumačio je. Relacijama. Omjerima. Vezama.

Pitagora je imenovao iracionalne brojeve. Nazvao ih je *alogon-neracionalan*, ali i *ono o čemu ne treba govoriti*. Otkrio je postojanje *iracionalnih brojeva*, ali ne i način na koji bi ih valjalo uklopiti u racionalan svijet. Proglasio ih je *tajnom*. Tajnom zbog koje su poneki ostali bez glave. I danas je tužno prisjetiti se Hipasusa ubijenog zbog pogaženog zavjeta šutnje i izbrbljane vrijednosti drugog korijena iz dva.

Ali, sve bih ti to oprostio, Pitagoro. Sve do jednog otkrića, sve do jedne utopije. I opraštam ti. Opraštam ti sve, osim što si brojeve podijelio na parne i neparne.

Što ti je to trebalo? Čemu? Brojeve si povezivao s idejama i u tome ne vidim ništa loše. Oblik igre, možda zabavu. No, što ti je trebalo neparnim označiti mene, Danu Puljiza, anonimca iz Osijeka? To si mi ti učinio.

Ti i Eratosten. Taj se požurio izmjeriti zemlju. Kao da je time nešto doznao… Ja sam je i oplovio i ophodao, pa ništa. Glup sam, gluplji negoli sam bio prije. Upinjem se i pokušavam razmišljati racionalno. Kontroliram svoje želje i izjave. Svejedno. Kao da se ne

pomičem s mjesta. Zapravo, pomičem se, nekamo unatrag. Uvijek unatrag, uvijek sâm i uvijek neparan.

Parkiram pred zgradom broj jedan. Izlazim. Pogledam na pločicu uz ulazna vrata i tješim se, dobro je. Broj jedan jest neparan, ali je sretan. Nije to mala stvar, stanovati na broju koji je sretan. Penjem se prema trećem katu, odbrojavam svakih trinaest stepenica. Zadovoljan sam. Jedan – sretan, tri – sretan, trinaest – sretan. Sretan, sretan, sretan. Svi do jednog neparni, a sretni, čak i trinaestica, mjera udaljenosti niza stepenica. Svatko normalan vjerojatno bi se zabrinuo… Već su me pozivali pristupiti udruzi *triakaidekafobičara*, fanatika opsjednutih strahom od broja trinaest. Ali, ne, ja im ne pripadam… Trinaest je peti sretni broj, šesti prosti broj, sedmi broj Fibonaccijevog niza. Otključavam vrata stana broj sedam. Broj nad ulaznim vratima čini me dodatno zadovoljnim. Privjesak se njiše i na njemu glagoljički znak Ⰶ. Ž, živjeti. Sedam. Živjeti.

Ulazim i zatječem miris ustajalog zraka. Postajem nemiran. Sâm sam i neparan. Ne palim svjetlo. Prilazim prozorima. Glavom mi odbija uvijek isto. Sâm sam i neparan.

Pitagora. On je taj koji je broj pet nazvao Afroditinim brojem, brojem ljubavi. Kriv je Pitagora i onaj Eratosten. Pet su zaboravili označiti sretnim brojem. Možda njima nije bio sretan… Zašto bi ga onda označavali sretnim ako njima nije bio? A zašto ne bi? Toliko je toga označeno krivo pa se Zemlja i nadalje vrti.

S peticom kao sretnim brojem bilo bi lakše. Drugima možda i ne, ali meni bi… Zaista, bilo bi mi lakše kada bih se uvjerio da se iza Afroditina broja krije sreća…

Vratio sam se kući. Ružica spava. Sâm sam kao pas.

Što bih trebao učiniti da bih bio sretan? Pronaći red u neredu. Evo, buljit ću u ove dijagonale, u *Ulamovu mrežu* i vidjet ću sve što sam vidio noćima prije. Neparni su se lijepo razvrstali. Lako ih je pronaći. Razmjestili su se kao rođaci na pokopu, pokrili su jedan drugog po dijagonalama.

65	64	63	62	61	60	59	58	57
66	37	36	35	34	33	32	31	56
67	38	17	16	15	14	13	30	55
68	39	18	5	4	3	12	29	54
69	40	19	6	1	2	11	28	53
70	41	20	7	8	9	10	27	52
71	42	21	22	23	24	25	26	51
72	43	44	45	46	47	48	49	50
73	74	75	76	77	78	79	80	81

Ulamova mreža.

Gledam, ali mi na pamet ne pada nikakva logika. Što povezuje moje brojeve? Nisam ih birao. Ni jedinicu na zgradi, ni treći kat, ni sedmicu na vratima stana, ni trinaest stuba između dviju razina…

Ignoriraj dijagonale! One mi neće ni pomoći ni odmoći. Ako je Pitagora znao sve o snazi brojeva, zašto nije ostavio neki jasniji znak što mi je činiti?

Neparan sam i to mi smeta.

Ugasit ću svjetlo. Otvorit ću prozor i duboko udahnuti.

Ozon. Noć je još uvijek svježa. Ponovno kiši. Čuje se ćuk. Dobro mi je. Miran sam. Disanje mi je pravilno.

Ružica spava. Ona je normalna. Ipak, nije ih uspjela sakriti. Jasno sam ih vidio. Anti-bebi pilule drži na noćnom ormariću. Ne želi moj plod. Pa što? Ne želim ga ni ja. Ali moja želja rezultat je racionalnosti. Ona, Ružica, ona je kriva. Kriva je duboko i istinski. Ona ne želi biti majkom moga djeteta. Ne zato što je to dobra ili loša odluka. Ona to naprosto ne želi biti iz emotivnih razloga.

Sâm sam. Sâm sam i neparan. Gdje mi je ono Eratostenovo sito?

Buljit ću u njega koliko god trebalo, valjda ću jednom nešto shvatiti.

Kako ono? Parni brojevi leže u drugom, četvrtom i šestom stupcu. Brojevi koji u sebi sadrže peticu, nalaze se na svakoj petoj *rastućoj*

dijagonali. Brojevi koji sadrže sedam, nalaze se na svakoj sedmoj *opadajućoj* dijagonali, počevši od druge.

Hm, moj problem leži među brojevima koji u sebi sadrže peticu. To mi je jasno. Da vidim… Uključit ću razum… Na kojem broju stanuje Ružica? Na broju deset.

Desetica je na *rastućoj* dijagonali. Na kojem katu stanuje? Na desetom. S koliko su stuba odijeljeni katovi? S petnaest. I petnaest je na petoj, rastućoj dijagonali.

N	P	N	P	N	P
1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42
43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54
55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66
67	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78
79	80	81	82	83	84
85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96
97	98	99	100	101	102
103	104	105	106	107	108
109	110	111	112	113	114
115	116	117	118	119	120

Eratostenovo sito.

Zapravo, Ružica je, preko datuma rođenja pa sve do registracijskih pločica, potpuno poredana *petom, rastućom dijagonalom*. I, što s tim?

Zapalit ću. Moram srediti misli. Ona je, dakle, *petica*. Označena je Afroditom, odnosno, Afroditinim brojem koji, zbog Pitagore i Eratostena, nije uvršten u sretne brojeve.

Ne razumijem samoga sebe. Ma, gdje sam ostavio cigarete? Nema ih. Sada, kada mi najviše trebaju, njih nema. Evo neke prastare kutije. Što je to? Poluprazna kutija *Croatie*?

E da… Kako stvari stoje, popušila je *Croatia*, popušio sam i ja. Nikotin, i mnogošto gore. Još jednom ću stati. Krenut ću redom…

Dobro, dakle, Ružica je u znaku nesretnog broja ljubavi, ali je sretna, pije anti-bebi pilule, to je ne zabrinjava, živi po svom ne osvrćući se na mene.

A ja? Ja sam označen sretnim, ali neparnim brojevima.

Znači li to da ću biti sretan dok sam sâm?

Glupost. Pa sam sâm, a nisam sretan!

Ali… Ako bih bio iskren, ne mogu reći da sam baš posve sâm. Tu su ipak Danica, Luka, Ružica, starci… Ili… Možda na svakoga od nas vreba neko pravilo Eratostenova sita, a mi smo zaboravili kako se pravila trebaju tumačiti? Protisnuti smo, to da. Svojstva su nam se nataložila na dnu naših posuda, trunje i otpaci plivaju gore po površini, svakim danom vidljiviji i uočljiviji. Možda mi je Pitagora to želio poručiti? Možda je s tom nakanom Eratosten objelodanio svoje sito?

Umoran sam.

Obilježen. Sitom, nesanicom, ludošću. Sjest ću, zapalit ću još jednu. Smirit ću se. Gledat ću u svoje jedrenjake, u maketu luke Diu. To je oduvijek pomagalo. Evo, i sada me umiruje. Umiruje me to što je Melek Jaša opstao, a nosio se s najjačima. Kako je samo utvrdio istočnu stranu obale! Znao je, baš je znao. Držao ih je na udaljenosti. Sve do jednoga. Punih trideset godina. Mora da se i Vasco da Gama pitao isto što i ja: Kako li je znao? Jadan Vasco… Njega je promašilo toliko toga. Promašio ga je čak i glas njegove žene Catarine. Nije je čuo ni kada mu je priznavala…

Jesam li iz Italije odnijela bilo što drugo osim sifilisa? Tražila sam Vasca, trebala sam ljubav, a donijela sam smrt.

Sve što posjedujem moram urediti i složiti. Sâm Bog zna tko će iza mene vršljati po mojim stvarima. A stvari su smeće. Prekopaš li po kompostu iza kuće, znat ćeš što se iznosilo na stol; pregledaš li nečiju haljinu, doznat ćeš bez čega ne može; ispovijeda li ti tko svoju boljku, znat ćeš kako ju je zaradio.

E, nećete. Nećete kopati po meni. Jesam luda, to ne odričem. Ali nećete…

Gdje mi je ona škrinja? Nisam je otvarala od dana kada sam je donijela iz Italije.

Uspomene.

Teške su. Tko bi pomislio da ih se toliko nakupilo? Moji tragični posjedi: četka za kosu, pudrijera, nojevo perje, uvojak kose, povezani rupčić, a u njemu… Šaka zemlje. Zemlja… Ista ona na koju sam pala prije negoli sam se zavjetovala. Zemlja i riječi, sve je to uspomena. Sjećaš se, Bože? Sjećaš se kako sam Ti se obraćala? Griješila sam… Zavjetovala sam Ti se na onoj prevrtljivoj talijanskoj grudi da neću prijeći preko Tvoga praga prije no što okajem sve do jednoga grijeha. Neću Ti dosađivati. Niti ću Ti kucati na vrata. Kriva sam.

Jest. Tako sam se zavjetovala i u spomen ponijela grumen zemlje. Šaku praha. Jadna li sam… Pregrizla sam Italiju i grijeh. Pregrizla, prožvakala i probavila. Nosim ih i danas u sebi kao što se nosi pokvareni zalogaj. Muka me ne napušta, ali više nije blizu srca. Spustila se u želudac. Prešla je na zube, kožu, kosti. Zbog nje mi se tijelom otvaraju rane, slabe mi oči, napušta me vid.

Kakvom si me to načinio, Bože? Jesi li mi slabosti udijelio s nekom višom svrhom? S nekim dubljim ciljem? Nisu to pitanja za neuke. Poznajem samu sebe koliko i predmete u ovoj škrinji. Površno. Maglovito.

Dotičem četku, nojevo perje, uvojak kose i počinjem se prisjećati. Njih, svojih uspomena. Ponovno ih prepoznajem, ponovno ih prihvaćam. Kao da ih je netko drugi skupljao… od mene odmicao.

Gle, kristalna čaša! Dar doktora Benivienia. Rekao je, ponesi je, ona je magično zrcalo prikriveno oblikom čaše. U njoj ćeš me pronaći ako me poželiš vidjeti. Čudila sam se. Kako čaša može biti zrcalo? Doktor Benivienia, naravno, imao je odgovor.

"Ispuniš li je čistom vodom, u njemu ćeš vidjeti cijeli svijet. Čaša je ogledalo iz kojega se stvari istodobno vide iznutra i izvana. Zovu ga trećim okom, čakrom i intuicijom."

Mislila sam, izmišlja. Nisam mu povjerovala. Ipak, nekoliko puta sam je ispunila vodom. Prvi puta, nakon što sam primijetila znakove bolesti. Ponadala sam se da će me čaša utješiti, da će me njezina magičnost ozdraviti. Uzalud. Sve što sam vidjela u vodi bilo je da si ovoj boleštini podlegao i ti koji si me zarazio, doktore Benivienia.

Čula sam te kako me pitaš je li mi žao… Eh, žao. Kao da je žaljenje jedino stanje očaja. Bilo mi je svakojako. Sumanuto i nespokojno. Eto kako mi je bilo. Bilo mi je tako da sam porazbijala sve što sam dohvatila. Bacila sam i čašu. O pod, pa o zid, na koncu u kamin. Nije pukla. Odoljela je. Valjda je to njezino treće oko jače od mojega jada i nevolje.

Podignula sam je. Nadjačala me… Razmišljala sam što bih joj trebala učiniti. Odgovor mi se otkrio sâm po sebi. Odložila sam očišćenu i ulaštenu čašu i prionula pripremanju ručka. Mislila sam, ako mi je umrijeti, neka se barem pošteno najedem. Nadgledala sam kuharicu onako kako se to čini za blagdana. Znalački sam je držala na oku. Stol sam postavila svečano, upalila svijeće i raspustila poslugu. Poželjela sam ponovno biti puna snova. Osjećati ono što sam jednom osjećala za Vasca. Nadala sam se, ako nas izdvojim i osamim, dogodit će se čudo. Sve će postati kao prije.

A on? Čula sam ga kako ulazi u uobičajeno doba. Ušetao se nadmeno, dugačkim korakom. Ništa nije zamijetio. Sjeo je za stol i zijevnuo. Svejedno mu je poslužujem li ga ja ili služinčad. Uh, poželjela sam ga otrovati! Obuzdala sam se. Čak sam se i osmjehnula. Poslužila sam kamenu juhu. Grah je dobro rodio pa se lijepo napuhnuo. U tanjurima se doimao baš kako treba, kameno, poput morskih oblutaka. Okusom sam bila zadovoljna. Vidjelo se da nisam štedjela ni mesa ni začina. Nakon juhe sam iznijela tamales de papa, punjene lignje u umaku od rajčica, a za njima složenac od bakalara i jaja. Natočila sam vino i nazdravila. U kristalnu sam čašu ulila vode s izvora. Bistre. Hladne. Tek rođene. Vode bez straha i osjećaja.

On je jeo i pio, pio i jeo. Glavu nije pridizao sve do bakalara. A njega sam, svega mi, dobro posolila… Posolila sam ga tako da je nakon drugog zalogaja dreknuo.

"Vode, ženo!"

"Vode?" činila sam se nevještom. Dodala sam mu vodu. Spremno. Radoznalo. Da, tada sam još uvijek bila radoznala. Čaša

mu je u ruci zasjala i sve sam vidjela. Otići će u Indiju. Po treći, posljednji put. Čaša mi je rekla da za nas više nema vremena. Nema vremena? Kako možemo nemati ono što nikada nismo posjedovali? Ako smo ga i imali, ono je u sebi sadržavalo svakoga trunja. Planove, ambicije, taštine, strahove i nerazumijevanje. Ti si me mimoilazio, Vasco. Kao posjed zarastao u šikaru. Ja sam venula, a ti si uzvikivao: "Začini okreću svijet, povijest i budućnost!"

Dala sam ti ono što sam imala. Izrodila sam ti, Vasco, sinove i kćeri. Hej, šestoricu sinova! Uzalud. I to se pokazalo naopako. Kao što si mi oteo sebe, oduzeo si mi i njih, moja čeda. Oduzeo si mog Estêvãa, Paula, Christóvãa i Álvara. Vuku se s tobom po tuđini. Osvajaju nečiju zemlju. Kao da zemlja donosi sreću? Prah, Vasco! Sve je to prah.

Čudno. Dok sam te voljela, hranila sam se tvojom šutnjom. Vjerovala sam da se iza nje kriju divne rečenice. Krivo! Tko me je umjesto tebe činio živom i poželjnom? Tvoj rob i tvoja sjena dovedena s istočnih mora – Ahmad! Hranio me nekim travama što jačaju srce i rashlađuju oči. Tješio me u nesanicama. Uvjeravao me kako je nesanica vrlina jer spavači nikada nisu ravni nespavačima.

Tješio me Ahmad Ibn Majid, Maur koji te prezirao. Čudiš se? Samo se čudi. Duša ti je negdje blizu, Vasco. Osjećam je, još uvijek me obilazi. Obilazi me sada, kada sam i sama sebi prekobrojna.

A gdje si bio kada sam djecu stavljala na počinak? Gdje si bio, Vasco, kada ih je Ahmad uspavljivao? Ispričao im je tisuću i jednu Šeherezadinu priču. Onako kako je Šeherezada održavala budnim cara Šahrijara, tako je Ahmad držao budnom mene, tvoju obitelj, djecu, nas. Još i danas ga čujem.

"U perzijskome gradu Samarkandu stolovao je car Šahrijar koji je zbog izgubljene vjere u žene svake noći ubijao po jednu djevojku. Kada je u Samarkandu ponestalo djevojaka za udaju, vezir je pred cara Šahrijara doveo svoje dvije kćeri – Šeherezadu i Dunjazadu…"

Eh, kako sam uživala. Ahmadov me glas prenosio u Šeherezadin lik. Možda sam zbog nje i sama prestala spavati? Do jutra bih smišljala što bih ja na Šeherezadinu mjestu ispričala Šahrijaru. Kakva bi bila moja matematika? Kako bih ga zabavila i odvratila od bijesa? Bih li mu uspjela biti drugačijom od drugih?

Okupljali bismo se oko Ahmada, a vrijeme se počinjalo topiti brzinom kojom se med sjedinjuje s vrućim čajem. Vrijeme su odnosile priče. Svakojake. Priča o trgovcu i duhu, priča o bagdadskom brijaču, zgode iz mnogostupnog grada Irema, zapisi o

zaljubljenom, maloumnom i nepismenom učitelju, dogodovštine sa Sinbadovih putovanja. I na kraju, pred počinak, po zahtjevu malog Estêvãa, uvijek jedna te ista priča. Iz večeri u večer, jedna te ista. Ona o nadmudrivanju vezira Šimasa i dvanaestogodišnjega dječaka, sina cara Džilijada, zbog kojih je Estêvão postavljao uvijek jednaka pitanja.

"Ahmade, ni meni nije jasno kao ni njemu."

"Kao i kome, Estêvão?"

"Pa kao i tom dječaku, sinu cara Džilijada."

"A što ti nije jasno, efendija Estêvão?"

"Zašto ljudi toliko jako vole zemaljski život kad će ga, prije ili kasnije, morati napustiti? Zašto ih Bog tako muči?"

"Bog je stvorio čovjeka da ga voli."

"Ali ga ipak muči."

"Ne muči ga, efendija. Bog je čovjeku iz ljubavi darovao volju."

"Što će ljudima volja?"

"Ljudi voljom mogu za zemaljskoga života zaraditi blaženstvo."

"I onda ne umiru?"

"Umiru. Kako ne bi umirali? Ali to prestaje biti važno."

"Zašto, Ahmade?"

"Eh, zašto. Jednom blažen, uvijek ostaje blažen."

"I ja bih bio takav, Ahmade."

"Bio bi? Tada ćeš takvim valjda i postati."

"Ali, kako ću postati blažen, Ahmade?"

"Djelima."

"Znam li ja ta djela, Ahmade?"

"Znaš, dušo. Jedno od njih je i otići na vrijeme u postelju. Blažena se djela prikupljaju od najranijih dana."

"Pa to nije teško, Ahmade."

"Nije, efendija. Hajde! Kreni i s lakoćom napravi blaženo djelo!"

Večeri s Ahmadom nizale su se i nizale. U njima mi se razbistrilo, Vasco, i to da svijet ne obrću začini, nego priče. Sve je u glavi. Radosti i prijevare, zločini i nagrade. Varala sam te s Ahmadom iz večeri u večer. Varala sam te, Vasco. Bez dodira. Bez pogleda. Bez predumišljaja. Slušala sam ga i bila sam njegova. Eto, Vasco, to sam ti morala reći dok ti je duša još negdje na Zemlji.

Nismo uspjeli biti blaženi.

Nismo znali.

Ahmad je rekao, blaženstvo se dostiže svojom voljom.

Negdje smo pogriješili.

Eh, Vasco. Što bih ti još mogla reći?

Ništa što ne znaš i sâm.

Nismo znali. To ti je. Krivo smo željeli. Oboje. Nismo znali.



Seid Alija se oprezno nakašljao. Već je neko vrijeme tražio način kako prekinuti Jašinu zaokupljenost razvijanjem mansube.

"Živio, Jašo!"

"Živio? Ja sam svoje odradio, Alija. Dani su mi za leđima…"

"Čuj, dani su ti za leđima, a nadživio si i Vasca i svakog drugog dušmanina. Nadživio si njih, nadživjet ćeš i nas!"

Jaša se zamislio nad Alijinom dosjetkom. Posljednjih ga noći pohodi anđeo smrti, Azrail. Pohodi ga i mami. Nutka ga zlatnom jabukom i umanjuje mu preostalu snagu. Iz noći u noć. Nije dobro jer kada se Azrail zainati, taj ne odustaje. Neće to na dobro. Neće na dobro, ali neće ni na loše. Svakome dođe da život privede kraju. Što ga ovaj Seid Alija plaši? Jadan bi on bio čovjek kada bi ovdje dovijeka ostao. A i kome, uostalom? Valjda drugima na ruglo?

"Ne dao Bog istinitosti tvojim riječima, Alija! Koji bi čovjek mogao poželjeti nadživjeti svoje sinove i prijatelje?"

"Ali ti Jašo, nisi bilo tko."

"Pred Bogom smo svi jednaki."

"Jesmo. Tu si u pravu. Ipak, ja te vidim još godinama… čilog i borbenog."

"Kažem ti, Alija, uskoro će se za moju dušu učiti sura Jâ-Sīn."

"Šuti, Jašo. Čut će te Azrail."

"Čut će me, kažeš? Ha-ha-ha… Ne brini, Alija. Dok ne čuje, ispijat ćemo svatko iz svoje čaše ono što nam je zadano."

"Ma, znam, Jašo, ali…"

"Jaranit ćemo bez straha od onoga što dolazi, jesi li me čuo?"

"Ti govoriš o smrti kao da je to nešto što biraš od svoje volje."

"Malo toga mi biramo, Alija."

"Pa to ti i govorim, Jašo."

"Ali smo veliki onoliko koliko umijemo podnijeti."

"Znam, ali… O smrti govorimo."

"Sve ti je to, prije ili kasnije, jedno. Zemlja."

"Ne razumijem, Jašo."

"Vidiš ovaj znak?"

Jaša se prignuo i posegnuo za mastilom. Vraćalo mu se. Vraćale su mu se slike, neke otrgnute rečenice, neka slova koja je još u Dalmaciji pisao. Uhvatio je pero i vješto, lako napisao glagoljički znak Z.



"Što ti je to?"

"To je ono što smo bili i ono što ćemo biti."

"Taj znak?"

"Taj znak."

"Pa što ti je to?"

"To ti je moje pismo, Alija. I na mojem pismu, to je ono što oduvijek jesam. Zemlja."

"Zemlja, kažeš?"

"Zemlja, Alija."

"Ali, ja te vidim čovjekom, a ne zemljom."

"Eh, Alija. Dragi je Bog htio da na ovoj Zemlji učinim od svoga života sve po svojoj volji. Živio sam kako sam najbolje znao i umio, a on mi poručuje, dosta je bilo."

"Baš ti poručuje?"

"Poručuje mi, kako ne…"

"Ti ga čuješ?"

"Čuje ga svatko tko ga želi čuti."

"I što kaže? Govori li nešto i o nama?"

"Govori mi da je kraj dinastije koja je dva stoljeća vladala Gudžeratom."

"Jadan ja."

"Zašto ti, Alija?"

"Padne li naša vlast, pao sam i ja."

"A, ne, nije tako. Nije to baš prijelazno."

"Je li ti Bog poručio nešto za mene?"

"Poručio mi je da si snalažljiv i da za tebe ne brinem."

"Ja bih radije da ipak brineš… Ovaj de Menezes, taj baš ne miruje. Doći će me glave."

"Neće. I njegova je na izmaku."

"I to ti je rekao Bog?"

"Jest. Rekao mi je. Pobjeći će pred Samorinom negdje kod Kalikuta."

"Dakle, da ne brinemo?"

"Ne brinimo, Alija."

"Želiš da zaigramo?"

"E, ta ti je na mjestu."

"Bi li volio neku posebnu mansubu?"

"Najradije bih zaigrao devetu."

"Devetu? Nju nismo igrali već dugo."

"I još bih nešto, Alija."

"Reci, Jašo."

"Pozovi Nihadu. Reci joj neka zapjevaju."



Poželio je pjesmu. Tko će znati što ga je spopalo? Ali, vidio sam, baš je poželio. Pokušao sam i ja zapjevati. Nije me išlo. Grlo mi se stezalo i ispuštalo samo neke neljudske glasove. A baš sam poželio ispjevati pjesmu za svog Jašu. Što ćeš, nije nam svima od svake milosti dano.

Nihada se dobro držala. Vidio sam, najradije bi plakala, ali… Dobro je, pokazala se hrabrom, odolijeva. I suzama i osjećajima. Surma joj se tek neznatno razmazala. Ispjevala je Jašinu omiljenu pjesmu, onu o ruci na kojoj su dom podigle sve vrline. Sinovi su je pratili na udaraljkama, a Sakina ih je mlada radžinica nadglasavala tonovima s vine.

Čovjek bi rekao, poludjeli su svi koliko ih je. Tko bi se, pored čovjeka na umoru, uhvatio pjesme, udaraljki i vine? Ali ne može se tek tako protiv Jašine volje. Tijelo ga više ne sluša, to je istina, no želja mu je još uvijek snažna. Nadjačao nas je sve, koliko nas god bilo oko njega.

Morali smo pjevati i hiniti radost. Sakina je radžinica nekoliko puta ponavljala jednu te istu pjesmu. Već sam je i ja naučio napamet. Tko bi rekao da je Jaša volio pjesmu o ženi, s tijelom nalik vrbovoj grani i s plahom prirodom sličnoj žednoj gazeli? A ja sam mislio da njegove misli ne zaokuplja ništa drugo osim kamena i zidina.

Svi smo mi neki drugi. Neki drugi…

Što je sada? Zove me? Sve je otpustio, želi da baš ja, Seid Alija, ovu noć ostanem uz njega. Neka uzmem i oružje? Što li mu je? Možda strahuje od Azraila? Njegova Nihada mi domahuje… Razgovarala bi…

"Reci, Alija, reci mi."

"Rekao sam ti, hanuma, sve što se moglo vidjeti."

"Reci mi još jednom."

"Da krenem od početka?"

"Kreni."

"Jaša je brzo zaspao."

"Je li ležao na leđima?"

"Jest, baš je ležao na leđima."

"I ti ga nisi okrenuo?"

"Gdje ću ga okretati, jadan ne bio?"

“Pa, lijepo sam ti rekla, Alija, loše sanja uvijek kada je na leđima. Trebao si ga okrenuti.”

“Trebao, trebao… Nisam ga okretao, nego sam ga slušao.”

“Veliš, nešto je govorio?”

“Nije govorio, nego je buncao.”

“O čemu? Da nije o neprijateljima?”

“Nije nikoga od ljudi spominjao.”

“Nego?”

“Nego, nego? Zar ti baš sve moram govoriti, hanuma Nihada?”

“Govori, nesrećo nijedna. Meni Jaša ne bi izdahnuo na rukama kao što je netom izdahnuo tebi. Ja sam ta koja ga i mrtvog čuva…”

“Spominjao je anđela Azraila.”

“Jadna ti sam.”

“Azrail ga je nutkao jabukama… Valjda ga je mamio onim drugim svjetovima.”

“I? Jesi li mu prinosio jabuke što sam ih po sobi pometala?”

“Jesam, ali nije pomoglo.”

“Nije pomoglo?”

“Jok! Jaša se probudio oko ponoći. Nije htio jabuka, ali je želio raštike. Kada mu je nisam mogao dati, jer to je nama nepoznato jelo iz njegova staroga kraja, rekao mi je da Azrailu više neće moći odoljeti.”

“Znala sam… Jesi li mu barem izmasirao prsa?”

“Hajde, ženo, što me pitaš? Nisam ga masirao, nego sam zapisivao njegove poteze…”

“Niste se, valjda, ponovno igrali?”

“Nije šatarandža igra, rekao ti je to Jaša stotinu puta. Šatarandža je ozbiljan posao.”

“Dobro. Neka ti bude. Što si pisao?”

“Zapisao sam sve njegove poteze, ali i ono drugo, sve što mi je diktirao. Ispisao sam za svakoga od vas po list-dva. Uglavnom neki savjeti i upute.”

“Uh. Teško mi je, Alija.”

“Evo pismo za tebe, hanuma Nihada.”

“Čitaj.”

“Ne mogu ti čitati.”

“Ali, ti si ga pisao, što mi ga ne bi mogao pročitati?”

“Ne mogu. Svašta ti je Jaša priznao. Napisao je i ime dženeta u kojemu će te čekati. Ne mogu to još jednom čitati.”

Nihada je klonula. Spustila je ramena. Učinilo se kao da je izgubila svu snagu maloprijašnja bijesa.

“I bolje. Ne diraj u moje pismo.”

"Nego, što ćemo? Valja nam grad okititi."

"Ju, zulume. Trebalo bi te izbatinati! Nije ti Jaša bio dobar? Malo ti je učinio?"

"Ma, čekaj, ženo…"

"Što, čekaj? Ti bi njegovu smrt proslavljao?"

"Ne bih ja… Sâm je naredio. Vidi kako piše: Saka neka ukrasi naselje Bandar dei Rumi, a Tokan i Lias neka se pobrinu da na ulicama bude dovoljno hrane i pića."

"Jadna ti sam. Je li poželio i da zapjevamo?"

"Nije. Rekao je, to bi moglo biti previše. Ali je naručio svirače."

"Svirače?"

"Za njega i za sultana Mozafara."

"Zar je i sultanovo ime spominjao u tim svojim pismima?"

"A ne, njega sam ja od svoje volje dometnuo."

"Crni Alija, jesi li ti pobudalio?"

"Nisam, hanuma. Zdrav sam i prav da ne mogu biti praviji. Ne bih se u ovo uplitao da noćas i sâm nisam razgovarao s anđelom Azrailom."

"Ti si razgovarao?"

"Ama, ja sam više slušao. Čuo sam ga kada je Jaši najavio da će još ove noći pohoditi i sultana Mozafara."

"Ne razumijem. Pa Mozafar je još neki dan bio čio i vedar?"

"Jest, ali ga je noćas otrovao."

"Anđeo Azrail?"

"Ma, kakav Azrail! Otrovao ga je sin."

"Badur?"

"Ni manje ni više. A mogu ti reći, hanuma, Badur je kriv i zbog toga što nas je noćas Jaša napustio."

"Kako to, Alija?"

"Jaša se borio i odolijevao, sve dok Azrail nije doveo sultana Mozafara."

"Baš si ga čuo?"

"I čuo i vidio."

"…"

"A i Jaša, kada je ugledao sultana…"

"Što je učinio?"

"Nekako se nasmjehnuo. I ruke je raširio. Činilo se i kao da je poletio."

"Kažeš, s osmijehom?"

"Ako lažem, s mjesta se ne pomaknuo."

"Je li nešto rekao?"

"Ništa. Skoro ništa. Nešto sitno."

“Pa govori, Alija… Ne muči me nepotrebno.”

“Meni je na dušu ostavio Badura.”

“Ah, Jaša kao Jaša. I kad umire, na pravdu ne zaboravlja.”

“Dobro, hanuma, hoćeš li nam dopustiti da ga pokopamo onako kako je poželio?”

“Jadna ja… Ja da nešto dopustim ili ne dopustim? Prvi put me se tako nešto pita i to baš sada, kada Jaša nije blizu…”

“Blizu je. Znaš i sama što bi ti rekao…”

“Jest, u pravu si, Alija. Hajde, reci, što je poželio?”

“Poželio je da ga svirači isprate do predgrađa Bandar dei Rumi.”

“Tamo bi se sahranio?”

“Na uzvisini. S pogledom na zapad.”

“Prema Dubrovniku?”

“Prema Hrvatskoj.”

“…”

“…”

“Neka je noć izmakla.”

“Jest, hanuma, lakše je.”

Noćno doba, kao i rano jutro, umnožava zvukove. Dane se trgnuo, siguran kako na svojim leđima i sâm osjeća hladni dodir Azraila. Zatvorio je prozor i razgibao utrnute udove. Kiša je prestala padati, a nebo je bilo čisto i prozračno, bez oblaka.

U kutiji *Croatie* preostala je još samo jedna cigareta. Pomislio je, i ona je neparna. Neparan je ponedjeljak, neparna je *Croatia*, neparna je cigareta, neparan sam takav kakav sam. Pitagora bi me danas nazvao *iracionalnim*, više negoli *neparnim*.

Da, nakon sna stvarnost dobiva drukčiji oblik. Pitagora je ipak pogriješio. Odbio je priznati da postoje *drugi brojevi*, oni koji su *iracionalni*, jer nisu ni razlomci ni cijeli. Zabranio je raspravu o njima, ali ih zabranom nije izbrisao.

I ja šutim. Nikome ne govorim o Melek Jaši, unatoč tomu što znam da je postojao. Krivo sam rekao. Ne govorim o Melek Jaši, a znam sve o njemu jer sam baš ja u njemu postojao.

Smijali bi mi se. Rekli bi mi da sam shizofren ili da fantaziram… A zašto ne bi bilo moguće da sam se nekim čudom reinkarnirao? Spoznaje napreduju, mogućnosti se umnažaju i otvaraju čudima.

Danas računaju s *ilegalnim*, *iracionalnim* brojevima, premda se stoljećima o njima šutjelo. Tko kaže kako jednoga dana nećemo biti upoznati s našim reinkarnacijama? Jednom, kada civilizacijski ojačamo. Naravno, ako prethodno ne uništimo sve što nam je dostupno.

Možda ćemo se dospjeti razviti. Kao vrsta. Kao uljudba. Kao ljudi.

Ako se to dogodi, naše bi nam astralne jezgre mogle ispuniti dnevne živote. Suštinom. Istinskom spoznajom. Možda jednom postanemo manje uprljani egzistencijom i svakodnevicom.

Osim toga, kada bih se osvrtao na druge, ne bih ni do Pakistana stigao.

Treba raditi.

Moje su mogućnosti sužene, ali ću se ipak posvetiti onome u što vjerujem. Prvo ću se riješiti *Eratostenova sita*. Iscijepat ću ga u sitne dijelove.

Odbijam povjerovati da sam *prosijan*.

Pokušat ću učiniti isto što i Ahmad. Unijet ću reda u svoje bilješke. Popisat ću *korisnosti*. Ako ne *korisnosti,* a onda *poznatosti*. Pojasnit ću Jašu, svoj pralik, svoj oblik iz prošlosti.

Počet ću od kraja. Zašto? Zato što nas pamte po kraju. Jest, nepravedno je, ali je tako. Sjest ću i pisati. Inače sam brzoplet. Pokušat ću biti drugačiji. Miran i razložan. Evo, počinjem. Počinjem kako sam i najavio. Od kraja.

Melek Jaša je umro. Puk je zaključio da ga je malo tko poznavao.

Što su mogli o njemu reći? Nije bio brzoplet. Nije bio brzoplet, ali starost općenito nije brzopleta. Hm, to se ne čini Jašinim bitnim svojstvom.

Pokušat ću pronaći još pokoje.

Jaša je rijetko govorio o motivima koji su ga vodili.

Ne zvuči dojmljivo. Ni drugi robovi ne govore o onome što priželjkuju… Najpametnije bi mi bilo da odustanem… Ne mogu se dosjetiti što bi se još moglo reći za Melek Jašu. Možda: *Većina ih je pamtila priču prema kojoj je u Gudžerat pristigao kao rob. Šutljiv, marljiv, ali… rob. Rob rođen u nekoj Hrvatskoj, negdje na obali Adriatika. Živio je, navodno, u Dubrovniku. Vješt je bio u streličarstvu i glagoljanju.*

Eto, prisjetio sam se. To je ono što bi se nakon cijeloga života moglo reći o Jaši. Malo. Šturo. Kao čovjek koji šuti i ne srlja…

Kažu, živote usmjeravamo prema očekivanjima. Ako je tako, pitam se što je Melek Jaša očekivao? Vjerojatno ono što očekuje većina: mogućnost ispravljanja propusta i pogrešaka. Nadao se. Ako je on, Jaša, proveo mladost robujući, njegovi bi sinovi morali živjeti bolje, drukčije. Izbjegavajući sukobe, učinit će ih sretnijima.

Krivo? Tko će ga znati… Sultan Badur bi ih posmicao, prije ili kasnije. Zašto? Eto, parodije. Baš zbog onoga što im je Jaša ostavio u naslijeđe: zbog teritorija, vlasti i čvrstih veza s arapskim emirima. Uništilo ih je ono što ih je trebalo očuvati. Životna matematika ipak je igra nekih drugih svjetova, a ne ovog našeg.

Badur se naslađivao. Pred kraj njegova obračuna s Jašinim sinovima nalikovao je tigru zabavljenom gazelama. Hitrim, ali plahim stvorenjima.



Posvetio im se vješto. Bez puno buke. Melek Saku je otrovao, Tokana umorio u prepadu s leđa, ali Lias mu je ipak umaknuo.

Umaknuo je ne osvrćući se. Gudžerat je za Liasa zaboravljeno područje. Progonjeni drugim očima vide kraj iz kojega potječu. Lias je bježao i poda se bacao uspomene, snove, mladenaštvo i djetinjstvo. Grabio je naprijed bez cilja. Bez želja. Grabio je i zaboravljao. A zatim se osvijestio. Točnije, svijesti ga je prizvalo nalijetanje na straže mogula Humajuna, srećom, i samog u ratu protiv Badura.

Mogul Humajun nije Liasa samo ugostio. Osim što mu je pružio utočiste, očinski ga je prigrlio. Činilo se da ga je Lias ganuo. Neki kažu, bilo je to zbog praznog pogleda Liasova oka. Drugi govore, Humajuna se dojmilo Liasovo odsustvo interesa za blaga i gomilanja. Treći kažu, osvojila ga je Liasova sklonost sokolima.

Svatko od nas umije ponešto, a Lias je rođen s darom govora s divljim pticama. Spuštale su mu se na šaku čim bi ih pogledao, osluškivale su mu misao, govorile mu razgovijetno na svom divljem, ptičjem jeziku. Mogul Humajun, čovjek stepe, znao je prepoznati tu vještinu.

Je li se Lias obratio za pomoć magima mogula Humajuna? Je li se možda sam prihvatio čarolija? Sve je moguće. Nečija kletva dostigla je Badura i rasula njegovo carstvo na brzinu sklepano od tri sultanata.

Badur se pokušao obratiti. Činilo se da je ponešto i sâm shvatio. Uzalud. Počinjeno se ne ispire, ni vodom, ni suzama. Smrt mu se dogodila nakon obraćenja i povratku iz Meke. Skončao je u Jašinu gradu, uz prilično mutne okolnosti. Tijelo mu je pronađeno u glibu luke Diu, izbodeno portugalskim strijelama i kljunovima sokola.

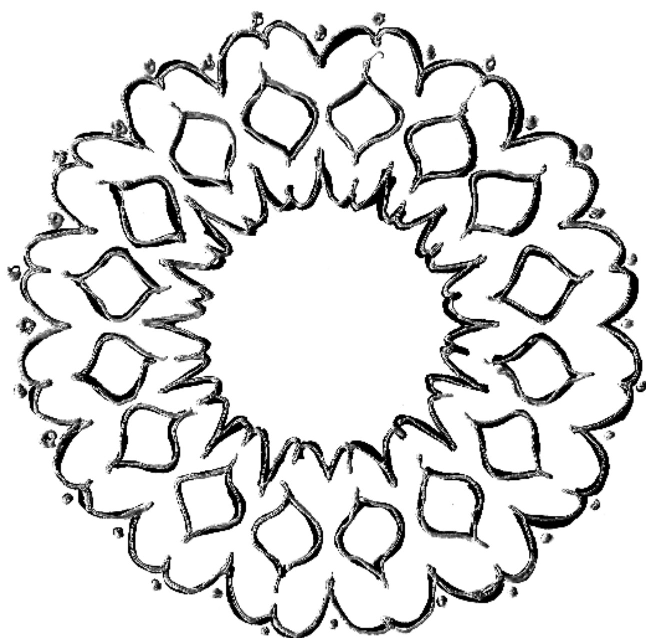
Badurova smrt potaknula je jedno pitanje sa samog ruba misticima: je li Lias sudjelovao u Badurovu kraju? Ili, možda prije, Jaša, premda je od njegove smrti proteklo deset godina?

Nagađalo se svašta. Mnogi su govorili da Badurovo tijelo po Jašinoj volji trune u diuskome mulju. Gradovi, kao i ostale zamisli, ostaju dovijeka u vlasti onih koji su ih podizali…



Pisanje mi ne ide onako kako sam zamislio. Želio bih pisati o strasti, o nerazumnom dijeljenju i rasipanju sebe. Volio bih druge uvjeriti da sam nadjačao život, da sam znao kako biti svoj, a ne štedjeti se, dati i davati se. Dijeliti se. Bez ostatka. Sebi. Njima. Njoj.

Ružici. Mojoj *ruži vjetrova*. Amblemu. Metafori. Svom putokazu.



Sjever im je obilježen šiljkom, kopljem, zvijezdom Sjevernjačom ili cvijetom ljiljana. Istok usmjeravaju Svetoj Zemlji i Jeruzalemu, središtu kršćanskoga svijeta, svetištu Mediterana. Od središta se razlistavaju latice ruže, *feu de joie*, *krijes radosti*. Ružu čine latice, krjesovi, donositelji sreće. Sreće ili spasa… Krjesovi upozorenja na dolazak obrata. Ili vjetrova. I strujanja koja nas raznose. Jedne od drugih. Jedne prema drugima.

Ružica je moja metafora. Pisat ću o njoj. Stavit ću naslov: *Ruža vjetrova*.

Eto, sada bih mogao početi. Pisat ću o ruži vjetrova. Pobrojat ću simbole bez kojih ne znamo kako i kamo. Bez kojih smo izgubljeni.

Bez simbola smo bezvrijedni.

Priznat ću sve. Napisat ću: odbio sam odlučivati o sudbinama drugih. Povukao sam se. Odmaknuo sam se od ljudi, okrenuo sam se simbolima.

Ne želim odlučivati o sudbinama drugih, odbijam moć, odbijam posluh, odbijam hijerarhiju. Odbijam, i to me tjera na povlačenje. Vjerojatno ostavljam dojam slabića. Pretpostavljam da me sažalijevaju iza leđa. Ili mi zavide. Misle, živi lako i lagodno.

A mogao sam više. Mogao sam, a to što sam mogao, odmaknuo sam od sebe. Svojevoljno. Tješi me to što alternative ipak postoje.

Apstinencija. Da. I apstinencija je alternativa. Možda se čini da životarim? To bi bilo točno kada mi glava ne bi bila prepuna simbola.

Preračunali ste se, bivši drugovi, današnja gospodo.

Ja sam tu. Odbijam biti nalik vama. Drzak sam kada vam se rugam? A narugat ću vam se i više.

Pisat ću. Posvetit ću se ruži vjetrova, matematici, paralelnim svjetovima, sinkronicitetu i Meleku Jaši.

Vi samo i nadalje trčite. Od volje vam. Trčite, osvajajte položaje, ukrašavajte poprsja ordenjem.

I? Što ćete me pitati? Već vas čujem.

“Pišeš? Nešto zanimljivo? Što ćeš s tim učiniti kada završiš? Hoće li ti netko objaviti?”

Odbijte.

Redom. Što ću nakon što sve zapišem? Što ću s ukroćenim, discipliniranim riječima?

Slatki moji, s njima ću učiniti ono što mi prvo padne na pamet. Možda ću ih zapaliti, možda ću ih razbacati, a možda, naprosto, s pisanjem nikada neću okončati.

Pišući, udaljujem se i od vaše i od svoje trivijalnosti. Zatvaram se u neparnost, otvaram unutarnja osjetila i živim kao netko drugi, kao Melek Jaša, svoja praslika iz povijesti.

Pišem i stvaram svjetove nalik ovom našem. Prešućujem pogreške. Izmišljam čovječnije motive. Prekrajam gnusobe. Odlazim. Odlazim i nema me. Postajem *alikvotska mandala*: ·Ⱑ·Ⱎ·, ·Ⱄ·Ⰽ·, ·Ⱄ·Ⱂ·Ⰴ·, ·Ⱉ·Ⰵ·Ⱌ·

Ako se prihvati da nas neprijateljstva određuju jednako snažno kao i prijateljstva, tko se ne bi upitao kakav li je morao biti Melek Jaša, čovjek bez podrijetla, kada mu je ustrajno neprijateljstvo iskazivao Vasco da Gama, sin civilnoga guvernera Estêvãa da Game?



U susjednom je stanu netko upalio svjetlo. Život se gura. Ipak nismo izdvojeni.

Neparan sam, to da, ali okružen mnogima, neparnim i parnim ljudima. Zraka. Ponovno mi treba zraka. Otvorit ću prozor. Jutro se počinje hvatati za rubove obzora. Istine su jednostavne. Pokušat ću tako misliti. Jednostavno.

Pustit ću ruku neka zapisuje umjesto mene.

Daleko je potraga za ciljem puta.

Što sam želio reći? Odustajem od cilja? To ne. Cilj je daleko? To da. Daleko je, ukoliko mi se ne nalazi pred nosom. Evo, napada me sljedeća rečenica.

Daleko je potraga za Čovjekom kojega više nema.

Na kojeg čovjeka mislim? Na Jašu? Hm… Zašto bih za njim tragao? Jaša je u meni. To sam samome sebi odavna dokazao.

Zrak je još uvijek rijedak. Tišina je potpuna. Ne čuje se baš ništa. Umjesto poznatih zvukova, mislima mi trče riječi seljaka izbodena pčelama, koje sam čuo… Gdje? Na televiziji? Kako je ono rekao? “Nisu opasne velike životinje, nego one za koje ne postoji uzica.”

Baš kao i moje misli. Što ih više pokušavam ukrotiti, one brže odmiču ostavljajući ono malo ustrojenih rečenica u sve većem neredu. Ali nadjačat ću sebe. Što ću, dakle, zapisati?

Danas su daleko i stan i stanar, i cilj puta, i Čovjek kojega više nema.

Zvuči općenito. Pokušat ću biti određeniji.

Sutra će njihove udaljenosti biti drukčije, a u jednom od dana koji će uslijediti, daljine više neće biti…

Je li to još jedna neukroćena pčela zazujala? Zbog nje nisam dospio napisati točku. Rečenica bez točke je nedovršena. Točka? Nedavno sam čitao o točki. Gdje, ono?

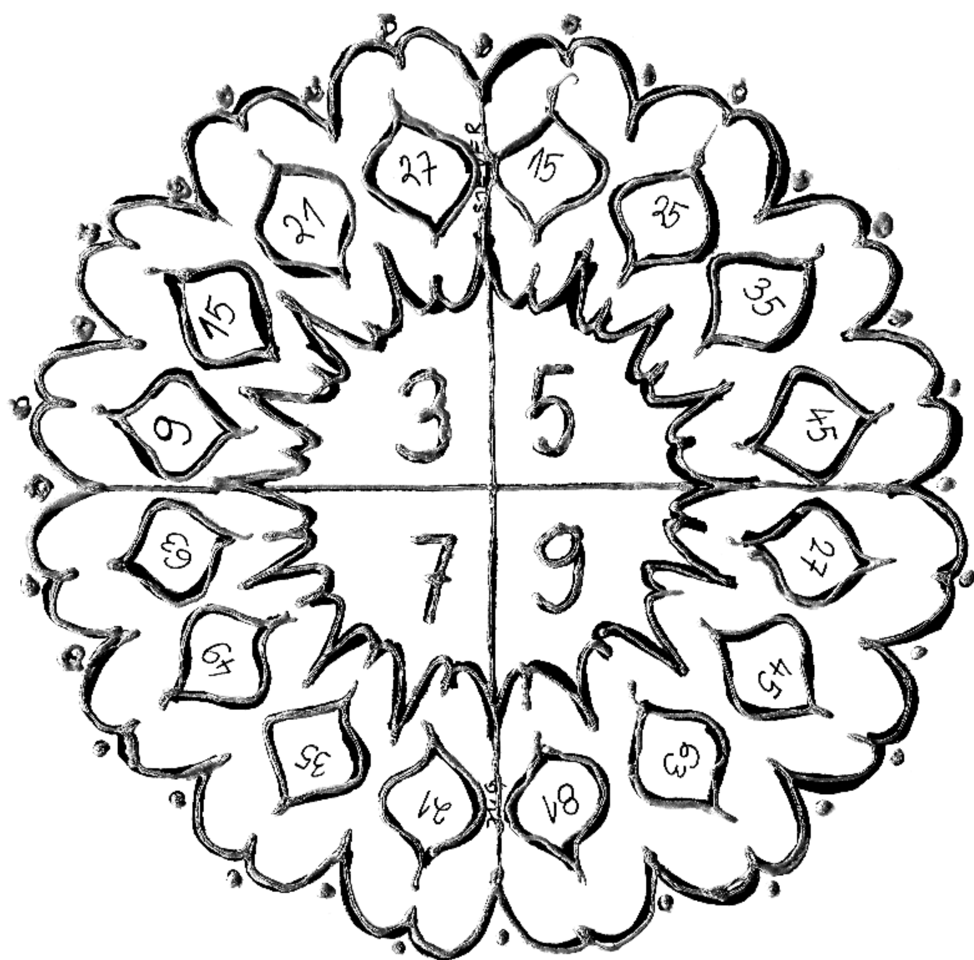
Evo, knjiga mi je još nadohvat ruke. Euklidovi *Elementi*. Počeci matematike. Počeci ustrojene misli.

To ću im napisati. Savjetovat ću ih onako kako je Ridvan savjetovao Jašu, a tako i mene. Eh, Ridvane, bio si u pravu! Dobro je misliti o matematici. Ona je u stanju ustrojiti misliti i umiriti porive.

Možda bih im mogao dopisati nešto iz Euklidovih *Elemenata*? Da. To će biti dobro. Napisat ću im… *Ako vas obuzmu nemiri, mislite o matematici. Nemate li što pametnije, pokušajte krenuti od Euklidovih postavki.*

1. Točka je ono što nema dijelova.
2. Linija je dužina bez širine.
3. Granice linije su točke.

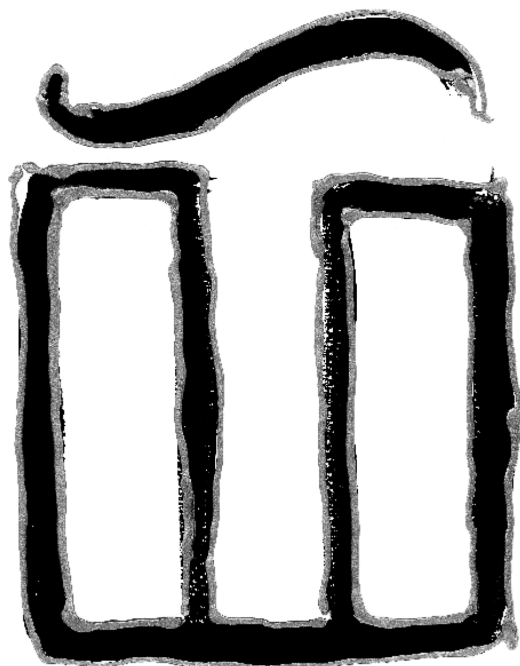
Epilozi



3

Tri – bez promatrača svijet ne postoji

naputak: broj tri *alikvot* je brojeva petnaest, dvadeset i jedan, dvadeset i sedam, broja devet te jedan mogućih završetaka tih poglavlja



 [u]

… o broju 3

Simbol trokuta, temelja stvaranja.

U Grčkoj, Egiptu i Babilonu, postoje trijade bogova.

U kršćanstvu, Bog je Trojstvo.

Prirodni je svijet trodimenzionalan, Einsteinova četvrta dimenzija vremena nesimetrično je vezana za tri dimenzije dužine.

Broj tri jedini je broj kojemu je na hrvatskom jeziku broj slova u riječi jednak vrijednosti koju izražava.

---

u Ⰲ – glagoljički znak (V – vêdêti – znati), ima numeričku vrijednost broja 3.

Zvona s osječke katedrale biskupa Josipa Jurja Strossmayera odbila su dvanaest sati. Podne je. Simetričnost zvonjave vjerojatno je posljedica simetričnog oblika zvona, razmišljao je netom probuđeni Dane. Sanjao sam da me nema. A tu sam. Vidim sunce. Osjećam podne. Kako su ono vjerovali pitagorejci? Tko vidi, sudjeluje. Tko sudjeluje, postaje *mjerom učinjenog*.

Budan sam i prisutan. Ustat ću i izmjeriti još jedan dan. Sudjelovat ću. Zvona još zvone. Osječani su Strossmayera nazivali Štroco. Smiješan nadimak za onoga koji je krajem devetnaestog stoljeća imao hrabrosti održati govor u Vatikanu u povodu proglašenja dogme o papinoj nezabludivosti. Strossmayer je tvrdio da je Isus apostole poslao da osvoje svijet obećanjem Duha Svetog i strogom zabranom uzimanja vlasti ili sudjelovanja u njoj…

Apostoli nisu smjeli postati nalik poganskim kraljevima. Štroco je podizao spomenike Bogu i *bog*-atstvu Duha.

Odgurujem pokrivač, ustajem, teško se prisjećam kada sam i kako otišao na spavanje. Prozorska krila širom su otvorena. Zvona odzvanjaju. Nalik su trokutu, simbolu stvaranja i poimanja. Zvoni i telefon. Leutar.

“Što radiš, *biznismenu*?”

“Razmišljam o trokutu.”

“Ljubavnom?”

“Ma ne…”

“Silom bi bio originalan? Drukčiji?”

“Ja? Što ti je? Ja sam čisti prosjek.”

“Ti si, Dane, blesav.”
“Ali mogu ti to i dokazati.”
“Što, da si blesav?”
“Da sam čisti prosjek.”
“Ha-ha. Zaista ne gubiš vrijeme.”
“Kako mogu gubiti ono što ne posjedujem?”
“Naravno, samo se ti drži brojeva i statistike.”
“Zašto?”
“Zato što je uz pogrešno postavljena pitanja i obrnuto zaključivanje moguće objasniti baš sve. Čak i ono za što ne postoje objašnjenja.”

Leutar se raspričao o statistici i priopćenju iz osamdesetih godina objavljenom u nekom prestižnom američkom časopisu. Govorio je o krastavcima i avionima. Navodno, statistika je dokazala kako su kiseli krastavci uzrok padovima aviona, automobilskim nezgodama, ratu i raku. Svi podaci bili su točni, a veza između podataka ležala je u kiselim krastavcima. Njih su tamanili svi uključeni u istraživanje, i vojnici, i piloti, i vozači i oboljeli od raka.

“Banaliziraš, Leutare.”
“Ja ili statistika?”
“Ti banaliziraš. Rugaš se posljedicama, a ne uzroku.
“Posljedicama? Misliš na ratove, padove aviona i automobilske nesreće?”
“Mislim na pogrešnu pretpostavku. Kakve veze imaju krastavci?”
“Ha-ha-ha. To ja tebe pitam, Dane.”
“Pa, krenuli su od pogrešne pretpostavke.”
“Zar ih nema posvuda?”
“Pogrešnih pretpostavki?”
“Pa, naravno.”
“Ima… Ima ih posvuda.”
“To ti i govorim. A tko je za njih kriv?”
“…”
“Tvoja statistika, Dane. Tvoji brojevi… Apsurdnost točnih podataka.”

Neke dijelove stvarnosti mudrije je ostavljati po strani, bez imena. Pustiti ih neka se odvijaju onako kako im je namijenio viši ustroj

svijeta. Smeta mi kad Leutar govori o brojevima. Brojevi su moji. Brojevi su moj bijeg, a Leutar se ruga. Rugajući se brojevima, ruga se i meni.

Leutar je čovjek stvarnosti. Vezan je nogama uz zemlju, kapital, profit i jeftinu zabavu. S njim trebam razgovarati drukčije. O nečemu što ne izaziva dvojbu. S Leutarom treba govoriti o *biznisu*.

"Jesi li se čuo s Ademom?"

"Što čuo? Čuo i potvrdio dogovor."

"Posao je dogovoren?"

"Još sinoć. Jutros smo već stupili u akciju."

"Kakvu akciju?"

"Adem traži prijevoznika."

"Prijevoznika?"

"Čovječe, sve smo dogovorili. Otkupljuje cijeli kontigent riječnih brodova. Hitno."

"Nevjerojatno. Još jučer si govorio da je to nemoguća misija."

"*Biznis* je *biznis*, roba je roba."

"Otkupili su sve? Jesi li ga pitao što će s njima? Pa oni nemaju rijeke."

"Kažem ti, *biznis* je *biznis*, a svaka roba ima svoga kupca. Nego, majstore, dolaziš li ili ne?"

Ne smijem povjerovati u ovo što sam čuo. Osjećam obnavljanje energetskih naboja nadanja. I dalje razgovaram s Leutarom, otvaram ormar i tražim ruksak. Jednom rukom razvezujem čvorove na rancu, pokušavam slijediti razgovor, detalje ugovora, planove o odlasku. Polica je puna navigacijskih instrumenata i zemljovida. Trebam li ih ponijeti?

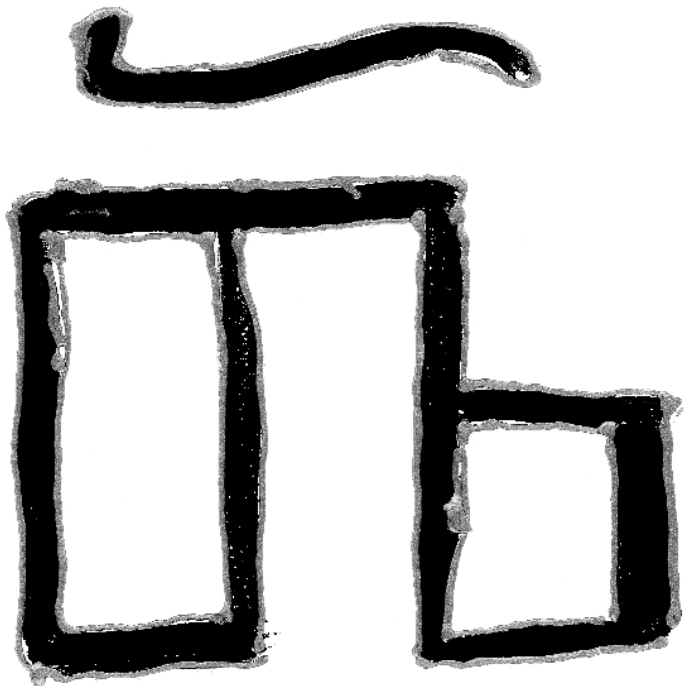
Odložio je telefon i zatvorio prozor. Ovaj grad za mene više ne postoji. Utopija o prodaji riječnih brodova Bliskom istoku življa je od mene, grada i realnosti. Želja je postala stvarnost. Činilo se točnim, usmjerena želja jest vektor. Sila snažnija od nuklearne energije. Uspio sam. Ostvario sam utopiju.

Ja, promatrač, pripremam se za povratak Istoku. Pogledom tvorim novu sliku svijeta. Oslobođen sam. U stvarnosti i imaginaciji. Potvrđen sam u ostvarenoj utopiji.

5

Pet – svakodnevna vještina zvana voljeti

naputak: broj pet *alikvot* je brojeva petnaest, dvadeset i pet, trideset i pet, četrdeset i pet te jedan od mogućih završetaka tih poglavlja



 [v]

… o broju 5

Afroditin broj, broj ljubavi.

Ne pripada skupini sretnih brojeva.

Simbol mu je Pentagram, Pentalfa, pravilna petokraka zvijezda – magijski simbol, tajna lozinka i geometrijska oznaka pitagorejskog bratstva.

Pentagram u sebi sadrži savršene "zlatne rezove", a u centru mu se nalazi peterokut u koji je moguće upisati novu, obrnutu zvijezdu.

Kako je ovaj postupak moguće ponavljati beskonačno mnogo puta, Pentagram je simbol beskrajnoga rađanja i produženja vrste.

Broj 5 vjerojatno je jedini neparni nedodirljivi broj.

---

v Ⰴ – glagoljički znak (D – dobrê – dobro), ima numeričku vrijednost broja 5.

Pustinja je škripala visokim tonovima brojnih zrnaca koja su nestajala pod snažnim nanosima svjetlosti i Daninim koracima. Pustinja se rasipala i u rasipanju narastala u nove, veće oblike.

Onemoćao od žeđi i nesnosne jare, Dane je vapio za vodom. Čeznuo je za udarcima valova, prozirnom svježinom izvora ili najobičnijom slavonskom kišom. Zbog dugotrajna hoda, stopala su ga žarila i pretvarala se u otvorene, goruće rane. Hodao je još neko vrijeme, a potom zagrlio pješčanu dinu. Glavu je pokušavao uvući u ramena i zaštiti se od prejakoga svjetla. Pijesak se borio protiv tijela. Zatrpavao mu je nosnice, otežavao disanje i bez prestanka, gibljivo škrgutao.

Pustinjsko su šuškanje razrezala crkvena zvona. Dane je pomislio, sa mnom je gotovo, haluciniram. Halucinacije su prvi znak mučenja, njegova najava i početak.

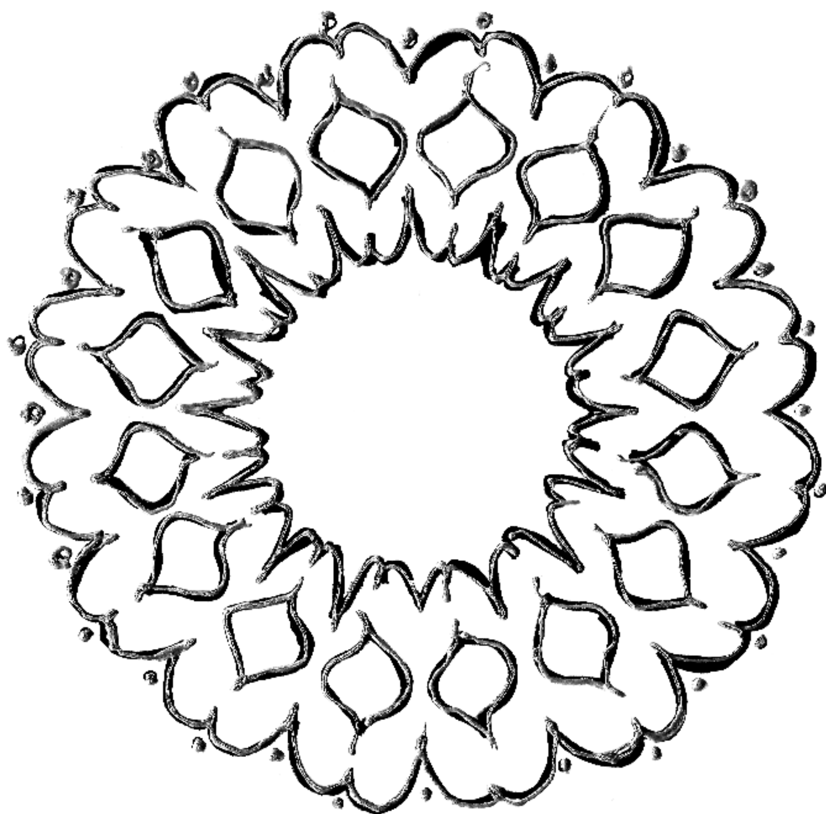
Pijesak se otimao vjetru. Pustinja se punila peterokrakim zvijezdama. Kada bi se oglasila zvona, pješčane su se zvijezde ugibale do tla, gotovo nestajući. Zvona su bila sve glasnija. Dane je osjetio kako mu se noge odižu od tla. Tijelo mu je začudno olakšalo, a zatim ga je preplavio zrak. Svježina. Možda nebo.

Otvorio je oči. Izgleda da je prespavao veći dio jutra.

Prozor je bio otvoren, soba u neredu. Uz krevet je stajala pepeljara prepunjena čikovima, razbacana odjeća, sheme ruža vjetrova.

Nije bio sâm. Za stolom je sjedila Ružica. Leđa okrenutih prozoru, desnom rukom oslonila se o stol istodobno držeći glavu i pridržavajući kosu. Nešto je čitala. Nešto?

Mogla je čitati samo jedno. *Ružu vjetrova*.



Alikvotska ruža vjetrova

"Otkuda ti?"

"..."

Pogledala ga je, kosu stavila iza uha, odložila stranice, stolac okrenula prema središtu sobe i sjela prekriživši noge u koljenima i ruke na prsima. Je li bila nesigurna?

"Ostavio si otključano."

"Možda. Nemam naviku zaključavanja."

"Da. Ti voliš izazivati."

"Molim?"

"Mislim na *dijeljenje bez ostatka*. Izazivaš s tim svojim dijeljenjima. U sebi te nazivam *Alikvot*..."

"..."

"Ostavljanje otvorenih vratiju nekakav je poziv, što li?"

"Ne znam."

"Nije važno… Pokušat ću o sebi ne razmišljati kao o Daničinoj maćehi."

"…"

"Otišao si bez pozdrava."

"Pa, spavala si…"

"Ne prozivam te."

"…"

"Pisao si? Odakle ti toliko riječi? Čitala sam i pomislila, ti si bogat."

Dane je jednom rukom privukao k sebi stolac s cigaretama, upaljačem i pepeljarom. Zapalio je i prvi dim otpuhnuo visoko u zrak. Zabavljao se pravljenjem dimnih kolutova. Pitanja su sustizala kolutove, a on ih je obuzdavao. Ipak, odlučio se.

"Ja? Bogat?"

"Bogat i blesav. Donijela sam ti dar."

"Dar?"

"Rođendanski. Jučer ti je bio rođendan. Četrdeset prvi."

"…"

"Ili, ako hoćeš, napunio si 490 mjeseci, 104.750 tjedana, 14.964 dana, 359.144 sati, 21.548.646 minuta, 1.292.918.746 sekundi, 129.291.874.600 milisekundi…"

"Za mene su rođendani glupost… apsolutna nula."

"Tebi je sve apsolutna nula."

"Ne razumiješ me, rođendani su zaista apsolutna nula. Mislim, matematički gledano. Apsolutna nula je odsustvo mjerenog svojstva. Ako me nije bilo prije rođenja, tada je datum rođenja moja ishodišna točka. Apsolutna nula."

"Dane…"

"Molim?"

"Prestani."

"Što?"

"Prestani lupetati, prestani odbijati život, prestani zaboravljati."

"Pa, ne zaboravljam."

"Zaboravio si doći na spoj…"

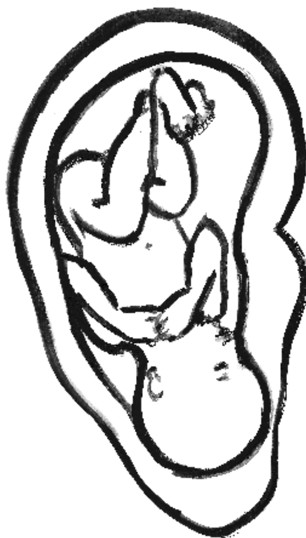
"… to je bilo prije dvadeset i kusur godina…"

“Zaboravio si da ti je jučer bio rođendan, zaboravio si da sam ti u pismu napisala kako sam ti donijela dar – tabakeru, zaboravio si…”

Ružica ne zaboravlja. Zanimaju je moji razlozi zbog kojih sam je ignorirao tada, u mladosti. Ignoriranje je oblik umorstva. Poželjela je ponovno postati živom. Vratiti se životu uz mene, onoga koji ignorira. Postojala je i svih ovih godina. Postojala je, ali ne i u mojoj svijesti. Nije bila moja žudnja. Pamti da se nisam pojavio. Govori mi o večeri, rođendanskom daru, mojoj neorganiziranosti. Lijepa je. Ruke je prekrižila na prsima, nesigurna je. Gleda me kao neprijatelja, a bori se za mene. Da, sada se bori za mene. Isto vidimo različitim. Napada me. To prije nije činila. Napada me i ja znam da joj je stalo. Stalo joj je i zato je slaba. Pokazala mi je da je ranjiva.

Lijepa je. Kosu je stavila iz uha.

Ipak, pije anti-bebi pilule. Štiti se od mene. Pita me tko je koga osvojio. Jesmo li u ratu? Zašto je kosu stavila iza uha? Promatram je, a vidim samo jedan njezin dio. Uho. Na što li me podsjeća? Što želim vidjeti u njezinom uhu?

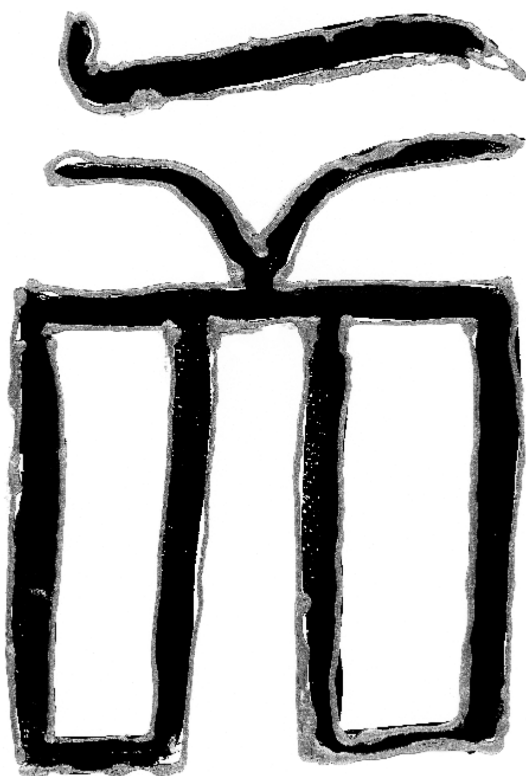


Uho joj je oblika fetusa. Da. Ona mi je pričala o tome. Što je rekla? Akupunkturne točke na uhu slijede tijelo fetusa okrenutog glavom nadolje. Vidim ga. Uho. Vidim i ono što mi govori. Vidim plod. Njezin i svoj. Ustat ću. Zagrlit ću je.

7

Sedam – životu se čovjek ne može oteti

naputak: broj sedam je *alikvot* brojeva dvadeset i jedan, trideset i pet, četrdeset i devet, šezdeset i tri te jedan od mogućih završetaka tih poglavlja



 [w]

… o broju 7

Po pitagorejcima, sedam je “praprvi” broj neosporne čistoće, sam kairos (*καιρός* – zgodan čas, prilika), najsavršeniji broj mnogih religija.

U hebrejskom jeziku broj sedam korijenski je vezan uz riječi potpun i cjelovit.

Sedam je broj svemira.

Sadrži božansko i duhovno izraženo brojem tri, ali i tjelesno (zemaljsko) izraženo brojem četiri.

Sedam je dana u tjednu, sedam je mjesečevih mijena, sedam je dana stvaranja svijeta.

Kako bi špil karata bio doista slučajno izmiješan, potrebno je sedam izmjeničnih miješanja.

---

w Ⰶ – glagoljički znak (Ž – živêti – živjeti), ima numeričku vrijednost broja 7.

Draga moja Katice,

javljam ti se nakon dugo vremena. Nemoj se ljutiti, nije mi imao baš tko zgodno napisati sve dok nije došao Dane, a on je, draga, silno zauzet.

A što da ti napišem, sunce moje milo, nego da primiš duboku sućut od svoje matere. To sve mora biti baš tako, životu se čovjek ne može oteti.

Znaš i našu prošlost. Ono što je bilo, što nam se događalo, moralo je biti baš tako. Ne mogu ti ni opisati moje jade, kada sam saznala za smrt tvoga Mate.

Svaka je Sudbina teška, ali je čovjek mora moći primiti i podnijeti. Ti znaš kako mi je tvoj čovjek, Mate, bio drag i blizak. Uvijek sam ti pisala da ga paziš i da budeš brižna prema njemu.

Vrijeme nosi svoje, a mi moramo dalje. Dobro si napravila što si se vratila radu, inače bi bila u kući sama po cijele dane. Počele su te, sinko, od tvojih malih dana hvatati nevolje i jadi. Što možeš… Budi tvrda, radi, uredi se, nemoj se zapustiti.

Ja ne mogu ništa drugo nego se pomoliti za njegovu dušu i za mir u tebi, sada kada si ostala sama u kući.

Eto, toliko, Katice. Budi tvrda i podnosi svoje muke. Podijeli ih s nama. Čovjek je manje sâm ako u život pusti blizu sebi nekoga s kojim podnosi ono što se podnijeti mora.

Ponekad, kada pišeš Babićevima, puno ih pozdravi. Otkako je opustjela kuća, otac i ja niti primamo njihovu poštu, niti im pišemo. S njima se čujemo ponekad telefonom.

Više ti nemam što pisati, nego da te i danas, jednako kao i prije, puno vole tvoja mater i ćaća.

Dane je odložio olovku i upitno pogledao majku.

"Je li ovo sve ili joj želiš nešto dopisati?"

“Ne znam, sine.”

“Kako ne znaš?”

“Ne znam što si joj napisao.”

“Ali, mama, ti si diktirala, ja sam samo zapisivao!”

Vičem, a ona me pokušava uvući u svoj omiljeni način razgovora. Čineći se nevještom, propituje sve oko sebe. Igrala bi se. Oduvijek je voljela doskočice. I u tugama i u radostima. Ali ja nemam vremena. Približava se podne. Moram se još naći s Leutarom. Ipak je to veliki posao. Veliki novci… Zapalit ću jednu. Moram se ostaviti tih cigareta. Razdražljiv sam.

Zapalit ću i pročitat joj pismo još jednom. Zaboravila je, jadna, što smo pisali. Vrti pismo u rukama. Ne zna što bi s njim.

“Nismo joj ništa napisali o Danici.”

“Hm, u pravu si, mama.”

“Daj dometni kako je Danica ista Katica kada je bila njezinih godina, i kako je njena baba jako voli, samo je rijetko viđa.”

“Dobro, dopisat ću.”

“Je li, Dane, kakvo je ovo vrijeme, sine?”

“…”

“U naše su se doba ljudi prestajali viđati kada bi otišli s ovoga svijeta, kao što je sada, Bože mi oprosti, otišao Katičin Mate. Danas se nitko ne viđa ni s kim, osim možda, sačuvaj nas Bože, kada umru.”

“Vrijeme je skupo.”

“Kao da nije bilo i prije, Dane… Moja su braća dolazila iz Dalmacije pješice.”

“Pješice? Pa koliko je to trajalo?”

“Ako je bilo sreće, mjesec dana. Ili nešto manje. Ja sam stigla za tri tjedna.”

“Pješice?”

“Pješice.”

“I znaš što ću ti reći. sine?”

“Što?”

“Bila sam sretna.”

Dani je zazvonio mobitel.

“Halo. Ti si? Ne, nisam u gradu. Kod svojih sam… Neću dugo… Da. Čujemo se. Zdravo.”

“Ti već odlaziš, sine?”

“Morat ću. Još malo… Želiš li da dopišem koju rečenicu o Danici?”

“I o sebi, sine. Pa, sestri pišeš.”

Dane je zapalio cigaretu.

“Zašto bih joj pisao o sebi? Čujemo se telefonom.”

“Gdje ti je to isto? Jesi li ga čuo, stari? Ne bi sestri pisao o sebi?”

“Pusti tatu na miru…”

“Hajde, piši. Sve ovako kako ti govorim: Dane nam je uvijek u žurbi, a mi strahujemo. Kakav je, opet će se nekamo otputiti. Ni Danici nije lako. Dijete ga je oduvijek željno.”

Mobitel je ponovno zazvonio. Odlučio se javiti. Leutarov glas činio ga je napetim.

“Znam, kasnim… Samo što nisam… Što, Adem je zvao? Nije… Očekuje poziv… To mi, Leutare, ne nabijaj na nos… Dvadeset prvo stoljeće ne trpi čekanje, ma nemoj… Javit ću ti se za pet minuta… Ajd bog… Ne, ne spuštam slušalicu… Da… Čuo sam te…”

“…”

“Tu sam… Slušam te.”

“…”

“Znaš što, Leutare… Ideš mi na živce!”

“…”

“Slušaj, izgleda kako od mene i ovoga posla neće biti ništa.”

“…”

“Dobro si me čuo…”

“…”

“Zaboravi na mene.”

“…”

“Predomislio sam se. Ne zanimaju me tvoje prodaje. Ne idem nikamo.”

Završio je razgovor. Okrenuo se majci i pismu. Zagledao se u slova koja su mu nastajala pod rukom. Riječi su nadolazile prirodnim slijedom. Nastavljao je pismo Katici bez puno razmišljanja i muke. Teme su izvirale, same od sebe, jedna iz druge. Počeo je s opisom Danice, njezine radoznalosti nalik ćudljivom proljetnom vremenu. Potom je napisao nekoliko rečenica o majčinoj mreni i očevoj šutnji. Na kraju je dopisao: *Za njih ne brini. Odlučio sam, ne odlazim nikamo,*

ovdje sam cjelovit. Mjesto me je konačno privuklo i ja sam se uvukao u njega, kao u samoga sebe.

Razmišljam o tebi. Teško ti je. Ostala si sama. Pomišljaš li na povratak? Znaš da si naša. Ako uhvatiš vremena, navrati. Proljeće je i stvari se sliježu onako kako je potrebno.

9

Devet – bio je, i – prošao...

naputak: broj devet *alikvot* je brojeva dvadeset i sedam, četrdeset i pet, šezdeset i tri, osamdeset i jedan te jedan od mogućih završetaka tih poglavlja



· Ⰸ ·[x]

… o broju 9

Devet dijeli drugi broj onda i samo onda ako dijeli zbroj znamenki toga broja (aritmetički zbrojevi jednostavno se provjeravaju postupkom ”izbacivanja devetki”).

Razdijeli li se četverokut dijagonalom suprotnih stranica, dobivaju se dva jednaka trokuta. Prema pitagorejskoj religiji, ovako prepolovljena cjelina rastavljena je na Monadu i Dijadu, na dvije jednake, ali i suprotne polovice Trijade.

---

x Ⰸ – glagoljički znak (Z – zemli – zemlji), ima numeričku vrijednost broja 9.

Jesam li slovo? Jesam li broj?

Ako je u početku bila riječ, a i broj je riječ, tada bi broj, kao drugi oblik riječi, mogao izreći ono što ne stane u riječ. Možda sam broj. Kada sam sâm, sve što pomislim čini mi se opravdano. Zašto, na kraju krajeva, ne bih bio broj? Različit od svih ostalih brojeva, a ipak, broj. Broj, kao što su i drugi brojevi. Ako je brojeva beskonačno mnogo, tada je moguće i da je svaki otisak prsta drugačiji. Otisci su tada, kao i brojevi, dio Velikog Plana. Ja sam jedna od bezbroj kombinacija. Originalna. Neponovljiva.

Kombinacija sam. To da. Samo mi još nedostaje neki plan. Što učiniti sa sobom?

Zvoni. Podne je.

Kako je ono rekao Ridvan? Treba misliti o matematici.

Mudro bi bilo krenuti od početka. Od Euklida. Neke njegove pretpostavke nisu bile dobro sročene. Neke su bile prešutne. Nekima je pokušao dokazati više negoli je bilo moguće.

Euklid nije uspio u svemu.

Ipak, dokazao je, prostih brojeva beskonačno je mnogo. Dokazao je beskonačnost neparnosti.

Kritiziraju ga. Nedovoljno je određen, a nedovoljna određenost život dodatno komplicira.

Pretpostavku o nedovoljnoj određenosti Euklidovih postulata relativno je jednostavno dokazati. Dovoljno je pojmove *točke*, *dužine* i *kruga*, zamijeniti drugim riječima. Ako postulat ne gubi smisao, nego se unatoč takvoj drastičnoj izmjeni i nadalje može interpretirati, tada je naprosto nedovoljno određen.

Evo, pokušat ću. Riječ *točka* zamijenit ću riječju *ljubav*, umjesto *dužine* pisat ću *mržnja*, a *usamljenost* umjesto *kruga*[y].

1. Između bilo koje dvije ljubavi može se povući mržnja kojoj su te ljubavi krajnje ljubavi.
2. Svaka mržnja može se beskonačno produžiti u oba smjera.
3. Oko bilo koje ljubavi kao središta može se nacrtati usamljenost bilo kojeg promjera.

Dokazao sam. Euklid je neodređen. Ili je, možda, bio upućen u sva polja apstrakcije?

Lako je Euklidu bilo misliti o matematici. Njemu i onima nakon njega kojima je Aleksandrijska knjižnica bila svjetionik. Nakon knjižnice sagorjele u požaru i civilizacija je ostala bez plana. Hipatija je pogubljena, knjižnica spaljena, s njom i grčka tradicija apstrakcije.

Je li konačno izmaknuo mrak ljudske misli?

Svjetlost je na pomolu. Osjećam je. Spotičem se o privide i prepreke, a ipak, osjećam kako me povremeno dotiče svjetlost. Ljutim se. Želio bih više. Od sebe i od drugih. Ljutim se. Sve dok ne iziđem. Van. Na ulicu. Na zemlju.

Tada čujem. Čujem ono što bih morao znati. S planom ili bez plana.

Čujem.

Čujem sebe.

Čujem njih.

Čujem Euklida.

Čujem Veliki Plan.

Čujem.

Podijeli se. Daj se.

Čujem.

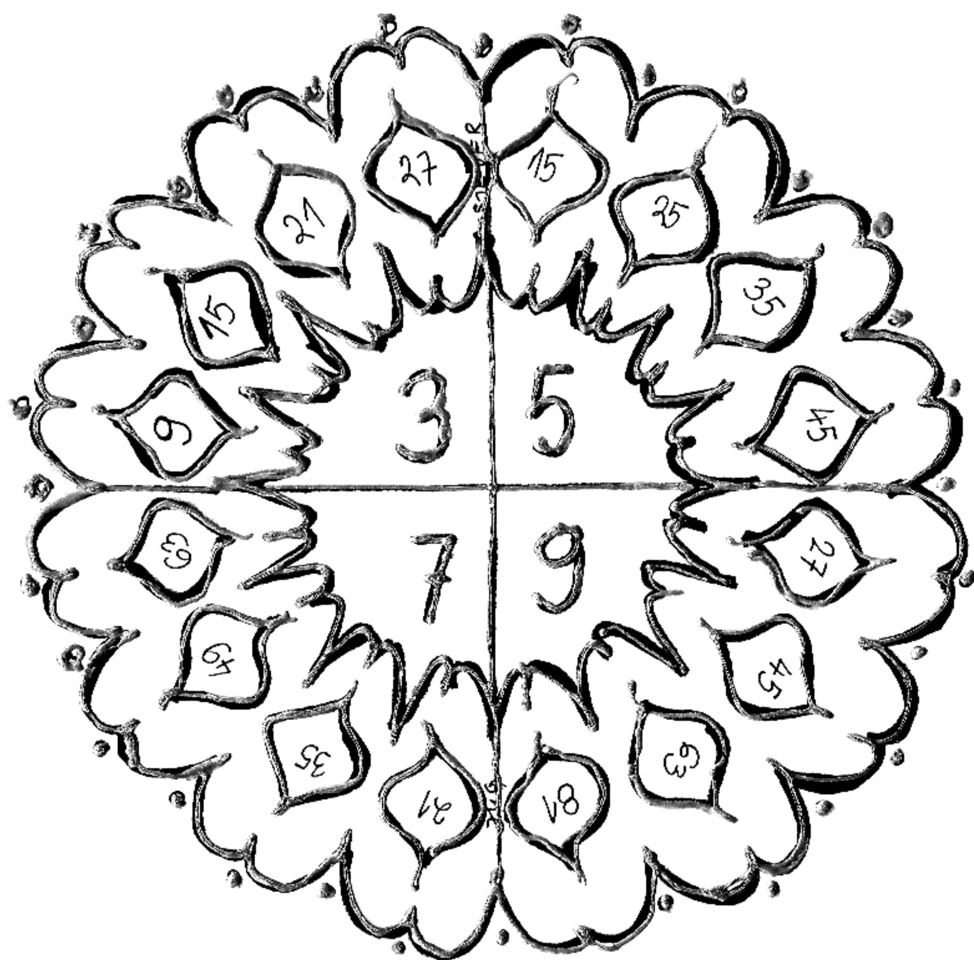
Ne ljuti se, zemlja si.

---

y Izvorni Euklidovi postulati glase:

1. Između bilo koje dvije točke može se povući dužina kojoj su te točke krajnje točke.
2. Svaka dužina može se beskonačno produžiti u oba smjera.
3. Oko bilo koje točke kao središta može se nacrtati krug bilo kojeg promjera.

Dodatak



Bilješka o autorici

Jasna Horvat (1966.) počinje pisati za djecu potkraj devedesetih tijekom suradnje s osječkim dječjim kazalištem *Branko Mihaljević*. Kao rezultat te suradnje objavljuje knjigu dvaju dramatiziranih tekstova *Izgubljena vila* (Matica hrvatska, 2002.), a zatim i *Alemperkina kazivanja* (Naklada Ljevak, 2005.). Knjiga pisama Ireni Vrkljan *Pismo u pismo* (Naklada Ljevak, 2008.) potvrda je autoričine spisateljske svestranosti, a romani *Az* (Naklada Ljevak, 2009.), *Bizarij* (Naklada Ljevak, 2009.), *Krijesnici* (Algoritam, 2009.), *Auron* (Naklada Ljevak, 2011.) i *Vilikon* (Naklada Ljevak, 2012.) ustrajne naklonosti hrvatskoj baštini. Roman *Az* nagrađen je prestižnom nagradom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za književnost 2010. godine.



Jasna Horvat internetsko doba ističe svojim prostornim i vremenskim određenjem. Ono joj omogućuje spajanje različitih profesija te se ostvaruje kao književnica, teoretičarka kulture i znanstvenica. Književnost propituje narativnim eksperimentima u kojima postavlja nova pravila i ograničenja slijedeći i inovirajući doktrinu čuvenih *oulipovaca*. Svojim romanima stvara

unikatne knjige-igračke, svojevrsne kolekcije znanja s različitim čitalačkim mogućnostima. Autorica je *Manifesta aksiomatske književnosti*, programskog teksta kojim određuje svoju romanesknu poetiku. Rukopisni prvijenac, *Alikvot*, prvi je tekst koncipiran po aksiomima *Manifesta* te tako prethodnik već objavljenih romana autoričina opusa. *Manifest aksiomatske književnosti* ovom prigodom donosimo u cijelosti.

MANIFEST AKSIOMATSKE KNJIŽEVNOSTI

1. Dostupnost tezaurusa raznovrsnih informacija i znanja zahtijeva novo promišljanje književnosti.
2. Književni tekst nije rezultat slučaja već voljnog, osviještenog djelovanja autora.
3. Književni tekst onaj je koji uspijeva objediniti *zabavnost* i *korisnost*.
4. Književni tekst može komunicirati na više semiotičkih razina (indeksnoj, simboličkoj i ikoničkoj).
5. Svaka razina književnog komuniciranja može se uočiti, utvrditi i izraziti kako individualno, tako i uopćeno.
6. Književni tekst može se izgraditi primjenom aksioma.
   a Aksiomi su “definicije koje se podrazumijevaju”[z].
   b Aksiomi potječu iz različitih znanstvenih disciplina.
   c Aksiomi su primjenjivi u znanstvenim i umjetničkim disciplinama.
   d Primjenom aksioma tekst se izgrađuje (i povezuje) na tematskoj, strukturnoj i ikoničkoj razini.
   e Jedan književni tekst može počivati na više aksioma.
   f Aksiomi književnog teksta (ne)posjeduju hijerarhiju u primjeni ili tumačenju.

z Definicija preuzeta iz Shlickove knjige o epistemiologiji.

7. Književni tekstovi izgrađeni primjenom aksioma posjeduju prepoznatljive odlike:

   a interpretabilnost u logičkom, formalnom i estetskom smislu,

   b mnogostrukost tumačenja,

   c unapređenje ljudske spoznaje,

   d objedinjavanje fikcionalnog i stvarnosnog.

8. Aksiomatska književnost podr(a)žava osnovne odlike internetskog doba.

Bilješka o tekstu

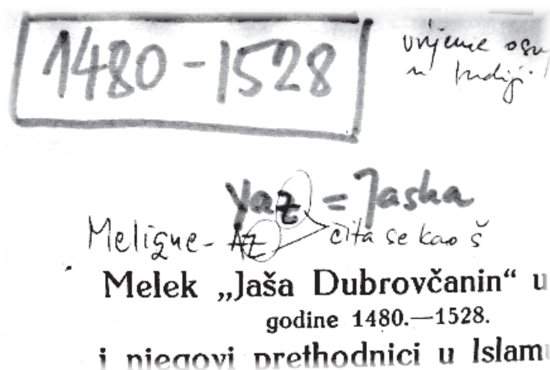
Dovršetkom *Alikvota* u prosincu 2008. godine udaljila sam se od opisanih *dijeljenja bez ostatka*. Ne bi bilo točno kada bih izjavila da sam *Alikvot* posve zaboravila, ali ne bi bilo točno ni kada bih napisala da sam o njemu razmišljala. Događali su se neki drugi romani, njihova stvaranja, objavljivanja i predstavljanja.

Kada je *Az* nagrađen nagradom HAZU-a, prisjetila sam se *Alikvota* jer me zaintrigiralo kakva bi bila sudbina *Aza* i ostalih mojih romana da su objavljivani redoslijedom kojim su napisani.

Ta razmišljanja podijelila sam s Anitom Peti-Stantić na samom izmaku sušnog ljeta 2012. godine u kratkom druženju na osječkom kupalištu Copacabana.

Kao i u ostalim susretima s Anitom, potvrdila su se razumijevanja koja nas prate još od upoznavanja 2005. godine. Naša suradnja bila je najintenzivnija 2009. godine kada je Anita urednički oblikovala *Krijesnike*, roman za djecu. Razgovarajući, saznala sam da se Anita sprema na put u Ameriku. Obećala sam da ću joj za čitanje poslati *Alikvot*, moj prvijenac u kojemu sam intuitivno slijedila oulipovsku doktrinu kao i Mažuranićevu studiju o Melek Jaši.

Pripremajući materijale za slanje, na Mažuranićevoj studiji uočila sam svojim rukopisom ispisane varijacije izgovaranja i zapisivanja imena Melek Jaše. Sve skraćenice, svodile su se na riječ koja je ili zvukom ili pismom podsjećala na *Az*, naslov objavljen 2009. godine.



Od tada do danas dvojim.

Pitam se, naime, što je uopće slučajno i pišemo li, dijelimo li, tek jedno jedino pismo, jedan jedini tekst, jednu jedinu misao.

Krk, 11. travnja 2013.

Prilozi

Prilog 1. Tablica glagoljičnih znakova prilagođenih hrvatskom standardnom jeziku

Obla glagoljica	Uglata glagoljica	Epistula Croatica	Brojevna vrijednost	Ime slova	Čita se kao
Ⰰ	Ⰰ	Ⰰ	1	azъ	a
Ⰱ	Ⰱ	Ⰱ	2	buky	b
Ⰲ	Ⰲ	Ⰲ	3	vêdê	v
Ⰳ	Ⰳ	Ⰳ	4	glagoljǫ	g
Ⰴ	Ⰴ	Ⰴ	5	dobrê	d
Ⰵ	Ⰵ	Ⰵ	6	estъ	e/je
Ⰶ	Ⰶ	Ⰶ	7	živêti	ž
Ⰷ	Ⰷ	Ⰷ	8	ʒêlo	dz
Ⰸ	Ⰸ	Ⰸ	9	zemli	z
Ⰹ	Ⰹ	Ⰹ	10	ïže	i/j/ji
Ⰻ	Ⰻ	Ⰻ	20	(i)	i
Ⰼ	Ⰼ	Ⰼ	30	đerv	j
Ⰽ	Ⰽ	Ⰽ	40	kako	k

Obla glagoljica	Uglata glagoljica	Epistula Croatica	Brojevna vrijednost	Ime slova	Čita se kao
Ⰾ	Ⰾ	Ⰾ	50	ljudie	l/lj
Ⰿ	Ⰿ	Ⰿ	60	myslite	m
Ⱀ	Ⱀ	Ⱀ	70	našь	n/nj
Ⱁ	Ⱁ	Ⱁ	80	onъ	o
Ⱂ	Ⱂ	Ⱂ	90	pokoi	p
Ⱃ	Ⱃ	Ⱃ	100	rъci	r/rj
Ⱄ	Ⱄ	Ⱄ	200	slovo	s
Ⱅ	Ⱅ	Ⱅ	300	tvrъdo	t
Ⱆ	Ⱆ	Ⱆ	400	ukъ	u
Ⱇ	Ⱇ	Ⱇ	500	frъtъ	f
Ⱈ	Ⱈ	Ⱈ	600	hêrъ	h
Ⱉ	Ⱉ	Ⱉ	700	otъ	o
Ⱋ	Ⱋ	Ⱋ	800	šta	št/šć/ć
Ⱌ	Ⱌ	Ⱌ	900	ci	c
Ⱍ	Ⱍ	Ⱍ	1000	črъvъ	č
Ⱎ	Ⱎ	Ⱎ	2000	ša	š

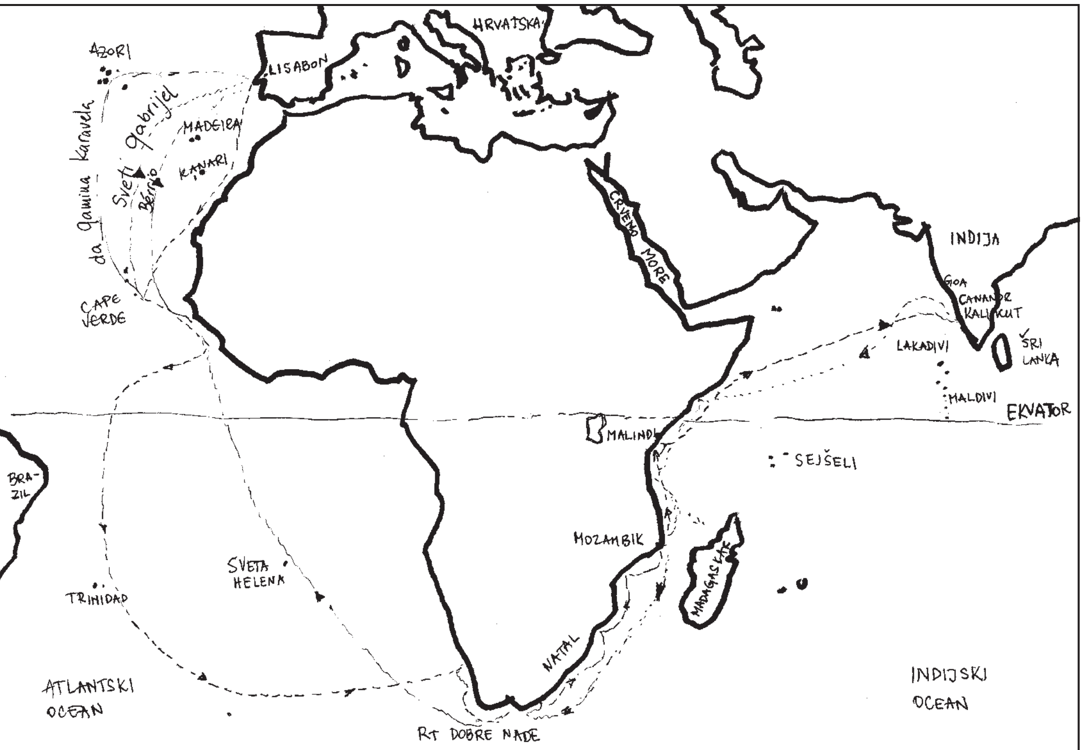
Tablica načinjena prema: Damjanović, Stjepan, *Slovo iskona. Staroslavenska / Starohrvatska čitanka*, Zagreb, Matica hrvatska, 2007, 50-51.

Projekt izrade oble glagoljice 1995. dovršio je Zoran Rajić. Znakovi su dostupni za pregledavanje i preuzimanje na mrežnom mjestu http://fly.cc.fer.hr/~zox/glagoljica.html.

Od travnja 2008. dostupna je poboljšana inačica uglatih glagoljičkih znakova za računala euglag8.ttf. Probleme je otklonio Ivica Glavan sa Sveučilišta u Zadru, a Eugen Divjak autor je stare inačice iz 2001. godine. Znakovi uglate glagoljice dostupni su za pregledavanje i preuzimanje na mrežnom mjestu *www.croatianhistory.net/etf/kurziv.html*.

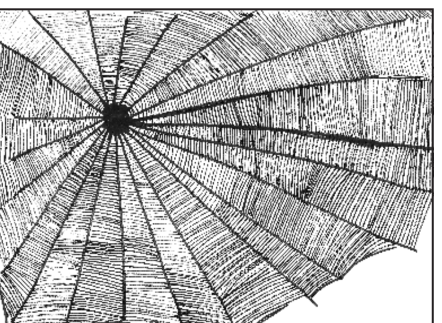
Epistula Croatica autorski je doprinos Filipa Cvitića kojim je znakovlje uglate glagoljice prilagođeno za rad na računalima. Znakovi su dostupni za pregledavanje i preuzimanje na mrežnom mjestu *www.fabula-croatica.com*.

Prilog 2. Plovidbe Vasca da Game u razdoblju 1497.-1499. godine.

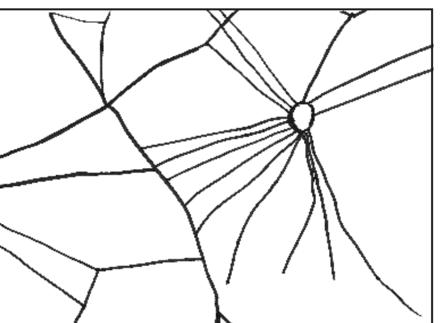


Karta izrađena prema: Subrahmanyam, Sanjay, *The Career and Legend of Vasco da Gama*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997, 90-91.

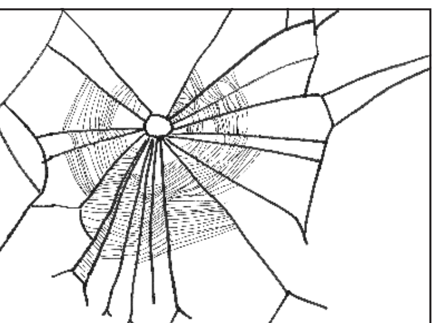
Prilog 3. Pauci pod utjecajem različitih opijata.



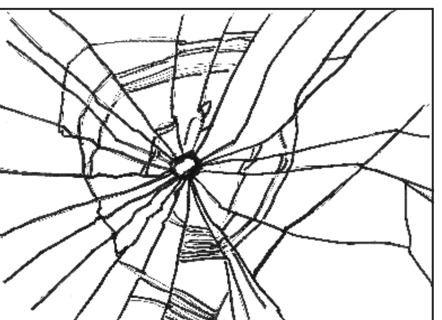
normalno stanje



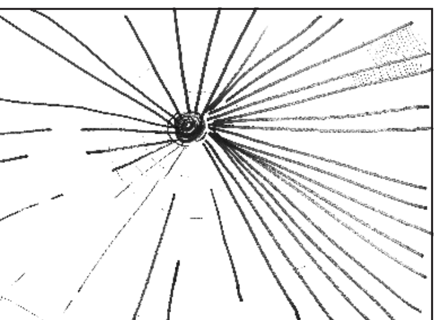
kloral hidrat



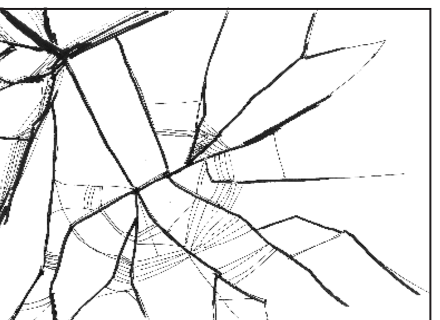
marihuana



ekstazi



LSD



kofein

Crteži izrađeni po Witt, Peter; Rovner, Jerome, *Spider Communication: Mechanisms and Ecological Significance*, Princeton. N.J.: Princeton University Press, 1982.

POGOVOR

Život kao neprekinuta igra

Alikvot Jasne Horvat, književnice i znanstvenice, renesansne autorice u vječnoj potrazi za znanjem, saznavanjem i otkrivanjem nepoznatog na presjecištu prošlosti i sadašnjosti na mnogo je načina slojevit roman koji svojom unutrašnjom organizacijom provocira brojna, uvelike i divergentna čitanja.

Plejada likova okupljena je oko onih za koje nam se čini da žive u sadašnjosti i onih za koje nam se može učiniti da su živjeli u prošlosti, ali zapravo u nekom cikličnom svijetu kakav je svijet *Alikvota*, još uvijek žive u svojoj intenzivno živoj sadašnjosti. Predstavnik sadašnjosti, ali istovremeno i mostova, je Dane Puljiz, u svom nastojanju da razumije sraz zapadnoeuropske i osmanske kulture, koji taj sraz pokušava proživjeti putovanjima svijetom za koje tek malobrojni pokazuju tračak razumijevanja, jednostavno zato što se ta traženja ne uklapaju ni u svakodnevicu koja se očekuje ni u pitanja koja se većini čine relevantnima. S onu stranu njegova puta stoje Vasco da Gama i Melek Jaša, obojica izrasli iz legende, ali ulogā podijeljenih drugačije nego što bismo očekivali. Snaga i odlučnost, kao i primanje i davanje, a onda i dijeljenje bez ostatka, na strani su nasilno odvedenoga, u početku poniznoga, izrasloga iz vlastite sjene, Dubrovčanina Melek Jaše, a ne velikana svjetske

povijesti Vasca da Game. Ukotvljen u svim dostupnim tekstovima, počev od studije Vladimira Mažuranića "Melek Jaša Dubrovčanin u Indiji god. 1480.-1528. i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća" iz 1925, a onda i povijesno-pustolovnog romana Ivane Brlić Mažuranić "Jaša Dalmatin: potkralj Gudžerata" iz 1937, ali izgrađen od tkanja imaginacije i poetske zasanjanosti, *Alikvot* je učeno štivo koje istovremeno omogućuje i čitanje s ključem, ali i intuitivnu avanturu (re)kreiranja teksta. Plovidba je to od Osijeka i Slavonije do Dubrovnika, a onda, očekivano, dalekim svjetskim morima u nepoznate krajeve.

Prošlost oživljena u romanu relevantna je za sadašnjost. Prošlost je to koja, zbrojena i pomnožena, sa sadašnjošću tvori cjelinu na način kao što alikvot zajedno s brojem kojega je alikvot tvori cjelinu, neodvojiv od njega u tom specifičnom odnosu povezanosti, a opet svoj, samostalan u svojoj cjelovitosti i jedinstvenosti. U njihovu se prepletu uz već spomenute likove smještaju i brojni drugi, koji čitatelja uvode u avanturu, bilo da je riječ o naizgled sasvim običnoj Ružici koja je sve samo ne obična, bilo o matematičkim mudracima kao što su Pitagora, Eratosten ili Ulam. O kome se god radilo, u samom je središtu u svakom trenutku pripovijedanje o fraktalima života odabranih pojedinaca koji su se, prema autoričinu mišljenju, bez ostatka predali vlastitim vizijama i vlastitu vremenu. Svjetovi gledani njihovim očima predstavljaju svjetove generacija koje se nadopunjuju i preklapaju, svjetove koji od nerazumljivih postaju bliži, ako ne i sasvim naši.

Poglavlja u knjizi naslovljena su glagoljičkim slovima koja istovremeno predstavljaju brojeve, redom umnoške neparnih prostih brojeva. Podijele li se brojevi kojima su označena poglavlja bez ostatka trima prostim brojevima (3, 5 i 7) i jednim složenim brojem (brojem 9), dobiveni kvocijenti upućuju čitatelja na jedan ili više mogućih epiloga. Čemu takva konstrukcija? Igre radi, i one intuitivne, kakvu može razumjeti većina, nerijetko nesvjesna da u svakoj igri postoje pravila, i one matematičke, koja je dostupna samo odabranima, onima koji

su svladali strah od matematičkih simbola i apstrakcija ugrađen u tolike druge. Svjesno ili nesvjesno, u svakoj igri, pa tako i u ovoj, prihvaćamo pravila prihvaćajući svijet u kojem se igra oblikuje. *Alikvot*, autoričin prvijenac, vjerojatno je upravo zbog svoje složenosti i slojevitosti u tolikoj mjeri odraz njezina intuitivnog i intelektualnog svijeta, zamišljen i ostvaren kao metatekst vođen matematičkim načelima, ovdje predan na odgonetavanje strpljivih.

Anita Peti-Stantić

Nakladnik
ALGORITAM d.o.o.
Zagreb, Harambašićeva 19

Za nakladnika
Neven Antičević

Glavna urednica
Ana Briški Đurđevac

Lektura
Anta Peti Stantić

Grafički urednik
Davor Horvat

Obrada i prijelom
Algoritam DTP

Tisak
Denona d.o.o.

Naklada
1000 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem
866581

ISBN 978-953-316-689-6